

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Disertační práce

2014

Radka Praumová

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Disertační práce

**VYPOVÍDACÍ SCHOPNOST POHŘBŮ KULTURY
MOHYLOVÉ PRO POZNÁNÍ STRUKTURY
TEHDEJŠÍ POPULACE**

Radka Praumová

Plzeň 2014

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra archeologie

Studijní program Archeologie

Studijní obor Archeologie

Disertační práce

**VYPOVÍDACÍ SCHOPNOST KULTURY
MOHYLOVÉ PRO POZNÁNÍ STRUKTURY
TEHDEJŠÍ POPULACE**

Radka Praumová

Vedoucí práce:

Doc. PhDr. Luboš Jiráň, CSc.

AÚ AV ČR v Praze

Plzeň 2014

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, říjen 2014

.....

Obsah

1 ÚVOD	1
1.1 Cíle práce	2
2 METODOLOGICKÝ RÁMEC PRÁCE.....	4
2.1 Nástin vývoje studia pohřebního ritu.....	4
2.2 Teoretický model	5
2.3 Sběr dat.....	6
2.4 Metody vyhodnocení dat.....	8
3 DĚJINY BĀDÁNÍ	9
3.1 Kritika pramenů.....	13
4 ČECHY A MORAVA.....	15
4.1 Konstrukce mohyl.....	15
4.2 Počet pohřbů v mohyle	17
4.3 Kostrový ritus.....	17
4.3.1 Pohlaví a věk pohřbených jedinců.....	18
4.3.2 Poloha a orientace kostrových pohřbů	19
4.3.3 Úprava hrobu	20
4.3.4 Prostorové rozmístění artefaktů v hrobech	21
4.3.5 Chronologické zařazení kostrových pohřbů	21
4.4 Žárový ritus	22
4.4.1 Pohlaví a věk pohřbených jedinců.....	23
4.4.2 Úprava hrobu	24
4.4.3 Chronologické zařazení žárových pohřbů	24

4.5	Specifické projevy pohřebního ritu	25
4.6	Hrobová výbava	30
4.6.1	Bronzové předměty	30
4.6.2	Keramika	38
4.6.3	Ostatní předměty	40
4.7	Aplikace analýzy hlavních komponent	41
4.8	Zhodnocení výsledků – interpretace	48
5	DOLNORAKOUSKÉ POHŘEBIŠTĚ V PITTEN	52
5.1	Konstrukce hrobu	53
5.1.1	Mohylové hroby	53
5.1.2	Ploché hroby	55
5.1.3	Válcovité hroby	56
5.2	Kostrový ritus	56
5.2.1	Pohlaví a věk pohřbených jedinců	57
5.2.2	Poloha a orientace kostrových pohřbů	59
5.2.3	Hrobová výbava	60
5.2.4	Prostorové rozmístění artefaktů v hrobech	63
5.2.5	Chronologické zařazení pohřbů	64
5.3	Žárový ritus	65
5.3.1	Pohlaví a věk pohřbených jedinců	67
5.3.2	Hrobová výbava	69
5.3.3	Chronologické zařazení pohřbů	71
5.4	Hrobová výbava	72
5.4.1	Bronzové předměty	72
5.4.2	Keramika	77
5.4.3	Ostatní předměty	78
5.5	Aplikace analýzy hlavních komponent	79

5.5.1 Hrobová výbava.....	79
5.5.2 Keramika	85
5.5.3 Jehlice	89
5.6 Zhodnocení výsledků – interpretace.....	94
6 BAVORSKO	98
6.1 Pohřební ritus.....	98
6.1.1 Konstrukce mohyly	98
6.1.2 Počet pohřbů v mohyle.....	99
6.1.3 Kostrový ritus.....	99
6.1.4 Žárový ritus.....	101
6.2 Hrobová výbava	102
6.2.1 Bronzové předměty	102
6.2.2 Keramika	103
6.2.3 Ostatní předměty	103
6.3 Aplikace analýzy hlavních komponent	104
6.4 Zhodnocení výsledků – interpretace.....	108
7 ZÁVĚR	110
8 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ	112
9 SUMMARY	127
10 ZUSAMMENFASSUNG.....	129
11 PŘÍLOHY.....	131

1 ÚVOD

Předkládaná disertační práce se zabývá studiem pohřebního ritu střední doby bronzové a jeho vypovídací schopností pro poznání struktury tehdejší populace.

V období střední doby bronzové je ve velké části Evropy rozšířen komplex mohylových kultur, pro něž je typickým projevem pohřbívání pod mohylami. Z chronologického hlediska se jedná o období vymezené Reineckovými stupni B B1 – B C2, s určitým přesahem do přechodných horizontů B A2/B B1 a B C2/B D.

Prostorovým vymezením práce je širší středoevropský region opírající se o publikovanou nálezovou základnu z regionu Čech, Moravy, přilehlých částí Bavorska (Horní Falc a Dolní Bavorsko), doplněnou o významné dolnorakouské pohřebiště v Pitten. Takto vymezený soubor umožňuje základní meziregionální srovnání, které je však silně omezeno, a to především z toho důvodu, že se ve většině případů jedná o starší výzkumy.

Práce je rozčleněna do několika částí. V první části jsou nastíněny cíle práce a její teoretický a metodologický rámec. Následuje stručný přehled vývoje poznání problematiky pohřebního ritu střední doby bronzové. Hlavní částí práce je analýza publikovaných dat, která je vyhodnocena v závěrečné části. Práce je členěna dle studovaných regionů do jednotlivých oddílů. V prvním oddílu je pozornost věnována pohřebnímu ritu v Čechách a na Moravě, druhý oddíl je zaměřen na analýzu dolnorakouského pohřebiště v Pitten a poslední vychází z vybraných lokalit Dolního Bavorska a Horní Falce. Na všechna data byla aplikována analýza hlavních komponent v rámci archeologické metody (Neustupný 2007).

1.1 Cíle práce

Práce je zaměřena na studium pohřebního ritu ve střední době bronzové. Cílem je tedy snaha o hlubší poznání archeologických pramenů, ale zároveň také pokus přiblížit minulou lidskou společnost. Zatímco v prvním případě lze očekávat nalezení struktur v pohřebním ritu, dosažení druhého cíle je obtížnější, a to především proto, že povaha pohřebního ritu je z velké části arbitrární.

V prostředí mohylové kultury se setkáváme s poměrně velkou variabilitou v pohřebním ritu. Na pohřebištích se vyskytují jak pohřby kostrové, tak žárové. Velká rozmanitost se odráží také v hrobové výbavě a vlastní konstrukci hrobů. Cílem je tedy poznání struktury diferenciací pohřebního ritu. Základními studovanými otázkami je pohlavní a věková diferenciací pohřbů, rozdíly mezi různými druhy pohřebního ritu, dále rozdíly v hrobové výbavě a také v konstrukci hrobů.

Pozornost je věnována také demografické struktuře společnosti, která byla na pohřebištích pohřbívána. Tato problematika však může být studována především díky modernímu výzkumu pohřebiště v Pitten, kde byly provedeny také antropologické posudky pohřbených jedinců. V českém prostředí nemáme pro zkoumání této otázky dostatek empirického materiálu, protože se jedná především o staré výzkumy, kdy tento aspekt nebyl příliš sledován. Tato situace je charakteristická také v případě bavorských pohřebišť.

Při studiu této problematiky však musíme brát v potaz, že pohřební ritus se skládá ze strukturovaných symbolických systémů, které jsou arbitrární – dvě naprosto odlišné formy pohřebního ritu mohou symbolizovat tutéž společnost. Spíše než společenské kategorie tedy odráží pohřební ritus to, co si lidé o sobě mysleli, nikoliv to, čím skutečně byli. Lze se domnívat, že prostřednictvím artefaktů docházelo ke komunikaci s nadpřirozenem, v něž věřili. Pohřební ritus je proto do

značné míry svědectvím o pravěkém náboženství, nikoliv o společnosti té doby (Neustupný 2010, 257).

Pohřeb má však kromě symbolického aspektu také aspekt společenský, což pro společnost znamená vyrovnání se s koncem života příslušníka dané komunity. Praktický význam potom spočívá v nemožnosti ponechat mrtvé tělo na místě úmrtí (Neustupný 2010, 105). Každý konkrétní pohřeb je zároveň individuální událostí (Neustupný 2010, 115).

2 METODOLOGICKÝ RÁMEC PRÁCE

V práci je použita archeologická metoda v pojetí E. Neustupného (2007), která se skládá z analýzy, syntézy a interpretace (a případné iterace). Vstupem je teoretický model, který má obsahovat dynamiku minulého lidského světa, případně lze použít také dřívější poznání archeologických pramenů, pokud bylo získáno regulérní archeologickou metodou (Neustupný 2010, 27).

2.1 Nástin vývoje studia pohřebního ritu

Změny chápání významu pohřebního ritu můžeme sledovat v rámci převládajícího paradigmatu. Od 19. století převládala teze vycházející z animismu, tedy v principiálním oddělení duše od těla. Hrobová výbava zde představovala důsledek přesvědčení o existenci posmrtné materiální potřeby, tedy i materiální existence. To potvrzovala také předpokládaná snaha zabránit návratu mrtvého, což se dělo skrze různé zábrany (např. kamenné závaly apod; Frazer 1886, 65, 68 – citováno dle Binford 1971, 209). V případě kulturně-historického paradigmatu se náhled na pohřby a milodary příliš nemění, stále jsou chápány optikou materiální hodnoty. V první fázi je především zdůrazněn jejich význam pro určení etnicity pohřbeného jedince. Posléze pak jsou prostředkem pro identifikaci vlivů působících na danou kulturu. Obecně se však stále předpokládá možnost jednoduchého spojení mezi bohatostí výbavy či monumentalitou pohřbu se socioekonomickým postavením.

Zásadní změna v chápání pohřbů přichází s procesuální archeologií. Ta se snaží o uchopení pohřbů skrze sociální rozměr dané kultury, a to pomocí identifikace jednotlivých statusů uvnitř společnosti (Binford 1971; srov. Saxe 1970; dále O'Shea 1984; 1996). Takto koncipované studium vycházelo z definice tzv. sociální osoby, která se skládala z různých sociálních identit (dále Krekovič 1993; Fowler 2013).

Přesto se postupně projevují problematické aspekty tohoto přístupu, jako jsou chronologicky podmíněné změny ritu či archeologicky nezachytitelné praktiky zacházení se zemřelými (např. O'Shea 1981). Mnohem závažnější kritika tohoto přístupu se ovšem projevuje v rámci postprocesuálního paradigmatu. Zde je zdůrazněn fakt, že o nakládání se zemřelými se rozhoduje ve sféře živých, resp. že o statusech mrtvých rozhodují živí (např. Parker Pearson 1982; 1999; Pader 1982). V důsledku se ukazuje, že pohřby jsou často upravovány tak, aby odpovídaly určité představě o tom, jak vypadat mají, což je bez znalosti kontextu situace obtížně studovatelné. Pohřeb je chápán jako určitá idealizovaná prezentace jedince (Parker Pearson 1999, 4).

Současný pohled chápe každý pohřeb jako jedinečnou událost nabývající konkrétních formálních a prostorových vlastností, přičemž zároveň plní všechny tři kategorie artefaktového účelu (Neustupný 1986; 2010). V případě použití tzv. eliminační metody, tedy odstraněním praktického a společenského významu, se můžeme přiblížit symbolickému smyslu (Neustupný 1995, 198). V případě pohřbů se zdá patrné, že tato kategorie účelu má dominující úlohu. Nicméně z důvodu arbitrární povahy symbolických systémů však panuje určitá skepse ohledně možnosti výpovědi pohřbů o minulých živých společnostech.

2.2 Teoretický model

Přestože byly naznačeny určité problematické aspekty studia pohřebního ritu, nepochybně existovaly určité společenské normy, které ho nějakým nenáhodným způsobem strukturují (Neustupný 2010, 105). Jinými slovy každá společnost má určitý proces nakládání se zemřelými (O'Shea 1984, 33).

Hlavním předpokladem je, že pohřby jsou rozděleny na základě pohlaví a věku pohřbených jedinců (podobně jako je tomu v jiných obdobích pravěku), což se může odrazit jak v hrobové výbavě, tak např. v poloze a orientaci pohřbů nebo v samotném druhu pohřebního ritu. Lze také předpokládat, že ne všichni pohřbení jedinci měli stejné postavení ve společnosti a také tato skutečnost se může odrazit v diferenciaci pohřbů na pohřebištích. Jedinci, kteří patřili mimo společnost, mohli být pohřbíváni zcela odlišným způsobem, než bylo v dané kultuře obvyklé. Další předpokládanou tezí je, že jednotlivé pohřby jsou také strukturovány na základě chronologie a mohou se zde odrážet také struktury prostorové (ať na regionální úrovni nebo v rámci jednotlivých pohřebišť). Posledním předpokladem je, že byli pohřbíváni všichni jedinci společnosti, takže na pohřebištích budou zastoupeny rovnoměrně jak ženy, tak muži a děti a celá škála věkových kategorií.

2.3 Sběr dat

Ve fázi analýzy byl navržen deskriptivní systém, který popisuje vybrané kontexty. Data o jednotlivých pohřbech byla zpracovávána do relační databáze v programu Acces MS Office 2007 (struktura databáze viz obr. 1). Při shromažďování dat jsem vycházela především z publikovaných katalogů a dílčích prací, které byly základem pro vytvoření databáze. Pro oblast západních Čech se jedná především o práce E. Čujanové-Jílkové (1970; 1977; 1992; Jílková 1957; 1961), která se touto problematikou systematicky zabývala. Dále jde o J. Michálkem (1979) vypublikovaný katalog českých nálezů uložených v Naturhistorisches Museum ve Vídni a také o publikaci archeologických výzkumů Františka Xavera France (1988). Ze západočeského regionu je do databáze zahrnuto nejvíce pohřebišť. Jedná se o 46 lokalit se 453 mohylami (tab. 1, obr. 2).

Materiál z jihočeských mohylových pohřebišť není shrnut do souborného katalogu, nejnověji však byly vypublikovány archeologické výzkumy Josefa Ladislava Píče v tomto regionu (Chvojka – Michálek 2011). Ve svých pracích se mohylovými pohřebišti v jižních Čechách zabývá také M. Tisucká (2007; 2008), jedná se však spíše o soupisy lokalit střední doby bronzové, proto jsem vycházela z dílčích publikovaných studií, především v Památkách archeologických. Jihočeská pohřebišť jsou zastoupena celkem 31 lokalitami (čítající 122 mohyl; tab. 2).

Také pro střední a severozápadní Čechy není zpracován souhrnný katalog pohřbů mohylové kultury střední doby bronzové. Pro střední Čechy existuje soupis vytvořený A. Benešem (1959), situací v severozápadních Čechách se zabýval především E. Plesl ve své nepublikované diplomové práci a v následných studiích (1953; 1954; 1965). Také zde jsem vycházela především z dílčích publikovaných prací, případně nálezových zpráv. Z této oblasti je zahrnuto celkem 24 lokalit (45 hrobů; tab. 3).

Moravské lokality jsou shrnuty především v práci V. Hrubého (1950) a S. Stuchlíka (2006). Z moravského prostředí pochází celkem 13 pohřebišť, z nichž pochází celkem 48 mohyl (tab. 4).

Všechny regiony jsou zpracovávány jako jeden celek. Jsou zde zahrnuta jak větší pohřebišť, tak i ojedinělé mohyly. Proto tato pohřebišť tvoří různorodý soubor, což je umocněno také tím, že mohylníky byly zkoumány různými metodami, které jsou poplatné době výzkumu. Také to se nepochybně odráží na kvalitě zpracování tohoto souboru.

Pro oblast Bavorska byly vybrány katalogy zpracované W. Torbrüggenem pro Horní Falc (1959) a A. Hochstetter (1980) pro oblast Dolního Bavorska. Celé Bavorsko je potom zpracováno v práci B.

Wiegela (1994). Z této oblasti bylo do databáze zahrnuto celkem 49 lokalit, které jsou zastoupeny celkem 115 hroby (tab. 5; obr. 3).

Z rakouských pohřebišť střední doby bronzové bylo vybráno rozsáhlé pohřebiště z lokality Pitten, které bylo autory výzkumu kompletně vy publikováno (HAMPL – Kerchler – Benkovsky-Pivovarová 1978-1981; Benkovsky-Pivovarová 1991; obr. 4, 5).

2.4 Metody vyhodnocení dat

Na shromážděná data je následně aplikována jedna z metod vektorové syntézy – analýza hlavních komponent. Tato metoda je vhodná pro vyhledávání archeologických struktur v datech (podrobněji k metodě viz Neustupný 1997; 2007).

V práci je tato metoda použita pro vyhledání základních struktur především v hrobové výbavě. Pro validaci těchto struktur následně sloužila externí evidence v podobě údajů o pohlaví a věku pohřbených jedinců, druh pohřebního ritu, konstrukce hrobu, chronologické fáze pohřebiště a v neposlední řadě také prostorové uspořádání na pohřebišti (v případě pohřebiště v Pitten), případně regionální zastoupení (v případě lokalit z Čech). Syntéza je prováděna v programu Statistica 7, prostorové aspekty jsou zpracovávány v prostředí geografických informačních systémů v programu ArcGIS Desktop.

3 DĚJINY BĀDÁNÍ

K nejpočetnějším pramenům mohylové kultury střední doby bronzové patří mohylová pohřebiště. Ta jako výrazný prvek v krajině vzbuzovala zájem již od 19. století. Dodnes se mohylová pohřebiště dochovala zejména v západních a jižních Čechách, v regionu severozápadních a středních Čech jsou zachována jen ojediněle (např. Velká Dobrá, okr. Kladno, Hradiště, okr. Teplice).

K prvním terénním výzkumům mohylových pohřebišť docházelo již od 19. století, přičemž první zmínka o západočeských nálezech pochází z roku 1823 od J. Dobrovského, který v německém časopisu *Der Kranz* uvádí nálezy z mohylového pohřebiště u dvora Košenice na černínském panství Chudenice u Klatov (Čujanová-Jílková 1970, 1). Nejstarší doložený výzkum byl proveden J. V. Hellichem v roce 1843 na mohylovém pohřebišti u Poběžovic (Sklenář 1969, 235; Čujanová-Jílková 1970, 1). Ve druhé polovině 19. století zájem o pravěké mohyly nadále vzrůstá a v 70. letech se výzkumy mohyl a sběr starožitností stává módou hlavně ve šlechtických rodinách, jsou prokopávány např. mohyly v lese Kyjově u Malesic (Čujanová-Jílková 1965, 67).

Jižní Čechy jsou v tomto období spojeny zejména s osobností J. K. Hraše, který působil v okolí říčky Smutné na Bechyňsku a Milevsku (Chvojka 2009, 26) a o svých výzkumech podával zprávy do *Památek archeologických* (např. Hraše 1864-1865; 1866-1867; 1898-1899). Od 70. let 19. století prozkoumal několik mohylníků na Českobudějovicku a Písecku J. N. Woldřich (1883; 1884; 1886; 1889; 1893; Chvojka 2009; 26), který v 80. letech působil také v okolí Horšovského Týna (Čujanová-Jílková 1965, 67). Nejvýznamnější osobností tohoto období je J. L. Píč, který prozkoumal řadu mohylových pohřebišť na Tábořsku a Písecku (Chvojka 2009, 26), přičemž se však neomezoval pouze na jihočeský region, ale řadu pohřebišť prozkoumal také na Přešticku a ve středních Čechách. Své poznatky publikoval zejména v *Památkách archeologických* (např. Píč 1891-1892; 1893-1895; 1896; 1898-1899a;

1898-1899b) a shrnul je ve druhém svazku díla Starožitnosti země České (1900). V 80. letech se výzkumy mohylových pohřebišť zabýval také J. Richlý, který prozkoumal např. mohyly ve Křtěnově nebo na lokalitě Březí u Týna nad Vltavou (Richlý 1882-1884a; 1882-1884b; 1894).

Západní Čechy jsou v poslední třetině 19. století spojeny především s osobností F. X. France, který ve službách hraběte Valdštejna provedl řadu výzkumů např. na lokalitách Milínov-Javor, Žákava-Sváreč nebo Sedlec-Hůrka a později působil v Historickém muzeu v Plzni, kde pokračoval ve svých výzkumech (např. mohylová pohřebiště Červený Hrádek-Černá Mýt', Dýšina-Kokotsko). Jeho metoda výzkumu nejenže předstihla svoji dobu, ale Franc jako první rovněž vytvořil chronologický systém, který je beze změny používán dodnes (Franc 1988; Čujanová-Jílková 1970; Jiráň ed. 2008, 79) a jeho dokumentace je stále základním materiálem pro poznání mohylové kultury střední doby bronzové. Výzkumy F. X. France byl ovlivněn vídeňský archeolog J. Szombathy, který působil zejména v okolí Červeného Poříčí na Přešticku. Nálezy z jeho výzkumů jsou uloženy v Naturhistorisches Museum ve Vídni. Jejich soupis a publikaci provedl v 70. letech 20. století J. Michálek (1979). Západočeskému regionu se věnovali také F. Leger, který působil na rovněž na Přešticku, K. Hostaš působící především na Klatovsku a F. Lang a F. Smolík, kteří se zabývali výzkumy mohyl na Domažlicku. Také oni publikovali své výsledky, zejména v Památkách archeologických (Leger 1885; Hostaš 1887; 1888; 1900; Lang 1888; 1897; Smolík 1879).

Oblast středních a severozápadních Čech je v tomto období spíše na okraji zájmu. Ve druhé polovině 19. století prozkoumal ve službách Černínů mohyly u Chotěšova J. A. Födisch (1868). V 90. letech je prozkoumáno J. L. Píčem a J. Szombathym mohylové pohřebiště ve Velké Dobré (Píč 1891-1892; Michálek 1999), zkoumáno je také pohřebiště u Netovic (Schmidt 1893; 1898) a spíše náhodně jsou

nacházeny další ojedinělé hroby (např. Líšťany, Obrnice, Felcman 1901; 1902).

Výzkum mohylových pohřebišť pokračuje také v 1. polovině 20. století. Od 20. let působí v jižních Čechách B. Dubský, který zkoumal zejména mohylová pohřebišť na Písecku a své poznatky shrnul do souhrnné monografie (1949). Západní Čechy jsou od 20. let 20. století spojeny zejména s osobností V. Čtrnácta, který prozkoumal např. mohylová pohřebišť Nová Huť, Vrhoveč, Zelené ad. (Čujanová-Jílková 1970). Stříbrsko je v tomto období spojeno s činností O. Eichhorna, který prozkoumal mohyly ve Stříbře a Únehlich (Eichhorn 1935; 1937). Ve 30. letech se na výzkumech podílel také německý archeolog L. Franz, který zkoumal např. mohylové pohřebišť v Horním Metelsku (Čujanová-Jílková 1970) a v roce 1930 se v jihočeském regionu na výzkumu mohyl u Křtěnova podílela americká expedice Harvardovy univerzity pod vedením W. Fewkese (Beneš 1972, 90).

Ve 20. a 30. letech vychází první souhrnné studie (Eisner 1922-1923; Stocký 1928; Schráníl 1928; Böhm 1937), které se zabývají chronologií a typologií artefaktů střední doby bronzové. Na Böhmovu práci navazuje J. Hájek (1947), který vymezuje středodunajskou mohylovou kulturu na základě nálezů ze severozápadních a středních Čech. Na tuto práci dále navazuje E. Plesl (1953; 1954; 1965) a také A. Beneš (1959).

Na Moravě patří k prvním zkoumaným lokalitám mohylník v Boroticích, který byl objeven M. Trappem v polovině 19. století (Stuchlík 2006, 153). Větší počet výzkumů byl však proveden až v 1. polovině 20. století, kdy ve 20. – 30. letech prováděli výzkumy mohyl v Suchohrdlich I. L. Červinka a F. Vildomec (Stuchlík 1990, 130). Ve 30. letech byla rovněž prozkoumána mohylová pohřebišť v okolí Čeložnic (Bláha 1931; 1933; 1934; Zelnitius 1931). Výzkumy mohylových pohřebišť se ve 30. a na počátku 40. let zabýval také M. Chleborád, který společně s E. Filipem, E. Kolibabem a A. Procházkou prozkoumal mohylníky Bošovice, Dambořice,

Heršpice a Velké Hostěradky. Většina výzkumů však zůstala nepublikována (Chleborád 1938; 2006, 154). V polovině 20. století se problematikou mohylové kultury zabýval V. Hrubý, který prozkoumal dvě mohyly na pohřebišti v Čeložnicích (1949) a shrnul své poznatky v disertační práci (1950). Ta však zůstala pouze v rukopise a autor se již touto problematikou dále nezabýval (Stuchlík 2006, 154).

V průběhu 2. poloviny 20. století je výzkum mohylových pohřebišť opět spjat převážně s oblastí jižních a západních Čech. V 60. letech však dochází k prvním výzkumům mohylového pohřebiště v Boroticích, který započal v letech 1962-1963 pod vedením V. Podborského. V roce 1976 zde zahájil systematický výzkum Archeologický ústav pod vedením S. Stuchlíka, který trval nepřetržitě až do roku 1991 a dále v letech 1993 a 1996 a byl souhrnně publikován (Stuchlík 2006). V jižních Čechách je v období druhé poloviny 20. století výraznou osobností A. Beneš, se západočeským regionem je spjata především E. Čujanová-Jílková, která zveřejnila katalog mohylových pohřebišť v západních Čechách (1970) a publikovala řadu zkoumaných mohylových pohřebišť (např. 1977; 1981; 1992). V následujícím období dochází k útlumu terénních výzkumů mohylových pohřebišť a zájem se soustředí spíše na nedestruktivní průzkum těchto lokalit. K mapování a dokumentaci archeologických nemovitých památek dochází od 70. let 20. století v jižních Čechách (Fröhlich – Michálek 1978; Michálek – Fröhlich 1979; 1987; Beneš – Michálek – Zavřel 1999; nejnověji Chvojka – Krištuf – Rytíř 2009; Menšík – Krištuf – Chvojka 2010). K terénním výzkumům dochází pouze v případě ohrožených lokalit (např. Jiřík – Rytíř 2004; Krištuf – Rytíř 2009a).

V poslední době se nově pozornost zaměřuje také na problematiku sídlišť (např. Čujanová-Jílková 1998a; 1998b; Hrala – Šumberová – Vávra 2000; Chvojka – Michálek 2003; 2004; Šumberová 2004). Opomenout nelze také poslední syntézu doby bronzové, která shrnuje dosavadní poznatky o mohylové kultuře střední doby bronzové (Jiráň ed.

2008). Velmi významné je získání radiokarbonových dat z mohylníku v Dobešicích (Krištuf – Rytíř 2009b).

Prvotní zájem o mohylová pohřebiště střední doby bronzové v Rakousku a Bavorsku je také spjat především s obdobím 19. století. K dalšímu prohloubení zájmu o tyto prameny dochází v první polovině 20. století, kdy jsou realizovány výzkumy mohylových pohřebišť, která jsou zkoumána různě kvalitními metodami. Po druhé světové válce dochází v obou oblastech ke stagnaci výzkumu a pouze ojediněle byly prováděny cílené archeologické výzkumy lokalit, které byly bezprostředně ohroženy (Gruber 2010, 253; Wiegel 1994, 38). V 1. polovině 20. století a po 2. světové válce vznikají důležité syntetické práce zabývající se typologií artefaktů a chronologií střední doby bronzové – např. Willvonseder 1937; Holste 1953; Pittioni 1954; Torbrügge 1959.

Důležitým mezníkem je objevení dolnorakouského pohřebiště v Pitten, které představuje jedno z nejvýznamnějších pohřebišť mohylové kultury ve střední Evropě. Archeologický výzkum zde probíhal v letech 1967-1973 pod vedením F. Hampla a později také H. Friesingera. Pohřebiště je unikátní nejen svojí velikostí, ale také kompletním zpracováním a vypublicováním nálezové situace (HAMPL – Kerchler – Benkovsky-Pivovarová 1978-1981; Benkovsky-Pivovarová 1991).

Také v současné době dochází k výzkumům mohylových pohřebišť pouze v případě ohrožení lokalit zejména stavební činností a vznikají zejména shrnující práce zabývající se pohřebním ritem mohylové kultury (např. Wiegel 1994; Gruber 1999; Blischke 2002; Sicherl 2004).

3.1 Kritika pramenů

Většina mohylových pohřebišť ve vybrané oblasti byla zkoumána především ve druhé polovině 19. stol., na přelomu 19. a 20. století a v první polovině 20. století. V tomto starším období, a vlastně v počátcích

terénních výzkumů mohylových pohřebišť, nebyly (až na výjimky) mohyly zkoumány celé, ale jednalo se především o tzv. trychtýřovité vkopy na střed mohylového náspu, kde se předpokládalo uložení vlastního pohřbu, nebo byly otvírány většími či menšími sondami (Čujanová-Jílková 1964, 18, Gruber 1999, Wiegel 1994). Mohyly samotné byly často porostlé stromy, a to znesnadňovalo práci při výzkumech. Přesto, pokud jsou uvedeny nálezové okolnosti, je možné je považovat za nálezový celek.

Autoři výzkumů si většinou příliš nevěšovali toho, zda se v mohyle nacházely pozůstatky pohřbu, ve většině případů nejsou takovéto informace udávány. Výjimkou jsou zprávy F. X. France, z jehož výzkumů se dochovalo i několik kosterních pozůstatků, které byly dodatečně podrobeny antropologickému rozboru (Jílková 1961, 196). U starších výzkumů rovněž nebylo určováno pohlaví pohřbených jedinců, kromě několika výše zmíněných dodatečných posudků, nejsou tyto informace k dispozici. U těchto pohřbů se dá pohlaví určit jen s vyšší či nižší pravděpodobností na základě hrobové výbavy. V některých případech může být archeologické určení pohlaví spolehlivější, než určení antropologické (např. v období kultury se šňůrovou keramikou; Neustupný 1983, 12).

Problematické je také určování nálezových celků patřících jednomu či více pohřbeným jedincům, pokud nejsou žádné zprávy o pohřbech, a nálezy jsou rozmístěny např. po celé ploše mohyly, nebo pokud se jedná pouze o výčet nalezených předmětů bez vazby na umístění v mohyle a samotného plánu. Za nálezový celek nemůžeme brát ani předměty vykopané např. majiteli pozemku, které byly později darovány do muzeí bez dalších informací, nebo předměty získané z mohyl ojedinele, např. při rozorávání polí.

4 ČECHY A MORAVA

Pohřební ritus mohylové kultury střední doby bronzové je od počátku birituální. Svědčí o tom výskyt jak žárových, tak kostrových pohřbů z mohyl spadajících do nejstaršího období (např. kostrový hrob z mohyly č. 98 na pohřebišti Plzeň-Nová Hospoda a pohřeb z mohyly č. 10 na mohylníku Zelené a žárové pohřby v mohylách č. 62, 65 a 70 z pohřebiště Plzeň-Nová Hospoda; Jílková 1958; Čujanová-Jílková 1970). S kostrovými pohřby se však můžeme setkat také v mladším období mohylové kultury (např. kostrový pohřeb 9/1 z mohylového pohřebiště Vrhavěč; Čujanová-Jílková 1977), ačkoliv zde jednoznačně převažují pohřby žárové.

Pro mohylovou kulturu střední doby bronzové jsou typickým projevem pohřebního ritu pohřby pod mohylami, které této kultuře daly své pojmenování. V oblasti středních a severozápadních Čech se však setkáváme také s pohřby „plochými“, mohylová pohřebiště se v intenzivně zemědělsky obdělávané krajině zachovala pouze výjimečně, a to v zalesněném prostředí (např. mohylník Velká Dobrá, okr. Kladno – Michálek 1999; Chotěšov, okr. Louny – Födisch 1868), je pravděpodobné, že také tyto hroby kryl původně mohylový násyp, který se však nedochoval.

4.1 Konstrukce mohyl

Na mohylových pohřebištích se setkáváme s několika způsoby konstrukce mohyly. Nejvíce jsou zastoupeny mohyly s vnitřní kamennou konstrukcí (graf 1). Tyto konstrukce jsou odlišné jak svojí velikostí, tak tvarem a umístěním. Často se jich v jedné mohyle nachází i více najednou. Druhým nejčastějším typem konstrukce jsou mohyly s hlinitým pláštěm, i v případě hlinitých mohyl se mohou ojediněle vyskytnout kameny nebo další kamenné prvky (např. kamenné obložení hrobu, řady

kamenů apod.), ale netvoří žádnou souvislou vrstvu nebo konstrukci. Méně často se setkáváme s mohylami, které jsou vybudovány převážně z kamene. Ojedinele se vyskytují také mohyly, které jsou postaveny z hlíny smíšené s kameny bez nějakého uspořádání, nebo mohyly s kamenným pláštěm.

Mohylové hroby byly často obklopeny obvodovým kamenným věncem, který vymezoval jejich prostor. Vyskytuje se u všech typů konstrukcí, přičemž nejčastěji je přítomen u mohyl s vnitřní kamennou konstrukcí. Můžeme se setkat také s dvojitým nebo víceřadým kamenným věncem, obvod mohyly však může být vymezen také pouze jednotlivými kameny.

Členění vnitřního prostoru a velikost mohyly je závislé na tom, kolik mohyla obsahovala pohřbů. V případě více pohřbů v jedné mohyle je předpokládáno postupné navršování mohylového pláště až po uložení posledního pohřbu (Čujanová-Jílková – Hofman 1992, 29). Pro stavbu mohyl byl využíván jak kámen dostupný na místě (např. pohřebiště Plzeň-Nová Hospoda nebo mohyly v Dražiči a Dobešicích; Jílková 1957; Jiřík – Rytíř 2004; Křišťuf – Rytíř 2009a), tak kamenná surovina, která musela být dopravována na různé vzdálenosti (např. Meclov, Hořovice; Čujanová-Jílková 1969; Jílková – Maličský 1954).

V mohylových náspech se často setkáváme také s roztroušenými střepy. Ve studovaném souboru se vyskytly celkem v 53 mohylách. Otázkou jejich interpretace se zabývala E. Čujanová-Jílková (Jílková 1956), V. Čtrnáct (1973) a A. Beneš (1997). V případě roztroušené keramiky v náspech mohyl se může jednat o fragmenty starší nebo současné keramiky, která se pravděpodobně do násypů dostala neúmyslně s hlínou potřebnou pro navršení mohylového násypu a pochází ze sídlišť (Čtrnáct 1973, 184; Čujanová-Jílková 1964, 18). V případě výskytu roztroušené keramiky současné s keramikou pohřbu se nejedná o neúmyslně vtroušené střepy, ale o úmyslně rozbité a pohozené nádoby, tedy o součást pohřebního ritu. Tento jev je typický zejména pro mladší a

pozdní stupeň B C2 – B C2/B D (Jílková 1956, 48; Čujanová-Jílková 1995, 18).

Co se týče velikosti a tvaru mohyl, ve většině případů se jedná o mohyly kruhové, přičemž jejich dochovaný průměr se pohybuje nejčastěji okolo 10 m a jejich výška dosahuje 1 m.

4.2 Počet pohřbů v mohyle

Nejčastěji spočíval v mohyle jeden pohřeb (graf 2). Můžeme se však setkat také se dvěma pohřby v jedné mohyle, vyšší počet pohřbů je však spíše ojedinělý. Z celkového počtu 350 mohyl, u nichž bylo možné jednotlivé pohřby rozlišit, pochází 525 pohřbů. Pouze u 228 pohřbů však byl určen také druh pohřebního ritu – celkem 80 pohřbů je kostrových a 148 pohřbů je žárových. U zbylých 297 pohřbů nebyly žádné kosterní pozůstatky registrovány. Tato skutečnost je zřejmě ovlivněna tím, že se jedná většinou o výzkumy prováděné na konci 19. století a na přelomu 19. a 20. století, kdy byl důraz kladen spíše na získání artefaktů. Velkou roli hrálo v případě kostrových pohřbů pravděpodobně také to, že kosterní pozůstatky se velmi špatně zachovávají, což je doloženo řadou novějších výzkumů. Společně se vyskytují jak pohřby kostrové, tak žárové.

U 299 mohyl nelze dnes již jednoznačně rozhodnout, kolik pohřbů bylo do mohyly uloženo, např. proto, že byly porušeny či vykradeny ještě před samotným výzkumem.

4.3 Kostrový ritus

Kosterní pozůstatky se v českém prostředí velmi špatně zachovávají, protože jsou vystaveny kyselému půdnímu prostředí a ve většině případů byly zcela stráveny. Dobře zachované jsou kosti, které přišly do styku s bronzovými předměty, jejichž patina je částečně

konzervovala. V některých případech byly kosterní pozůstatky patrné pouze jako otisky v hlíně (Čujanová-Jílková 1961, 196; Stuchlík 2006, 163). Kostrové pohřby byly většinou ukládány na povrch původního terénu nebo v různých vrstvách mohylového pláště, pouze zřídka se vyskytují v mohylách hrobové jámy. Místo pro uložení pohřbu mohlo být upravováno a vyrovnáváno tak, aby pohřbený spočíval ve vodorovné poloze (Čtrnáct 1950, 371).

Z celkového počtu 669 hrobů, které jsou zahrnuty v databázi, pochází celkem 89 kostrových pohřbů, z nichž 14 je pravděpodobných. Specifický je pohřeb č. 3 z mohyly 35 na pohřebišti Plzeň-Nová Hospoda, u něhož se jednalo o sekundárně uložený neúplný kostrový pohřeb muže ve věku asi 18 let (Čujanová-Jílková 1958, 318).

4.3.1 Pohlaví a věk pohřbených jedinců

Co se týče antropologického určení pohlaví a věku pohřbených jedinců, ta ve většině případů chybí, protože se jedná především o materiál ze starších výzkumů, kdy tyto skutečnosti nebyly příliš sledovány. Antropologické posudky jsou dostupné zejména z výzkumů druhé poloviny 20. století (např. Plzeň-Nová Hospoda, Vrhavěč, Podražnice-Kocourovský les – Jílková 1958; Čujanová-Jílková 1977; 1992) a z několika dodatečně provedených antropologických posudků dochovaných kosterních pozůstatků především z výzkumů F. X. France (Jílková 1961).

Pouze čtyři kostrové pohřby jsou určeny jako ženské. Jedná se o všechny tři kostrové pohřby z mohyly č. 3 ve Vrhavči, kde byly zjištěny pozůstatky dvou dospělých žen a dospívající dívky (Jílková 1961; Čujanová-Jílková 1977) a kostrový pohřeb z mohyly č. 98 v Plzni-Nové Hospodě (Jílková 1958).

Muži jsou mezi kostrovými pohřby zastoupeni pouze třemi případy. Jedná se o již zmiňovaný sekunárně uložený neúplný kostrový pohřeb asi osmnáctiletého muže z mohyly 35 v Plzni-Nové Hospodě, dále o pohřeb dospělého muže, který byl pohřben v mohyle č. 48 na pohřebišti Šťáhlavy-Hájek (Jílková 1958; 1961) a o pohřeb v mohyle 32 z Podražnice-Kocourovského lesa, který je určen jako spíše muž mladšího věku (Čujanová-Jílková 1992, 269).

Kosterní pozůstatky z několika dalších hrobů byly určeny pouze jako pohřby dospělých jedinců (pohřeb 28/1 z Černé Mýti, 27/1 z Plzně-Nové Hospody, 30/1 ze Šťáhlav-Hájku a 9/1 ze Sedlce-Hůrky – Jílková 1961).

4.3.2 Poloha a orientace kostrových pohřbů

Poloha kostry byla uvedena pouze u osmnácti pohřbů. Objevuje se uložení pozůstatků v poloze na zádech, přičemž nohy mohou být natažené nebo mírně pokrčené (10 pohřbů), méně často je zaznamenána poloha skrčená na pravém či levém boku (7 pohřbů). Výjimku tvoří pohřeb č. 1 v mohyle 1 na pohřebišti Velké Hostěradky – Líchy, který byl uložen v natažené poloze na pravém boku (Hrubý 1950).

Orientace kosterních pozůstatků je téměř libovolná, přičemž byla určena pouze u 22 pohřbů. Převažuje orientace ve směru SZ-JV (8), dále se vyskytují pohřby orientované ve směru S-J (4), V-Z (3) a Z-V (3) a pouze ojediněle je zastoupena také orientace ve směru SSV-JJZ, JJV-SSZ, JV-SZ a JZ-SV (graf 3).

Ve dvou případech se vyskytlo více kostrových pohřbů v jedné mohyle, u nichž byla zároveň zaznamenána orientace. Jedná se o všechny čtyři kostrové pohřby z mohyly 3 ve Vrhavči, které byly orientovány ve směru SZ-JV (z toho tři pohřby patřily ženám) a dva

pohřby z mohyly 1 z téhož pohřebiště, které byly orientovány ve shodné orientaci Z-V.

4.3.3 Úprava hrobu

Úprava hrobu byla zaznamenána zhruba u poloviny kostrových hrobů. Ve většině případů se jedná o kamennou konstrukci, která kryla samotný pohřeb. V několika případech se vyskytlo také kamenné obložení hrobu nebo hrobová jáma, která se však u pohřbů mohylové kultury vyskytuje pouze ojediněle a je doložena pouze z moravské oblasti (Borotice – mohyla 8 a 14, Velké Hostěrádky-Skrípov – mohyla 4; Hrubý 1950; Stuchlík 2006). Nejčastěji kryla vlastní pohřeb kamenná konstrukce. Nejedná se o hrobové komory, ale o stavby kvádrovitého nebo oválného tvaru, které byly skládány z několika vrstev kamenů (Čujanová-Jílková 1964, 17), v publikacích J. L. Píče se můžeme setkat také s označením kamenné kužely (např. Píč 1893-1895). Druhou nejpočetněji zastoupenou úpravou hrobu je kamenné obložení, které se může vyskytovat po celé délce hrobu, někdy však mohou kameny obklopovat pouze prostor u hlavy a u nohou (např. mohyla 23 na pohřebišti Zelené; Čujanová-Jílková 1970). Zvláštní uspořádání kamenů bylo zaznamenáno v případě mohyly 3 a 9 na pohřebišti Vrhavč, kde byl prostor pohřbu vymezen kamennou zídkou (mohyla 3) či hrází (mohyla 9; Čtrnáct 1950, 371; Čujanová-Jílková 1977).

Ojediněle bylo zaznamenáno také kamenné dláždění (např. mohyla 39 v Sedlci-Hůrce, mohyla 14 ve Štáhlavech-Hájku, mohyla 1 v Miroslavi). Toto dláždění je v některých případech kombinováno také s kamennou konstrukcí (např. Dýšina-Kokotsko – mohyla 1, Sedlec-Hůrka – mohyla 21 nebo Štáhlavy-Hájek – mohyla 30; Čujanová-Jílková 1970). Na pohřebišti ve Vrhavči (mohyla 1 a 3) byly podél kostry položeny zuhelnatělé zbytky dřeva (Čujanová-Jílková 1977).

4.3.4 Prostorové rozmístění artefaktů v hrobech

Při ukládání předmětů do hrobu byla u kostrového ritu dodržována určitá pravidla, a to zejména při ukládání keramických nádob a bronzových ozdob. Nádoby se ve většině případů vyskytují u nohou zemřelých, ale objevit se mohou také za hlavou. Obě tyto polohy mohou být společně kombinovány. Bronzové ozdoby – náramky, jehlice, prsteny a náhrdelníky jsou nacházeny především v místech, kde byly původně nošeny (Čujanová-Jílková 1975, 86). Náramky jsou nacházeny na pažích, prsteny se často nachází na prstech ruky, jsou však zaznamenány také u prstů na nohou. Jehlice a náhrdelníky spočívají na hrudníku, ojediněle se však může vyskytnout také jiná poloha (např. v blízkosti lebky). Určitou pravidelnost můžeme pozorovat také u polohy sekerek, které se ve většině případů vyskytují v okolí hlavy. Ostatní předměty mají téměř libovolnou polohu vůči kostře, objevují se zejména podél těla.

4.3.5 Chronologické zařazení kostrových pohřbů

Kostrové pohřby se nachází v mohylách po celou dobu trvání mohylové kultury. Mezi nejstarší patří pohřby z mohylových pohřebišť Holýšov-Hořina (mohyla IX A), Zelené (mohyla 10), Krchleby (mohyla 1) a Nová Hospoda (mohyla 98), které jsou vybaveny jehlicemi se čtyřhrannou, vlnovitou nebo torčovanou jehlou a můžeme je datovat do stupně B B1 (Čujanová-Jílková 1964, 32). Nejvíce pohřbů však spadá do středního stupně B B2 – B C1 (jedná se např. o pohřby 2 a 3 z mohyly 3 ve Vrhavči, které obsahovaly mimo jiné jehlici s kolečkovitou hlavicí, která je typická právě pro toto období mohylové kultury; Jiráň ed. 2008, 88). Výskyt kostrových pohřbů klesá v průběhu mladšího stupně B C2, kdy začíná převažovat ritus žárový (např. kostrové pohřby 2 a 4 z mohyly 39 na pohřebišti Sedlec-Hůrka, které obsahovaly mimo jiné zlaté předměty nebo jehlici s dvojdílnou terčovitou hlavicí či meč s jazykovitou rukojetí,

tedy předměty, které jsou spojeny převážně s mladším a pozdním stupněm mohylové kultury B C2 – B C2/B D; Čujanová-Jílková 1964, 26).

4.4 Žárový rítus

Žárový rítus na pohřebištích střední doby bronzové jednoznačně dominuje, a to především v mladším stupni mohylové kultury. Spálené lidské pozůstatky byly v českém prostředí převážně ukládány na zem bez použití nádoby. Ojediněle jsou však doloženy pohřby uložené v nádobě (např. pohřebiště Hvoždany-Hemery – mohyla 6, Sepekov – mohyla č. 2/1899). Ve většině případů se však jedná o spálené pozůstatky rozptýlené na určité ploše, ojediněle se však můžeme setkat také s nasypáním pozůstatků na hromádku (Sepekov – mohyla 5 a 2/1899) nebo s překrytím pozůstatků keramickou nádobou (Řepeč – mohyla 27, pohřeb 1, Horušany – mohyla 5, pohřeb 1). Výjimečné je také nasypávání spálených pozůstatků na podložky z kůry, které bylo zaznamenáno na pohřebišti Plzeň-Nová Hospoda (mohyly 39 a 65). Na moravských pohřebištích se však setkáváme také s pohřby popelnicovými a jámovými (Borotice, Čeložnice; Hrubý 1950; Stuchlík 2006). Zcela ojedinělým jevem je uložení žárového pohřbu do příkopu, který obklopoval mohylu č. 8 v Boroticích. Jedná se v podstatě o jámový hrob, který byl místo do samostatné jámy uložen do vyhloubeného příkopu (Stuchlík 2006, 165). V českém prostředí tento jev nemá analogie, podobný případ je však znám z dolnorakouského pohřebiště v Pitten (Bez. Neunkirchen), kde se v příkopu obklopující mohylu nacházely dva dětské pohřby (jeden kostrový a jeden žárový; Hampl – Kerchler – Benkovsky-Pivovarová 1978-1981).

Zdá se, že byla ukládána jen určitá část spálených kostí, které byly také drceny. Hrobová výbava byla ukládána přímo ke spáleným pozůstatkům a ve většině případů neprošla žárem společně s tělem, ale

byla přidávána až při ukládání spálených pozůstatků (Čujanová-Jílková 1975, 80).

Celkem 158 pohřbů bylo žárových, přičemž pouze v několika případech byla zaznamenána také orientace plochy, na níž byly rozptýleny žárové pohřby. V případě mohyly 22 v Řepči se jednalo o žárový pohřeb orientovaný ve směru Z-V, pohřeb v mohyle 4 ve Vrhavči byl rozptýlen na ploše orientované ve směru V-Z a třetí pohřeb z mohyly 4/IIa na pohřebišti Čeložnice-Pod Malou Ostrou byly seřazeny nálezy doprovázející pohřeb ve směru S-J.

4.4.1 Pohlaví a věk pohřbených jedinců

Antropologické rozbory žárových pohřbů byly uskutečněny jen na několika pohřebištech v západních Čechách (Jílková 1958; Čujanová-Jílková 1977; 1992), přičemž ve většině případů nebylo možné pohlaví pohřbených jedinců určit.

Ženské pohřby jsou zastoupeny pouze dvěma případy. Jedná se o pohřeb 1 v mohyle 24 na pohřebišti Podražnice-Kocourovský les, který patřil pravděpodobně dospělé osobě, spíše ženě (Čujanová-Jílková 1992, 261), a o pohřeb 1 v mohyle 13 na pohřebišti Vrhavěč, kde byla pohřbena dospělá osoba, snad žena (Čujanová-Jílková 1977, 81).

Pouze v jednom případě se jedná o mužský žárový pohřeb, který spočíval v mohyle 6 ve Vrhavči (dospělý jedinec ve věku maturus – 40-50 let, spíše muž; Čujanová-Jílková 1977, 81).

Z mohylového pohřebiště ve Vrhavči je také doložen pohřeb tří jedinců, jejichž spálené pozůstatky byly nasypány na dvou hromádkách (pozůstatky dvou dospělých nebo starších osob a dítěte). Na tomto pohřebišti jsou dále doloženy pohřby dospělých jedinců (mohyla 12 a 16) a pravděpodobně nedospělého jedince (mohyla 11; Čujanová-Jílková

1977). Pozůstatky dospělého jedince (adultus) pochází také z mohyly 10 (pohřeb 1) na pohřebišti Podražnice-Kocourovský les (Čujanová-Jílková 1992, 255). U ostatních žárových pohřbů nebylo možné pohlaví ani věk pohřbených jedinců určit.

4.4.2 Úprava hrobu

Stejně tak jako v případě kostrových pohřbů nejčastěji samotný pohřeb kryla kamenná konstrukce. Dále se setkáváme také s kamenným obložením hrobu, spíše vzácně se vyskytují hrobové jámy, které opět pochází pouze z pohřebišť moravských. Pohřeb, který byl nasypán v hrobové jamce pochází z pohřebiště Podražnice-Kocourovský les (mohyla 24). Také v případě žárových hrobů bylo zjištěno použití dřeva – opět se jedná o mohylové pohřebiště ve Vrhavči. V mohyle 6 byla u žárového pohřbu nalezena dvě rovnoběžná zuhelnatělá dřeva, která byla položena v podélné ose V-Z a mezi nimi byly uloženy dvě skupiny nádob (Čujanová-Jílková 1977, 78-81). Využití dřeva je doloženo také u pohřbů na pohřebišti Bošovice-U dvou závor (mohyla 1) a Čeložnice-Pod Malou Ostrou (mohyla 4/II a, pohřby 3 a 4 – Hrubý 1949; 1950).

4.4.3 Chronologické zařazení žárových pohřbů

K nejstarším pohřbům patří žárový pohřeb z mohyly 1 v Kolovči, dále pohřby z mohyl 65 a 70 z pohřebiště Plzeň-Nová Hospoda a pohřeb 2 z mohyly 10 na pohřebišti Podražnice-Kocourovský les (Čujanová-Jílková 1964, 26; 1992, 275), které jsou svou náplní typické pro stupeň B B1. Zároveň dokládají, že pohřební ritus je od počátku mohylové kultury střední doby bronzové birituální. V mladším období mohylové kultury žárové pohřby převažují. Pro přechodný (tzv. vrhavecský) stupeň B C2/BD je charakteristické rozptýlení spálených pozůstatků na větší ploše o rozměrech nespáleného těla (např. Plzeň-Nová Hospoda –

mohyla 39, Tajanov-Husín – mohyla 31 nebo Vrhavec – mohyla 1; Čujanová-Jílková 1995, 18).

4.5 Specifické projevy pohřebního ritu¹

Mimo obvyklý pohřební ritus se v prostředí mohylové kultury střední doby bronzové setkáváme také s určitými specifickými projevy, které ve většině případů představují ojedinělý jev v rámci jednoho pohřebiště. Jedná se především o hromadné hroby, příkopy/žlábký okolo mohyl, pohřby na sídlištích nebo určité rituální zacházení s některými předměty ukládanými do hrobů.

Hromadné hroby

K nepříliš častým jevům pohřebního ritu mohylové kultury patří zejména hromadné hroby. Ve většině případů jde o ojedinělý případ v rámci jednoho pohřebiště. Známé je jak z českého, tak z moravského prostředí. Nejčastěji jde o kostrové dvojhroby, ale setkáváme se také s kostrovými trojhroby. Zcela ojedinělým případem je žárový trojhrob v mohyle 1 na pohřebišti ve Vrhavči, kde se nacházely spálené pozůstatky patrně tří osob nasypané na dvou hromádkách a mezi předměty (Čujanová-Jílková 1977, 75).

Z českého prostředí jsou kostrové dvojhroby známy z mohylového pohřebiště Kaliště-Rudický les (mohyla 27; Michálek 1979, 56) a také z Lovosic (Plesl 1965, 500-501), sporným případem je uváděný kostrový dvojhrob z Houšky (Stuchlík 2006, 222), odkud neznáme bližší nálezové okolnosti ani vzájemnou polohu obou pohřbů (Beneš 1959, 39).

¹ Kapitola je zpracována dle *Praumová 2013*

Pravděpodobně se jedná spíše o dva samostatně uložené pohřby v jedné mohyle. Moravské kostrové dvojhroby pochází z lokalit Křenovice a Morkůvky (Hrubý 1950).

Kostrové trojhroby jsou známy pouze z moravského prostředí a jsou zastoupeny třemi případy. Jeden kostrový trojhrob pochází z mohylového pohřebiště v Boroticích (mohyla 14), z něhož byly vyzvednuty 3 lebky a větší množství různě rozházených kostí, které patřily minimálně dvěma dospělým jedincům a dítěti (Stuchlík 2006, 222). Dva kostrové trojhroby byly nalezeny na lokalitě Bulhary, z nichž v jednom spočívaly pozůstatky tří jedinců ve věku 30-40 let a v druhém byly pohřbeny pozůstatky dvou dětí a gracilní ženy nebo nedospělého jedince (Měřínský – Stuchlík 1980, 369-370).

Pohlaví a věk pohřbených jedinců bylo určeno jen v několika případech (tab. 6), většinou však jde o společné pohřby dospělých osob a dětí (Křenovice, Borotice, Bulhary, Vrhavec). I na základě této skutečnosti můžeme uvažovat o tom, že vztah pohřbených jedinců by mohl být příbuzenský (Měřínský – Stuchlík 1980, 377). Ve většině případů spadají tyto pohřby do mladšího stupně mohylové kultury.

Příkopy/žlábký okolo mohyl

Dalším specifickým jevem, který se vzácně vyskytuje na mohylových pohřebištích, jsou příkopy, které byly vyhloubeny okolo mohyl. Ze střední doby bronzové jsou známy pouze z moravských lokalit (Borotice, Čeložnice), v Čechách zatím na mohylnících objeveny nebyly. Prvním případem je mohyla 8 z pohřebiště v Boroticích, okolo níž byl vybudován příkop o průměru 14-14,5 m (což současně představuje vnější průměr mohyly). Měl hrotité dno a jeho šířka se pohybovala mezi 90 a 130 cm, hloubka mezi 40-60 cm. Nepodařilo se ho však rozpoznat po celém obvodu mohyly. V příkopu se zároveň nacházel žárový pohřeb –

můžeme říci, že jde v podstatě o specifickou podobu jámového hrobu (Stuchlík 2006, 58). V českém prostředí tento jev nemá analogie, podobný případ však známe z dolnorakouského pohřebiště v Pitten (Bez. Neunkirchen). Mohylový hrob č. 153a byl obklopen kruhovým příkopem, v němž spočíval žárový pohřeb dítěte a kostrový pohřeb novorozence (HAMPL – Kerchler – Benkovsky-Pivovarová 1978-1981, 88). Na tomto pohřebišti se nacházely celkem čtyři mohylové hroby obklopené žlábkou (HAMPL – Kerchler – Benkovsky-Pivovarová 1978-1981). Na pohřebišti v Boroticích, v poloze U kaštanu (asi 500 m západně od samotného mohylníku) bylo leteckým průzkumem objeveno několik kruhových objektů obklopených žlábkou, přičemž jeden byl ověřen terénním průzkumem. Jednalo se zřejmě o zničenou mohylu, kterou obklopoval žlábek o průměru 10 m, nepodařilo se ho však rozpoznat po celém obvodu mohyly. Měl rovné dno a jeho šířka se pohybovala mezi 60 a 85 cm, hloubka mezi 12-21 cm (Stuchlík 2006, 161).

Další lokalitou, kde se vyskytly příkopy okolo mohyl, je mohylové pohřebiště Čeložnice. V mohyle IIa byl nalezen příkop široký téměř 3 metry a hluboký až 70 cm, který se vytrácel na západní straně. Podobný příkop obklopoval také mohylu IIb (obě mohyly tvořily dvoumohylu). Okolo mohyly I byl vyhlouben příkop 270-360 cm široký a 30-40 cm hluboký, v jehož výplni se nacházely ojedinělé kousky a shluky uhlíků a zlomky spálených dřev (Hrubý 1949).

V českém prostředí tento jev na mohylových pohřebištích zatím nemá analogie. Výjimku tvoří kruhový příkopový objekt z Nymburka o průměru 12 m, objevený při archeologickém výzkumu v r. 2009 (Baloun – Švejcar – Trefný 2010). Ve žlabu bylo nalezeno pět pohřbů (jeden dvojhrob) ze střední doby bronzové, avšak zde se samotná mohyla nedochovala a autoři výzkumu o její existenci spíše neuvažují (ibidem, 23-24).

Ve všech mohylách obklopených žlábkou se vyskytoval více než jeden pohřeb a můžeme je datovat do středního stupně B B2 – B C1

(Borotice: dva pohřby a třetí v příkopu, Čeložnice – mohyla I: dva pohřby) a mladšího stupně B C2 (Čeložnice II a: čtyři pohřby, II b: tři pohřby).

Příkopy/žlábký mohly sloužit nejen k vymezení obvodu mohyly, ale také jako symbolické oddělení hrobu od okolního terénu nebo ke zdůraznění postavení zemřelého ve společnosti (Stuchlík 2006, 161).

Pohřby na sídlištích

Ke zvláštnostem pohřebního ritu mohylové kultury patří rovněž pohřby „ukládání“ na sídlištích. Jsou známy jak v Čechách, tak na Moravě. Více pohřbů ze sídlišť pochází ze severozápadních Čech, odkud jsou známy kostrové pohřby v jámách (Konobříž, Bečov, Ervěnice, Lipenec, Prosmyky; Bouzek – Koutecký 1980, 396-397). Většinou byly v jedné jámě nalezeny pozůstatky více jedinců a výplň jámy obsahovala střepy a zvířecí kosti, avšak žádné milodary. Ve většině případů se jednalo o jedince, kteří zemřeli násilnou smrtí. Tímto způsobem byli „pohřbívání“ dospělí i děti, většinou se však jedná o pohřby dospělých mužů (tab. 7), výjimečně jde o pohřby žen (Lipenec). Ve většině případů se jedná o neúplné skelety se stopami násilí. K neúplným skeletům ze sídlišť, ovšem bez stop násilí, patří neúplná kostra novorozeněte z Prosmyk a lebka asi čtyřletého dítěte z Bečova. Na rozdíl od knovízské kultury nebyly tyto pohřby ukládány do obilnic, ale do vlastních jam. Všechny tyto pohřby jsou datovány do mladšího až přechodného stupně mohylové kultury (Bouzek – Koutecký 1980, 397).

Několik pohřbů ze sídlišť známe také z moravského prostředí. Jedná se jak o kostrové pohřby na rovinných sídlištích v zásobnicových jámách (Ivanovice, Újezd u Brna, Hulín, Pavlov – „Horní Pole“), tak o kosterní pozůstatky mnoha jedinců v příkopech opevněných sídlišť: Blučina – Cezavy, Přítluky a Hradisko u Kroměříže (Parma 2004, 438). Jejich obdobou je opevněné sídliště Velim – Skalka ve středních Čechách

(Harding – Knüsel – Outram – Šumberová 2007). Interpretace těchto areálů není jednotná (od interpretací válečných událostí po rituální oběti) a je předmětem prakticky stálé diskuze již od jejich objevu (Parma 2004, 436).

Pouze v jednom případě šlo v rámci rovinných sídlišť o pozůstatky celých skeletů – v Ivanovicích na Hané byly v jedné jámě pohřbeni čtyři jedinci. Jednalo se o tři děti a starší ženu, která měla ruce zkřížené za zády, pravděpodobně původně svázané (Parma 2004, 438). V ostatních případech šlo rovněž o neúplné kosterní pozůstatky v jámách. Tyto pohřby jsou pouze rámcově datovatelné do střední doby bronzové bez přesnějšího chronologického zařazení.

Ze západních Čech pochází pouze jeden takový hrob, a to ze sídliště v Meclově – Březí. Na rozdíl od ostatních pohřbů se jedná o jamkový žárový hrob, který je datován do staršího stupně mohylové kulturní a vymyká se tedy od ostatních pohřbů na sídlištích nejen samotným pohřebním ritem, ale i chronologicky (Čujanová-Jílková 1971).

Ostatní specifické projevy pohřebního ritu

Ke zcela vzácným projevům pohřebního ritu patří neúplný sekundární kostrový pohřeb na pohřebišti Plzeň – Nová Hospoda. Bez anatomické souvislosti zde byly uloženy neúplné kosterní pozůstatky (lebka, trup a horní končetiny) asi osmnáctiletého muže v dokonale skeletizovaném stavu (Jílková 1957, 54; Čujanová-Jílková 1988).

Zvláštností je také rituální zacházení s některými předměty, které byly ukládány do mohyl společně s pohřbem. Jedná se o hroty šípů, které byly v několika případech zabodnuty do země a pravděpodobně byly do hrobu vstřeleny (mohyly č. 4 a 6 ve Vrhavči; Čtrnáct 1950, 373-374).

4.6 Hrobová výbava

Na pohřebištích mohylové kultury se setkáváme s poměrně velkou variabilitou hrobové výbavy. Do hrobů byly nejčastěji přidávány keramické nádoby a bronzové předměty, méně často se v hrobech setkáváme také s předměty ze zlata, jantaru a s organickými materiály.

4.6.1 Bronzové předměty

Z bronzových předmětů se nejčastěji vyskytují ozdoby těla a součásti oděvu (zejména jehlice a náramky), z dalších ozdob můžeme jmenovat závěsky, prsteny nebo puklice. Méně často jsou v hrobech zastoupeny zbraně. Nejčastěji se můžeme setkat s hroty šípů poměrně častý je také výskyt dýk, vzácněji se vyskytují meče a ojediněle sekeromlaty a hroty kopí. Z nástrojů jsou součástí hrobové výbavy zejména sekerky, v menší míře také nože, břitvy a pinzety. Zcela ojediněle se v hrobech setkáváme také se srpy.

Ozdoby

Nejčastějšími artefakty, které byly vkládány do hrobu, jsou jehlice. Jsou zastoupeny celkem 343 kusy a přítomny byly u 240 pohřbů (graf 4). Jehlice jsou zastoupeny jak v mužských, tak v ženských hrobech. Většinou se vyskytují v počtu 1-2 kusů u jednoho pohřbu, ojediněle se však mohou nacházet také 3 nebo 4 jehlice. V hrobech jsou zastoupeny také pouze zlomky, u nichž nelze rozpoznat původní formu jehlice. Nejčastěji se objevují v kombinaci s náramky. Jehlice někdy dosahují značných délek, nejdelší jehlice zastoupená v souboru pochází z mohyly 9 na pohřebišti Velké Hostěradky-Líchy – měří 660 mm a vyskytla se ve dvojici s druhou jehlicí, jejíž délka činí 610 mm. Běžná délka jehlic se však pohybuje od 200 do 400 mm.

Nejčastěji se v hrobech setkáváme s jehlicemi s pečetítkovitou hlavicí, které se začínají objevovat od středního stupně mohylové kultury B B2 – B C1 a přetrvávají až do přechodného horizontu B C2/B D, přičemž jejich výskyt dále pokračuje také v mladší době bronzové (Čujanová-Jílková 1964, 33; Furmánek 1973, 113). Druhým nejčastějším typem, vyskytujícím se u pohřbů, je jehlice se zavinutou hlavicí (z německého termínu „Rollenkopfnadel“ – viz Čujanová-Jílková 1970; Praumová 2010), někdy také nazývána jako jehlice s hlavicí svinutou v očko. Tyto jehlice nejsou chronologicky citlivé, vyskytují se po celou dobu trvání mohylové kultury, pokud však mají čtyřhrannou nebo torčovanou jehlu, můžeme je zařadit do staršího stupně B B1, pro který je tato úprava jehly typická (Čujanová-Jílková 1964, 33; Furmánek 1973, 112). Četně jsou zastoupeny také jehlice s hřebíkovitou hlavicí. Většina exemplářů má čtyřhrannou jehlu, která může být také torčovaná, nejstarší exempláře jsou také opatřeny otvorem v krčku, což je typickým znakem nejstaršího mohylového stupně B A2/B B1 – B B1 (Jílková 1955, 170; Jiráň ed. 2008, 88). Oproti starší době bronzové, kdy se otvory vyskytují na hlavicí nebo jsou jehlice opatřeny ouškem, je u jehlic z počátku střední doby bronzové provrtáván krček (Eisner 1922-1923, 19). Tento typ jehlic se vyskytuje zejména v západních Čechách. V moravské terminologii se jedná o jehlici typu Wetzleinsdorf, kterou můžeme zařadit rovněž do staršího stupně mohylové kultury B B1 (Furmánek 1973, 111) – např. jehlice z mohyly 9 v Boroticích, která má terčovitou (hřebíkovitou) hlavicí, zesílený a provrtaný krček a čtyřhrannou vlnovitou jehlu. U pohřbu tvořila dvojici s dalším typem jehlice, která je typická pro moravské prostředí – tzv. srpovitou jehlicí (jehlice typu Regelsbrunn). Pro tyto jehlice je typická šikmo provrtaná terčovitá hlavice a čtyřhranná jehla, která je většinou torčovaná a srpovitě zahnutá (Salaš 2005, 132; Stuchlík 2006, 207). Tento typ jehlic je rovněž možné zařadit do staršího stupně B B1 (Furmánek 1973, 111; Stuchlík 2006, 207). Pro české prostředí nejsou tyto jehlice typické, určitou analogií by však mohla být jehlice z mohyly III v Chodouni, která má terčovitou hlavicí a srpovitě zahnutou torčovanou

jehlu (Čujanová-Jílková 1970, 34, Taf. 13:5). Do nejstaršího stupně můžeme zařadit také jehlice s dvojkruželovitou a také kónickou hlavicí, které se však nevyskytují příliš často. Také pro tyto jehlice je typická čtyřhranná, někdy tordovaná jehla a provrtaný krček (Čujanová-Jílková 1964, 32; Furmánek 1973, 111).

Pro západočeské prostředí je typická jehlice s kolečkovitou hlavicí, která se v ostatních regionech nevyskytuje. Tyto jehlice bývají spojovány s ženskými kostrovými pohřby (Jiráň ed. 2008, 125). Většina pohřbů není antropologicky určena, avšak tento typ jehlice je doložen u dvou ženských kostrových pohřbů v mohyle 3 ve Vrhavči. Chronologicky je možné tyto jehlice zařadit do středního stupně B B2 – B C1 (Jiráň ed. 2008, 88). Pro západočeský region je rovněž typická jehlice se spirálovitou hlavicí, jež není chronologicky citlivá. Vyskytla se však také u dvou jihočeských pohřbů (Písek, Hvožděany-Hemery).

Do nejmladšího období B C2 – B C2/B D je možné zařadit jehlice s kulovitou hlavicí (jehlice typu Deinsdorf; Furmánek 1973, 114; Říhový 1982, 24), které se naopak v oblasti západních Čech nevyskytují. Typický je jejich výskyt v moravském prostředí, zastoupeny jsou rovněž v oblasti severozápadních a středních Čech. S jehlicemi s kulovitou hlavicí jsou příbuzné jehlice s dvojkónickou hlavicí (Furmánek 1973, 114) nalezené např. na pohřebištích Nezdice-Loupensko (mohyla 14) a Řepeč (mohyla 33), které patří do přechodného horizontu (B C2/B D).

Do mladšího stupně patří také jehlice s terčovitou hlavicí (Jiráň ed. 2008, 88; Chvojka 2009, 118). Hlavice těchto jehlic je většinou zdobena hvězdicovým motivem a jejich jehla bývá ohnuta do pravého úhlu. Vyskytují se zejména v jižních a západních Čechách, ačkoliv ani zde nejsou příliš čteně zastoupené. Nejsou známy z moravských pohřebišť, ale jsou doloženy např. v depotu z Hradiska (Furmánek 1973, 115).

Velmi čteně zastoupeny jsou také náramky, početně sice převyšují jehlice, avšak vyskytují se u menšího počtu pohřbů (529 kusů, 228

pohřbů). Náramky se rovněž vyskytují jak v mužských, tak v ženských hrobech. Většinou se vyskytují v párech, ale výjimečný není ani výskyt většího počtu náramků u jednoho pohřbu, přičemž jsou kombinovány různé typy. Nejčastěji je zastoupen náramek tyčinkovitý. Typickou výzdobou jsou skupiny příčných rýžek, přičemž rýžky mohou pokrývat náramek také v celé délce. Ojediněle se může vyskytnout také složitější rytá výzdoba, ale náramky mohou být také zcela nezdobené. Tyto náramky nejsou chronologicky citlivé, vyskytují se po celou střední dobu bronzovou (Čujanová-Jílková 1964, 35). Četně zastoupené jsou také náramky ploché, podélně žebrované. Společně s náramky plochými, na vnější straně bohatě zdobenými rytými ornamenty je můžeme zařadit do staršího stupně B B1 (Jiráň ed. 2008, 88), jejich výskyt však pokračuje po celou střední dobu bronzovou (Čujanová-Jílková 1964, 35; Furmánek 1973, 118). Do mladšího a pozdního stupně mohylové kultury můžeme zařadit další typ těchto ozdob – náramek plochý s dvojicí růžic na obou koncích (Jiráň ed. 2008, 88; Furmánek 1973, 117). Pro západočeské prostředí jsou typické náramky masivní, které jsou na vnější straně zdobené motivem šrafovaných trojúhelníků a skupin rýžek (Čujanová-Jílková 1964, 35). Patří k nejstarším exemplářům, jež můžeme zařadit do stupně B B1, tyto náramky se vždy vyskytují ve dvojici. Ojediněle se vyskytují také např. náramky zhotovené ze dvou tyčinek nebo jednoduchý náramek drátěný, u pohřbů se mohou vyskytnout také pouze zlomky náramků.

Mezi další ozdoby vyskytující se u pohřbů mohylové kultury patří náhrdelníky a závěsky. Základem náhrdelníku byly na šňůru, kožený řemínek nebo bronzový drát navlečené spirálovitě stočené trubičky. Součástí těchto náhrdelníků byly závěsky a také jantarové ozdoby, méně často je u pohřbů doložena také kombinace se skleněnými korálky (např. mohyla 3 ve Vrhavči nebo mohyla 2 na pohřebišti Hvožd'any-Hemery). Celé sestavy náhrdelníků byly nalezeny pouze výjimečně (9 pohřbů), většinou pochází ze západních Čech, ojediněle se ale vyskytují také v jihočeském regionu (již zmiňovaná mohyla 2 z pohřebiště Hvožd'any-

Hemery). V hrobech se však vyskytují častěji závěsky samostatně (178 kusů, 31 pohřbů). Nejčastěji se jedná o závěsky terčovité se středovým trnem (celkem 85 exemplářů se nacházelo u 11 pohřbů). Vyskytují se zpravidla ve větším počtu, můžeme je zařadit do staršího stupně B B1 (Čujanová-Jílková 1964, 39). Všechny pochází ze západočeských pohřebišť. Dalším zastoupeným typem jsou závěsky srdcovité, které jsou zastoupené ve všech studovaných regionech. Méně četně jsou zastoupeny závěsky kolečkovité, jejichž výskyt je typický spíše pro západní Čechy. Všechny závěsky tohoto typu ze studovaného souboru pochází ze západních Čech, avšak jejich výskyt je doložen také ve středních a jižních Čechách (Beneš 1959, 18; Chvojka 2009, 120). Mohou se vyskytnout ve dvojicích, ale také samostatně. Jako závěsky sloužily také bronzové ploché spirálky a spirálovité závěsky, avšak všechny spirálky pravděpodobně nebyly součástí náhrdelníků, mohly patřit také k ozdobám oděvu (Čujanová-Jílková 1977, 88).

Z dalších ozdob se u pohřbů vyskytují prsteny (149 kusů, 52 pohřbů). Nejčastěji se jedná o prsteny s protilehlými spirálami, méně často se vyskytují prsteny manžetovité, které jsou zdobeny rýhováním a většinou se nachází u kostrových pohřbů v poloze u nohou (např. Bošovice-U čtyř tabulí – mohyla 4, Plzeň-Nová Hospoda – mohyla 46, Štáhlavy-Hájek – mohyla 30). U pohřbů se vyskytuje nejčastěji 1-2 prsteny, ale setkat se můžeme také s vyšším počtem (4-10 prstenů), který je typický spíše pro kostrové pohřby. V některých případech jsou přítomny pouze ploché spirálky z prstenů.

Jako ozdoby šatu sloužily různé puklice a knoflíky (649 kusů, 60 pohřbů). Většinou se vyskytují ve větším počtu, nejvíce jich bylo nalezeno v mohyle 14 ve Štáhlavech-Hájku, která obsahovala 150-200 puklic (Franc 1988, 166), ale také mohou být zastoupeny pouze jedním kusem. Ojedinele se v případě těchto bronzových nášivek dochovaly také zbytky oděvu, na kterém byly upevněny (např. mohyla 35 – Plzeň-Nová

Hospoda; Jílková 1958, 318; mohyla 12 – Hvožd'any-Hemery nebo blíže neurčená mohyla z Plavu; Ohlídálová – Tisucká 2010).

Z ostatních ozdob můžeme jmenovat plechové kornoutky, které se vyskytují zejména v kombinaci s puklicemi, dále různé kroužky a kruhy nebo svitky bronzového drátu. V mohyle 15 v Boroticích byla nalezena také bronzová pasová zápona, která je tvořena roztepanou destičkou se středovým žebrem (Stuchlík 2006, 210).

Zbraně

Ze zbraní jsou u pohřbů mohylové kultury zastoupeny nejčastěji dýky a hroty šípů, méně často se setkáváme také s meči a sekeromlaty (graf 5).

Nejčastěji se u pohřbů setkáváme s dýkami. V souboru jsou zastoupeny u 71 pohřbů, přičemž v jednom hrobě je přítomen vždy pouze jeden exemplář. Nejběžnější jsou dýky s rovným, zaobleným nebo lichoběžníkovitým týlem, ve kterém je různý počet nýtů (převážně 2 až 4), některé mají také středové žebro. Chronologicky citlivé jsou dýky s plnou rukojetí, které jsou řazeny do staršího stupně B B1 a dýky s jazykovitou rukojetí, které patří do přechodného stupně B C2/B D (Furmánek 1973, 107; Říhovský 1982, 22). U pěti pohřbů byla nalezena také nákončí dýk.

Druhým nejčastějším typem zbraně jsou hroty šípů, které početně převyšují dýky, jsou zaznamenány u 66 pohřbů v počtu 209 kusů. Nejčastěji se jedná o šipky s tulejkou a křídélky, ojediněle se vyskytují také šipky s řapem nebo trnem. Nejčastěji se u pohřbů setkáváme 1-2 kusy, výjimečně se však vyskytuje také více hrotů šípů v jednom hrobě (od 6 do 14 kusů). Největší počet pochází z mohyl 39 (10 kusů) a 40 (14 kusů) na pohřebišti Sedlec-Hůrka, kde se uvažuje o tom, že mohly být původně uloženy v toulci (Čujanová-Jílková 1964, 43). Pozůstatky toulce

byly pravděpodobně nalezeny v mohyle 2 ve Všekarech-Husté Léči (Franc 1988, 215).

Méně často jsou v hrobech mohylové kultury zastoupeny meče (18 pohřbů). Nejvíce exemplářů pochází ze západních Čech (12), shodně dvěma meči jsou zastoupeny jak severozápadní, tak střední Čechy a také Morava. Z jižních Čech není meč doložen u žádného pohřbu, avšak pravděpodobně z porušené mohyly pochází meč s destičkovitou rukojetí, pocházející z okolí Sepekova (Chvojka 2009, 121-122).

Vzácně se u pohřbů vyskytují hroty kopí a také sekeromlaty. Hroty kopí jsou v souboru zastoupeny pouze šesti kusy, které pochází vždy z jednoho hrobu (Chrastavice – mohyla 3, Milínov-Javor – mohyla 7, Plzeň-Nová Hospoda – mohyla 81, Nová Huť – mohyla 3/1909, Paseky – mohyla 1, Velká Dobrá – mohyla 13). Sekeromlaty se vyskytly pouze u čtyř pohřbů, přičemž tři pochází ze západočeských mohylových pohřebišť a jeden je doložen z pohřebišť jihočeských. Jedním exemplářem je zastoupen sekeromlat s kotoučovitým týlem, který byl nalezen společně s dýkou se čtyřmi nýty a jehlicí s hřebíkovitou hlavicí a čtyřhrannou jehlou a můžeme jej proto zařadit do stupně B B1 (Krchleby – mohyla 1, kostrový pohřeb). Dvěma kusy je zastoupen sekeromlat s terčovitým týlem a středovým trnem, který se vyskytuje od středního stupně B B2 – B C1 (Jiráň ed. 2008, 88; Sedlec-Hůrka – kostrový pohřeb z mohyly 39 a Zelené – kostrový pohřeb z mohyly 10). Do přechodného stupně B C2/B D je možné zařadit dvojramenný sekeromlat z mohyly 12 v Řepči. Tento typ sekeromlatu je omezen na samotný závěr střední doby bronzové (Jiráň ed. 2008, 112).

Nástroje

Z nástrojů se v hrobech nejčastěji vyskytují sekerky (34 kusů, 32 pohřbů; graf 6). Shodně jsou zastoupeny sekerky s postranními lištami

(13 pohřbů) a sekerky se srdcovitým schůdkem (13 pohřbů). U většiny sekerek se zachovala také část dřevěné násady, která byla připevňována bronzovým drátem, koženým řemínkem nebo také bronzovými nýty. Sekerky s postranními lištami můžeme zařadit do staršího stupně B B1, navazují na sekerky s postranními lištami ze starší doby bronzové (Čujanová-Jílková 1964, 41; Jiráň ed. 2008, 88). V některých celcích se vyskytují společně se sekerkami se srdcovitým schůdkem (Nová Huť – mohyla 3/1907-08, Sedlec-Hůrka – mohyla 40), vyskytují se od staršího období mohylové kultury B B1 (Jiráň ed. 2008, 88). Nejméně zastoupeným typem jsou sekerky se středovými laloky, jež vesměs patří do mladomohylového stupně B C. Od střední doby bronzové se také poprvé setkáváme v mohylách s noži. Byly přítomny u 19 pohřbů, vždy jde o jeden exemplář v jednom hrobě. Jsou zastoupeny nože s plnou rukojetí a nože typu Brunn, které můžeme zařadit do středního stupně B B2 – B C1, vyskytují se také nože s prolamovanou a rámcovou rukojetí (typ Egelsheim), které jsou mladší – patří do mladšího a pozdního stupně B C2 – B C2/B D (Jiráň 2002, 12; Jiráň ed. 2008, 88).

Méně často se setkáváme u pohřbů mohylové kultury s břitvami. Byly součástí výbavy celkem 14 pohřbů. V hrobech se začínají vyskytovat od středního stupně B B2 – B C1 (Jockenhövel 1971, 25; Jiráň ed. 2008, 109). Z dalších toaletních nástrojů se v hrobech nachází pinzety, které se u pohřbů vyskytují vždy v počtu jednoho kusu. V souboru jsou zastoupeny pouze pohřby ze západních a jižních Čech, v moravském prostředí však několik exemplářů pochází také z rozrušených kostrových hrobů (např. Klentnice, Křídlovky, Šatov; Furmánek 1973, 110).

Ojediněle se v mohylách vyskytují také dlátka, rydla nebo šídla. Vzácně jsou doloženy také srpy. V mohylách se setkáváme také pouze se zlomky bronzových předmětů, které již nejsou určitelné.

4.6.2 Keramika

Keramika byla přítomna u X pohřbů. Nejčastěji se v hrobech vyskytují mísy (155 kusů, 140 pohřbů – graf 7). Většinou se jedná o prosté mísy, které jsou nejčastěji bezuché nebo s jedním uchem. Jejich tvar je rozmanitý, vyskytují se mísy talířovité, kónické či polokulovité. Většinou nejsou zdobeny, pokud ano, objevuje se běžná rytá výzdoba (např. motivy šrafovaných trojúhelníků, žebříčku nebo jedlové větvičky). Velmi často se jedná o mísy na nožce, které jsou charakteristické pro střední stupeň B B2 – B C1, ale vyskytují se také později, v mladším stupni jsou však většinou nezdobené (Čujanová-Jílková 1964, 50; Jiráň ed. 2008, 88). Dále se vyskytují mísy s laloky na okraji, které jsou typické po celou dobu trvání mohylové kultury (Stuchlík 1979, 140), ojediněle jsou zastoupeny také mísy s podélnými otvory pod okrajem (Horušany – mohyla III, Štáhlavy-Hájek – mohyla 17). Ve většině případů se nachází u pohřbů vždy jeden exemplář.

Velmi často se v hrobech vyskytují amfory. Tyto keramické nádoby se vyskytují po celou střední dobu bronzovou (Stuchlík 2006, 193). V souboru se vyskytlo celkem 139 amfor u 117 pohřbů. Nejpočetnější jsou prosté amfory bez nožky, přičemž od středního stupně mohylové kultury se začínají objevovat také amfory na nožce (Jiráň ed. 2008, 88). V souboru se vyskytlo také několik amforovitých nádob, které se vyskytují již od staršího stupně mohylové kultury. Pro amfory je typická rytá výzdoba (šrafované trojúhelníky, motiv žebříčku, jedlové větvičky, přesýpacích hodin či vpichy a vrypy na rozhraní hrdla a těla), dále se objevuje výzdoba plastická ve formě pupíků, orámovaných vypnulín, žlábků nebo žebírek a ojediněle je doložena také bílá inkrustace (např. Meclov – mohyla 1, Plzeň-Nová Hospoda – mohyla 46 a 98, Podražnice-Kocourovský les – mohyla 54). Plastická výzdoba převažuje na amforách pocházejících z moravských pohřebišť. U pohřbů se ve většině případů nachází jedna amfora, mohou se však vyskytnout také ve dvojicích.

Početně jsou zastoupeny také šálky/koflíky, které jsou doloženy u 82 pohřbů (107 kusů). U pohřbů se většinou vyskytují společně s dalšími keramickými nádobami. Charakteristickým tvarem mohylové keramiky jsou džbánky, které bývají označovány jako „české“ nebo džbánky českého typu (Eisner 1922-1923, 195; Jílková 1959; Čujanová-Jílková 1964, 51; Jiráň ed. 2008, 98). Výskyt těchto džbánků není příliš typický pro jižní Čechy, z tohoto regionu jsou doložena torza dvou džbánků zdobená vrubořezem, která byla nalezena při záchranném výzkumu v mohyle 1/1973 v Dobešicích (Chvojka – Michálek 2004; 2013). Výzdoba vrubořezem se na keramických nádobách nevyskytuje příliš často, v souboru se vyskytla u džbánku z mohyly č. 12 z Točnicku a z mohyly č. 1 na pohřebišti Všekary-Hustá Lěč (Čujanová-Jílková 1970). Keramické nádoby zdobené vrubořezem je možné zařadit do mladšího stupně mohylové kultury B C2 (Čujanová-Jílková 1964, 68; Chvojka – Michálek 2013, 12).

Z dalších keramických tvarů můžeme jmenovat misky různé profilace přítomné u 68 pohřbů (72 kusů), dále hrnky (47 pohřbů, 52 kusů) a hrnce (23 pohřbů, 27 kusů). Tyto keramické tvary jsou většinou nezdobené a nejsou chronologicky citlivé (Čujanová-Jílková 1964, 55).

Mezi ostatní keramické tvary patří nádoby miniaturní (u osmi pohřbů), dále pohárovité, hrncovité, zásobnicovité a další nádoby, které nebylo možné blíže určit. Vyskytly se celkem u 61 pohřbů. V hrobech bylo nalezeno také velké množství střepového materiálu, který nebylo možné slepit ani rekonstruovat.

K ojedinělým keramickým artefaktům patří miniaturní mistička, která byla provrtána a sloužila pravděpodobně jako závěsek (Všekary-Hustá Lěč – mohyla 2; Čujanová-Jílková 1964, 57), hliněné chrastítko (Šťáhlavy-Hájek – mohyla 2) a také knoflík napodobený z hlíny, který pochází z mohyly č. 19 v Lišíně (Čujanová-Jílková 1970).

4.6.3 Ostatní předměty

Kromě bronzových předmětů a keramických nádob se výjimečně u pohřbů nachází také předměty ze zlata (graf 8). Přítomny byly celkem v 36 mohylách, zastoupeny jsou celkem 2088 kusy (ve 26 případech bylo možné zlaté předměty přiřadit k jednotlivým pohřbům, u nichž bylo uloženo celkem 70 předmětů ze zlata). Ve většině případů se jedná o jeden zlatý předmět u jednoho pohřbu a také o ojedinělý výskyt v rámci jednoho pohřebiště. Výjimkou jsou však pohřebiště Nová Huť, kde se zlaté předměty nacházely v pěti mohylách, a také pohřebiště Zelené se čtyřmi mohylami, které obsahovaly zlaté předměty. Předměty ze zlata se nachází jak u kostrových, tak u žárových pohřbů a vyskytují se již od počátku mohylové kultury (např. Chocenice – mohyla 6, Plzeň-Nová Hospoda – mohyla 70), největší výskyt však spadá do mladšího a pozdního stupně B C2 - B C2/B D (Čujanová-Jílková 1975, 124).

V mohylách se nachází zejména svitky zlatého drátu (spirály), které mohou být jednoduché nebo dvojité (celkem 55 ks), zlatá fólie (2024 ks) a zlaté kotouče (4). Ojedinělý je výskyt klubka ze zlatého drátu (Zelené – mohyla 30), zlatého náramku (Nová Huť – mohyla 8/1909) a zlatého kroužku (Plzeň-Nová Hospoda – mohyla 6 a 70, Borotice – mohyla 14). Nejvíce je zastoupena zlatá fólie, přičemž 2000 kusů pochází pouze z jedné mohyly (Všekary-Hustá Lěč – mohyla 4). Zlaté kotouče pochází výlučně ze západních Čech (Milínov-Javor – mohyla 5, Nová Huť – mohyla 3/1909, Sedlec-Hůrka – mohyla 39, Zelené – mohyla 30; Čujanová-Jílková 1970; 1975). Výskyt zlatých předmětů u pohřbů výrazně dominuje v západních Čechách, z jihočeských pohřebišť pochází celkem 6 zlatých předmětů (5 svitků zlatého drátu a jedna zlatá fólie z pohřebišť Dobronice – mohyla 6/1904, Křtěnov – mohyla 3, Opalice – mohyla 1, Řepeč – mohyla 8, Sepekov – mohyla 1/1898 a 4/1898; Píč 1898-1899a; Píč 1904-1905; Richlý 1882-1884b; Wodiczka 1929), ze severozápadních Čech pochází dva svitky zlatého drátu z mohyly v Malnicích (Plesl 1954) a další dva svitky zlatého drátu pochází z mohyly č. 2 v Chotěšově

(Födisch 1868), z moravského prostředí je zastoupen pouze zlatý kroužek z mohyly 14 v Boroticích, která byla vykradena (Stuchlík 2006, 216).

U 36 pohřbů se nacházel také jantar. Z jantarových předmětů převažují jantarové korálky, které jsou zastoupeny celkem 109 exempláři (17 pohřbů). Vyskytují se také jantarové kotouče (18 ks), které byly nalezeny u 11 pohřbů. Dále se jantarové korálky (44 ks) a kotouče (3 ks) nacházel v 7 mohylách, u nichž nebyl pohřeb jednoznačně určen.

Výskyt skleněných předmětů není pro střední dobu bronzovou typický a tyto předměty jsou u pohřbů zastoupeny pouze ojediněle. Jsou doloženy v 6 mohylách z pohřebišť Hosty-Na pláni (Wodiczka 1912), Hvoždany-Hemery (Píč 1896; Cílová – Tisucká 2011), Kaliště-Teplý les (Michálek 1979), Všekary-Hustá Léc (Franc 1988; Čujanová-Jílková 1970) a Zelené (Čujanová-Jílková 1970). Jedná se o skleněné korálky (10 ks) a jeden neurčitelný fragment skla.

Z ostatních předmětů se u několika pohřbů nacházely také kostěné předměty, např. kostěný hrot (Borotice – mohyla 14; Stuchlík 2006), kostěné jehlice (Kaliště-Teplý les – mohyla 117; Michálek 1979) nebo kostěný rozdělovač (Řepeč – mohyla 7; Píč 1898-1899a; Chvojka – Michálek 2011, 48). Zcela výjimečně se zachovaly také fragmenty kůže (např. Plzeň-Nová Hospoda – mohyla 35; Jílková 1958; Hvoždany-Hemery – mohyla 12; Ohlídalová – Tisucká 2010).

4.7 Aplikace analýzy hlavních komponent

Na shromážděná data byla aplikována jedna z metod vektorové syntézy – analýza hlavních komponent. Byla sestavena databáze, v níž objekty představují jednotlivé hroby a deskriptory tyto hroby popisují. V tomto případě jsou základními deskriptory jednotlivé artefakty, které byly přidávány do hrobu. Pro výpočet analýzy hlavních komponent bylo

vybráno celkem 22 deskriptorů (tab. 8). Tyto deskriptory jsou vyjádřeny pomocí dichotomických proměnných (ano/ne) bez ohledu na jejich absolutní počet. Celkem bylo využito 336 pohřbů (regionálně jsou zastoupeny západní a jižní Čechy, jižní Morava). Vyloučeny byly hromadné hroby, dále mohyly porušené nebo vykradené, a také ty, u nichž nebyly známy všechny nálezové souvislosti (také proto nebyly zařazeny zejména pohřby severozápadních a středních Čech, u nichž se ve většině případů jedná o narušené nebo nejisté nálezové celky).

Prvním krokem byl výpočet korelační matice, jejíž koeficienty vyjadřují závislost mezi jednotlivými deskriptory (blíže k použité metodě viz Neustupný 1997; 2007). Dalším krokem je výpočet vlastních čísel faktorů, podle nichž lze určit počet faktorů. V tomto konkrétním případě byla vybrána čísla vyšší než 1 (včetně čísla 0,99 – tab. 9). Pro další řešení tedy bylo vybráno celkem 9 faktorů, které postihují zhruba 57 % variability souboru. Následujícím krokem byla rotace faktorů, provedená metodou Varimax (normalizovaný), jejímž výsledkem je matice faktorových zátěží, které vyjadřují, jak jsou jednotlivé deskriptory typické pro daný faktor (tab. 10). Pro validaci zjištěných struktur a jejich následnou interpretaci je nutné vypočítat pro každý faktor tzv. faktorová skóre, která udávají, jak jsou dané objekty (hroby) typické pro určitý faktor. Jednotlivé hroby byly srovnány s tzv. externí evidencí, která zahrnovala pohřební ritus, pohlaví pohřbených jedinců, regionální zastoupení a zařazení do tradiční chronologické klasifikace. Těchto informací však bylo v souboru minimum.

Faktor 1 (graf 9)

V prvním faktoru lze sledovat souvislost zejména mezi deskriptory náramek a jehlice, v menší míře s těmito deskriptory koreluje také závěsek, prsten a jantar. Jak jehlice, tak náramky jsou běžnou součástí výbavy mužských i ženských hrobů. Jedná se o nejčastější artefakty,

kteřé jsou v hrobech nacházeny. Z dalších ozdob s nimi korelují právě závěšky, prsteny, méně často se mohou vyskytnout také v kombinaci s jantarem. Do tohoto faktoru spadá celkem 48 pohřbů. Zastoupeny jsou všechny sledované regiony. Tyto artefakty jsou typické pro všechna období střední doby bronzové. Z hlediska pohřebního ritu jsou zastoupeny jak žárové (14), tak kostrové pohřby (18). Pohlaví pohřbených jedinců bylo určeno pouze u jednoho pohřbu, jedná se o mužský pohřeb 32/1 z Podražnice-Kocourosvkého lesa.

Faktor 2 (graf 10)

Druhý faktor je bipolární, deskriptory mísa a hrnek se vylučují s deskriptorem zlomek bronzu. Kladný pól faktoru reprezentují deskriptory mísa a hrnek, které spolu korelují. Jedná se o skupinu hrobů, pro něž jsou typickým keramickým tvarem mísa a/nebo hrnek. Tento pól faktoru zahrnuje celkem 58 pohřbů. Jsou zastoupeny jak pohřby kostrové (11), tak žárové (19), většina pohřbů je však neurčena. Zastoupeny jsou všechny sledované regiony, nejvíce západní Čechy (28), poměrně velký podíl však zaujímají také pohřby z moravských pohřebišť (21). Nejméně jsou zastoupeny pohřby jihočeské (9). Tento faktor není podmíněn chronologicky, hrnky i mísy se vyskytují v průběhu celé střední doby bronzové. Pohlaví ani věk pohřbených jedinců nebylo určeno.

Záporný pól faktoru reprezentuje deskriptor zlomek bronzu. S tímto deskriptorem je spojeno celkem 30 pohřbů. Zlomky bronzu se vyskytují častěji u žárových pohřbů (14), pouze jedním případem je zastoupen kostrový pohřeb, polovina pohřbů však nebyla určena. Rovněž ani zde nebyl určen ani věk ani pohlaví pohřbených jedinců. Zastoupeny jsou všechny sledované regiony.

Faktor 3 (graf 11)

Ve třetím faktoru jsou zastoupeny deskriptory šipka, sekerka a zlatý předmět. Do tohoto faktoru patří celkem 36 pohřbů. Nejvýrazněji zastoupeným deskriptorem je šipka. Hroty šípů se vyskytují celkem v 17 případech, přičemž u osmi pohřbů se vyskytovala jak šipka, tak sekerka. Jsou zastoupeny také pohřby pouze se sekerkou (9). Zlaté předměty se vyskytly u 16 pohřbů, přičemž šestkrát se vyskytují v kombinaci se šipkou, dvakrát v kombinaci se sekerkou a šipkou. V sedmi případech se zlatý předmět vyskytl také s jinými předměty. Tento faktor je charakteristický zejména pro západní Čechy (28 pohřbů), sedmi pohřby je zastoupen také jihočeský region, v moravském prostředí se však se zlatými předměty v hrobech příliš často nesečkáváme, zlatý předmět byl nalezen pouze u jednoho pohřbu. Z hlediska pohřebního ritu se jedná o 6 pohřbů kostrových, 8 žárových a opět také v případě tohoto faktoru nebyla většina pohřbů určena. Pohřby se zlatými předměty jsou charakteristické spíše pro mladomohylový stupeň. Antropologická určení nejsou ani v případě těchto pohřbů k dispozici.

Faktor 4 (graf 12)

Faktor čtyři charakterizují dva deskriptory, které spolu korelují, a to kamenný předmět a amfora. V menší míře s nimi souvisí také deskriptor džbáněk. Pro tento faktor je typických celkem 44 pohřbů. Kamenné předměty se v hrobech nenachází příliš často, většinou se vyskytují právě v hrobech, v nichž se vyskytují převážně keramické nádoby (v moravském prostředí byly několikrát vloženy přímo do nádoby). Poměrně rovnoměrně jsou zastoupeny pohřby jak žárové (14), tak kostrové (15), zbytek pohřbů nebylo určeno. Nejvíce pohřbů pochází ze západních Čech (32). Amfory jsou keramickým tvarem, který se vyskytuje po celou střední dobu bronzovou, tento faktor tedy není podmíněn chronologicky, rovněž antropologická určení pohlaví a věku pohřbených jedinců chybí.

Faktor 5 (graf 13)

V pátém faktoru je hlavním deskriptorem miska, v menší míře se vyskytuje další keramický tvar – džbáněk. Pro tento faktor jsou tedy charakteristické hroby, v nichž se nachází miska, případně také džbáněk. Tento faktor je zastoupen celkem 46 pohřby. Jsou zastoupeny všechny regiony, z hlediska pohřebního ritu převažují žárové pohřby (14) nad kostrovými (4), u většiny pohřbů však pohřební ritus nebyl určen. Tento faktor rovněž neodráží chronologii ani pohlavní diferenciaci.

Faktor 6 (graf 14)

Šestý faktor je bipolární. Pro kladný pól faktoru jsou charakteristické deskriptory hrnec a zlomek bronzu. Záporný pól faktoru potom reprezentuje deskriptor mísa na nožce.

Kladný pól faktoru je zastoupen celkem 37 pohřby. Převažují pohřby žárové (15) nad kostrovými (4), u 18 pohřbů nebyl pohřební ritus určen. Zastoupeny jsou všechny studované regiony a tento faktor není podmíněn ani chronologicky.

Záporný pól faktoru reprezentuje deskriptor mísa na nožce, jež se tedy vylučuje s keramickým tvarem hrnec. S mísou na nožce se setkáváme zejména ve středním stupni mohylové kultury B B2 – B C1. Jedná se o 34 pohřbů, přičemž převažují pohřby ze západočeských pohřebišť (26), pouze osmi případy jsou zastoupeny jižní Čechy a z moravského prostředí není zastoupen žádný případ. Jednoznačně převažují pohřby, u nichž není určen pohřební ritus (24), sedmi případy je zastoupen ritus žárový, čtyřmi ritus kostrový.

Faktor 7 (graf 15)

Také sedmý faktor je bipolární, v opozici stojí deskriptor šálek/koflík a kombinace deskriptorů puklice a jantar. Kladný pól faktoru reprezentují pohřby, v nichž se jako výrazný keramický tvar vyskytuje šálek (koflík). Jedná se celkem o 48 pohřbů, které jsou zastoupeny všemi zkoumanými regiony, poměrně čteně jsou zastoupeny pohřby z moravských lokalit (13). Z hlediska pohřebního ritu převládají pohřby žárové (15) nad kostrovými (9), většina pohřbů však i v tomto případě nebyla určena.

Pro záporný pól faktoru je charakteristická kombinace deskriptorů puklice a jantar. Tento faktor je typický spíše pro západní (32) a jižní Čechy (14), moravské pohřby jsou zastoupeny pouze dvěma případy. Téměř shodně se tyto artefakty nachází jak v hrobech kostrových (12), tak žárových (11).

Tento faktor není podmíněn chronologicky, nemůžeme jej spojit ani s určitou věkovou nebo pohlavní diferenciací.

Faktor 8 (graf 16)

Osmý faktor je rovněž bipolární, v opozici se nachází deskriptory nádoba a střepe. Kladný pól faktoru reprezentují hroby, v nichž se vyskytla nádoba, kterou nebylo možné zařadit do ostatních keramických tvarů (jedná se o nádoby pohárovité, miniaturní, zásobnicovité, hrncovité, ale také o nádoby, které nebyly dostatečně popsány). Záporný pól faktoru naopak reprezentuje deskriptor střepe. Oba póly jsou zastoupeny všemi zkoumanými regiony, v obou případech dominují žárové pohřby, ačkoliv opět většina pohřbů nebyla určena. Tento faktor není podmíněn ani chronologicky.

Faktor 9 (graf 17)

Pro poslední, devátý faktor je jediným charakteristickým deskriptorem dýka. V tomto faktoru je zastoupeno celkem 48 pohřbů. Dýky se vyskytují jak u pohřbů žárových (12), tak kostrových (8), více jak polovina pohřbů však opět nebyla určena. Antropologická určení pohřbů také v případě těchto pohřbů chybí, avšak ve dvou případech byl určen věk pohřbených jedinců – kostrový pohřeb 28/1 z Černé Mýti patřil dospělému jedinci, v mohyle 47 v Plzni-Nové Hospodě se nacházela dětská lebka. Souvislost s vkládáním dýk do dětských pohřbů byla prokázána také v případě pohřebiště v Pitten (viz kap. 5), zde také většina pohřbů vybavených dýkami patřila mužům.

Protože se v případě českých a moravských pohřbů jedná ve většině případů o staré výzkumy, zejména z přelomu 19. a 20. století, nemáme dostatek antropologických posudků, díky kterým bychom mohli získané struktury validovat. Ačkoliv se zdá, že některé faktory by mohly souviset právě s pohlavní diferenciací. Jedná se zejména o faktory 3 a 9, v jejichž případě se vydělily hroby se zbraněmi. V prvním případě (faktor 3) se jedná o pohřby vybavené šipkami, sekerkami a zlatými předměty, druhý faktor pak reprezentují hroby vybavené dýkami. Protože v různých obdobích pravěku jsou to právě muži, kteří do hrobů dostávali zbraně, můžeme s určitou pravděpodobností také tyto dva faktory spojit s pohřby mužskými. Souvislost zbraní s mužskými pohřby se odrazila rovněž na dolnorakouském pohřebišti v Pitten, kde jsou rovněž spojeny s mužskými pohřby.

Odrazem ženských pohřbů by mohl být faktor 1, který je reprezentován kombinací deskriptorů náramek, jehlice, závěsek a prsten – tedy ozdobami, které obyčejně bývají přisuzovány ženám. Jehlice a náramky jsou však typickou výbavou také mužských hrobů, v případě

těchto dvou ozdob jde o nejčastější kombinaci jak v mužských, tak v ženských hrobech.

V případě ostatních faktorů se jedná zejména o různé kombinace keramických nádob. Z důvodu absence antropologických posudků však tyto faktory nelze validovat a jejich interpretace je značně obtížná.

Z hlediska závislosti určitých faktorů na druhu pohřebního ritu rovněž není možné vyvozovat žádné závěry, protože také v případě českého prostředí je těchto informací dostupných pouze minimum. Ve většině případů tedy zjištěné struktury nemůžeme validovat ani tímto způsobem. Zároveň není většina faktorů podmíněna ani chronologicky, mimo faktor 3, kde většina pohřbů spadá do mladomohylového stupně.

V případě regionálního zastoupení jde především o faktor 3, tedy pohřby vybavené zlatými předměty, které jsou svým výskytem omezeny pouze na český region, přičemž nejvíce předmětů pochází ze západočeských pohřebišť.

4.8 Zhodnocení výsledků – interpretace

V českém prostředí je pohřební ritus mohylové kultury střední doby bronzové od počátku birituální, společně se vyskytují jak pohřby kostrové, tak žárové, které jsou typické především pro mladomohylové období. Typickými pohřebními památkami jsou mohyly, ačkoliv v části SZ a středních Čech se setkáváme také s pohřby plochými, jež pravděpodobně původně rovněž kryl mohylový násyp, který se však nedochoval. Velká variabilita se odráží také v případě konstrukcí mohyl, na pohřebišťích se setkáváme jak s mohylami hlinitými s kamennou konstrukcí, tak s mohylami postavenými pouze z hlíny. Součástí hrobové stavby jsou často kamenné věnce, které vymezovaly obvod mohyly, méně často se setkáváme s mohylami, které byly tvořeny kamenným pláštěm.

Nejčastěji spočíval v mohylách jediný pohřeb, můžeme se však setkat také se dvěma pohřby v jedné mohyle, více pohřbů je však doloženo spíše ojediněle – oba druhy pohřebního ritu se mohou vyskytnout společně v jedné mohyle. V případě, že mohyla obsahovala více pohřbů se zdá, že byl mohylový násyp navršován postupně, což je doloženo také novějšími výzkumy.

Volba žárového nebo kostrového ritu nebyla podmíněna ani pohlavím ani věkem pohřbených jedinců – kostrově i žárově byly pohřbívány jak ženy, tak muži a děti. Poloha a orientace kostrových pohřbů je libovolná, nejčastěji byli zemřelí ukládáni v poloze na zádech s nataženými nebo skrčenými končetinami, můžeme se však setkat také s pohřby ve skrčené poloze. Určitou pravidelnost vykazují zejména prostorové rozmístění artefaktů v případě kostrových pohřbů. Keramické nádoby byly ukládány u nohou nebo také v okolí hlavy, bronzové předměty, zejména ozdoby, jsou nacházeny především v místech, kde byly původně nošeny, ostatní předměty se nacházely většinou podél těla zemřelých, určitou pravidelnost však vykazují také ukládání sekerek, které se ve většině případů nacházely v okolí hlavy.

Na pohřebištích však převažuje ritus žárový, zejména v mladším stupni mohylové kultury. Žárové pohřby jsou stejně tak jako kostrové ukládány na původní povrch terénu nebo se nachází v různých vrstvách mohylového pláště. S pohřby s hrobovou jámou se setkáváme ojediněle, a to zejména v případě moravského prostředí. Vzácně se však v případě žárových pohřbů můžeme setkat také s pohřby překrytými keramickou nádobou nebo s pohřby urnovými, což je rovněž doloženo zejména na Moravě, několik případů je však známo také z jižních Čech. Hrobová výbava neprošla žárem, ale byla přidávána až dodatečně po uložení samotného pohřbu.

Pohřby jsou nejčastěji vybaveny ozdobami a součástmi oděvu, jako jsou jehlice a náramky, méně často jsou v hrobech přítomny také zbraně a nástroje, zcela ojedinělý je výskyt předmětů ze zlata, jantaru nebo skla.

Velmi často pohřeb doprovází také keramické nádoby, někdy zastoupené pouze střepovým materiálem.

S mužskými hroby je možné spojit pohřby, které jsou vybaveny zbraněmi a nástroji, tuto výbavu však do hrobu pravděpodobně dostalo pouze nízké procento mužů. Jak byly vybaveny ostatní pohřby, není možné z důvodu chybějícího antropologického materiálu určit. S ženskými pohřby jsou spojovány především ozdoby, ani v tomto případě však není možné toto tvrzení potvrdit či vyvrátit.

Zdá se, že nebyli pohřbíváni všichni příslušníci společnosti, protože se v prostředí mohylové kultury setkáváme také s pohřby ukládanými na sídlištích. Tyto pohřby jsou však typické spíše pro severozápadní a střední Čechy a vyskytují se také v moravském prostředí. Ke specifickým projevům patří také např. hromadné hroby, které jsou doloženy spíše ojediněle.

Z výsledků analýzy hlavních komponent vyplývá strukturování hrobové výbavy podle pohlavní diference, a to zejména v případě mužských hrobů. Můžeme rozlišit mužské hroby vybavené dýkami a mužské hroby vybavené šípkami, sekerkami a také zlatými předměty. Ženské pohřby byly oproti tomu vybaveny především ozdobami jako jsou jehlice, náramky, závěsky a prsteny. Jehlice se však vyskytují také v mužských hrobech. Ačkoliv se tyto struktury nepodařilo validovat z důvodu absence antropologických určení pohřbených jedinců, podobné struktury můžeme sledovat také v případě dolnorakouského pohřebiště v Pitten (viz kap. 5).

Z hlediska odlišností v závislosti na druhu pohřebního ritu můžeme pouze uzavřít, že v případě žárových pohřbů se častěji setkáváme s předměty ve fragmentárním stavu, a to jak v případě bronzových předmětů, tak v případě keramických nádob. Spíše v kostrových hrobech se však více setkáváme se zlatými předměty a jantarem. Volba žárového

nebo kostrového ritu však nebyla podmíněna ani určitou věkovou skupinou ani pohlavím pohřbených jedinců.

Regionální odlišnosti se v souboru také příliš neodráží, jedná se spíše o jednotlivosti, jako je např. výskyt různých typů artefaktů omezených na určitý region (např. jehlice s kolečkovitou hlavicí jsou typické pro západočeský region, jehlice s kulovitou hlavicí pro moravské prostředí apod.), byla však prokázána absence zlatých předmětů u moravských pohřbů.

5 DOLNORAKOUSKÉ POHŘEBIŠTĚ V PITTEN

Středobronzové pohřebiště v Pitten (Bez. Neunkirchen, Dolní Rakousko) patří k nejvýznamnějším pohřebištím ve střední Evropě, a to nejen svou velikostí, ale také kompletním zpracováním a vypublicováním nálezové situace (Hampl – Kerchler – Benkovsky-Pivovarová 1978-1981; Benkovsky-Pivovarová 1991). Pohřebiště se nachází na několika parcelách (371-373) na katastru obce Pitten, přičemž parcela 372 byla již v době výzkumu zčásti zastavěna, a proto právě střední část pohřebiště chybí. Odhaduje se, že ztráta znamená 30-40 % hrobů (Teschler-Nicola 1982-1985, 199).

Na pohřebišti se nachází celkem 229 pohřbů (ze 197 hrobů) ze střední doby bronzové, a to jak žárových, tak kostrových. Jedná se o mohyly, ploché hroby a specifickou konstrukcí jsou tzv. válcovité hroby („Zylindergräber“). Poslední jmenované jsou typické pro nejmladší stupeň mohylové kultury (B C2 – B C2/D) a nachází se výlučně v JZ části pohřebiště. Na pohřebišti jsou však doloženy všechny fáze mohylové kultury střední doby bronzové.

První hroby (č. 1-3) zde byly objeveny již v roce 1932 a podle nich, a také podle nálezů z nedaleké lokality Sieding, byla R. Pittionim vyčleněna středobronzová fáze Pitten-Sieding (B B2 – B C1; Hampl – Kerchler – Benkovsky-Pivovarová 1978-1981, 7). Díky zaplavení povodňovými sedimenty (až do výšky 2,5 m; Schlusche 1982-1985, 7) však pohřebiště zůstalo jako celek neobjeveno a bylo ušetřeno amatérských výzkumů. V roce 1967 zde započal záchranný výzkum, vyvolaný výstavbou betonárny, pod vedením F. Hampla a později také H. Friesingera (Hampl – Kerchler – Benkovsky-Pivovarová 1978-1981, 7), který trval až do roku 1973. Kromě středobronzových hrobů zde byly nalezeny neolitické jámy, jeden halštatský pohřeb, dva hroby laténské a raně středověké pohřebiště.

Na pohřebišti se setkáváme s poměrně velkou variabilitou v pohřebním ritu. Pohřby byly ukládány do mohyl (92), plochých hrobů (94) a hrobů válcovitých (6), jeden hrob je určen jako mohylový/válcovitý (graf 18). U čtyř případů nebylo možné z důvodu porušení formu hrobu určit. V mohylách se společně vyskytují jak žárové, tak kostrové hroby. Ploché i mohylové hroby se spolu vyskytují současně již od nejstaršího přechodného horizontu B A2/B B1 až do nejmladší fáze B C2 – B C2/B D. V hrobech bylo zachyceno celkem 229 pohřbů, z nichž 79 bylo kostrových a 150 žárových, liší se od sebe nejen formou hrobu, ale také svojí konstrukcí.

5.1 Konstrukce hrobu

5.1.1 Mohylové hroby

Mohylové hroby jsou zastoupeny celkem 92 případy. Převažují mohyly s kamennou konstrukcí (40), často se však zachovala pouze základní kamenná vrstva bez hlinitého pláště, proto dnes již nelze uzavřít, zda také tyto „kamenné“ mohyly nebyly původně kryty hlinitým pláštěm. Ten se zachoval alespoň částečně u 31 mohyl, kde pokrýval vnitřní kamennou konstrukci. Ve 4 případech se jednalo o hlinitý násyp a pouze v jednom případě byl zachycen násyp tvořený hlinou smíšenou s kameny. V 16 případech nebyla konstrukce mohyly z důvodu jejího porušení určena. Vzácně se vyskytuje také kamenný věnec (např. mohyly 100 a 181). Specifické jsou mohyly, jejichž obvod byl vymezen příkopem (mohyly 153a, 165, 181, 186).

Převládají spíše mohyly malých rozměrů, tvarově jsou spíše oválné než kruhové, o průměru cca od 1 m až po 10 m. Nejmenší rozměry mají mohyly, do nichž byly ukládány dětské žárové pohřby (okolo 2-3 m). Rozměry pohybující se od 5 do 10 m patří mohylám, které obsahovaly více než jeden pohřeb, přičemž největších rozměrů dosahují mohyly

obsahující 3 pohřby (mohyla 111 – 8,3 m, 153a 8,3 x 7,6 m, 164 – 6 m), 5 pohřbů (mohyla 181 – 10 x 9 m, 186 – 7,2 x 7 m) a 9 pohřbů (mohyla 163 – 10,2 x 10,8 m).

Počet pohřbů v mohyle (graf 19)

V mohylách se nejčastěji nacházel jeden samostatný pohřeb (58), výjimkou však nejsou ani dva pohřby v jedné mohyle (17). Sporadicky se v mohylových hrobech vyskytují také tři pohřby (4), více pohřbů se vyskytuje pouze ojediněle – 5 pohřbů spočívalo ve 2 mohylách a výjimečně bylo v jedné mohyle pohřbeno 9 jedinců. V 10 případech nebyl zaznamenán žádný pohřeb, jedná se však o mohyly, které nemohly být z bezpečnostních důvodů prozkoumány celé.

V případě dvou pohřbů v jedné mohyle se většinou jedná o dva kostrové pohřby (10), čtyřmi případy jsou zastoupeny v jedné mohyle jak kostrové, tak žárové pohřby a nejméně čtené jsou dva žárové pohřby umístěné do jedné mohyly (3).

Tři pohřby v jedné mohyle jsou reprezentovány celkem čtyřmi případy. Tři žárové pohřby se společně nacházely v mohyle 1 (bohužel bez bližších údajů, tento hrob byl prozkoumán již v roce 1932). Dva kostrové pohřby a jeden žárový byly přítomny v mohylách 111, 153a a 164. V mohyle 111 byly pohřbeny dva kostrové pohřby dospělého muže a dospělé ženy a jeden neurčený žárový pohřeb, v případě mohyly 164 se jednalo o dva dětské kostrové a jeden žárový pohřeb dítěte. V mohyle 153a se rovněž nacházely dva kostrové a jeden žárový pohřeb, tato mohyla je však určitým způsobem specifická. V mohyle byl pohřben dospělý muž ve věku 40-60 let, který spočíval v hrobové jámě. Mohylu obklopoval příkop, v němž byly nalezeny další dva pohřby, a to žárový pohřeb novorozence a kostrový pohřeb dítěte ve věku do 1 roku.

Pět společných pohřbů v jedné mohyle je doloženo z mohyly 181, z níž pochází pět kostrových pohřbů. Čtyři patřily dětem (2x žena, 2x neurčeno) a jeden patřil dospělému muži. Také okolo této mohyly se nacházel kruhový příkop, avšak zde nebyl žádný pohřeb uložen. Mohyla 186 obsahovala čtyři kostrové pohřby (2 dospělí muži, 2 děti – z toho jeden muž) a jeden pohřeb žárový (dospělá žena). Také tuto mohylu obklopoval kruhový příkop. Obě mohyly můžeme datovat do staršího stupně B B1.

Největší počet pohřbů se nacházel v největší mohyle na pohřebišti, která obsahovala celkem 9 pohřbů. Jedná se o mohylu 163, v níž bylo uloženo v různých úrovních mohylového pláště 5 pohřbů žárových (3 dospělí jedinci – mezi nimi jedna žena a jeden muž, 2 děti) a 4 pohřby kostrové (děti).

Pokud se tedy jedná o více pohřbů v jedné mohyle, zpravidla se společně vyskytují dospělé osoby a děti, pouze vzácně jsou doloženi v jednom hrobě samostatně dva a více dospělých jedinců nebo pouze společné pohřby dětí. Rovněž se společně v jedné mohyle mohou vyskytnout jak žárové, tak kostrové pohřby. Takovéto hroby se vyskytují především ve starším a středním stupni B B1 a B B2 – B C1.

5.1.2 Ploché hroby

Ploché hroby jsou zastoupeny 94 případy, přičemž jednoznačně dominují v případě žárového ritu (71). Některé ploché žárové hroby byly kryty kamennou vrstvou (13), poměrně zřídka byla přítomna hrobová jáma (pouze čtyři případy). Třikrát se jednalo o spálené pozůstatky dvou jedinců (vždy dítěte a dospělé osoby). V případě plochých kostrových hrobů, které jsou doloženy celkem 23 případy, se jedná vždy o ploché jámové hroby. Pouze v jednom hrobě byli společně pohřbeni dva jedinci (dospělá žena a dítě).

5.1.3 Válcovité hroby

Na pohřebišti je doloženo 6 válcovitých hrobů, které spadají do nejmladší fáze pohřebiště B C2 – B C2/B D. V každém hrobě se nacházel vždy jediný pohřeb, přičemž ve všech případech se jedná o pohřby žárové. Od mohylových hrobů se liší svojí pečlivě vyskládanou konstrukcí – vrchní část je plochá a konstrukce má tvar „válce“ (Hampl – Kerchler – Benkovsky-Pivovarová 1978-1981, 16). U jednoho hrobu není jisté (188), zda se původně jednalo o mohylu nebo o válcovitý hrob.

5.2 Kostrový ritus

Z celkového počtu 229 určených pohřbů bylo 79 pohřbů kostrových. Většina pohřbů se nacházela v mohylách (55 – 69,6 %), 23 pohřbů (29,1 %) se nacházelo v plochých jámových hrobech a jeden pohřeb (160/1) byl zapuštěn do již existující mohyly č. 155. Co se týče konstrukce samotného hrobu, můžeme v případě mohylových hrobů od sebe odlišit hroby s vnitřní hrobovou komorou, hroby bez komory a hroby jámové. Specifickou formu hrobu tvoří příkop okolo mohyly 153a, v němž se nacházel pohřeb novorozence vybavený miniaturním šálkem.

Hrobová komora se vyskytla celkem ve 26 případech (v 15 mohylách), je typická spíše pro mohyly, v nichž se nacházelo více pohřbů najednou (zpravidla dva – 8 mohyl, dva nebo více kostrových pohřbů v kombinaci se žárovými – 5 mohyl, jeden pohřeb – 2 mohyly), přičemž může dojít také ke kombinaci jak hrobové komory, tak hrobové jámy v jedné mohylové stavbě (mohyla 153a a 186). Z hlediska pohlaví a věku pohřbených osob, jsou v těchto komorách pohřbíváni jak muži (11 pohřbů – 9 dospělých jedinců, 2 děti), tak ženy (8 pohřbů – 7 dospělých, 1 dítě). V 6 případech se jednalo o děti, jeden pohřeb patřil obecně dospělému jedinci a dva pohřby byly neurčitelné. Tyto komory se na pohřebišti vyskytují ve starší a střední fázi trvání pohřebiště, tedy B B1 až B B2 – B

C1. Ve většině případů se jednalo o hrobové komory, které byly vyloženy a dlážděny kameny.

Jámové kostrové hroby byly zaznamenány ve dvou mohylách (pohřby dospělých mužů 153a/1; 186/2; 186/5) a ojediněle se vyskytl také pohřeb umístěný v příkopu, který obklopoval mohylu 153a (pohřeb novorozence).

Ploché hroby s hrobovou jámou byly zaznamenány u 23 pohřbů, přičemž zpravidla se jedná vždy o jeden pohřeb. Jedinou výjimku tvoří hrob 52, v němž byla pohřbena dospělá žena ve věku 40-50 let a dítě ve věku 8-9 let. Oba skelety spočívaly v opačné orientaci (dospělá žena J-S, dítě S-J) v poloze na zádech s nataženými končetinami.

5.2.1 Pohlaví a věk pohřbených jedinců

Demografickou strukturu kostrových pohřbů udává graf 20. Data vychází z publikovaných antropologických posudků (Teschler-Nicola 1982-1985). Z hlediska pohlaví pohřbených jedinců převažují u kostrových pohřbů muži (29 – 36,7 %) nad ženami (19 – 24,1 %), u 31 pohřbených jedinců nebylo pohlaví jednoznačně určeno (39,2 %). Z celkového počtu 29 antropologicky určených mužů, bylo 19 jedinců určeno jako muž, 3 jedinci jsou zařazeni do kategorie pravděpodobně muž a 7 jedinců náleží do kategorie spíše muž. Pro další účely však byly tyto kategorie sloučeny a jsou nadále brány jako kategorie muž (graf 21).

Podobně jsou určeny kategorie také pro ženské kostrové pohřby. Z celkového počtu 19 jedinců, určených jako ženy, bylo celkem 13 pohřbů zařazeno do kategorie žena, 1 pohřeb do kategorie pravděpodobně žena, 4 jedinci náleží do kategorie spíše žena a jeden ženský pohřeb byl zařazen jako nejistý (graf 21). Také v případě ženských kostrových pohřbů byly v následných prováděných analýzách všechny kategorie sloučeny obecně pod kategorií žena.

Co se týče věkové struktury pohřbených jedinců, jsou zastoupeny následující věkové kategorie: novorozenec (1), Infans (1), Infans I (11), Infans II (16), Infans II/juvenis (1), pravd. Infans (2), juvenis (2), juvenis/adultus (3), časný adultus (1), adultus (13), pozdní adultus (1), adultus-maturus (2), maturus (9), maturus-senilis (2) a obecně dospělý (7). Jejich zastoupení v případě kostrového ritu zobrazuje graf 22. U 7 případů nebyl věk pohřbených jedinců určen. V případě kostrových pohřbů tedy převažuje věková kategorie Infans II, která zahrnuje celkem 16 kostrových pohřbů. Druhou nejčetněji zastoupenou věkovou skupinou je kategorie adultus se 13 pohřby. Výrazněji jsou ještě zastoupeny věkové skupiny Infans I (11 pohřbů) a maturus (9 pohřbů), ostatní věkové kategorie jsou zastoupeny spíše sporadicky.

Pokud jednotlivé kategorie sloučíme jednoduše pouze do dvou skupin, a to do skupiny dospělí a děti (přičemž věková kategorie juvenis/adultus je již započítána do skupiny dospělých a kategorie Infans II/juvenis a juvenis jsou ještě zahrnuty do skupiny dětí), je počet dětí (34) a dospělých (38) zastoupen poměrně rovnoměrně. Pouze v 5 případech nebyl věk pohřbených jedinců určen.

V případě ženských kostrových pohřbů byly zastoupeny následující věkové kategorie (graf 23): Infans II (4), juvenis (2), juvenis/adultus (1), adultus (7), adultus-maturus (1), maturus (2), dospělý (2). Pohřby dospělých žen (13) tedy dominují nad pohřby dětskými (6). Převažuje věková kategorie adultus zastoupená celkem 7 pohřby.

U mužských kostrových pohřbů rovněž převažuje kategorie dospělých jedinců, byly zastoupeny tyto věkové kategorie (graf 24): Infans II (5), juvenis/adultus (1), časný adultus (1), adultus (6), pozdní adultus (1), adultus-maturus (1), maturus (7), maturus-senilis (2) a dospělý (4). Absolutně dominují pohřby mužů ve věku adultus až maturus (celkem 11 pohřbů), pouze 5 mužských pohřbů bylo dětských.

Pokud porovnáme zastoupení jednotlivých věkových kategorií u ženských a mužských pohřbů, je patrné, že v obou případech převažují pohřby dospělých jedinců. V obou případech je nejčastěji zastoupena věková kategorie adultus, v případě mužských kostrových pohřbů je však četná také věková kategorie matusus, zatímco v případě ženských kostrových pohřbů je tato věková skupina zastoupena pouze dvěma případy. Malé zastoupení dětských pohřbů jak u ženských, tak u mužských pohřbů však může být způsobeno tím, že v případě dětských pohřbů je obtížné určit pohlaví pohřbených jedinců (u 22 dětských pohřbů nebylo pohlaví pohřbených jedinců možné určit).

5.2.2 Poloha a orientace kostrových pohřbů

Pohřbení jedinci jsou zpravidla ukládáni v poloze na zádech (42 pohřbů - 53,2 %) s nataženými končetinami (33 pohřbů). U zbylých pohřbů nebylo možné polohu určit, a to z důvodu špatného zachování skeletu nebo porušení či vykradení hrobu.

Orientace kostrových pohřbů je nejednotná. Nejčastěji zastoupenou orientací kostrových pohřbů je uložení kosterních pozůstatků ve směru JV-SZ, J-S a S-J (graf 25). Takto byli ukládáni jak muži, tak ženy bez ohledu na určitou věkovou skupinu (graf 26).

Pokud je v hrobě pohřbeno více jedinců, jejich orientace může být opačná, a to především v případě jedinců opačného pohlaví (např. mohyly 52, 111). V případě jedinců stejného pohlaví, je stejná také orientace pohřbených (např. mohyly 15, 20, 148, 153a). V případě více pohřbů v jedné mohyle, v níž se vyskytují společně jak pohřby dospělých osob, tak pohřby dětí, je ovšem orientace opět téměř libovolná.

5.2.3 Hrobová výbava

Hrobová výbava ženských kostrových pohřbů

Ženy byly pohřbívány s bronzovými ozdobami, jako jsou jehlice, náušnice, náhrdelníky a závěsky. Méně často byla v hrobě nalezena také keramická nádoba (nacházela se pouze u čtyř pohřbů, vždy v kombinaci s jehlicemi). Nejčastější je kombinace dvojice stejných jehlic (v sedmi případech), které spočívaly na ramenou zemřelé a mohly být doplněny dalšími ozdobami. Většinou byly do hrobu přidány 2-3 předměty. Doloženy jsou také ženské pohřby pouze s jednou jehlicí (hrob 34/1 - adultus; 76/1 – Infans II, 12-13; 77/1 – maturus 40-45). Přidání jedné nebo dvou jehlic do hrobu tedy není podmíněno určitou věkovou kategorií.

Výjimečné svojí hrobovou výbavou jsou dva ženské pohřby, které se zcela liší od ostatních. Ženský pohřeb 26/1 byl vybaven dvojicí jehlic, které spočívaly na ramenou zemřelé, u hlavy se nacházel bohatě zdobený diadém, na krku byl nalezen srdcovitý závěsek a na těle byly rozptýleny fragmenty spirálovitých trubiček z náhrdelníku. K nohám zemřelé byla postavena amfora. Jednalo se o ženu ve věku 30-35 let. Pohřeb spočíval v mohyle, v níž se nacházel ještě mužský kostrový pohřeb ve věku 10-12 let, který byl vybaven dýkou a náramkem. Druhý ženský pohřeb, který byl vybaven diádemem, obsahoval dále 3 jehlice, 2 náušnice a fragmenty dvou nádob, byl uložen v mohyle 111 a patřil dospělé ženě ve věku 35-45 let. Také tato žena byla pohřbena společně s dalším kostrovým pohřbem, který patřil dospělému muži. Rovněž tento mužský pohřeb byl vybaven dýkou, místo náramku však byl vybaven jehlicí. V mohyle se nacházel ještě třetí pohřeb, který však byl žárový a byl bez přídavek. Oba tyto ženské pohřby s diadémy jsou datovány do stupně B B1.

Celkem 5 ženských pohřbů bylo bez nálezů (hrob 5/3 – dospělý; 13/1 – juvenis, 14-16 let; 32/1 – adultus, 35-40 let; 40/1 – adultus, 20 let;

45/1 infans II, 12-14 let ; 52/1 adultus). V těchto případech však pohřby byly porušeny nebo vykradeny.

Hrobová výbava mužských kostrových pohřbů

V hrobové výbavě mužských kostrových pohřbů se vyskytují ozdoby, zbraně a nástroje. Také u mužských pohřbů se poměrně málo vyskytují keramické nádoby, setkáváme se spíše se střeponým materiálem. Z celkového počtu 29 mužských pohřbů bylo pouze 7 pohřbů vybaveno zbraní. V šesti případech se jednalo o dýku, v jednom případě byl do hrobu vložen také hrot šípu (hrob dospělého muže č. 37/1). U mužského pohřbu č. 41/1 byla kromě dýky nalezena také sekerka, která je na pohřebišti zastoupena pouze tímto jediným exemplářem. Společně s ní se v hrobě nacházela také jehlice a střepy dvou nádob. Pohřeb patřil muži ve věku 18-20 let. Ostatní dýky se, vyjma pohřbu č. 15/1, který patřil dospělému muži (ve věku 50-60 let), a pohřbu 111/1, v němž byl pohřben dospělý jedinec, nacházely u pohřbů dětských (věková kategorie infans II: 26/1 – 10-12 let; 55/1 – 9-10 let; 181/2 – 10-12 let).

Pouze ozdoby byly přítomny u 12 pohřbů, přičemž v některých případech byly doprovázeny také střepy různých nádob. Z této kategorie se nejčastěji u pohřbů vyskytovala jehlice (13 pohřbů), přičemž v hrobě 2/1 byly přítomny jehlice dvě a u pohřbu 5/1 se nacházely dvě jehlice s kuželovitou hlavicí a zlomek třetí. Z dalších ozdob, které se vyskytují v mužských kostrových hrobech, můžeme jmenovat kruhy, výjimečně byly nalezeny také závěsky.

U mužských pohřbů se nejčastěji setkáme s 2-3 předměty v jednom hrobě, může se však vyskytnout také pouze jediný předmět (často se jedná o jehlici). V souboru se vymykají dva mužské pohřby, jejichž složení je poněkud nestandardní. Jedná se o hrob dospělého muže č. 2/1, ve věku 35-40 let, v němž se nacházely 2 jehlice, 11 terčovitých

závěsků se středovým trnem, 2 bohatě zdobené závěsky ve tvaru kříže, 4 spirálky (pravd. z prstenu), 4 prsteny, zlomky spirálovité trubičky z náhrdelníku, bronzový nástroj a 2 kostěné korálky. Takováto výbava se zdá odpovídat spíše ženským pohřbům, antropologicky však byl pohřbený jedinec zařazen do kategorie spíše muž. Druhý bohatě vybavený pohřeb pochází z mohyly 153a, v níž se nacházel pohřeb dospělého muže ve věku 40-60 let, který byl vybaven celkem 107 bronzovými puklicemi, bronzovým kováním a střepy dvou nádob.

Přídavky nebyly nalezeny celkem v 6 hrobech, přičemž u čtyř pohřbů se jednalo o jejich vykradení.

Neurčené kostrové pohřby

U 31 pohřbů nebylo pohlaví pohřbených jedinců určeno. Ve většině případů se jedná o dětské pohřby zařazené do kategorie Infans I a II (22), pouze v jednom případě je zastoupen pohřeb dospělého jedince (pohřeb 47/1), který neobsahoval žádné přídavky.

U 7 pohřbů nebyl určen ani věk ani pohlaví pohřbených jedinců. Tři pohřby doprovázela jehlice (ve dvou případech dvojice jehlic), přičemž u jednoho pohřbu byla dvojice jehlic jediným přídavkem (pohřeb 47/1), u pohřbu 85/1 se nacházela jedna jehlice, dýka a střepy misky. Ve čtvrtém hrobě (pohřeb 38/1) se nacházely ozdoby, které sestávaly z náramku, spirálovité trubičky a provrtaného vlčího zubu. Tři pohřby byly zcela bez přídavků. Jedná se o pohřby, které byly prozkoumány již v r. 1932, u nichž nebyla zjištěna žádná hrobová výbava.

Dětské kostrové pohřby jsou nejčastěji vybaveny ozdobami, z nichž nejběžněji se vyskytujícím přídavkem jsou jehlice jako jediná odzoba (nacházely se celkem u 10 pohřbů), méně často byl jedinou ozdobou v hrobě náramek (3x). Samostatně se ozdoby vyskytly celkem u 6 pohřbů, ve 4 případech byly kombinovány s keramickými nádobami nebo

střepy. Doložena je také kombinace kategorie ozdob a zbraní, která se vyskytla ve 4 hrobech (vždy byla přítomna jedna jehlice a dýka, v jednom případě doplněna ještě spirálovitou trubičkou). Pouze střepy byly nalezeny u kostrového pohřbu 186/3 a u 7 pohřbů se nenacházely žádné přídavky.

5.2.4 Prostorové rozmístění artefaktů v hrobech

Na pohřebišti v Pitten byla při ukládání předmětů do hrobů dodržována určitá pravidla, která se týkají především bronzových předmětů. Ozdoby jsou zpravidla nacházeny na té části těla, kde byly původně nošeny. Jehlice se vyskytují především na hrudníku a v jeho okolí (10 případů), na ramenou (6), mohou však být umístěny také paralelně s pažemi (5) nebo obecně v oblasti horní části těla (3). Hroty jehlic mohou rovněž směřovat různými směry, nejčastější jsou hroty směřující k lebce, které jsou typické pro pohřby dospělých žen, u nichž se vyskytly vždy dvě jehlice. Sporadicky se však hroty směřující k lebce vyskytly také v hrobech mužů (2/1 a 41/1) nebo dětí (49/1 a 181/3). Náramky se u kostrových pohřbů nevyskytují příliš často, byly nalezeny na ruku, stejně tak jako prsteny. V oblasti horní části těla a krku se vyskytují závěsky, náušnice se objevují v okolí lebky. Co se týče kategorie zbraní, přesná poloha byla zaznamenána pouze v případě dýk, které se v šesti případech nacházely podél levé části těla (např. u levého boku, vedle levého ramene, vedle levé stehenní kosti, vedle levé paže), ve dvou případech byla umístěna po pravé části těla (vedle pravé paže a pod pravým zápěstím), celkem dvakrát spočívala také u lebky. Jediná sekerka pocházející z pohřebiště spočívala pod levou lopatkou pohřbeného dospělého muže.

Nádoby nebyly příliš často součástí hrobové výbavy kostrových pohřbů. Zpravidla jsou ukládány k nohám zemřelých, a to platí jak u

celých nádob, tak v případě některých shluků střepů. Pouze v jednom případě se jednalo o umístění nádoby vedle hlavy pohřbeného.

5.2.5 Chronologické zařazení pohřbů

Kostrové pohřby se vyskytují zejména ve starších fázích pohřebiště, od nejstaršího horizontu B A2/B B1, kam patří celkem 7 pohřbů, až po střední stupeň mohylové kultury B B2 – B C1. Celkem 22 kostrových pohřbů nebylo blíže chronologicky zařazeno. Z mladšího a pozdního období mohylové kultury B C2 – B C2/B D není doložen žádný kostrový pohřeb (graf 27). Z prostorového hlediska se nejstarší pohřby, které spadají do stupňů B A2/B B1 a B B1, vyskytují jak v severní, tak v jižní části pohřebiště, jejich kumulace je patrná zejména v jihovýchodní části, v severní části jsou kostrové pohřby víceméně rovnoměrně rozptýleny. Jedná se jak o pohřby kryté mohylou (celkem 23 pohřbů ve 13 mohylách), tak o ploché hroby (21).

Do přechodného stupně B A2/B B1 patří celkem 7 pohřbů, z nichž 3 pohřby byly kryté mohylami, a ve třech případech se jednalo o ploché hroby. Zatímco všechny čtyři ploché hroby se nachází v severní části pohřebiště, byly vykradené a porušené navršením pozdějších mohylových pohřbů, nejstarší pohřby v mohylách zůstaly zachovány, ačkoliv i do těchto mohyl bylo nadále pohřbíváno, od ostatních mohylových hrobů se liší svojí velikostí, jež je dána postupným přidáváním dalších pohřbů a navršováním mohylového pláště. V mohyle 153a byly umístěny 3 pohřby z různých chronologických fází pohřebiště (z nichž v jednom případě se jednalo o pohřeb žárový), mohyla 163 obsahovala celkem 9 pohřbů (jak žárových, tak kostrových) a v mohyle 181 bylo pohřbeno celkem 5 jedinců (ve všech případech se jednalo o kostrové pohřby). Ve všech těchto mohylách byli společně pohřbeni jak dospělí, tak děti a pohřby se navzájem neporušovaly. Nacházely se v různých vrstvách mohylového pláště. V případě mohyly 153a byly dva

dětské pohřby zapuštěny do příkopu, který mohylu obklopoval (pohřeb novorozence a dítěte ve věku do 1 roku).

Do staršího stupně B B1 patří celkem 37 pohřbů, z nichž 20 jedinců bylo pohřbeno ve 13 mohylách a 17 jedinců bylo pohřbeno v plochých hrobech (v jednom případě se jednalo o dvojhrob, v němž spočívala dospělá žena ve věku 40-50 let a dítě ve věku 8-9 let).

Do středního stupně B B2 – B C1 náleží celkem 13 pohřbů, které byly výlučně kryty mohylou. Prostorově netvoří žádný výrazný shluk, jsou rozptýleny po celé ploše pohřebiště.

5.3 Žárový ritus

Na pohřebišti v Pitten se nacházelo celkem 150 žárových pohřbů, které se nacházely v mohylách, plochých hrobech a v hrobech válcovitých. Poměrně rovnoměrně jsou zastoupeny pohřby, které byly kryty mohylou (70 pohřbů v 65 mohylách) a pohřby, které spočívaly v plochých hrobech (72 pohřbů). U jednoho pohřbu není forma hrobu známa, jedná se o nejistý žárový pohřeb 12/1, který byl zjištěn v profilu JZ rohu parcely č. 372. 6 pohřbů pochází z válcovitých hrobů a u jednoho hrobu (č. 188) není jisté, zda se původně jednalo o mohylu nebo o válcovitý hrob.

Specifickými hrobovými konstrukcemi jsou hroby, v nichž se nacházel tzv. vstupní otvor. Tyto otvory jsou doloženy z válcovitých a mohylových hrobů a jsou výlučně spojeny s nejmladší fází pohřebiště. Stěny vstupních otvorů byly konstruovány z velkých kamenných bloků, které jsou překryty dalšími kameny (HAMPL – KERCHLER – BENKOVSKY-PIVOVAROVÁ 1978-1981, Taf. 55, 96, 127, 180, 183). Celkem se vstupní otvor nacházel v 10 hrobech (z nichž 6 bylo mohylových a 4 válcovité). Ve všech těchto hrobech byly přítomny hrobové komory, které vymezovaly prostor pohřbu a před vstupním otvorem se nacházely četné

střepey nádob. Třikrát se tento vstupní otvor s hrobovou komorou vyskytl v hrobech dospělých žen, jednou v hrobě dospělého muže, čtyřikrát se jednalo o pohřby dospělých jedinců. V jednom případě jde o neurčitelný žárový pohřeb.

Hrobové komory se vyskytly také u válcovitého hrobu 105, v němž bylo pohřbeno dítě a u mohylového hrobu 193, v němž spočíval pohřeb dospělého jedince. Také tyto dva pohřby spadají do nejmladší fáze pohřebiště B C2 – B C2/B D.

Některé ploché hroby byly překryty kamennou vrstvou (13). V pěti případech byl tento kamenný kryt přítomen v hrobech dospělých žen, čtyřmi případy jsou zastoupeny také pohřby dětské. Pouze jednou byl tímto způsobem upraven hrob dospělého muže. Ve třech případech nebylo možné pohlaví ani věk pohřbených jedinců určit.

Žárové pohřby byly nejčastěji rozptýleny na určité ploše (134), méně často byly spálené pozůstatky umístěny v urně (10) nebo v jámě (6). V jednom případě (pohřeb 151/1) jsou doloženy špatně spálené pozůstatky dospělého muže, který byl uložen ve skrčené poloze na pravém boku, v orientaci J-S. Dalším ojedinělým jevem je rozptýlení žárového pohřbu pravd. dospělé ženy mezi dvěma řadami kamenů (pohřeb 166/1) nebo nasypání spálených pozůstatků do podélného pruhu (dětský pohřeb 138/1).

Většina žárových pohřbů spočívala přímo na místě spálení (130), což dokládají doložené spálené vrstvy uvnitř hrobů, pouze 20 jedinců bylo pohřbeno na jiném místě (z toho v sedmi případech jde o pohřby umístěné v mohylách s dalšími pohřby). Spálené plochy jsou nejčastěji orientovány ve směru S-J (graf 28). Tato orientace se vyskytuje u 29 pohřbů, a to jak mohylových, tak plochých. Dominují pohřby dětí (15), pětkrát se jednalo o pohřby dospělých žen, dvakrát o pohřby dospělých mužů. Jinak je orientace spálených ploch libovolná stejně tak jako v případě kostrových pohřbů (graf 29). V některých případech se přímo

v hrobě nacházely také pozůstatky dřevěných trámů z pohřební hranice (mohylové hroby 128, 130 a 172).

Na pohřebišti jsou doloženy také čtyři tzv. platformy žárovišť, které se nacházejí v JZ části pohřebiště. Na platformě č. 3 spočíval plochý pohřeb 137/1 a na platformě č. 4 byla postavena mohyla č. 170. Tyto platformy mají kamennou konstrukci, z jejich povrchu jsou doloženy zejména střepy, ojediněle byla nalezena také jehlice (platforma 3 a 4), platformy však pravděpodobně nebyly postaveny za účelem pohřbívání, jejich role v pohřebním ritu není zcela zřejmá, a to především z důvodu absence pozůstatků po kremaci, opakované působení žáru je doloženo pouze z platformy č. 4 (HAMPL – KERCHLER – BENKOVSKY-PIVOVAROVÁ 1978-1981; STIG SØRENSEN – REBAY 2007, 164-166).

5.3.1 Pohlaví a věk pohřbených jedinců

Demografickou strukturu žárových pohřbů udávají grafy 30, 31. Z celkového počtu 150 žárových pohřbů, patřilo 28 pohřbů ženám (18,7 %) a 13 pohřbů mužům (8,7 %). U drtivé většiny pohřbů (109; 72,6 %) však pohlaví pohřbených jedinců nebylo určeno (graf 32).

Z celkového počtu 13 antropologicky určených mužských hrobů byl pouze jeden pohřeb zařazen do kategorie muž, 9 jedinců je zařazeno do kategorie pravd. muž a celkem 3 pohřby byly určeny jako spíše muž (graf 33).

Podobně jsou určeny také ženské žárové pohřby, kdy z celkového počtu 28 ženských pohřbů bylo 10 zařazeno do kategorie pravd. žena a 18 pohřbů do kategorie spíše žena (graf 33). Také v případě mužských a ženských žárových pohřbů byly tyto kategorie sloučeny a jsou nadále brány jako kategorie muž a žena.

Co se týče věkové struktury pohřbených jedinců, jsou zastoupeny následující věkové kategorie: Infans (10), Infans I (15), Infans I/II (1), Infans II (2), Infans-juvenis (3), Infans II/juvenis (3), juvenis/adultus (1), juvenis/dospělý (1), juvenis-adultus (1), adultus (7), pozdní adultus-maturus (2), adultus-maturus (1), maturus (1) a obecně dospělý (22). Jejich zastoupení zobrazuje graf 34.

Dále jsou zastoupeny pohřby, u nichž byly věkové kategorie určeny s nižší pravděpodobností (graf 35): pravd. novorozenec (1), pravd. Infans (10), spíše Infans (1), pravd. Infans I (1), spíše juvenis (1), pravd. juvenis-adultus (1), pravd. adultus (6), spíše adultus (4), pravd. maturus (4), spíše maturus (4), spíše maturus-senilis (1), pravd. dospělý (4), spíše dospělý (3). U 39 žárových pohřbů (26 %) nebylo možné věk pohřbených jedinců určit.

V případě žárových pohřbů převažuje věková kategorie Infans (22 pohřbů) a Infans I (16 pohřbů). Pokud všechny věkové kategorie sloučíme jednoduše do dvou skupin, a to do skupiny dospělí a děti (stejně tak jako v případě kostrových pohřbů), převažují pohřby dospělých jedinců (63) nad pohřby dětí (48).

V případě ženských žárových pohřbů byly zastoupeny následující věkové kategorie (graf 36): juvenis/adultus (1), juvenis-adultus (1), pravd. juvenis-adultus (1), adultus (5), pravd. adultus (5), spíše adultus (1), pravd. maturus (2), spíše maturus (2), dospělý (8), pravd. dospělý (1), spíše dospělý (1). Převažuje věková kategorie adultus zastoupená celkem 11 ženskými pohřby.

U mužských žárových pohřbů převažují rovněž dospělí jedinci, byly zastoupeny tyto věkové kategorie (graf 37): juvenis-dospělý (1), adultus (1), pozdní adultus-maturus (2), maturus (1), pravd. maturus (1), dospělý (4).

Pokud porovnáme zastoupení jednotlivých věkových kategorií u ženských a mužských pohřbů, v obou případech převažují pohřby dospělých jedinců. Nejnižší věková kategorie je v případě ženských pohřbů juvenis/adultus, v případě mužských pohřbů potom juvenis-dospělý.

5.3.2 Hrobová výbava

Hrobová výbava ženských žárových pohřbů

Ženy byly nejčastěji pohřbívány společně s bronzovými ozdobami, a to zejména s jehlicemi. V devíti případech byly do ženského hrobu přidány dvě jehlice, u sedmi pohřbů však byla jehlice zastoupena pouze jedním exemplářem. Výjimečně se mohou v jednom hrobě vyskytnout také tři jehlice (pohřeb 17/1). Mezi ostatní ozdoby vyskytující se v ženských hrobech patří náramky, kruhy nebo spirálovité trubičky, které se však vyskytují spíše výjimečně. Jehlice byly nejčastěji doprovázeny keramickými střepy nebo celými nádobami. Méně často se můžeme setkat také pouze s keramickými nádobami (celkem 4x, ve dvou případech se zároveň jednalo o urnu). Hrobové přídatky nebyly nalezeny ve dvou případech (pohřeb 186/1 a 22/23). Nejčastěji se u pohřbů nacházelo okolo 4 a více předmětů (celkem 15 pohřbů). Oproti kostrovým pohřbům se zde vyskytují v mnohem větší míře také keramické nádoby, především amfory. Tyto keramické tvary můžeme spojit zejména s pohřby dospělých žen.

Hrobová výbava mužských žárových pohřbů

Mužské žárové pohřby jsou vybaveny zejména ozdobami, které jsou výlučně spojeny s různými typy jehlic. Jehlice se mohou vyskytnout v kombinaci se zbraněmi (dýka – pohřeb 29/1; hroty šípů – pohřeb

155/1), keramickými nádobami či střepy (pohřeb 30/1; 102/1; 103/1; 131/1) nebo také samostatně (pohřeb 72/1; 147/1). Pouze keramické nádoby byly nalezeny ve dvou pohřbech (163/6; 168/1) a samostatně se vyskytla v mužském hrobě také dýka (151/1). Žádné přídavky nebyly nalezeny u pohřbu č. 169/1. U mužských pohřbů se nejčastěji vyskytují 1-3 předměty. Výjimečné jsou pohřby 155/1 a 163/6. U pohřbu 155/1 se nacházela jehlice, džbánec a celkem osm hrotů šípů. Tento pohřeb patřil dospělému muži (pozdní adultus). Pohřeb 163/6 obsahoval pouze keramické nádoby – amforu, džbánec, dvě mísy hrnec a hrnek a také střepy dalších nádob. Tento pohřeb pochází z největší mohyly na pohřebišti, v níž se nacházelo celkem 9 pohřbů, přičemž tento pohřeb byl nejstarší. Také zde se jedná o dospělého jedince (maturus).

Hrobová výbava neurčených pohřbů

U 105 žárových pohřbů nebylo pohlaví pohřbených jedinců určeno. 44 pohřbů patří dětem, 20 pohřbů potom dospělým jedincům. U 41 pohřbů nebylo určeno ani pohlaví ani věk pohřbených jedinců.

Dětské neurčené žárové pohřby

Dětské žárové hroby jsou zpravidla vybaveny ozdobami, a to zejména jehlicemi, které jsou vzácně kombinovány např. s náramkem nebo bronzovými kruhy. Nejčastější kombinací u dětských žárových pohřbů jsou ozdoby a keramika. Bronzové předměty jsou nejčastěji doprovázeny střepy, z keramických nádob je zastoupena zejména amfora, méně často hrnek nebo šálek. V hrobech se mohou vyskytovat také pouze střepy (ty jsou typické zejména pro nejmladší děti – Infans I). Nejčastěji se v hrobě nachází 1-3 předměty, 4 a více předmětů se vyskytuje pouze ojediněle. 5 pohřbů bylo bez přídavků.

Ostatní neurčené pohřby

V případě ostatních neurčených pohřbů se rovněž jedná především o kombinace ozdob, keramických nádob a střepů. Z ozdob dominují jehlice, které se vzácně mohou vyskytnout samostatně, zpravidla se však vyskytují v doprovodu střepů. Pouze střepy se vyskytují u 15 pohřbů. U pohřbu 115/2 se nacházela také ojedinělá kombinace dýky a pinzety. Také v případě těchto pohřbů se nejčastěji setkáme s 1-3 předměty přidanými do hrobu. Ve dvanácti případech nebyly zaznamenány žádné přídavky.

5.3.3 Chronologické zařazení pohřbů

Žárové pohřby jsou typické zejména v mladších fázích trvání pohřebiště (graf 38), vyskytují se však již v nejstarším přechodném stupni B A2/B B1, do něhož spadá plochý hrob č. 60 a mohylový hrob č. 163. Do staršího stupně B B1 je zařazeno celkem 11 pohřbů, z nichž v pěti případech se jednalo o hroby ploché a šestkrát se jednalo o hroby mohylové. Již v tomto stupni se setkáváme s hroby jámovými (pohřby č. 31/1 a 155/1) a také urnovými (pohřby č. 116/1 a 153/3). Vyskytují se jak v severní, tak v jižní části pohřebiště.

Do středního stupně B B2 – B C1 náleží celkem 25 žárových pohřbů, které se vyskytují jak ve formě plochých (11), tak ve formě mohylových hrobů (14). Celkem rovnoměrně jsou zastoupeny jak v severní, tak v jižní části pohřebiště. Ve třech případech se vyskytly hroby popelnicové (z nichž dva spočívaly také v hrobové jámě).

Do nejmladší fáze trvání pohřebiště B C2 – B C2/B D je možné zařadit celkem 30 hrobů. Nejčastěji se jedná o mohylové hroby (13), časté jsou také hroby ploché. Do samotného závěru trvání pohřebiště v Pitten je možné zařadit válcovité hroby, které jsou zaznamenány v 6 případech, v jednom případě není jasné zda se jedná o mohylový či

válcovitý hrob. Prostorově se pohřby z tohoto časového úseku kumulují zejména v JZ části pohřebiště, ačkoliv se sporadicky vyskytují také v části severní.

5.4 Hrobová výbava

Z pohřebiště v Pitten pochází celkem 1024 artefaktů, přičemž do tohoto počtu nejsou zohledněny jednotlivé střepy, které byly nalezeny u některých pohřbů. Pokud se u pohřbu nacházely, byly zaznamenány pouze jako jeden kus (ve většině případů totiž nebyl přesný počet uveden).

Zemřelí byli běžně pohřbíváni s bronzovými předměty a s keramickými nádobami. V hrobech se vyskytují vzácně také zvířecí kosti a zlomky kamenné suroviny (hrob 164 a 186), v žádném hrobě však nebyl přítomen jantar ani zlaté předměty, které známe z několika hrobů z českého prostředí mohylové kultury střední doby bronzové.

5.4.1 Bronzové předměty

Pohřby jsou nejčastěji vybaveny bronzovými ozdobami jako jsou jehlice a náramky, méně často se setkáváme také s puklicemi, závěsky, kruhy nebo prsteny. Výjimečné jsou bohatě zdobené bronzové diadémy, které byly nalezeny u dvou ženských kostrových pohřbů stupně B B1. Méně často byly v hrobech přítomny zbraně. Jedná se především o bronzové dýky, které byly přítomny celkem ve 14 hrobech, pouze u dvou pohřbů máme doloženy hroty šípů a v jednom hrobě byl přítomen také hrot kopí. Nejméně je zastoupena kategorie nástrojů, z nichž můžeme jmenovat jedinou sekerku (pohřeb 41/1) a toaletní potřeby byly zastoupeny rovněž jediným exemplářem, a to pinzetou (pohřeb 115/2).

Ozdoby

Nejčastějším artefaktem, který byl přidáván do hrobu, jsou jehlice (graf 39). Vyskytly se v celkovém počtu 149 kusů, přičemž přítomny byly u 103 pohřbů (45 %). Většinou byla u jednoho pohřbu přítomna vždy jedna jehlice (72 pohřbů – 69,9 %). Jedna jehlice se může vyskytnout jak v mužských, tak v ženských hrobech bez ohledu na věk pohřbeného jedince. Zhruba v jedné třetině hrobů byly nalezeny jehlice dvě (27 pohřbů – 26,2 %), přičemž se ve většině případů jedná o pohřby dospělých žen (13), u dalších čtyř pohřbů dospělých jedinců nebylo pohlaví pohřbených určeno. V dětských hrobech byly dvě jehlice nalezeny v pěti případech, přičemž u čtyř pohřbů nebylo pohlaví pohřbených jedinců určeno a v jednom případě byl pohřeb určen jako ženský. Ve většině případů se jednalo o žárové pohřby (18), i proto celkem u tří pohřbů nebyl určen ani věk ani pohlaví pohřbených jedinců. Pouze v jednom případě (pohřeb 2/1) se dvě jehlice vyskytly u pohřbu dospělého muže. Specifické jsou žárové hroby 121 a 167, u nichž byly rovněž nalezeny dvě jehlice – jednalo se však o dvojhroby. V obou případech se jednalo o společný pohřeb dospělé osoby a dítěte. Výjimečně se u jednoho pohřbu nacházely jehlice v počtu tří kusů (4 pohřby – 3,9 %; kostrový pohřeb 5/1: muž – maturus; žárový pohřeb 17/1: spíše žena – juvenis-adultus; žárový pohřeb 58/1: infans-juvenis; kostrový pohřeb 111/1: žena – adultus-maturus). Protože jde o nejběžnější artefakt vyskytující se u pohřbů, byla na soubor jehlic aplikována analýza hlavních komponent (viz kap. 5.5.3).

Druhým nejčastějším typem bronzových ozdob nacházených v hrobech jsou náramky, které se vyskytly v celkovém počtu 25 kusů a přítomny byly u 19 pohřbů. Většinou byly v hrobech přítomny v počtu jednoho kusu (14 pohřbů), poměrně vzácně se však vyskytly také dva stejné exempláře u jednoho pohřbu (žárový pohřeb 50/1: pravd. žena - pravd. juvenis; žárový pohřeb 105/1 – Infans; žárový pohřeb 149/1 – Infans II-juvenis; kostrový pohřeb 154/1 – Infans I) a v jednom případě

byly zastoupeny v jednom hrobě tři náramky (žárový pohřeb 191/1: spíše žena - pravd. dospělý, kombinace dvou tyčinkovitých náramků a náramku plochého, se spirálovitými konci). Ve většině případů se jedná o náramky tyčinkovité (16), méně často se můžeme setkat také s náramky plochými, podélně žebrovanými (4), vzácný je náramek plochý, se spirálovitými konci (1). V souboru se vyskytly také pouze zlomky náramků (4).

Z dalších ozdob se u pohřbů sporadicky vyskytují puklice, které byly přítomny celkem u 7 pohřbů, přičemž u kostrového pohřbu 153a/1 se nacházelo celkem 107 těchto puklic různé velikosti, v hrobě se nacházela také dvě půlměsícovitá kování a střepy dvou nádob. Pohřeb patřil dospělému muži ve věku 40-60 let (věková kategorie maurus). U kostrového pohřbu 15/1 (dospělý muž ve věku 50-60 let, věková kategorie maurus) se nacházelo celkem 5 puklic a v ostatních případech se vždy jednalo o jeden exemplář v jednom hrobě.

U šesti pohřbů se také nacházely závěsky (celkem 33 ks). Ve čtyřech případech se jednalo o závěsky terčovité, se středovým trnem, které jsou v souboru nejpočetnější (29 ks). U tří pohřbů se jednalo o ženské kostrové pohřby ve věku Infans II, juvenis a juvenis-adultus, které obsahovaly také další ozdoby, jako jsou jehlice, v jednom případě také prsteny. Pouze v jednom případě se jedná o kostrový pohřeb dospělého muže, který obsahoval také další typ závěsku, a to dva závěsky ve tvaru kříže, se středovým trnem a bohatou rytou výzdobou. Další exemplář byl přítomen rovněž u kostrového pohřbu dospělého muže, který byl pohřben ještě s jehlicí a spirálovitou trubičkou. Pouze jedním exemplářem je zastoupen závěsek srdcovitý, který se nacházel u kostrového pohřbu 26/1, který náleží dospělé ženě.

U pěti pohřbů se nacházely také prsteny, které jsou zachyceny celkem 11 exempláři. Ve třech případech se jedná o pohřby dospělých žen (dva kostrové a jeden žárový pohřeb – v počtu 1, 2 a 3 prsteny), v jednom případě se jedná o kostrový pohřeb dospělého muže – již

zmiňovaný pohřeb 2/1, u něhož byly přítomny celkem 4 prsteny a v posledním případě jde o neurčený žárový pohřeb s jedním exemplářem.

Z dalších bronzových ozdob, které se v hrobech vyskytují, můžeme jmenovat bronzové kruhy, které byly nalezeny u sedmi pohřbů v počtu 19 ks, a to jak u pohřbů žárových, tak kostrových, jejich výskyt není vázán pouze na muže nebo ženy a není podmíněn ani určitou věkovou kategorií. Dále u pohřbů nacházíme spirálovité trubičky, které byly nalezeny celkem v 19 případech a většinou se jedná o různě velké zlomky. Byly přítomny jak v kostrových, tak v žárových hrobech, převažují u ženských pohřbů, ale sporadicky se vyskytují také v mužských hrobech. Méně často byly přítomny také spirálky, které jsou zachyceny celkem u 6 pohřbů (v celkovém počtu 15 ks). Ve většině případů se jednalo o pohřby dospělých žen (4 x se jednalo o žárové pohřby, v jednom případě se vyskytly u kostrového pohřbu) a v jednom případě se jednalo také o kostrový pohřeb dospělého muže (2/1). U čtyř pohřbů byly přítomny také náušnice (v celkovém počtu 12 ks), jež jsou doloženy ze 3 kostrových ženských pohřbů (dvakrát se jednalo o dospělé ženy a jednou o dítě), pouze v jednom případě se vyskytly také u žárového pohřbu, který však nebylo možné jednoznačně antropologicky zařadit. Sporadicky se vyskytují také plechové kornoutky, které byly nalezeny u tří pohřbů, z nichž dva patřily ženám (kostrové pohřby), třetí pohřeb byl žárový a jednalo se o dětský pohřeb.

Zcela ojedinělé jsou bronzové, bohatě zdobené diadémy, které byly přítomny u dvou kostrových pohřbů dospělých žen spadajících do staršího stupně B B1. Tyto diadémy nemají obdoby, jejich bohatá rytá výzdoba ukazuje na Karpatskou kotlinu (Benkovsky-Pivovarová 1982-1985, 58).

Zbraně

Zbraně byly na pohřebišti v Pitten zastoupeny pouze třemi druhy, a to dýkami, hroty šípů a v jednom případě byl nalezen také hrot kopí (graf 40). Dýky byly nalezeny u 14 pohřbů. Vždy se jednalo o jeden exemplář v jednom hrobě. V šesti případech se jedná o pohřby dospělých mužů (4 kostrové, 2 žárové) a ve dvou případech se jednalo o dětské pohřby zařazené do kategorie muž (v obou případech se jednalo o věkovou kategorii Infans II, oba pohřby kostrové). Čtyřikrát byla dýka přítomna v dalších dětských hrobech (věkové kategorie: Infans I; Infans II – 2 pohřby; Infans II/juvenis; všechny pohřby kostrové). Ve dvou případech nebyl věk ani pohlaví pohřbených jedinců určen.

Hroty šípů byly na pohřebišti přítomny ve dvou hrobech. U mužského kostrového pohřbu 37/1 se nacházel pouze jeden exemplář (společně se střepy), zatímco u žárového mužského pohřbu 155/1 se nacházelo celkem 8 hrotů šípů, mimo jiné hrob obsahoval jehlici a také džbáněk. V obou případech se jednalo o pohřby dospělých jedinců, přičemž oba pohřby spadají do staršího stupně B B1.

Jediný hrot kopí byl nalezen ve výplni žárového hrobu 106, v němž spočíval dospělý muž. V hrobě byla dále nalezena jehlice s kulovitou hlavicí a také jednouchý hrnek, je možné jej tedy zařadit do nejmladší fáze pohřebiště B C2 – B C2/B D.

Nástroje

Nástroje jsou reprezentovány jediným exemplářem sekerky s postranními lištami, která byla nalezena společně s dýkou a jehlicí u kostrového pohřbu dospělého muže č. 41/1, který je možné datovat do staršího stupně B B1. Vzácný je rovněž výskyt pinzety, která byla nalezena u neurčeného žárového pohřbu 115/2 společně s dýkou. U kostrového pohřbu 7/1 byl nalezen rovněž zcela ojedinělý artefakt, kterým

je rybářský háček, jež byl doprovázen jehlicí a patřil dospělému muži ve věku 18-20 let.

Mezi ostatní bronzové artefakty, které byly v hrobech přítomny, patří dále zlomky bronzu, nýtky a neurčitelné bronzové předměty.

5.4.2 Keramika

Keramika byla přítomna celkem u 147 pohřbů (64,2 %), pouze v 60 případech (40,8 %) se však jednalo o celé (příp. rekonstruovatelné) nádoby, u ostatních pohřbů (87 – 59,2 %) byly nalezeny pouze střepy různých nádob (graf 41). Ojediněle se vyskytl také keramický korálek (kostrový pohřeb dospělého muže – 2/1), keramická lžice (kostrový pohřeb dítěte – 64/1) a keramický závěsek (žárový pohřeb dítěte – 58/1). Ve dvou případech nebyla přidaná nádoba blíže popsána (pohřeb 37/1 a 94/1).

Z keramických tvarů je nejčastěji u pohřbů doložena amfora (32 ks u 30 pohřbů). Tento typ nádob se vyskytuje převážně u žárových pohřbů, kostrové pohřby jsou zastoupeny pouze třemi případy. Dominují pohřby dospělých žen (16), žádný pohřeb, v němž se vyskytla amfora, nebyl určen jako mužský, 8 x se amfora vyskytla v hrobech dětských a dvakrát se jednalo o pohřby dospělých jedinců. Amfora se vyskytla také ve dvou žárových dvojhrobech, v nichž byli společně pohřbeni vždy dospělá osoba a dítě (hroby 121 a 167). Pouze ve dvou případech se v hrobě nacházely dva exempláře (pohřeb 116/1 a 189/1), u ostatních pohřbů se jednalo vždy o jeden exemplář v jednom hrobě. V některých případech je doložena také kombinace s dalším keramickým tvarem – hrnkem (8 pohřbů). Hrněk se vyskytl celkem u 18 pohřbů. I zde se jedná převážně o žárové pohřby, které jsou zastoupeny celkem 15 případy (5 x se jednalo o dospělou ženu, 2 x o dospělého muže, 3 pohřby byly dětské a čtyři pohřby patřily dospělým jedincům, zastoupen byl rovněž žárový dvojhrob

121). Pouze ve třech případech se jednalo o kostrové pohřby (dvakrát dětské pohřby, jeden neurčený pohřeb). Kromě žárového pohřbu 163/9, který obsahoval dva exempláře, byl přítomen vždy jeden hrnek u jednoho pohřbu.

Méně četně jsou zastoupeny šálky, které byly přítomny celkem v 10 případech. Tento keramický tvar se vyskytl výlučně v žárových hrobech (ve čtyřech případech se jednalo o pohřby dospělých žen, čtyřikrát jsou zastoupeny dětské pohřby a ve dvou případech se jednalo o neurčitelné žárové pohřby). Z méně četných keramických tvarů můžeme dále jmenovat hrnce, džbánky a mísy. Hrnce byly přítomny celkem u 8 pohřbů, vždy v počtu jednoho kusu. I v tomto případě se jednalo výlučně o žárové pohřby, přičemž jsou rovnoměrně zastoupeny dospělé ženy (2) a dospělí muži (2), ve třech případech nebylo pohlaví pohřbených jedinců určeno a v jednom případě se jedná o neurčitelný žárový pohřeb. Džbánky byly přítomny u čtyř pohřbů, z nichž tři byly žárové (dvakrát dospělý muž, jednou dospělá žena) a jeden pohřeb byl kostrový (dětský). Mísa se vyskytla celkem u čtyř žárových pohřbů, z nichž dva byly dětské a dva patřily dospělým jedincům (v jednom případě se jednalo o dospělého muže).

U 112 pohřbů byla zaznamenána pouze přítomnost střepového materiálu, přičemž ve 34 hrobech byly střepy přítomny také mimo vlastní pohřeb.

5.4.3 Ostatní předměty

Předměty z kosti

Kostěné předměty se v hrobech nacházely pouze vzácně. Z kostrového pohřbu 37/1 pochází provrtaný vlčí zub, u žárového dětského pohřbu 158/1 byla nalezena kostěná perla a z dětského žárového pohřbu 164/1 pochází zlomek kostěného nástroje.

U deseti pohřbů se nacházely také rozptýlené zvířecí kosti. Ve většině případů se jednalo o kosti hovězího dobytka (7 pohřbů), u tří pohřbů se nacházely také kosti ropuchy zelené, které se však do hrobů dostaly druhotně (Bauer – Wolff 1982-1985, 16).

5.5 Aplikace analýzy hlavních komponent

Na data byla stejně jako v případě českého materiálu aplikována analýza hlavních komponent, přičemž byly zvoleny tři odlišné deskriptivní systémy. První byl obecně zaměřen na vyhledání struktur v hrobové výbavě, přičemž za objekty jsou dosazeny jednotlivé pohřby. Druhý deskriptivní systém byl sestaven pro nejčastěji se vyskytující bronzové předměty, jež jsou jehlice. V tomto případě jsou za objekty dosazeny jednotlivé jehlice vyskytující se v hrobech. Třetím souborem dat jsou keramické nádoby.

5.5.1 Hrobová výbava

V případě prvního řešení představují objekty jednotlivé pohřby a základními deskriptory jsou jednotlivé artefakty, které byly přidávány do hrobu (dichotomické proměnné ano/ne, bez ohledu na jejich absolutní počet). Vybráno bylo celkem 14 deskriptorů, jejichž zastoupení bylo dostatečně četné (tab. 11). Jako další deskriptory byly vybrány nominální proměnné, které slouží jako externí evidence (tab. 15). Pro tento účel bylo využito 131 pohřbů. Ze souboru byly vyloučeny vícečetné hroby, hroby porušené, vykradené, hroby neobsahující žádnou výbavu a také hroby, v nichž byly nalezeny pouze střepy.

Prvním provedeným krokem je výpočet korelační matice. Korelační koeficienty jsou zobrazeny v tab. 12, zvýrazněné jsou ty, které jsou statisticky významné na hladině $p = 0,05$.

Následně byla vypočtena vlastní čísla faktorů (tab. 13), podle nichž byl určen počet faktorů. V tomto případě byla vybrána vlastní čísla s hodnotou vyšší než 1, bylo tedy vybráno řešení se šesti faktory, které zahrnují 61,6 % celkové variability souboru. Následuje rotace faktorů, provedená metodou Varimax normalizovaný. Jejím výsledkem je matice faktorových zátěží, které vyjadřují, jak jsou jednotlivé deskriptory typické pro daný faktor (tab. 14).

Posledním krokem byl výpočet tzv. faktorových skóre pro každý hrob a pro každý faktor a následná validace výsledných struktur. V tomto případě je validace umožněna publikovaným katalogem antropologických posudků (HAMPL – Kerchler – Benkovsky-Pivovarová 1978-1981; Teschler-Nicola 1982-1985) a zařazením do tradiční chronologické klasifikace.

Faktor 1 (graf 42, tab. 15)

V prvním faktoru jsou zastoupeny dva deskriptory, které spolu korelují, a to náramek a jehlice s kulovitou hlavicí. Deskriptor jehlice s kulovitou hlavicí je chronologicky citlivý. Tento faktor představuje hroby, které můžeme zařadit (až na výjimky) do nejmladšího stupně mohylové kultury (Benkovsky-Pivovarová 1982-1985, 54; Blischke 2002, 244). Z prostorového hlediska se hroby s vysokými faktorovými skóre (hodnoty vyšší než 1, 4x hodnota vyšší než 3) k faktoru 1 nachází (opět až na výjimky) v JZ části pohřebiště. Je tedy podmíněn také prostorově. V pěti případech se zde setkáváme s tzv. válcovitými hroby, které jsou charakteristické právě pro mladší stupeň mohylové kultury. Tento faktor není závislý na pohlaví pohřbených jedinců, jak jehlice, tak náramky jsou typickými artefakty, které jsou nacházeny v ženských i mužských hrobech. Jen u 6 pohřbů však bylo možné určit pohlaví pohřbených jedinců. Z hlediska dožitého věku se u 8 pohřbů jedná o děti (Infans I-II),

u 5 pohřbů jde o dospělé osoby (adultus – matus). Co se týče pohřebního ritu, dominují pohřby žárové.

Faktor 2 (graf 43, tab. 15)

Druhý faktor je rovněž podmíněn chronologicky, vyskytují se zde deskriptory jehlice s hřebíkovitou hlavicí, drátek (spirálovité trubičky) a zlomky bronzu. Většina pohřbů patří do středního stupně mohylové kultury (B B2 – B C1), kam můžeme zařadit právě jehlici s hřebíkovitou hlavicí (Benkovsky- Pivovarová 1982-1985, 40; Blischke 2002, 234). Prostorově nevytváří tento faktor žádné shluky, hroby jsou rozptýleny po celé ploše pohřebiště. Nevytvořily se také žádné struktury podle pohlaví pohřbených osob, převládají však hroby dospělých jedinců, přičemž jde převážně o hroby mohylové.

Faktor 3 (graf 44, tab. 15)

Třetí faktor je bipolární, záporný pól faktoru reprezentují deskriptory amfora a jehlice s pečetičkovitou hlavicí, kladný pól potom deskriptor jehlice ostatní a v menší míře také deskriptor dýka. Většinu hrobů, v nichž se vyskytují amfory a jehlice s pečetičkovitou hlavicí, můžeme zařadit do středního stupně mohylové kultury. Ženské pohřby jsou zastoupeny osmi případy, pouze jednou je zastoupen mužský pohřeb a u 11 případů nebylo pohlaví pohřbených jedinců možné určit. Z hlediska věku bylo pět pohřbů dětských, deset dospělých jedinců a v pěti případech věk nebyl určen. Z hlediska pohřebního ritu se ve většině případů jedná o pohřby žárové.

Druhý pól faktoru zastupují hroby, v nichž se vyskytla jiná jehlice než s pečetičkovitou hlavicí a vesměs se jedná o hroby patřící do staršího mohylového stupně. V menší míře s tímto deskriptorem koreluje také

dýka. Většina těchto hrobů byla mužských, pouze v jednom případě se jednalo o ženu a u pěti pohřbů nebylo pohlaví pohřbených jedinců možné určit. Z hlediska věkových kategorií byly zastoupeny pohřby dětí i dospělých osob. Poměrně rovnoměrně jsou zastoupeny jak pohřby žárové, tak pohřby kostrové.

Faktor 4 (graf 45, tab. 15)

Ve čtvrtém faktoru jsou zastoupeny deskriptory amfora a hrnek. Tento faktor není podmíněn chronologicky, vyskytují se zde celkem rovnoměrně hroby ze všech období mohylové kultury, většina pohřbů je žárových. Tento faktor není pohlavně ani věkově specifický. Oba vybrané deskriptory se vyskytují po celou střední dobu bronzovou, a to v mužských, ženských i dětských hrobech.

Faktor 5 (graf 46, tab. 15)

Pátý faktor je bibolární, deskriptory šálek/koflík a střepy jsou v opozici s deskriptorem dýka. Hroby, v nichž se vyskytuje dýka, byly zastoupeny již ve faktoru 3, kde však nejsou hlavním deskriptorem. Tyto hroby reprezentují (stejně tak jako faktor 3) starší stupeň mohylové kultury. Převažují mužské hroby, z hlediska věku se jedná většinou o dětské pohřby. Ve většině případů se jedná kostrové pohřby, kryté mohylou.

U druhé skupiny deskriptorů se jedná o žárové pohřby, nejsou zastoupeny výlučně ani ženské ani mužské pohřby a rovněž věkové kategorie jsou zastoupeny rovnoměrně.

Faktor 6 (graf 47, tab. 15)

Šestý faktor je rovněž bipolární, záporný pól faktoru reprezentuje deskriptor hrnec, kladný pak deskriptor zvířecí kosti. Většinu hrobů obsahujících hrnec můžeme zařadit do mladšího stupně mohylové kultury. Převažují žárové pohřby, z hlediska věku pohřbených jedinců se jedná ve většině případů o dospělé osoby, tento faktor však není pohlavně specifický.

Hroby, v nichž se vyskytují zvířecí kosti, pochází většinou ze staršího až středního stupně mohylové kultury. Tento deskriptor se pětkrát se vyskytuje v dětských hrobech a třikrát v hrobech dospělých osob (3x věk určen), není ani pohlavně specifický. Rovnoměrně jsou zastoupeny oba druhy pohřebního ritu.

Na středobronzovém pohřebišti v Pitten můžeme rozpoznat několik chronologických fází, které se odráží také ve výsledcích vektorové syntézy. Z dosažených výsledků můžeme uzavřít, že hlavním strukturujícím prvkem je v tomto případě právě chronologie (faktory 1-3, 5, 6). Pro starší stupeň B B1 je typický kladný pól faktoru 3 a záporný pól faktoru 5. Součástí obou faktorů je deskriptor dýka, oba faktory jsou rovněž pohlavně specifické, většina hrobů je mužských. Pro třetí faktor je nejtypičtějším deskriptorem jehlice ostatní – sem patří jehlice typické pro starší stupeň mohylové kultury (jehlice s kuželovitou, dvojkónickou, terčovitou hlavicí), v mužských hrobech se s nimi vyskytuje právě dýka. Zde převažují hroby dospělých osob. Faktor 5 potom reprezentuje hroby, v nichž se vyskytuje dýka, ale oproti faktoru 3 zde převažují pohřby dětí.

Střední stupeň B B2 – B C1 se odrazil ve faktorech 2 a 3 (záporný pól). Zde se vyčlenily dvě skupiny hrobů, které se liší skladbou artefaktů. Zatímco v hrobech, které jsou zastoupeny ve faktoru 2, se vyskytují

především jehlice s hřebíkovitou hlavicí, drátek (většinou zlomky šňůry z náhrdelníku) a zlomky bronzu, pro faktor 3 jsou typické hroby, které obsahují amforu a jehlici s pečetítkovitou hlavicí. Ani jeden z faktorů není pohlavně specifický a většina pohřbů je dospělých jedinců.

Mladší stupeň B C2 – B C2/B D potom reprezentuje faktor 1. V hrobech tohoto faktoru se setkáváme s jehlicí s kulovitou hlavicí a náramkem. Zde se jako u jediného faktoru odrazily také prostorové struktury – většina těchto pohřbů se nachází v JZ části pohřebiště, kde se vyskytují převážně hroby mladšího stupně BC2.

Strukturování hrobové výbavy podle druhu pohřebního ritu můžeme pozorovat v několika faktorech. Jedná se zejména o faktor 1, kde se vyčlenila skupina žárových hrobů vybavených jehlicí s kulovitou hlavicí a amforou. Dalším faktorem, kde dominují převážně žárové pohřby, je záporný pól faktoru 3, pro něhož je typická kombinace deskriptorů amfora a jehlice s pečetítkovitou hlavicí. Zde dominují pohřby dospělých žen. Rovněž ve čtvrtém faktoru můžeme pozorovat převahu žárových pohřbů. Zde se vydělily pohřby vybavené hrnkou a amforami, které jsou typické spíše pro hroby dospělých jedinců. Žárové pohřby jsou dominantní také v případě faktorů 5 a 6. Pro kladný pól faktoru 5 jsou typické pohřby vybavené střepou a zvířecími kostmi, pro záporný pól faktoru 6 potom pohřby vybavené hrncem. Pohřby vybavené střepou a zvířecími kostmi však nejsou pohlavně ani věkově specifické, v případě pohřbů s hrncem dominují pohřby dospělých jedinců. Pouze v jednom případě se vyčlenily pohřby převážně kostrové, které jsou reprezentovány záporným pólem faktoru 5, v němž se vyčlenily pohřby s dýkou. Tento faktor je zároveň pohlavně specifický, dýka se vyskytuje v hrobech mužských, zároveň převažují pohřby dětí.

Ačkoliv byly očekávány především struktury, které by odrážely závislost na pohlaví a věku pohřbených jedinců, tyto diskriminanty se v souboru odrazily pouze výjimečně (faktory 3 a 5, viz výše). Rovněž prostorové struktury se odrazily pouze v jednom případě (faktor 1).

Hlavním strukturujícím prvkem jsou v tomto případě tedy chronologické fáze pohřebiště.

5.5.2 Keramika

V případě aplikace analýzy hlavních komponent na soubor keramiky, který se nacházel v hrobech, byly za objekty dosazeny jednotlivé keramické nádoby. Jedná se o soubor 78 celých nebo rekonstruovaných nádob. Za základní deskriptory byly vybrány různé druhy keramických nádob, které se vyskytují v hrobech, dále jejich výzdoba, počet uch a (ne)přítomnost nožky (tab. 16). Protože všechny druhy nádob, vyskytující se na pohřebišti, nebyly dostatečně četné, byly některé nádoby sloučeny do kategorie „ostatní nádoby“, kam patří džbánec, mísa a hrnec. Rovněž výzdoba byla pro nedostatek četnosti shrnuta pouze do kategorií rytá a plastická. Jako externí evidence sloužily, stejně tak jako v případě první úlohy, nominální proměnné vyjadřující pohlaví a věk pohřbených jedinců, pohřební rítus, formu hrobu a chronologii.

Prvním krokem byl výpočet korelační matice (tab. 17). Následně byla vypočtena vlastní čísla faktorů (tab. 18), podle nichž byl určen počet faktorů. Bylo vybráno řešení se čtyřmi faktory, které zahrnují 76,9 % variability souboru. Následně byla provedena rotace faktorů (metoda Varimax normalizovaný – tab. 19).

Faktor 1 (graf 48, tab. 20)

První faktor je bipolární. Pro kladný pól faktoru jsou charakteristické deskriptory amfora a dvě ucha. Záporný pól faktoru 1 charakterizují deskriptory hrnek a jedno ucho. Pro kladný pól tohoto faktoru jsou tedy typické amfory, které jsou dvouuché, některé jsou na nožce a výjimečně

se zde může vyskytnout také plastická výzdoba. Pro záporný pól faktoru 1 jsou naopak typické hrnky, které jsou jednouché a zpravidla nejsou zdobené. Rytá výzdoba není typická ani pro jednu z nádob.

Co se týče externí evidence, která spočívala v určení pohlaví a věku zemřelého, pohřebního ritu, relativní chronologie a formy hrobu, můžeme nastínit několik závěrů. Pro kladný pól faktoru je typických celkem 20 objektů – amfor. Ve všech případech se jedná o dvouuché exempláře a u více než poloviny těchto amfor se vyskytuje také nožka. Dominuje plastická výzdoba ve formě plastických výstupků, která je pouze v jednom případě kombinována také s výzdobou rytou (motiv jedlové větvičky). Z hlediska pohlaví pohřbených jedinců se ve většině případů jedná o ženské pohřby, v 9 případech nebylo pohlaví pohřbených jedinců možné určit. Převažují pohřby dospělých jedinců a jednoznačně dominují žárové pohřby nad kostrovými, které se vyskytly pouze ve třech případech. Z hlediska relativní chronologie jsou zastoupeny všechny stupně mohylové kultury, nejméně však starší stupeň B B1, shodně jsou zastoupeny střední stupeň B B2 – B C1 a mladší stupeň B C2 – B C2/B D.

Pro záporný pól faktoru je typických celkem 14 objektů. Jednouchý hrnek se vyskytl celkem u 13 pohřbů, přičemž v jednom hrobě byly přítomny společně dva exempláře. Co se týče pohlaví a věku pohřbených jedinců, u nichž se tento hrnek vyskytl, jedná se v polovině případů o neurčené pohřby, jinak je poměr ženských a mužských pohřbů poměrně vyrovnán. V tomto souboru převažují pohřby dospělých jedinců, dětské pohřby jsou zastoupeny celkem pětkrát. Jednoznačně přítom dominují žárové pohřby, pouze v jednom případě se jednalo o pohřeb kostrový. Z hlediska relativní chronologie jsou shodně zastoupeny pohřby staršího stupně B B1 a středního stupně B B2 – B C1. Z konstrukce hrobu převažuje forma mohylová.

Faktor 2 (graf 49, tab. 20)

Také druhý faktor je bipolární. Pro kladný pól faktoru 1 je typickým deskriptorem výzdoba plastická, hrnek a v menší míře také nožka. Pro tento pól faktoru jsou tedy typické hrnky s plastickou výzdobou, zpravidla jsou jednouché a ojediněle mohou být opatřeny také nožkou. Záporný pól faktoru potom charakterizuje deskriptor šálek. Pro tento pól faktoru jsou typické nezdobené jednouché šálky.

Pro kladný pól faktoru je typických celkem 17 objektů. Jedná se o jednouché hrnky s plastickou výzdobou (jeden nebo více plastických výstupků). Co se týče pohlaví pohřbených jedinců, u většiny pohřbů, v nichž se nacházel tento hrnek, nebylo pohlaví pohřbených jedinců určeno, u těch pohřbů, u nichž to stav dochování kostí umožňoval, však nedominují ani ženské, ani mužské pohřby. Převažují však pohřby dospělých jedinců nad pohřby dětí. Ve většině případů se jednalo o pohřby žárové, pouze v jednom případě jde o pohřeb kostrový. Z chronologického hlediska jsou zastoupeny všechny stupně mohylové kultury, i když mírně převažuje mladší stupeň B C2 – B C2/BD. Také zde převládají pohřby pod mohylou.

Záporný pól faktoru charakterizuje celkem 9 objektů. Jedná se o jednouché nezdobené šálky, které jsou typické spíše pro mladší stupeň mohylové kultury B C2 – B C2/B D. V tomto souboru se vyskytly pouze v žárových hrobech. Z důvodu nedostatečného antropologického určení těchto pohřbů však nelze jednoznačně uzavřít, zda jsou vázány spíše na mužské či ženské pohřby a stejně tak, zda se váží spíše na pohřby dospělých jedinců nebo dětí. Z hlediska konstrukce hrobu dominují zejména ploché hroby.

Faktor 3 (graf 50, tab. 20)

Třetí faktor je charakteristický pouze jedním deskriptorem – ostatní nádoby. Tento deskriptor byl zahrnut z důvodu malé četnosti jiných nádob, než byly amfory, hrnky a šálky. Patří sem nádoby: džbánky (4), mísy (5), hrnce (3). Ve většině případů jde o nezdobené nádoby, pouze výjimečně se vyskytne plastická výzdoba ve formě plastických výstupků a v jednom případě byly tyto výstupky kombinovány s rytou výzdobou (ryté půloblouky).

Celkem se jedná o 12 objektů, z toho polovina nádob byla nalezena v jedné mohyle a 4 nádoby pochází z jednoho hrobu. Tento faktor není pohlavně specifický, tyto nádoby se vyskytují jak v dětských hrobech, tak v hrobech dospělých osob. Většina pohřbů, v nichž se tyto nádoby nacházely, pochází ze staršího stupně mohylové kultury. Převažují pohřby mohylové. I zde dominují žárové pohřby, pouze v jednom případě se jedná o pohřeb kostrový.

Faktor 4 (graf 51, tab. 20)

Také pro poslední faktor je typický pouze jeden deskriptor, a to rytá výzdoba. V menší míře s tímto deskriptorem koreluje také amfora. Jedná se celkem o 8 objektů, pro něž je typická právě rytá výzdoba. Ve většině případů se jedná o amforu (6x), ojediněle je zastoupen také hrnek a mísa. Co se týče samotných motivů ryté výzdoby, převažuje motiv šrafovaných trojúhelníků na amforách, doplněných motivem žebříčku, v některých případech je v kombinaci také s plastickou výzdobou. V několika případech se vyskytla jednoduchá rytá výzdoba, která rámuje plastické výstupky (koncentrické kruhy, půlkruhové oblouky). Ani tento faktor není pohlavně specifický, většina pohřbů však nebylo možné přesně antropologicky určit. Stejně tak věková struktura se v tomto faktoru příliš neodrazila. Opět i zde se jedná o žárové pohřby. Většina pohřbů spadá

do mladšího stupně mohylové kultury B C2 – B C2/B D. Co se týče konstrukce hrobu, převažují hroby mohylové.

Z výsledků analýzy hlavních komponent vyplývá jasná souvislost nádob s žárovými pohřby (všechny faktory), u kostrových pohřbů nacházíme keramické nádoby zřídka. Amfory je možné spojit s pohřby dospělých žen (faktor 1+), v ostatních případech není přítomnost nádoby v hrobě závislá na pohlaví pohřbených jedinců. Ve většině případů se však keramické nádoby vyskytují u pohřbů dospělých jedinců. Chronologie se v případě keramických nádob neodráží tolik jako v případě aplikace analýzy na hrobovou výbavu, avšak i zde se zejména amfory vyskytují především u pohřbů stupně B B2 – B C1 a B C2 - B C2/B D (faktor 1+), jednoduché hrnky dominují u pohřbů stupně B B1 (faktor 1-), pro mladší stupeň B C2 – B C2/B D je možné zařadit také pohřby vybavené nezdobenými šálky (faktor 2-). Z hlediska formy hrobu se vyskytují keramické nádoby zejména v hrobech mohylových, pouze v případě faktoru 2- (nezdobené šálky) převažují hroby ploché.

5.5.3 Jehlice

Protože na pohřebišti v Pitten byly nejčastějším předmětem vkládaným do hrobu jehlice, byla na soubor jehlic, stejně tak jako na soubor keramických nádob, aplikována vektorová syntéza v podobě analýzy hlavních komponent. V tomto případě byly za jednotlivé objekty dosazeny bronzové jehlice, které se vyskytly v hrobech a byly dostatečně popsány tak, aby mohl být vytvořen deskriptivní systém.

Celkem byl využit soubor čítající 101 bronzových jehlic. Jako deskriptory byly zvoleny jednotlivé typy bronzových jehlic, dále tvar jehly (kulatá, čtyřhranná), přítomnost a umístění výzdoby (vodorovné rýhy, svislé rýžky, zdobená jehla, zdobená hlavice) a další úpravy jehlic jako je

provrtaný krček, tordování a zvlnění jehly nebo rýhy na jehle (zastoupení jednotlivých deskriptorů udává tab. 21).

Postup analýzy hlavních komponent je obdobný jako v předchozích případech. Po vypočtení vlastních čísel faktorů (tab. 22) byla vybrána čísla s hodnotou vyšší než 1, a proto bylo vybráno řešení se šesti faktory, což postihuje 86,7 % variability souboru. Následně byly faktory rotovány metodou Varimax normalizovaný (tab. 23).

Faktor 1 (graf 52, tab. 24)

První faktor je bipolární. Kladný pól faktoru reprezentují deskriptory čtyřhranná jehla, rýhy na jehle, zvlněná jehla a v menší míře také deskriptor ostatní (jehlice). Tato skupina deskriptorů se vylučuje s deskriptorem kulatá jehla.

Pro kladný pól faktoru je typická skupina jehlic, pro něž je charakteristická čtyřhranná jehla, která je ve spodní části opatřena svislými rýhami a často je tato jehla také zvlněná – jedná se zejména o jehlice s dvojkónickou a jehlice s terčovitou hlavicí. Z hlediska pohřebního ritu jsou tyto jehlice typické spíše pro kostrové pohřby, častěji se vyskytují v ženských hrobech a v hrobech dospělých jedinců. Chronologicky spadá většina těchto jehlic do starší fáze mohylové kultury B B1, pouze v jednom případě se jedná o exemplář datovaný do přechodné fáze B A2/B B1 (srpovitá jehlice s plochou kónickou a provrtanou hlavicí).

Záporný pól faktoru je reprezentován jediným deskriptorem – kulatá jehla. Do této kategorie patří všechny jehlice, které mají kulatou jehlu. V souboru se vyskytla u 76 jehlic různých typů (nejčastěji u jehlic s pečetíkovitou a hřebíkovitou hlavicí). Kulatá jehla je typická pro jehlice středního (B B2 – B C1) a mladšího stupně (B C2 – B C2/B D). Ve starším stupni se vyskytuje spíše ojediněle.

Faktor 2 (graf 55, tab. 24)

Druhý faktor je rovněž bipolární. Kladný pól faktoru reprezentují deskriptory zdobená jehla, vodorovné rýhy, v menší míře následuje také deskriptor svislé rýžky. Pro záporný pól faktoru je typickým deskriptorem tordovaná jehla.

Deskriptory typické pro kladný pól faktoru reprezentují jehlice, které mají zdobenou jehlu. Tuto výzdobu tvoří zejména vodorovné rýhy, které mohou být lemovány svislými rýžkami. Takováto výzdoba se nachází nejčastěji na jehlicích s pečetítkovitou a hřebíkovitou hlavicí, avšak typická je také pro jehlice kuželovité. Tyto jehlice jsou rovnoměrně zastoupeny jak v žárových, tak v kostrových hrobech, převažují u ženských pohřbů, většina pohřbů však nemohla být antropologicky určena. Nejčastěji se tyto jehlice vyskytují v hrobech dospělých jedinců. Převládající formou hrobu jsou mohyly, chronologicky tyto jehlice náleží zejména střednímu stupni B B2 – B C1.

Záporný pól faktoru je reprezentován deskriptorem tordovaná jehla. Tento deskriptor je typický zejména pro jehlice s hřebíkovitou hlavicí, s nimiž také slabě koreluje. Jehlice s tordovanou jehlou se vyskytují častěji u žárových pohřbů. Z hlediska pohlaví pohřbených jedinců nepřevažují ani muži ani ženy – u většiny pohřbů nebylo pohlaví pohřbených jedinců určeno. Rovnoměrně jsou zastoupeny jak pohřby dětské, tak pohřby dospělých jedinců. Jehlice s tordovanou jehlou jsou typické převážně pro starší období mohylové kultury – stupeň B B1.

Faktor 3 (graf 54, tab. 24)

Třetí faktor je taktéž bipolární. Kladný pól je reprezentován deskriptory provrtaný krček, zdobená hlavice a hřebíkovitá (jehlice). Tento

soubor deskriptorů se vylučuje s deskriptorem, který reprezentuje záporný pól faktoru, a to je pečetítkovitá (jehlice).

Kladný pól faktoru tedy reprezentují jehlice, které mají provrtaný krček (nebo jehlu) a zdobenou hřebíkovitou hlavicí. Tyto jehlice jsou rovnoměrně zastoupeny v mužských i ženských hrobech, z hlediska věku pohřbených jedinců převažují pohřby dospělých osob. Všechny tyto pohřby vybavené tímto typem jehlic pochází z mohylových hrobů, které většinou pochází ze středního stupně mohylové kultury B B2 – B C1.

Záporný pól faktoru je reprezentován jehlicemi s pečetítkovitou hlavicí. Tyto jehlice se vyskytují převážně v žárových hrobech, z hlediska pohlaví pohřbených jedinců převažují pohřby dospělých žen, ačkoliv většina pohřbů nebyla určena. Převažují mohylové hroby nad hroby plochými, které rovněž většinou pochází ze středního stupně B B2 – B C1.

Faktor 4 (graf 55, tab. 24)

Pro čtvrtý faktor je typický deskriptor kulovitá (jehlice). Tento faktor tedy reprezentují jehlice s kulovitou hlavicí. Tyto jehlice se vyskytují výlučně v žárových hrobech a jsou spojeny s nejmladší fází pohřebiště v Pitten (B C2 – B C2/B D). Do této skupiny patří celkem 8 pohřbů, z nichž se většina nacházela ve válcovitých hrobech, jež jsou typické právě pro toto nejmladší období. Zároveň jsou tyto pohřby kumulovány v JZ části pohřebiště.

Faktor 5 (graf 56, tab. 24)

Pátý faktor je reprezentován deskriptorem kuželovitá (jehlice). Celkem je zde zastoupeno 8 jehlic tohoto typu, které pochází ze šesti pohřbů (2 patřily dospělým ženám, jeden dospělému muži, zbytek pohřbů

nebylo možné určit). Rovnoměrně jsou zastoupeny jak kostrové, tak žárové pohřby. Většina jehlic patří jedincům pohřbeným pod mohylou, chronologicky patří většina do středního stupně B B2 – B C1.

Faktor 6 (graf 57, tab. 24)

Poslední faktor je reprezentován deskriptorem, který označuje jehlice ostatní. Je jediným dominantním deskriptorem tohoto faktoru. Patří sem jehlice s dvojkónickou hlavicí, jehlice s terčovitou hlavicí, jehlice se zavinutou hlavicí a další méně se vyskytující typy jehlic, jejichž zastoupení nebylo dostatečně četné, aby mohly být samostatně zařazeny do deskriptivního systému. Slabší je také korelace s deskriptorem rýhy na jehle, které jsou typické pro jehlice s terčovitou hlavicí. Tyto jehlice se vyskytly častěji v žárových hrobech, jsou typické spíše pro pohřby dospělých osob a rovnoměrně jsou zastoupeny jak mohylové, tak ploché hroby. Z hlediska chronologie jsou víceméně rovnoměrně zastoupeny všechny fáze mohylové kultury.

Jehlice jsou nejčastějším artefaktem, který byl přidáván do hrobu. Protože jsou chronologicky citlivé, odráží především relativní chronologii pohřebiště. Přesto se v několika případech vyskytla také souvislost s druhem pohřebního ritu a v některých případech jsou také spojeny s věkem a pohlavím pohřbených jedinců.

Pro starší stupeň B B1 jsou typické především jehlice s terčovitou a dvojkónickou hlavicí, které mají čtyřhrannou, často zvlněnou jehlu, která může být ve spodní části opatřena svislými rýhami (faktor 1+). V tomto stupni se setkáváme také s jehlicemi s hřebíkovitou hlavicí a tordovanou jehlou (faktor 2-). Zatímco jehlice se čtyřhrannou a zvlněnou jehlou jsou typické spíše pro kostrové hroby a vyskytují se častěji u pohřbů dospělých žen a obecně v hrobech dospělých jedinců, jehlice

s torovanou jehlou se vyskytují převážně u pohřbů žárových, nejsou pohlavně specifické, ale rovněž jsou typické zejména pro pohřby dospělých jedinců.

Střední stupeň B B2 – B C1 je charakteristický třemi rozdílnými typy jehlic. V tomto období se vyskytují jehlice s provrtaným krčkem (příp. jehlou) a zdobenou hřebíkovitou hlavicí, které nejsou pohlavně specifické, častěji se však vyskytují v hrobech dospělých jedinců (faktor 3+). Druhým typem jsou jehlice s pečetítkovitou hlavicí, které se častěji vyskytují v žárových hrobech. Jsou spojeny zejména s pohřby dospělých žen (ačkoliv většinu pohřbů nebylo možné určit – faktor 3-). Nejméně zastoupeným typem jsou jehlice s kuželovitou hlavicí, které však nejsou věkově ani pohlavně specifické (faktor 5). Většina těchto jehlic má zdobenou jehlu, přičemž výzdobu tvoří především vodorovné rýhy, které mohou být lemovány svislými rýžkami (faktor 2+). Takto zdobené jehlice jsou častější u pohřbů ženských a u pohřbů dospělých jedinců. Vyskytují se jak u žárových, tak u kostrových pohřbů. Většina hrobů s těmito typy jehlic byla kryta mohylou.

Pro nejmladší stupeň B C2 – B C2/B D jsou charakteristické jehlice s kulovitou hlavicí, které se vyskytují výlučně u žárových pohřbů (faktor 4). Často se vyskytují v hrobech válcovitých, které se kumulují v JZ části pohřebiště.

5.6 Zhodnocení výsledků – interpretace

Na pohřebišti v Pitten se setkáváme s poměrně velkou variabilitou v pohřebním ritu. Jsou zde doloženy hroby mohylové, ploché a válcovité, velká různorodost se odráží také v samotné konstrukci hrobu, kdy se vyskytují vstupní otvory, kamenné konstrukce, hrobové komory nebo jámy. Také na tomto pohřebišti se setkáváme jak s pohřby žárovými, tak kostrovými a také v tomto případě převažují pohřby žárové.

Kostrové pohřby se vyskytují převážně v mohylových hrobech, přičemž se ve většině případů nachází na původní úrovni terénu nebo v různých vrstvách mohylového pláště, méně často jsou zastoupeny ploché jámové hroby. V případě kostrového ritu převažují pohřby mužů nad pohřby žen. Z hlediska věku pohřbených jedinců se nejčastěji jedná o pohřby dětí (věková kategorie Infans II) a pohřby dospělých jedinců (věková kategorie adultus). V případě ženských kostrových pohřbů dominuje věková kategorie adultus, v případě mužských kostrových pohřbů jde zejména o kategorie adultus a maturus.

Zemřelí byli ve většině případů ukládáni v poloze na zádech s nataženými končetinami, orientace pohřbů je však nejednotná a není závislá na pohlaví a věku pohřbených jedinců. Pokud jsou však pohřbení jedinci stejného pohlaví, je orientace ve stejném směru, pokud se jedná o společné pohřby mužů a žen, orientace je zpravidla opačná.

Ženské kostrové pohřby jsou nejčastěji vybaveny bronzovými jehlicemi, vyskytují se rovněž náhrdelníky a závěsky, spíše sporadicky se však u pohřbů nachází keramické nádoby. Mužské kostrové pohřby jsou vybaveny jehlicemi, zbraněmi a nástroji, rovněž v mužských hrobech s keramické nádoby nachází pouze vzácně. V dětských hrobech se setkáváme s jehlicemi či náramky, u čtyř pohřbů jsou však doloženy také dýky.

Prostorové rozmístění artefaktů je obdobné jako v případě českých pohřbů, ozdoby jsou nacházeny v místech, kde byly původně nošeny, keramické nádoby, které se však nevyskytují příliš často, byly ukládány zejména u nohou zemřelých.

Kostrové pohřby se vyskytují především ve starším a středním stupni mohylové kultury, žádný kostrový pohřeb není doložen přímo z nejmladšího období trvání pohřebiště.

Také v případě pittenského pohřebiště dominují žárové pohřby nad kostrovými. Většina pohřbů spočívala přímo na místě spálení, setkáváme se jak s hroby mohylovými, tak s hroby plochými. Ve většině případů se jedná o pohřby, které byly rozptýleny na určité ploše, méně často jde o pohřby urnové nebo jámové.

Z hlediska pohlaví pohřbených jedinců převažují ženské pohřby nad mužskými, zároveň jsou častěji zastoupeny pohřby dospělých jedinců než pohřby dětí.

Oproti kostrovým pohřbům se v žárových hrobech častěji vyskytují keramické nádoby. Z bronzových předmětů se u pohřbů nejčastěji nachází ozdoby – jehlice a náramky, méně často jsou zastoupeny také zbraně a nástroje.

Z výsledků analýzy hlavních komponent je patrná diferenciací pohřbů zejména podle chronologických fází pohřebiště. Ve starším stupni mohylové kultury se vyskytují hroby vybavené jehlicemi a dýkami – tyto je možné na základě provedené validace spojit s mužskými pohřby a také s pohřby dětskými. Pro střední stupeň jsou typické hroby vybavené jehlicemi, zlomky spirálovitých trubiček a také zlomky bronzu, druhou skupinu hrobů charakterizují amfory a jehlice, které jsou typické také pro mladší stupeň mohylové kultury.

V souboru se projeví také struktury související s druhem pohřebního ritu, což se týká především pohřbů vybavených nádobami, u nichž je doložena zejména kombinace s různým typem jehlic (v závislosti na chronologii). V případě kostrových pohřbů se jedná o hroby vybavené dýkami. Naopak prostorové struktury jsou doloženy pouze jedním faktorem, pro který jsou typické žárové pohřby vybavené amforou a jehlicí s kulovitou hlavicí, které se koncentrují v JZ části pohřebiště.

S žárovými pohřby souvisí zejména hroby vybavené různými keramickými nádobami. Na základě validace můžeme uzavřít, že amfory

jsou keramickým tvarem, který je typický především pro pohřby dospělých žen ve středním a mladším stupni mohylové kultury. Spíše v hrobech dospělých jedinců se vyskytují hrnky, které můžeme najít jak v mužských, tak v ženských hrobech a jsou charakteristické u pohřbů staršího a středního stupně mohylové kultury. Pro keramické nádoby je typická spíše plastická výzdoba, rytá výzdoba je charakteristická spíše pro mladší stupeň mohylové kultury a není vázána ani na mužské ani na ženské pohřby.

Jednotlivé chronologické fáze se odráží také v případě různých typů jehlic. Pro starší stupeň mohylové kultury jsou charakteristické jehlice se čtyřhrannou jehlou, které se vyskytují spíše v hrobech dospělých žen a obecně dospělých jedinců a jehlice s torčovanou jehlou, které se naopak vyskytují častěji u žárových pohřbů, nejsou však ani věkově, ani pohlavně specifické. Ve středním stupni se vyskytují jehlice s pečetítkovitou hlavicí, jež je možné spojit s žárovými pohřby dospělých žen, dále se jedná o jehlice s hřebíkovitou hlavicí a provrtaným krčkem a jehlice s kuželovitou hlavicí, které však rovněž nejsou pohlavně ani věkově specifické. Pro nejmladší fázi pohřebiště jsou charakteristické jehlice s kulovitou hlavicí, které můžeme spojit výlučně s pohřby žárovými.

6 BAVORSKO

Poslední zkoumanou oblastí této práce jsou dva bavorské regiony – Horní Falc a Dolní Bavorsko. Tato území byla vybrána zejména proto, že přímo sousedí s českým prostředím a k dispozici jsou souhrnné práce, které zpřístupňují výzkumy mohylových pohřebišť (Torbrügge 1959; Hochstetter 1980; Wiegel 1994). I zde se však jedná zejména o staré výzkumy především z přelomu 19. a 20. století, proto bylo do databáze zahrnuto pouze 51 lokalit (tab. 5, obr. 3), u nichž byly jednoznačně popsány nálezové okolnosti.

6.1 Pohřební ritus

Také v hornofalckém a dolnobavorském prostředí se setkáváme jak s pohřby žárovými, tak kostrovými. Na rozdíl od ostatních zkoumaných oblastí však v tomto případě jednoznačně dominuje ritus kostrový. Ve sledovaném souboru se nachází celkem 114 mohyl a jeden plochý hrob, z nichž pochází celkem 157 pohřbů (128 pohřbů kostrových, 17 žárových, ve 12 případech nebyl druh pohřebního ritu určen).

6.1.1 Konstrukce mohyly

Na mohylových pohřebišcích se setkáváme s několika způsoby konstrukce mohyly. Nejčastěji se setkáváme s mohylami s vnitřní kamennou konstrukcí (graf 58), která kryla samotný pohřeb a nad níž byl navršen hlinitý násyp (39). Ojediněle se může takovýto konstrukcí vyskytnout v jedné mohyle i více. V některých případech je doložena také kombinace s obvodovým kamenným věncem, který vymezoval prostor mohyly (19 mohyl). Často byly zaznamenány také mohyly, které byly navrženy z hlíny smíšené s kameny (13), přičemž i zde se může

vyskytnout kamenný věnec (9), méně často jsou mohyly pouze hlinité (7) nebo mají kamenný plášť (7).

Co se týče velikosti mohyl, ve většině případů se jedná o kruhové mohyly o průměru od 8 do 12 m.

6.1.2 Počet pohřbů v mohyle

Největší počet zaujímají mohyly, v nichž se nacházel jeden pohřeb (graf 59), ale můžeme se setkat také se dvěma pohřby (26). Více pohřbů v jedné mohyle se nachází spíše ojediněle. V případě dvou pohřbů se jedná většinou o dva kostrové pohřby (19), dva žárové pohřby byly společně v jedné mohyle ve třech případech a pouze jednou je zaznamenáno společné uložení jak žárového, tak kostrového pohřbu. Ve dvou případech nebyl druh pohřebního ritu určen a jednou je doložena kombinace kostrového pohřbu s pohřbem neurčitelným.

Tři pohřby se v jedné mohyle nacházely celkem pětkrát, přičemž také zde převažují pohřby kostrové (3), jednou je zastoupena kombinace dvou žárových pohřbů a jednoho kostrového a v jednom případě se jednalo o neurčitelné pohřby.

Více pohřbů v jedné mohyle se vyskytuje pouze ojediněle (5 kostrových pohřbů; 7 kostrových pohřbů; 5 žárových a dva kostrové pohřby).

6.1.3 Kostrový ritus

Kostrový ritus jednoznačně převažuje nad žárovým, z celkového počtu 157 pohřbů bylo 128 kostrových. Co se týče úpravy hrobu, pouze u třiceti případů byla zmíněna kamenná konstrukce, která kryla samotný

pohřeb, u ostatních pohřbů však nebyly informace o úpravách hrobu zmiňovány.

Orientace kosterních pozůstatků je nejednotná, převažuje však orientace ve směru V-Z (7 pohřbů – graf 60), ve většině případů však nejsou známy informace ani o poloze, ani o orientaci pohřbených jedinců.

Pohlaví a věk pohřbených jedinců

Minimum informací je známo také o pohlaví a věku pohřbených jedinců. Pouze ve dvou případech se jednalo o pohřby žen. V mohyle 1 na pohřebišti Riedenburg (Kr. Kelheim; Wiegel 1994, 515) byla pohřbena žena ve věku 20-40 let společně se dvěma jehlicemi, dvěma náramky a šálkem. Druhý ženský pohřeb se nacházel v mohyle 3 na pohřebišti Schwend (Kr. Amberg-Sulzbach; pohřeb č. 2; Wiegel 1994, 516), zde byl nalezen pohřeb ženy ve věku 20-40 let společně se dvěma náramky, prstenem a střepy. Jediný určený mužský pohřeb pochází rovněž z lokality Schwend (Kr. Amberg-Sulzbach; Wiegel 1994, 494). V mohyle č. 1 byl pohřben muž ve věku 20-30 let společně se dvěma puklicemi, dvěma náramky a džbánkem.

Prostorové rozmístění artefaktů v hrobech

Také v případě pohřbů z Horní Falce a Dolního Bavorska byla při ukládání předmětů do hrobu dodržována obdobná pravidla, jako je tomu v českém prostředí a na dolnorakouském pohřebišti v Pitten. Jehlice se nachází v okolí hrudníku, náramky na pažích, puklice jsou ve většině případů nacházeny v okolí pánve a rovněž nádoby jsou ukládány zejména u nohou nebo u hlavy, stejně tak jako je tomu v ostatních sledovaných regionech.

6.1.4 Žárový ritus

Žárové pohřby jsou doloženy pouze v 17 případech. Můžeme rozlišit dva různé druhy žárových pohřbů, a to pohřby urnové (7) a pohřby rozptýlené na určité ploše (10). V několika případech se také vyskytla spálená plocha.

Pohlaví a věk pohřbených jedinců

Antropologicky určeno bylo celkem pouze 8 pohřbů, všechny pochází z moderně zkoumaného mohylového pohřebiště Deggendorf-Fischerdorf (Schmotz 1988; Wiegel 1994). Ve většině případů jde o dětské pohřby, jež nebylo možné blíže antropologicky určit – třikrát se jedná o jedince ve věku Infans II, jednou jde o dítě ve věku Infans I a obecně pouze Infans. V jednom případě se jedná o pozůstatky dospělého jedince (adultus-maturus).

Pouze dva pohřby byly určeny jako ženské (věkové kategorie juvenis-adultus, adultus-maturus), oba se nacházely v jedné mohyle (č. 1) společně se třemi dětskými pohřby zmiňovanými výše.

Pohřeb č. 1/1, který patřil dospělé ženě (adultus-maturus) spočíval v urně, kterou tvořil hrnec a dále byl vybaven pouze střepy tří nádob. Druhý ženský pohřeb č. 1/7 byl pouze překryt miskou a doprovázely ho další tři nádoby: džbáněk, mísa a hrnec. Nejmladší dětský pohřeb z mohyly č. 1 (1/2 - Infans I) byl urnový, přičemž jako urna sloužil rovněž hrnec, jinak pohřeb neobsahoval žádné přídavky. Další dva dětské pohřby (Infans II) z této mohyly byly rovněž urnové, přičemž v jednom případě sloužila jako urna mísa (pohřeb 1/6) a v druhém hrnec (pohřeb 1/5). Oba pohřby byly doprovázeny jedním náramkem.

Ze souboru se vymykají dva dětské pohřby – pohřeb 1 z mohyly č. 2 (Infans II), který byl vybaven dýkou, jehlicí a dalšími ozdobami a pohřeb

3 z mohyly č. 3, který byl urnový a byl doprovázen zlatou záušnicí a srdcovitým závěskem.

Neurčitelný pohřeb dospělého jedince (pohřeb 2 z mohyly 2) byl zcela bez přídavků.

6.2 Hrobová výbava

6.2.1 Bronzové předměty

Pohřby jsou nejčastěji vybaveny bronzovými ozdobami (jehlice, náramky, prsteny), méně často se v hrobech setkáváme se zbraněmi a nástroji.

Z ozdob se nejčastěji vyskytují náramky, které se nacházely u 64 pohřbů (celkem 129 ks – viz graf 61). Nejčastějším typem jsou náramky tyčinkovité, dále jsou zastoupeny náramky ploché s bohatou rytou výzdobou, vyskytují se také náramky ploché, podélně žebrované a náramky s dvojicí růžic na koncích. V hrobech se většinou nachází v počtu 1-2 kusů. Druhým nejčastějším typem ozdob jsou jehlice, které byly přítomny u 60 pohřbů (celkem 75 kusů), přičemž nejvíce jsou zastoupeny jehlice s pečetítkovitou a zavinutou hlavicí. Poměrně častý je také výskyt jehlice s kolečkovitou hlavicí, ostatní typy jehlic jsou zastoupeny poměrně vzácně. V hrobech se nejčastěji nacházela jedna jehlice, ale zejména pro jehlice s kolečkovitou hlavicí je typický jejich výskyt v páru. Poměrně často byly pohřby vybaveny také dalšími ozdobami jako jsou prsteny (30 pohřbů, 57 kusů), spirálovité trubičky nebo puklice. Vzácněji se setkáváme se závěsky (12 pohřbů) nebo náušnicemi (11 pohřbů).

Ze zbraní jsou nejčastěji zastoupeny hroty šípů (19 kusů, 7 pohřbů – graf 62), avšak u pohřbů se nejčastěji vyskytují dýky (13). Sporadicky se vyskytují meče a hroty kopí.

Nástroje se v hrobech vyskytují spíše ojediněle (graf 63). Nejpočetněji jsou zastoupeny sekerky (8) a pinzety (5). Vzácně se vyskytly také zlomky srpu nebo nože a bronzové šídlo. Vždy se jedná o jeden exemplář v jednom hrobě.

6.2.2 Keramika

Keramika je zastoupena celkem u 98 pohřbů, přičemž v 69 případech se nacházela v kombinaci s bronzovými předměty. Nejběžnějšími keramickými tvary jsou miska (27 kusů, 26 pohřbů – graf 64) a mísa (27 kusů, 25 pohřbů), která ve dvou případech sloužila také jako urna. Vždy u jednoho pohřbu se nacházely hrnce (22), které v několika případech také sloužily jako urny (5). U pohřbů se dále vyskytují šálky (16), hrnky (13) a džbánky (11). Poměrně nízký je však výskyt amfor (7), které jsou naopak v ostatních oblastech jedním z hlavních keramických tvarů, který byl přidáván do hrobu. U 33 pohřbů byly nalezeny také pouze střepy různých nádob.

6.2.3 Ostatní předměty

Ojediněle s v hrobech vyskytují také předměty z jantaru, zlata nebo skla (graf 65). Jantar se nacházel u 10 pohřbů, přičemž ve většině případů se jedná o kolekce jantarových korálků, pouze ve dvou případech se jednalo o jantarové kotouče. U čtyř pohřbů byly přítomny také zlaté předměty (terč, plech a dvě zlaté náušnice). Pouze u jednoho pohřbu se nacházel také skleněný korálek.

6.3 Aplikace analýzy hlavních komponent

Také v případě hornofalckých a dolnobavorských pohřbů byla na shromážděná data aplikována analýza hlavních komponent. Postup je obdobný jako v předchozích případech. Prvním krokem byl výpočet korelační matice (tab. 25), po výpočtu vlastních čísel faktorů byla vybrána čísla s hodnotou vyšší než 1 (tab. 26), a proto bylo vybráno řešení se sedmi faktory, což postihuje cca 66,2 % variability souboru. Následně byla provedena rotace faktorů metodou Varimax normalizovaný (tab. 27).

Faktor 1 (graf 66)

První faktor je bipolární, je reprezentován deskriptory hrnec (kladný pól faktoru) a kombinací deskriptorů prsten a trubička (záporný pól faktoru), které se navzájem vylučují. V prvním případě se vydělily hroby, v nichž se nachází hrnec. Kladný pól faktoru je reprezentován celkem 10 pohřby, z nichž 7 bylo kostrových a 3 pohřby byly žárové. Z hlediska chronologie se jedná převážně o hroby mladomohylového stupně (8). Pohlaví pohřbených jedinců nebylo ve většině případů určeno, pouze jednou je zastoupen pohřeb dospělé ženy, jeden pohřeb patřil také dítěti (Infans II).

Záporný pól faktoru reprezentují pohřby, u nichž se společně nacházel prsten a trubička. V tomto případě se jedná o 13 pohřbů. Ve všech případech se jedná o pohřby kostrové, pohlaví ani věk pohřbených jedinců však nebyl ani v jednom případě určen. Většina pohřbů spadá rovněž do mladomohylového stupně (11 pohřbů).

Faktor 2 (graf 67)

Pro druhý faktor jsou charakteristické dvě skupiny deskriptorů. Kladný pól faktoru reprezentuje deskriptor náramek, který se vylučuje

s deskriptory sekerka a dýka (záporný pól faktoru). Náramek je jedním z nejčastějších artefaktů, které se v hrobech vyskytují. Do tohoto faktoru můžeme zařadit celkem 25 pohřbů, z nichž 20 je kostrových a 5 žárových. Z hlediska pohlaví a věku pohřbených jedinců jsou zastoupeny dva pohřby žen (věkové kategorie: adultus a Infans II) a jeden mužský pohřeb (věková kategorie: časný adultus) – ve všech případech se jedná o kostrové pohřby. Z pěti žárových pohřbů byly antropologicky určeny pouze dva, oba patřily dítěti (věková kategorie: Infans II).

Pro záporný pól faktoru jsou typickými deskriptory sekerka a dýka. Do tohoto faktoru spadá celkem 13 pohřbů, z nichž 11 je kostrových a 2 jsou žárové. Pouze jeden pohřeb byl antropologicky určen – žárový pohřeb dítěte (věková kategorie: Infans II). Nejčastěji se jedná o pohřby náležící do mladomohylového stupně.

Faktor 3 (graf 68)

Třetí faktor je bipolární, kladný pól reprezentují deskriptory šálek a hrnek, záporný pól deskriptor puklice. Kladný pól vyjadřuje hroby, v nichž se vyskytují šálky a hrnky. Jsou zastoupeny celkem 16 pohřby, převažují pohřby kostrové (14) nad žárovými (2) a většina spadá do mladšího stupně mohylové kultury.

Pro záporný pól faktoru jsou typické hroby, v nichž se vyskytuje puklice. Je reprezentován 15 pohřby, z nichž většina je opět kostrových (14), pouze jedním případem je zastoupen také pohřeb žárový. Pohlaví ani věk pohřbených jedinců ve většině případů nebyl určen, jedním případem je však zastoupen pohřeb dospělého muže a pohřeb dítěte (Infans II). Převažují pohřby mladomohylového stupně, avšak puklice se objevují také v hrobech staršího a středního stupně mohylové kultury.

Faktor 4 (graf 69)

Pro čtvrtý faktor je typickým deskriptorem miska. Tento faktor reprezentují hroby, v nichž se jako hlavní keramický tvar vyskytuje miska. Do tohoto faktoru patří celkem 19 pohřbů, z nichž opět dominují pohřby kostrové (18), žárový pohřeb je zaznamenán pouze jedním případem – jedná se o pohřeb dospělé ženy (juvenis-adultus). Miska v tomto případě sloužila jako kryt žárového pohřbu. Také v tomto případě většina pohřbů spadá do mladšího stupně mohylové kultury.

Faktor 5 (graf 70)

Pátý faktor reprezentuje deskriptor mísa. Zde se vyčlenily hroby, v nichž se jako hlavní keramický tvar vyskytuje mísa. Převažují pohřby kostrové (12), avšak jsou zastoupeny také pohřby žárové (5), přičemž ve dvou případech sloužila mísa jako urna. Pohlaví a věk pohřbených jedinců ve většině případů nebylo určeno. Jsou však zastoupeny také tři určené žárové pohřby, z nichž dva patřily dětem (Infans II) a jeden dospělé ženě (juvenis-adultus). Nejvíce pohřbů rovněž spadá do mladomohylového období.

Faktor 6 (graf 71)

Pro šestý faktor jsou charakteristické deskriptory závěsek, střepy a spirála. Tento faktor je reprezentován 15 pohřby, přičemž ve všech případech se jedná o pohřby kostrové, většina opět spadá do mladšího stupně mohylové kultury. Antropologicky nebyl žádný pohřeb určen.

Faktor 7 (graf 72)

Sedmý faktor je bipolární, kladný pól faktoru charakterizuje deskriptor hrnek, záporný pól potom deskriptory jehlice a náramek. Tento faktor reprezentují dvě skupiny pohřbů, a to pohřby, které jsou vybaveny jehlicemi a náramky a pohřby, které jsou vybaveny hrnkem. U žádného pohřbu, v němž se nacházel hrnek, se nevyskytuje ani jehlice ani náramek.

Pro kladný pól jsou tedy charakteristické pohřby, v nichž se vyskytuje hrnek. Jedná se celkem o 7 pohřbů, z nichž 4 jsou kostrové, 2 žárové a v jednom případě nebyl druh pohřbu určen. Všechny pohřby spadají do mladšího stupně mohylové kultury.

Záporný pól faktoru reprezentují pohřby, v nichž se vyskytují jehlice a náramky (v tomto případě se jedná celkem o 23 pohřbů). Tyto bronzové předměty jsou nejčastějšími artefakty, které byly přidávány do hrobu. Z hlediska pohřebního ritu převažují pohřby kostrové (21), pouze jeden pohřeb byl žárový a jednou je zastoupen pohřeb, který nebyl určen. Z hlediska chronologie převažují pohřby mladomohylového stupně.

Protože rovněž v případě dolnobavorských a hornorakouských pohřbů máme minimum informací o pohlaví a věku pohřbených jedinců, nepodařilo se výsledné struktury validovat. Přesto byly vygenerovány určité struktury, u nichž by se mohlo jednat pravděpodobně o pohlavní diferenciaci. Jedná se zejména o faktor 2-, pro něhož jsou charakteristické deskriptory sekerka a dýka. Obdobná struktura se objevila také v případě dolnorakouského pohřebiště v Pitten, kde je spojena s mužskými a zároveň také s dětskými pohřby. V tomto případě však pohlaví nebylo určeno u žádného pohřbu, jeden pohřeb však patřil dítěti (věková kategorie Infans II). U takto vybavených pohřbů nebyl nikdy přítomen náramek.

Dále se vydělilo několik skupin hrobů s ozdobami. Jedná se o pohřby vybavené prsteny a trubičkami (faktor 1-), pohřby se závěsky a spirálami (faktor 6), pohřby s puklicemi (faktor 3) a poslední kategorií jsou pohřby s náramky a jehlicemi (faktor 7-). V těchto případech však nemůžeme jednoznačně uzavřít, zda se jedná o pohřby mužů nebo žen, protože k validaci není dostatek empirického materiálu. Ve většině případů se jednalo o pohřby kostrové spadající do mladšího stupně mohylové kultury, tato struktura se však vydělila z toho důvodu, že většina pohřbů zahrnutých do analýzy byla kostrových a chronologicky zařazených do mladší fáze mohylové kultury střední doby bronzové.

Zastoupeny jsou také faktory, které reprezentují různé druhy keramických nádob. Ve většině případů byly v opozici s bronzovými předměty (hrnec – faktor 1+; šálek a hrnek – faktor 3+; hrnek – faktor 7-). Dvakrát však byly součástí faktoru samostatně. Jedná se o pohřby vybavené mísami a pohřby vybavené miskami. Ani v tomto případě však nelze extrahované struktury validovat pomocí antropologických posudků a je tedy obtížné je interpretovat.

6.4 Zhodnocení výsledků – interpretace

V případě hornofalckých a dolnorakouských pohřebišť dominují, na rozdíl od ostatních studovaných regionů, pohřby kostrové. Protože se však jedná o staré výzkumy, ve většině případů nejsou známy informace o pohlaví a věku pohřbených jedinců. Proto také v tomto případě, stejně tak jako v případě českého prostředí, nemůžeme získané struktury validovat.

Pohřební ritus vykazuje shodné rysy jako v ostatních sledovaných oblastech. V případě kostrového ritu je orientace kostrových pohřbů nejednotná, prostorové umístění artefaktů v hrobech je obdobné a stejně tak v případě žárových pohřbů se setkáváme nejčastěji se spálenými

pozůstatky, které jsou rozptýlené na určité ploše, méně často se vyskytují pohřby urnové. V hrobové výbavě jsou nejčastěji zastoupeny náramky a jehlice, ze zbraní se vyskytují dýky a hroty šípů, sporadicky hroty kopí a meče. U pohřbů se také vyskytují keramické nádoby jako misky, hrnce, méně často šálky nebo amfory.

Také v případě bavorského regionu vyplývá z výsledků analýzy hlavních komponent strukturování výbavy podle pohlaví pohřbených jedinců, což se odrazilo zejména v případě hrobů vybavených sekerkou a dýkou, které můžeme spojit s mužskými pohřby, ačkoliv validace z důvodu absence antropologických posudků není možná. Podobné struktury jsou však doloženy také z pohřebiště v Pitten, kde jsou hroby vybavené dýkami charakteristické pro pohřby mužů. Dále se jedná o hroby vybavené různými ozdobami (prsteny a spirálovité trubičky; závěsky; náramky a jehlice), které je možné pravděpodobně spojit s pohřby žen, avšak náramky a jehlice se vyskytují také v pohřbech mužských. Hroby, v nichž se vyskytují různé druhy keramických nádob nelze bohužel validovat, stejně tak jako je tomu v případě českého prostředí.

V tomto případě tedy snižuje vypovídací schopnost pohřbů zejména to, že se jedná o výzkumy prováděné ve druhé polovině 19. a na přelomu 19. a 20. století.

7 ZÁVĚR

Ve střední době bronzové se setkáváme s poměrně velkou variabilitou v pohřebním ritu. Již od počátku mohylové kultury nalézáme jak pohřby kostrové, tak žárové. Velká rozmanitost se odráží také v samotných hrobových konstrukcích a hrobové výbavě.

V práci byly studovány tři odlišné oblasti (české a moravské prostředí, dolnorakouské pohřebiště v Pitten, pohřebiště v Horní Falci a v Dolním Bavorsku) které však vykazují určité podobnosti v pohřebním ritu, zejména v oblasti samotné hrobové výbavy, konstrukcí hrobů, počtu pohřbů v jedné mohyle či prostorového rozmístění hrobové výbavy u kostrových pohřbů. Vypovídací schopnost pohřbů je však ovlivněna nejen tím, že především pro oblast Čech, Moravy a Bavorska se ve většině případů jedná o staré výzkumy, které byly poplatné své době, ale také tím, že pohřební ritus je ve své podstatě arbitrární a je velmi obtížné jej interpretovat.

Přesto byly díky aplikaci vektorové syntézy v podobě analýzy hlavních komponent zjištěny určité struktury, které jsou pro pohřební ritus mohylové kultury typické a projevují se ve všech studovaných oblastech. Jedná se zejména o hroby, které byly vybaveny zbraněmi (dýkami, šipkami) a také nástroji (sekerky), tuto strukturu můžeme spojit s mužskými hroby. Dále se ve všech regionech projevila struktura v podobě hrobů, jež jsou vybaveny jehlicemi a náramky, případně dalšími ozdobami. Ačkoliv jehlice se běžně vyskytují také v mužských hrobech, větší kolekce šperků jsou charakteristické převážně pro hroby žen.

Nejvýraznější struktury nalézáme u dolnorakouského pohřebiště v Pitten, které je možné validovat díky antropologickým určením pohlaví a věku pohřbených jedinců. Zároveň se zde projevují struktury, které souvisí s chronologickými fázemi pohřebiště. Výsledky syntézy však mohou být ovlivněny tím, že pohřebiště nebylo odkryto celé, skoro celá

střední část chybí, což také může značně snížit vypovídací schopnost dosažených závěrů.

Vypovídací schopnost zpracovávaných dat je snížena nedostatečně publikovanými staršími výzkumy a v mnoha případech také tím, že v počátcích zájmu o mohylová pohřebiště převažoval zájem spíše o to, co mohyla obsahovala, než o nálezové okolnosti s tím spojené. To tedy dále znesnadňuje výpověď o minulé živé společnosti, neboť ta je již deformována archeologickými transformacemi a především čelí své arbitrární povaze.

8 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

Baloun, L. – Švejcar, O. – Trefný M. 2010: Kruhový pohřební objekt z Nymburka, In: Archeologické výzkumy v Čechách 2009. Zprávy České archeologické společnosti – Supplément 78, 23-24.

Bauer, K. – Wolff, P. 1982-1985: Faunistische Untersuchungen am ausgegrabenen Knochenmaterial von Pitten, Niederösterreich, Mitteilungen der prähistorischen Kommission der Österreichischen Akademie der Wissenschaften XXI-XXII.

Beneš, A. 1959: K problémům mohylové kultury střední doby bronzové ve středních Čechách. Sborník Národního muzea v Praze, řada A – Historie 13.

Beneš, A. 1972: Ke stavu poznání mohylové kultury v jižních Čechách, Archeologické studijní materiály 10, 88-92.

Beneš, A. 1997: Die Streuscherben in süd- und westböhmisches Grabhügeln, Archäologische Arbeitsgemeinschaft Ostbayern/West- und Südböhmen. 6. Treffen 12. bis 15. Juni 1996 in Hluboká nad Vltavou, Eselkamp, 194-200.

Beneš, A. – Michálek, J. – Zavřel, P. 1999: Archeologické nemovité památky okresu České Budějovice I, II. Praha.

Benskovsky-Pivovarová, Z. 1982-1985: Das Bronzeinventar des mittelbronzezeitlichen Gräberfeldes von Pitten, Niederösterreich, Mitteilungen der prähistorischen Kommission der Österreichischen Akademie der Wissenschaften XXI-XXII.

Benkovsky-Pivovarová, Z. 1991: Das mittelbronzezeitliche Gräberfeld von Pitten in Niederösterreich. Band 3 – Ergänzungskatalog. Mitteilungen der prähistorischen Kommission der Österreichischen Akademie der Wissenschaften XXIV.

Binford, L. 1971: Mortuary practices: Their study and potential. In: Brown, J. A. (ed.): Approaches to the social dimensions of mortuary practices. Memoirs of the Society for American Archaeology 25, 6-29.

Bláha, J. 1931: Mohylová pohřebiště u Čeložnic, Sborník velehradský 2, 25-31.

Bláha, J. 1933: Mohylová pohřebiště a sídliště v Čeložnicích, Sborník velehradský 4, 32-35.

Bláha, J. 1934: Mohylová pohřebiště v Čeložnicích, Sborník velehradský 5, 31-34.

Blischke, J. 2002: Gräberfelder als Spiegel der historischen Entwicklung während der mittleren Bronzezeit im mittleren Donaugebiet. Universitätsforschungen zur Prähistorischen Archäologie 80.

Bouzek, J. – Koutecký, D. 1980: Mohylové a knovízské „pohřby“ v jámách ze severozápadních Čech, Památky archeologické LXXI, 360-432.

Böhm, J. 1937: Základy hallstattské periody v Čechách. Praha.

Čtrnáct, V. 1950: K pohřebnímu ritu v mohylách na Plzeňsku, Obzor prehistorický XIV, 371-375.

Čtrnáct, V. 1973: Zásypová keramika ze středobronzových mohyl na Plzeňsku, Výzkumy v Čechách 1970, 184-211.

Čujanová-Jílková, E. 1964: Východní skupina českofalcké mohylové kultury, Památky archeologické XLV, 333-356.

Čujanová-Jílková, E. 1965: Nově objevené nálezy z mohylového pohřebiště v Malesicích „Kyjově“, Archeologické studijní materiály 2, 67-72.

Čujanová-Jílková, E. 1969: Nové poznatky z výzkumu českofalckých mohyl, Archeologické rozhledy XXI, 149-167.

Čujanová-Jílková, E. 1970: Mittelbronzezeitliche Hügelgräberfelder in Westböhmen. Archeologické studijní materiály 8. Praha.

Čujanová-Jílková, E. 1971: Žárové hroby na sídlištích z rozhraní starší a střední doby bronzové v česko-bavorské oblasti, Archeologické rozhledy XXIII, 683-699.

Čujanová-Jílková, E. 1975: Zlaté předměty v hrobech českofalcké mohylové kultury, Památky archeologické LXVI, 74-132.

Čujanová-Jílková, E. 1977: Mohylové pohřebiště ve Vrhavči a horizont nálezů středodunajské mohylové keramiky v západních Čechách, Památky archeologické LXXII, 300-339.

Čujanová-Jílková, E. 1981: Kulturní vztahy západních Čech k sousedním oblastem na počátku střední doby bronzové, Památky archeologické LXXII, 300-339.

Čujanová-Jílková, E. 1988: Některé zvláštnosti pohřebního ritu západočeské mohylové kultury střední doby bronzové a v jejím západním sousedství, In: Antropofagie a pohřební ritus doby bronzové, 143-156.

Čujanová-Jílková, E. 1992: Die westböhmisches Hügelgräberkultur auf den Gräberfeldern bei Podražnice (Bez. Domažlice), Památky archeologické LXXXIII, 248-287.

Čujanová-Jílková, E. 1995: Ein Beitrag zur Datierung der Funde vom Typ Vrhavěč in Westböhmen, Památky archeologické LXXXVI, 5-20.

Čujanová-Jílková, E. 1998a: Výšinné opevněné sídliště v Podražnici (okr. Domažlice) a jeho první obyvatelé z rozhraní starší a střední doby bronzové, Památky archeologické LXXXIX, 205-215.

Čujanová-Jílková, E. 1998b: Příspěvek ke vztahu rovinných a výšinných sídlišť v období vzniku mohylové kultury, Sborník Západočeského muzea v Plzni, Historie XIV, 52-54.

Čujanová-Jílková, E. – Hofman, G. 1992: Úvahy o stavbě mohyl v době bronzové, In: Sborník západočeského muzea v Plzni – Historie 8, 28-33.

Dubský, B. 1949: Pravěk jižních Čech. Blatná.

Eichhorn, O. 1935: Grabungen bei Mies, Sudeta XI, 33-47.

Eichhorn, O. 1937: Ausgrabungen des Museums der Stadt Mies von 1933 bis 1936. Mies.

Eisner, J. 1922-1923: Jihočeské mohyly, Památky archeologické XXXIII, 1-37, 193-231.

Felcman, J. 1901: Nález obrnický, Památky archeologické XIX, 21-28.

Felcman, J. 1902: Kostrový hrob v Lešřanech, Památky archeologické XX, 49-50.

Födisch, J. A. 1868: Pohřebiště blíže Petršpurka v Žatecku, Památky archeologické VII, 322-323.

Fowler, Ch. 2013: Identities in Transformation: Identities, Funerary Rites and the Mortuary Process, In: S. Tarlow – L. N. Stutz (eds.): Oxford Handbook of the Archaeology of death and burial, 511-526.

Franc, F. X. 1988: Štáhlauer Ausgrabungen. Přehled nalezišť v oblasti Úslavy, Radbuzy, Úhlavy a potoka Klabavky I, II. V. Šaldová (ed.).

Frazer, J. G. 1886: On certain burial customs as illustrate of the primitive theory of the soul. Royal Antrhological Institute of Great Britain and Ireland, Journal 15, 64-104.

Fröhlich, J. – Michálek, J. 1978: Archeologické nemovité památky v okrese Písek. Zprávy Československé společnosti archeologické 20. Praha.

Furmánek, V. 1973: Bronzová industrie středodunajské mohylové kultury na Moravě, Slovenská archeológia XXI, 25-145.

Gruber, H. 1999: Die mittlebronzezeitlichen Grabfunde aus Linz und Oberösterreich. Linzer Archäologische Forschungen 28.

Gruber, H. 2010: Die mittlere und späte Bronzezeit (Stufen Bz B-D) in Oberösterreich – Entwicklung und Fortschritte der Forschung 1990-2010, Archäologische Arbeitsgemeinschaft Ostbayern/West- und Südböhmen/Oberösterreich, 20. Treffen 20. – 26. 6. 2010 in Eschenbach, 253-266.

Hájek, L. 1947: Nová skupina mohylové kultury doby bronzové v Čechách, In: Eisnerov sborník, Historica Slovaca 5, Bratislava, 63-74.

HAMPL, F. – KERCHLER, H. – BENKOVSKY-PIVOVAROVÁ, Z. 1978-1981: Das mittelbronzezeitliche Gräberfeld von Pitten in Niederösterreich. Band 1 – Fundbericht und Tafeln. Mitteilungen der prähistorischen Kommission der Österreichischen Akademie der Wissenschaften XIX-XX.

HARDING, A. – KNÜSEL, Ch. – OUTRAM, A. – ŠUMBEROVÁ, R. 2007: Velim. Violence and Death in Bronze Age Bohemia. The results of fieldwork 1992-95, with a consideration of peri-mortem trauma and deposition in the Bronze Age. Praha.

HOCHSTETTER, A. 1980: Die Hügelbronzezeit in Niederbayern. Materialhefte zur bayerischen Vorgeschichte 41.

HOLSTE, F. 1953: Die Bronzezeit in Süd- und Westdeutschland. Berlin.

HOSTAŠ, K. 1887: Mohyly na Husíně, Památky archeologické XIV, 3-11.

HOSTAŠ, K. 1888: Mohyly Husínské, Památky archeologické XIV, 257-259.

HOSTAŠ, K. 1900: Mohyly na Husíně, Památky archeologické XIX, 115-126.

HRALA, J. – ŠUMBEROVÁ, R. – VÁVRA, M. 2000: Velim. A Bronze Age fortified site in Bohemia. Praha.

HRAŠE, K. 1864-1865: Zpráva o mohylách v okolí Ratajského, Památky archeologické VI, 310-311.

HRAŠE, K. 1866-1867: Mohyly nad Srlínem, Památky archeologické VII, 612.

HRAŠE, K. 1898-1899: Žárové mohyly na Bezinkách u Bechyně, Památky archeologické XVIII, 119-120.

Hrubý, V. 1949: Průzkum mohyl středodunajské kultury u Čeložnic, Časopis moravského muzea XXXIV, 164-185.

Hrubý, V. 1950: Středodunajské lidstvo mohylové a jeho kultura na Moravě. Brno: Nepublikovaná disertační práce.

Chleborád, M. 1938: Nové mohyly na Moravě, Památky archeologické XLI, 1-14.

Chvojka, O. 2009a: Dějiny výzkumu mohylových pohřebišť na Písecku, In: Mohylová pohřebišť na okrese Písek. Archeologické výzkumy v jižních Čechách – Supplementum 6, 25-29.

Chvojka, O. 2009b: Analýza a chronologické zařazení mohylníků na Písecku, In: Mohylová pohřebišť na okrese Písek. Archeologické výzkumy v jižních Čechách – Supplementum 6, 81-148.

Chvojka, O. – Křišťuf, P. – Rytíř, L. 2009: Mohylová pohřebišť na okrese Písek (s katalogem Jiřího Fröhliche a Jana Michálka). Archeologické výzkumy v jižních Čechách – Supplementum 6. České Budějovice – Plzeň.

Chvojka, O. – Michálek, J. 2003: Sídliště ze střední doby bronzové u Radčic-Vodňan, okr. Strakonice – Výzkumy na stavbě silnice v letech 1994-1996. Památky archeologické XCIV, 83-160.

Chvojka, O. – Michálek, J. 2004: Zpráva o průběhu a výsledcích záchranného archeologického výzkumu na lokalitě Dobešice (okr. Písek). Nálezová zpráva, uložena v Jihočeském muzeu v Českých Budějovicích.

Chvojka, O. – Michálek, J. 2011: Výzkumy Josefa Ladislava Píče na mohylových pohřebišťích doby bronzové a halštatské v jižních Čechách. Fontes Archaeologici Pragenses 35.

Chvojka, O. – Michálek, J. 2013: Nové poznatky k mohylovým pohřbům doby bronzové v jižních Čechách, Archeologie západních Čech 5, 7-22.

Jílková, E. 1955: Příspěvek k problematice počátku mohylové kultury, Archeologické rozhledy VII, 165-190.

Jílková, E. 1956: K otázkám tzv. sídlištní mohylové keramiky v západních Čechách, Referáty o pracovních výsledcích československých archeologů za rok 1955, 46-54.

Jílková, E. 1957: Výzkum mohylového pohřebiště v Plzni – Nové Hospodě v r. 1955, Archeologické rozhledy IX, 31-54.

Jílková, E. 1958: Nejstarší a nejmladší horizont západočeské mohylové keramiky na pohřebišti v Plzni-Nové Hospodě, Památky archeologické XLIX, 312-347.

Jílková, E. 1959: Postavení tzv. českého džbánu v plzeňské mohylové keramice, Acta Universitatis Carolinae, Philosophica et Historica 3, 123-128.

Jílková, E. 1961: Kostrové pohřby ze střední doby bronzové v mohylách na Plzeňsku, Památky archeologické LII, 194-200.

Jílková, E. – Maličský, J. 1954: Mohylové pohřebiště v Háji u Hořovic, Památky archeologické XLV, 241-262.

Jiráň, L. 2002: Die Messer in Böhmen. Prähistorische Bronzefunde VII/5. Stuttgart.

Jiráň, L. ed. 2008: Doba bronzová. Archeologie pravěkých Čech 5. Praha.

Jiřík, J. – Rytíř, L. 2004: Revizní výzkum narušené mohyly ze střední doby bronzové v Dražiči, okr. Písek, Archeologické výzkumy v jižních Čechách 19, 43-75.

Jockenhövel, A. 1971: Die Rasiermesser in Mitteleuropa. Prähistorische Bronzefunde VIII/I. München.

Krekovič, E. 1993: Pohrebný rítus a sociálna štruktúra, In: E. Krekovič (ed.): Kultové a sociálne aspekty pohrebného rítu od najstarších čias po súčasnosť, Bratislava, 6-10.

Krištuf, P. – Rytíř, L. 2009a: Předběžné výsledky výzkumu mohylníku v trati u Dobešic. In: Mohylová pohřebiště na okrese Písek. Archeologické výzkumy v jižních Čechách – Supplementum 6, 79-81.

Krištuf, P. – Rytíř, L. 2009b: Radiokarbonová data z mohylového pohřebiště „Na hrúbatech“, k. ú. Dobešice (okr. Písek), Archeologické výzkumy v jižních Čechách 22, 49-60.

Lang, F. 1888: Mohyly v okolí Milavečském a Chrátavském u Domažlic, Památky archeologické XIV, 407-412.

Lang, F. 1897: Mohyly Milavečské a Chrastavické, Památky archeologické XVII, 625-634.

Leger, F. 1885: Mohyly Podtuhoštské, Památky archeologické XIII, 217-222.

Menšík, P. – Krištuf, P. – Chvojka, O. 2010: Mohylová pohřebiště na okrese Tábor. Plzeň.

Michálek, J. 1979: West- und Südböhmische Funde in Wien. Výzkumy v Čechách – Supplementum.

Michálek, J. 1999: Mohylové pohřebiště ve Velké Dobré, okr. Kladno. Výzkum v letech 1890 až 1891, Archeologie ve středních Čechách 3, 113-153.

Michálek, J. – Fröhlich, J. 1979: Archeologické nemovité památky v okrese Strakonice. České Budějovice – Strakonice.

Měřínský, Z. – Stuchlík, S. 1980: Hroby kultury se zvoncovitými poháry a středodunajské mohylové kultury v Bulharech, okr. Břeclav, Archeologické rozhledy XXXII, 368-379.

Neustupný, E. 1983: Demografie pravěkých pohřebišť. Praha.

Neustupný, E. 1986: Nástin archeologické metody, Archeologické rozhledy XXXVIII, 525–549.

Neustupný, E. 1995: The significance of facts, Journal of European Archaeology 3, 1, 189-212.

Neustupný, E. 1997: Syntéza struktur formalizovanými metodami (vektorová syntéza). In: J. Macháček (ed.), Počítačová podpora v archeologii, 237-258.

Neustupný, E. 2007: Metoda archeologie. Plzeň.

Neustupný, E. 2010: Teorie archeologie. Plzeň.

Ohlidalová, M. – Tisucká, M. 2010: Nálezy usní z mohylových pohřebišť střední doby bronzové, In: R. Korený (ed.), Doba popelnicových polí a doba halštatská. Příspěvky z XI. Konference, Příbram 7.-10. září 2010, 187-191.

O'Shea, J. M. 1981: Social configurations and the archaeological study of mortuary practices: a case study. In: The archaeology of death, 39-52.

O'Shea, J. M. 1984: Mortuary variability. An archaeological investigation. London – New York.

O'Shea, J. M. 1996: Villagers of the Maros: A portrait of an Early Bronze Age Society. New York – London.

Pader, E. 1982: Symbolism, social relations and the interpretation of mortuary remains. B.A.R. Inter.Series 130.

Parker Pearson, M. 1982: Mortuary practices, society and ideology: an ethnoarcheological study. In: Hodder, I. (ed.). Symbolic and structural archaeology, 99-113.

Parker Pearson, M. 1999: The archaeology of death and burial. Sutton.

Parma, D. 2004: Sídlištní pohřby z Ivanovic na Hané, In: Popelnicová pole a doba halštatská.

Píč, J. L. 1891-1892: Archeologický výzkum ve středních Čechách r. 1899-1891, Památky archeologické XV, 353-412, 481-520.

Píč, J. L. 1983-1985: Mohyly Lužanské, Památky archeologické XVI, 521-546.

Píč, J. L. 1896: Mohyly Bechyňské, Památky archeologické XVII, 1-18.

Píč, J. L. 1898-1899a: Mohyly Bechyňské II, Památky archeologické XVII, 1-14.

Píč, J. L. 1900: Starožitnosti země České I/2. Pokolení kamenných mohyl. Praha.

Píč, J. L. 1904-1905: Z archeologického bádání r. 1904, Památky archeologické XXI, 329-350.

Pittioni, R. 1954: Urgeschichte des österreichischen Raumes. Wien.

Plesl, E. 1953: Severozápadní Čechy ve střední a mladší době bronzové. Praha: Univerzita Karlova. Nepublikovaná diplomová práce.

Plesl, E. 1954: K osídlení severozápadních Čech ve střední době bronzové, Památky archeologické XLV, 225-240.

Plesl, E. 1965: Otázky středobronzového osídlení v severozápadních Čechách, Památky archeologické LVI, 457-512.

Praumová, R. 2010: Pohřební ritus mohylové kultury střední doby bronzové v Čechách a na Moravě. Plzeň: Západočeská univerzita. Nepublikovaná diplomová práce.

Praumová, R. 2013: Specifické projevy pohřebního ritu mohylové kultury střední doby bronzové, Archeologie západních Čech 5, 120-124.

Richlý, J. 1882-1884a: Mohyly u „Vysokého Hrádku“, Památky archeologické XII, 563-564.

Richlý, J. 1882-1884b: Mohyly u Křtěnova, Památky archeologické XII, 160-162, 365-369.

Richlý, J. 1894: Die Bronzezeit in Böhmen. Wien.

Říhovský, J. 1982: Základy středodunajských popelnicových polí na Moravě. Studie archeologického ústavu Československé akademie věd v Brně X.

Salaš, M. 2005: Bronzové depoty střední až pozdní doby bronzové na Moravě a ve Slezsku. Brno.

Saxe, A. A. 1970: Social Dimensions of Mortuary Practices. Nepublikovaná disertační práce – Univerzita Michigan.

Sicherl, B. 2004: Studien zur mittelbronzezeitlichen Bewaffnung in Tschechien, dem nordlichen Niederösterreich und der südwestlichen Slowakei. Universitätsforschungen zur prähistorischen Archäologie.

Schlusche, P. 1982-1985: Geologischer Bericht über die Ausgrabung in Pitten 1973, Mitteilungen der prähistorischen Kommission der Österreichischen Akademie der Wissenschaften XXI-XXII.

Schmidt, V. 1893: Pohřebiště u Netovic, Památky archeologické XVI, 77-80.

Schmidt, V. 1898: Pohřebiště u Netovic, Památky archeologické XVIII, 239-245.

Schmotz, K. 1988: Das bronzezeitliche Gräberfeld von Deggendorf-Fischerdorf. Archäologische Denkmäler in Landkreis Deggendorf.

Schránil, J. 1928: Die Vorgeschichte Böhmens und Mährens. Berlin und Leipzig.

Sklenář, K. 1969: K výzkumu mohylového pohřebiště u Poběžovic v roce 1843, Archeologické rozhledy XXI, 235-238.

Smolík, J. 1879: Mohyly u Milaveč (okr. Domažlický), Památky archeologické XI, 141-142.

Stig Sørensen, M. L. – Rebay, K. Ch. 2007: Interpreting the body. Ritual practices at the Middle Bronze Age cemetery at Pitten, Austria, Archaeologia Austriaca 89, 153-175.

Stocký, A. 1928: Čechy v době bronzové. Praha.

Stuchlík, S. 1979: K poznání vzniku a staršího vývoje lidu středodunajské mohylové kultury na jižní Moravě. Brno: Nepublikovaná kandidátská disertace.

Stuchlík, S. 1990: Počátky mohylového pohřbívání v době bronzové na Moravě, In: Pravěké a slovanské osídlení Moravy. Sborník k 80. narozeninám Josefa Poulíka, 128-145.

Stuchlík, S. 2006: Borotice. Mohylové pohřebiště z doby bronzové. Brno.

Šumberová, R. 2004: Sídliště mohylové a lužické kultury v Čáslavi-Na Skále, okr. Kutná Hora. In: Popelnicová pole a doba halštatská. Příspěvky z VIII. Konference, České Budějovice 22.-24. 9. 2004, Archeologické výzkumy v jižních Čechách – Supplementum 1, 535-540.

Teschler-Nicola, M. 1982-1985: Die Körper- und Brandbestattungen des mittelbronzezeitlichen Gräberfeldes von Pitten, Niederösterreich. Demographische und anthropologische Analyse, Mitteilungen der prähistorischen Kommission der Österreichischen Akademie der Wissenschaften XXI-XXII.

Tisucká, M. 2007: Doklady sociálních a myšlenkových struktur v rámci jihočeské střední doby bronzové. Praha: Univerzita Karlova. Nepublikovaná diplomová práce.

Tisucká, M. 2008: Příspěvky ke střední době bronzové v jižních Čechách. Zprávy České archeologické společnosti – Supplément 70. Praha.

Torbrügge, W. 1959: Die Bronzezeit in der Oberpfalz. Materialhefte zur Bayerischen Vorgeschichte 13.

Wiegel, B. 1994: Trachtkreise im südlichen Hügelgräberbereich. Studien zur Beigabensitte Mittelbronzezeit unter besonderer Berücksichtigung forschungsgeschichtliche Aspekte. Band 1-3. Internationale Archäologie 5.

Willvonseder, K. 1937: Die mittlere Bronzezeit in Österreich. Wien – Leipzig.

Wodiczka, I. 1912: IV. Bericht (mit einer Planskizze). Situationsplan Hosti – Paschowitz – G. Doubrava zu den prähist. Fundorten, welche seit 1895, 21/5 v. M. Blecha geliefert wurden, Budweis 18. Rukopis uložený v Jihočeském muzeu v Českých Budějovicích.

Woldřich, J. N. 1883: Beiträge zur Urgeschichte Böhmens, Mittheilungen der anthropologischen Gesellschaft in Wien XIII, 1-40.

Woldřich, J. N. 1884: Beiträge zur Urgeschichte Böhmens, 2. Theil, Mittheilungen der anthropologischen Gesellschaft in Wien XIV, 200-220.

Woldřich, J. N. 1886: Beiträge zur Urgeschichte Böhmens, 3. Theil, Mittheilungen der anthropologischen Gesellschaft in Wien XVI, 72-96.

Woldřich, J. N. 1889: Beiträge zur Urgeschichte Böhmens, 4. Theil, Mittheilungen der anthropologischen Gesellschaft in Wien XIX, 71-106.

Woldřich, J. N. 1893: Beiträge zur Urgeschichte Böhmens, 5. Theil, Mittheilungen der anthropologischen Gesellschaft in Wien XXIII, 1-38.

Zelnitius, A. 1932: Mohyly v Čeložnicích, Sborník velehradský 3, 55-56.

9 SUMMARY

This dissertation is aimed at the study of burial rites of the tumulus culture of the Middle Bronze Age. Very interesting areas are cemeteries in Czech Republic, Moravia, Upper Palatinate, Lower Bavaria, and the extended cemetery in Pitten (district Neunkirchen) in Lower Austria. The goal of this study is to gather deeper knowledge from archeological sources, in the same time to draw near the former human society. While, in the first case, it is possible to expect to detect certain patterns within the funeral rites, the second goal is far more difficult to reach, as the attitude of the population towards the funeral rites is only arbitrarily estimated.

In this dissertation, the method used follows the conception of E. Neustupný (1997; 2007), which consists in analysis, synthesis and interpretation (in case iteration, also). The method used mainly is one of the vector synthesis methods – the principal component analysis. This method was used to detect patterns within the distribution of grave goods.

During the Middle Bronze Age, burial rites differed significantly. Already from the beginning of that period, cremation as well as inhumation was adopted. Grave goods as well as the construction of the graves vary a great deal. Barrows as well as flat graves were found. The work deals with the differentiation of graves on the examined territory, of the various kinds of funeral rites, of the grave goods and tomb construction. Spatial distribution of graves especially on the cemetery of Pitten was analyzed, while the spatial distribution of artifacts was studied in the other examined regions.

The dissertation is articulated into several parts. In the first part the goals and the methodological scope of the work is presented. The next part tackles with the history of the research on the topic and the evaluation of data of the examined regions (Czech, Moravia, Pitten cemetery, and the sites in Bavaria). The last part of the work summarizes and explains the gained results.

10 ZUSAMMENFASSUNG

Die Dissertationsarbeit befasst sich mit dem Studium des Bestattungsritus der Hügelgräberkultur während der Mittelbronzezeit. Interessant sind die Gräberfelder im Bereich Tschechien, Mähren, der Oberpfalz, Niederbayern und auch in Pitten (Bez. Neukirchen) in Niederösterreich. Das Ziel der Arbeit ist es eine tiefere Erkenntnis des archäologischen Quellenmaterials zu erlangen, und ebenfalls die Gesellschaft jener Zeit näherzubringen. Während man beim ersten Ziel mit der Erkennung von Mustern beim Beerdigungsritus rechnen kann, stellt sich das Erreichen des zweiten Ziel als um einiges schwieriger heraus. da die Beziehung zum Beerdigungsritus der damaligen Menschen zum größten Teil nur arbiträr geschätzt werden kann.

In der Arbeit wird die Methode nach der Auffassung von E. Neustupny (1997; 2007) angewandt, die auf Analyse, Synthese und Interpretation (und gegebenenfalls Iteration) beruht. Zur Erkennung von Mustern bei der Verteilung von Grabbeigaben wurde hauptsächlich eine der Methoden der Vektorsynthese, – die Hauptkomponentenanalyse angewandt.

In dieser Zeitperiode weist der Grabritus große Unterschiede auf, schon vom Anfang der Mittelbronzezeit an gab es Brandbestattungen und auch Körperbestattungen, große Unterschiede lassen sich auch bei den Grabeigaben und der Konstruktion der Gräber erkennen, es gibt Hügelgräber sowie auch Flachgräber. Die Arbeit beschäftigt sich daher auch mit der Unterscheidung der Gräber auf dem untersuchten Territorium. Eine der grundlegenden untersuchten Fragen ist die Erkennung von Unterschieden bei der Bestattung je nach Geschlecht und Alter, im weiterem die Unterschiede bei den Grabbeigaben und auch die Konstruktion der Gräber. Gleichzeitig wird die räumliche Verteilung der Gräber besonders auf dem Gräberfeld in Pitten analysiert und bei den anderen Regionen die der Grabbeigaben untersucht.

Die Arbeit ist in mehrere Teile eingeteilt. Im ersten werden die Ziele und der methodologischen Rahmen der Arbeit zusammengefasst. Der nächste Teil befasst sich mit der Forschungsgeschichte und der Auswertung der einzelnen untersuchten Regionen. (Tschechien, Mähren, das Gräberfeld von Pitten und die bayerischen Lokalitäten). Der letzte Teil erläutert und fasst die Ergebnisse zusammen.

11 PŘÍLOHY

Obrázky

Obrázek 1 – Struktura databáze

Obrázek 2 – Mapa zahrnutých pohřebišť z Čech a Moravy

Obrázek 3 – Mapa zahrnutých pohřebišť z Horní Falce a Dolního Bavorska

Obrázek 4 – Dolnorakouské pohřebišťe v Pitten (Bez. Neunkirchen)

Obrázek 5 – Plán dolnorakouského pohřebišťe v Pitten (podle Hampel – Kerchler – Benkovsky-Pivovarová 1978-1981)

Tabulky

Tabulka 1 – Přehled zahrnutých mohylových pohřebišť ze západních Čech

Tabulka 2 – Přehled zahrnutých mohylových pohřebišť z jižních Čech

Tabulka 3 – Přehled zahrnutých mohylových pohřebišť ze severozápadních a středních Čech

Tabulka 4 – Přehled zahrnutých mohylových pohřebišť z Moravy

Tabulka 5 – Přehled zahrnutých mohylových pohřebišť z Horní Falce a Dolního Bavorska

Tabulka 6 – Hromadné hroby mohylové kultury střední doby bronzové

Tabulka 7 – Pohřby na sídlištích

Tabulka 8 – Přehled deskriptorů

Tabulka 9 – Přehled vlastních čísel faktorů

Tabulka 10 – Faktorové zátěže

Tabulka 11 – Přehled deskriptorů

Tabulka 12 – Korelační matice

Tabulka 13 – Přehled vlastních čísel faktorů

Tabulka 14 – Faktorové zátěže

Tabulka 15 – Externí evidence

Tabulka 16 – Přehled deskriptorů

Tabulka 17 – Korelační matice

Tabulka 18 – Přehled vlastních čísel faktorů

Tabulka 19 – Faktorové zátěže

Tabulka 20 – Externí evidence

Tabulka 21 – Přehled deskriptorů

Tabulka 22 – Přehled vlastních čísel faktorů

Tabulka 23 – Faktorové zátěže

Tabulka 24 – Externí evidence

Tabulka 25 – Korelační matice

Tabulka 26 – Přehled vlastních čísel faktorů

Tabulka 27 – Faktorové zátěže

Grafy

Graf 1 – Konstrukce mohyly

Graf 2 – Počet pohřbů v mohyle

Graf 3 – Orientace kostrových pohřbů

Graf 4 – Druhy ozdob

Graf 5 – Druhy zbraní

Graf 6 – Druhy nástrojů

Graf 7 – Keramické nádoby

Graf 8 – Ostatní předměty

Graf 9 – Grafické vyjádření faktoru 1

Graf 10 – Grafické vyjádření faktoru 2

Graf 11 – Grafické vyjádření faktoru 3

Graf 12 – Grafické vyjádření faktoru 4

Graf 13 – Grafické vyjádření faktoru 5

Graf 14 – Grafické vyjádření faktoru 6

Graf 15 – Grafické vyjádření faktoru 7

Graf 16 – Grafické vyjádření faktoru 8

Graf 17 – Grafické vyjádření faktoru 9

Graf 18 – Forma hrobu

Graf 19 – Počet pohřbů v mohyle

Graf 20 – Demografická struktura kostrových pohřbů

Graf 21 – Antropologické určení pohlaví kostrových pohřbů

Graf 22 – Věková struktura kostrových pohřbů

Graf 23 – Věková struktura ženských kostrových pohřbů

Graf 24 – Věková struktura mužských kostrových pohřbů

- Graf 25** – Orientace kostrových pohřbů
- Graf 26** – Orientace kostrových pohřbů
- Graf 27** – Chronologické zařazení kostrových pohřbů
- Graf 28** – Orientace spálené plochy žárových pohřbů
- Graf 29** – Orientace spálené plochy žárových pohřbů
- Graf 30** – Demografická struktura žárových pohřbů
- Graf 31** – Demografická struktura žárových pohřbů
- Graf 32** – Pohlaví pohřbených jedinců
- Graf 33** – Antropologické určení pohlaví pohřbených jedinců
- Graf 34** – Věková struktura žárových pohřbů
- Graf 35** – Věková struktura žárových pohřbů
- Graf 36** – Věková struktura ženských žárových pohřbů
- Graf 37** – Věková struktura mužských žárových pohřbů
- Graf 38** – Chronologické zařazení žárových pohřbů
- Graf 39** – Druhy ozdob
- Graf 40** – Druhy zbraní
- Graf 41** – Keramické nádoby
- Graf 42** – Grafické vyjádření faktoru 1
- Graf 43** - Grafické vyjádření faktoru 2
- Graf 44** - Grafické vyjádření faktoru 3
- Graf 45** - Grafické vyjádření faktoru 4

- Graf 46** - Grafické vyjádření faktoru 5
- Graf 47** - Grafické vyjádření faktoru 6
- Graf 48** - Grafické vyjádření faktoru 1
- Graf 49** - Grafické vyjádření faktoru 2
- Graf 50** - Grafické vyjádření faktoru 3
- Graf 51** - Grafické vyjádření faktoru 4
- Graf 52** - Grafické vyjádření faktoru 1
- Graf 53** - Grafické vyjádření faktoru 2
- Graf 54** - Grafické vyjádření faktoru 3
- Graf 55** - Grafické vyjádření faktoru 4
- Graf 56** - Grafické vyjádření faktoru 5
- Graf 57** - Grafické vyjádření faktoru 6
- Graf 58** – Konstrukce mohyl
- Graf 59** – Počet pohřbů v mohyle
- Graf 60** – Orientace kostrových pohřbů
- Graf 61** – Druhy ozdob
- Graf 62** – Druhy zbraní
- Graf 63** – Druhy nástrojů
- Graf 64** – Keramické nádoby
- Graf 65** – Ostatní předměty
- Graf 66** – Grafické vyjádření faktoru 1

Graf 67 - Grafické vyjádření faktoru 2

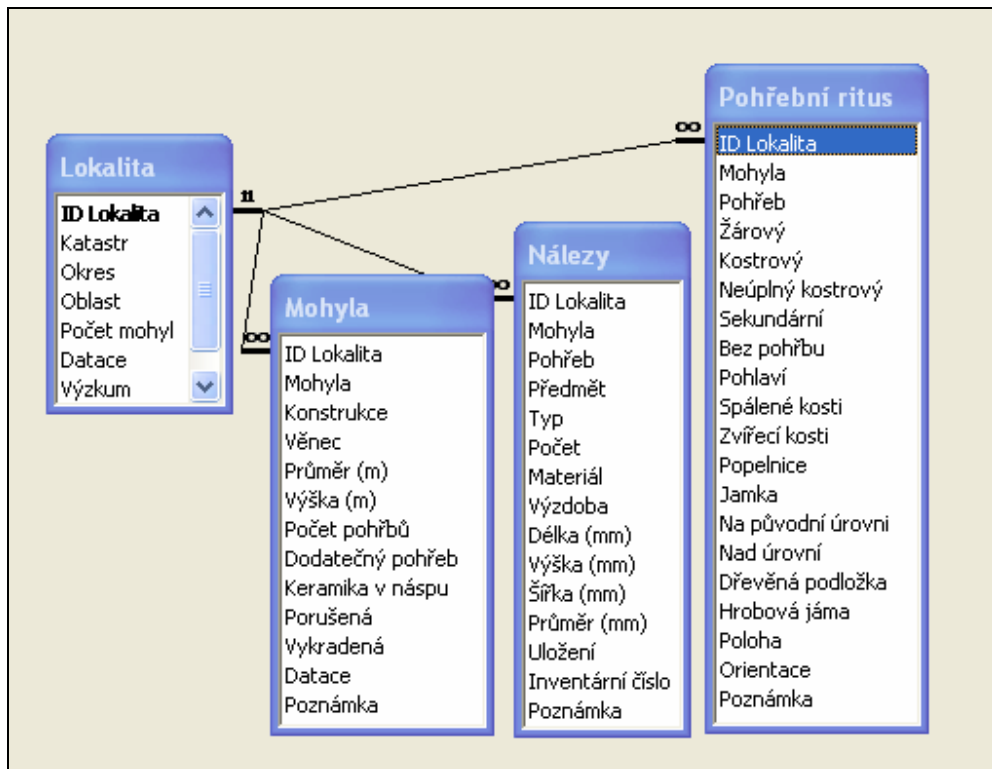
Graf 68 - Grafické vyjádření faktoru 3

Graf 69 - Grafické vyjádření faktoru 4

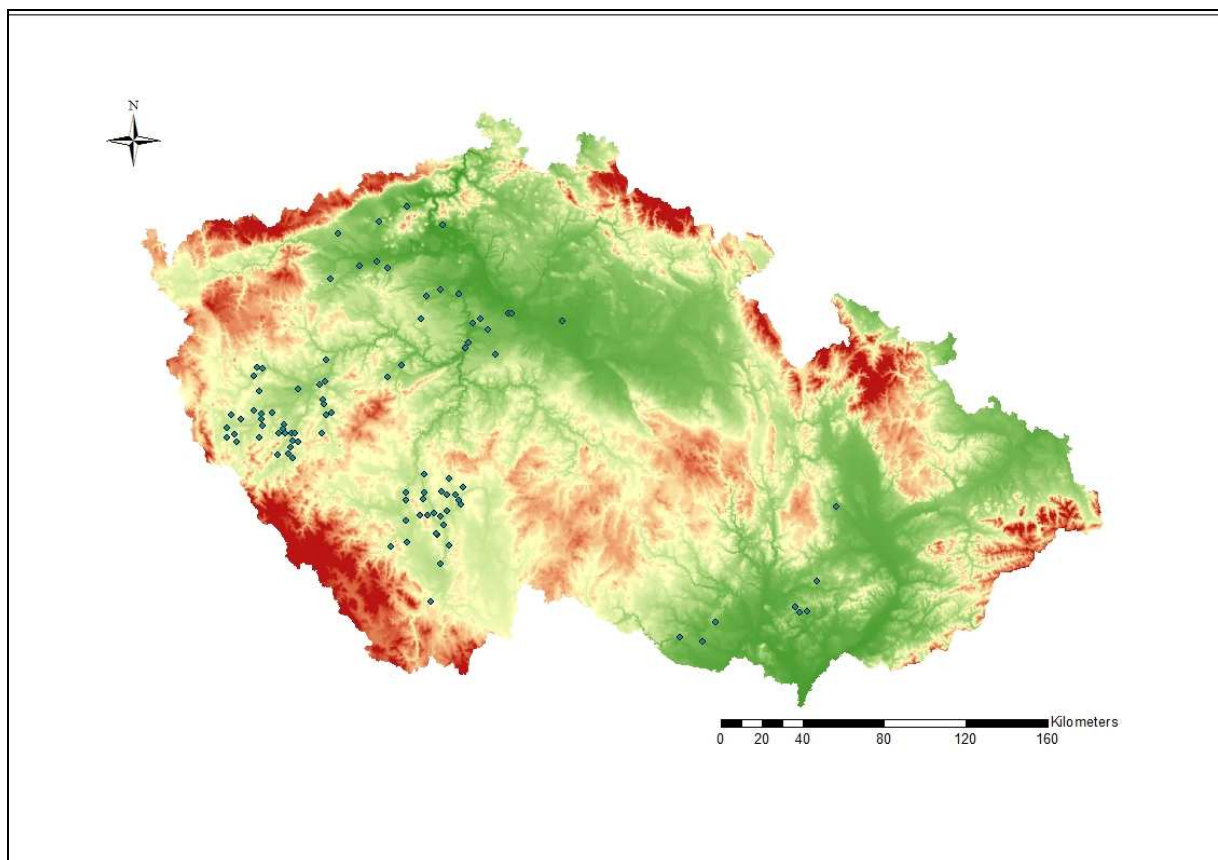
Graf 70 - Grafické vyjádření faktoru 5

Graf 71 - Grafické vyjádření faktoru 6

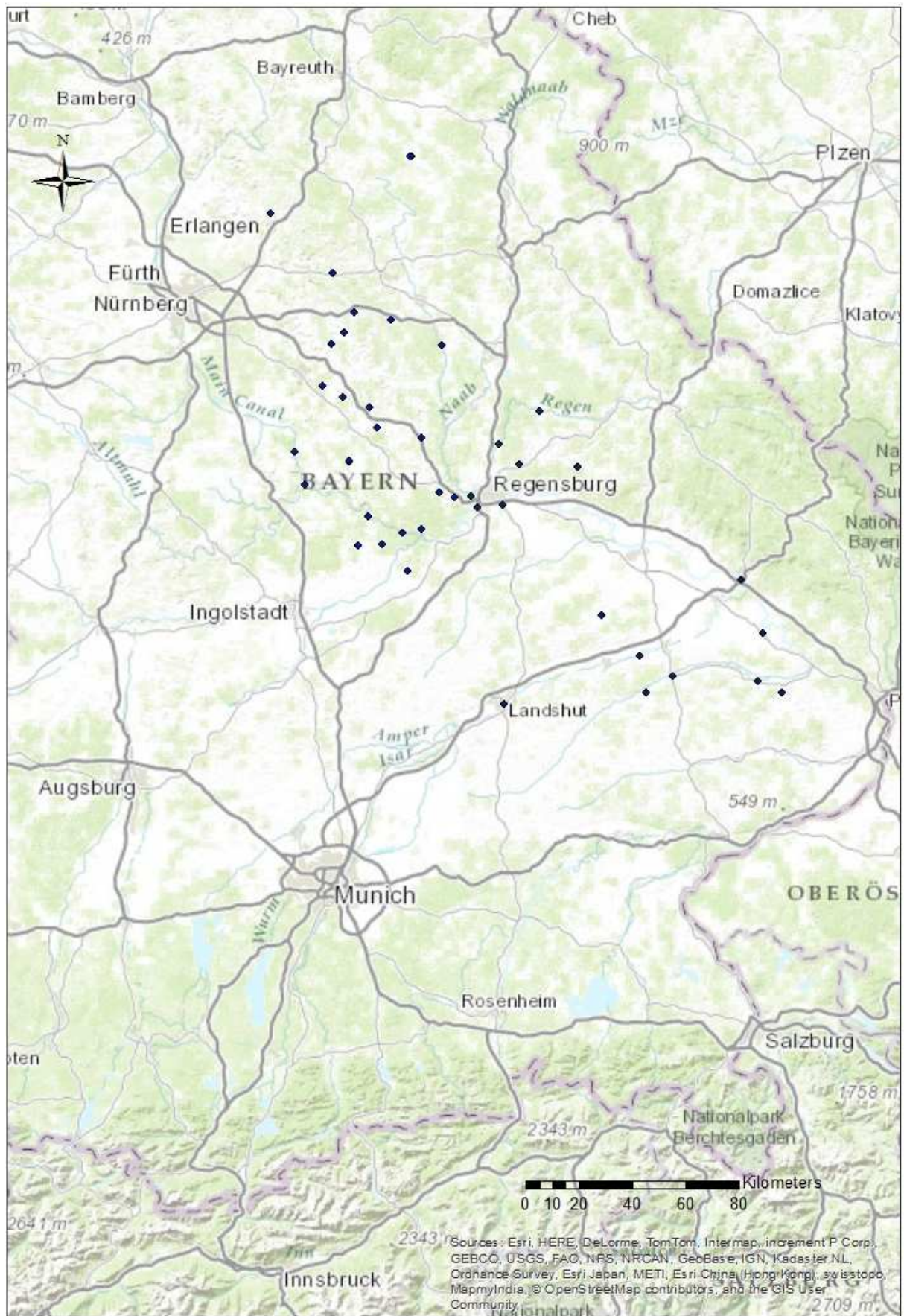
Graf 72 - Grafické vyjádření faktoru 7

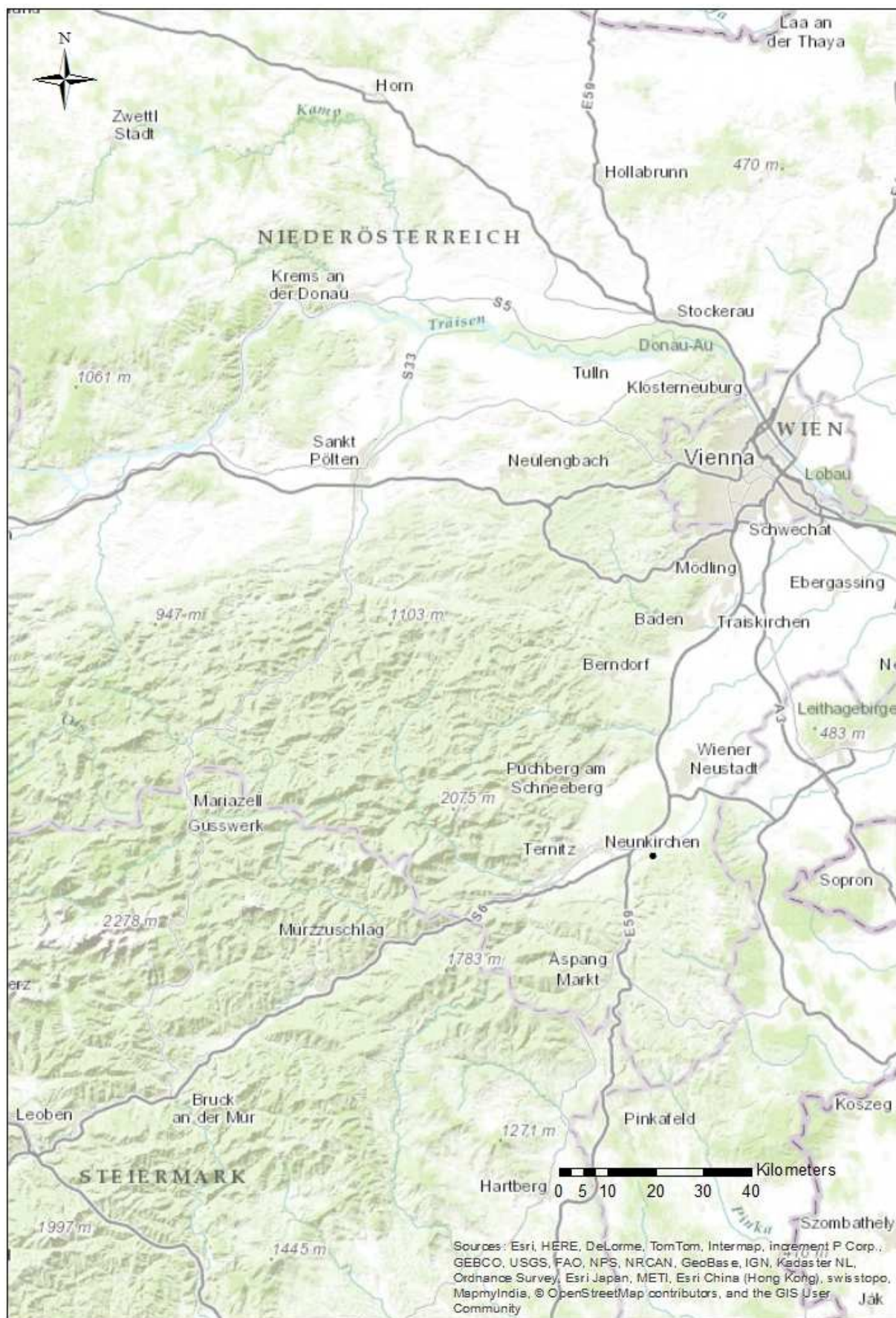
Obrázek 1

Obrázek 2

Obrázek 3

Obrázek 4

Obrázek 5 Plán pohřebiště v Pitten (podle Hampf – Kerchler – Benkovsky-Pivovarová 1978-1981)

Lokalita	Okres	Datum výzkumu
Biřkov	Klatovy	1896, 1907, 1909
Černá Mýt'	Plzeň-sever	1888; 1894
Dýšina - Kokotsko	Plzeň - sever	70. léta 19. stol., 1893; 1956-1957
Holýšov - Hořina	Domažlice	1928
Horní Kamenice	Domažlice	1926
Horní Metelsko	Domažlice	Před r. 1874; 30. léta 20. stol.
Horušany	Plzeň - jih	1895, 1896, 1909
Chocenice	Plzeň - jih	1880; 1882
Chrastavice	Domažlice	1888
Jarov	Plzeň - jih	1923
Kaliště - Rudický les	Klatovy	1903, 1905, 1907
Kaliště - Teplý les	Klatovy	1907-1909
Kamýk - Těšnice	Klatovy	1915
Kbel	Plzeň - jih	1893
Koloveč	Domažlice	1951
Krchleby	Domažlice	1889; 1891
Lišina	Plzeň - jih	Před r. 1890
Luženice	Domažlice	1886-8
Malovice	Tachov	1934
Meclov	Domažlice	80. léta 19. stol.; 1938-40; 1965
Milínov - Javor	Plzeň - jih	1878-83
Nezdice - Loupensko	Klatovy	1890; 1897
Nezdice - Velký les	Klatovy	1895, 1902
Nová Hospoda	Plzeň	1923, 1947-48, 1954-57
Nová Huť	Plzeň - sever	1907-1911; 1912-1925
Ostřetice	Klatovy	1892
Podražnice - Kocourovský les	Domažlice	1875; 1933; 1977-1981
Podražnice - Nová Obora I	Domažlice	1971-1974
Podražnice - Stará Obora	Domažlice	1982-1984
Roupov - Na Chejlimu	Plzeň - jih	1896
Sedlec - Hůrka	Plzeň - J	1883
Stříbro	Tachov	1936
Svrčovec - Andělice	Klatovy	1887, 1898
Štáhlavy - Hájek	Plzeň - jih	1878-84
Štáhlavy - Svídná	Plzeň - jih	1883
Tajanov - Husín	Klatovy	1885-1897
Točník	Klatovy	1903, 1911, 1914
Třebnice	Domažlice	1884
Třebnice - Milavče	Domažlice	1878
Únehle	Tachov	1933
Vrhaveč	Tachov	1928-1930
Vřeskovice	Klatovy	1896
Všekary - Boušov	Domažlice	1896
Všekary - Hustá Léc	Domažlice	1896
Zelené	Plzeň - jih	1894; 1935-1939
Žákava - Svářeč	Plzeň - jih	1879

Tabulka 1

Lokalita	Okres	Datum výzkumu
Albrechtice nad Vltavou - Kopanina	Písek	1882
Albrechtice nad Vltavou - V kopcích	Písek	1883
Bernartice	Písek	?
Březí u Týna nad Vltavou	České Budějovice	?
Černýšovice	Tábor	1904
Čichtice	Strakonice	1882, 1897
Dobešice - Slavná hora	Písek	1973; 2004
Dobešice-Na hrúbatech	Písek	1965; 2007-2008
Dobronice	Tábor	1904
Doubrava	České Budějovice	?
Hluboká nad Vltavou - Tolom	České Budějovice	1884, 1888
Hluboká nad Vltavou - U buku	České Budějovice	1935
Hosty - Močín	České Budějovice	1894, 1895, 1902, 1906, 1907
Hosty - Na pláni	České Budějovice	1907, 1910, 1912
Hvoždany - Hemery	Tábor	1894-1895, 1897
Kostelec	České Budějovice	1882-1884
Křtěnov	České Budějovice	1882-3; 1930; 80. léta 20. stol.
Kučer	Písek	1940
Opalice	České Budějovice	1929, 1930
Paseky	Písek	1894
Písek	Písek	2008
Řepeč	Tábor	1897
Sepekov	Písek	1898-1899
Skály	Písek	1884
Staré Sedlo	Tábor	1865, 1867, 1897
Temešvár	Písek	1931
Topělec	Písek	1927, 1948, 1951
Týn nad Vltavou	České Budějovice	1971, 1972
Údraž	Písek	1885-1886
Újezd u Vodňan	Strakonice	1883, 1904
Zběšice	Písek	1899

Tabulka 2

Katastr	Okres	Datum výzkumu
Hořovice	Hořovice	1949-1953
Chodouň	Chodouň	1908-1909
Brandýs nad Labem	Praha - východ	?
Řáblice	Praha - sever	1925
Dobříčany	Žatec	1938
Dolany	Mělník	1934
Droužkovice	Chomutov	1897
Chotěšov	Louny	1866
Houška	Praha - východ	?
Lipany	Praha (P0)	?
Líšany	Louny	?
Lovosice	Litoměřice	1884
Malnice	Louny	1943
Netovice	Kladno	1892
Nymburk	Nymburk	1941
Obrnice	Most	1899
Osluchov	Kladno	90. léta 19. století
Praha-Braník	Praha 4	1908
Praha-Hloubětín	Praha 3	1935
Praha-Troja	Praha 8	1914-1916
Praha-Kobylisy	Praha 8	?
Velká Dobrá	Kladno	1890-1891
Modřany	Praha 4	1920

Tabulka 3

Lokalita	Okres	Datum výzkumu
Bílovice - Lutonín	Prostějov	1996
Borotice	Znojmo	1962-1963; 1976-1996
Bošovice - U čtyř tabulí	Vyškov	1930
Bošovice - U dvou závor	Vyškov	1930
Čeložnice - Pod bradlem	Hodonín	1921, 1931; 1933
Čeložnice - Pod malou Ostrou	Hodonín	1930-33; 1948
Čeložnice - U kvartýru	Hodonín	1932
Dambořice - Líchy	Hodonín	1930-31
Letonice	Vyškov	1931
Miroslav	Znojmo	1936
Suchohrdly	Znojmo	1924; 1930
Velké Hostěrádky - Líchy	Hodonín	1928-1930
Velké Hostěrádky - Skřípov	Hodonín	1928

Tabulka 4

Lokalita	Kreis	Datum výzkumu
Abbachhof	Regensburg (Land)	1869
Aidenbach	Passau (Land)	kolem r. 1880
Allersfelden	Neumarkt i. d. OPf.	1889
Altessing	Kelheim	1974
Altheim	Lanshut (Land)	1938
Amtmannsdorf	Eichstätt	1896
Anning	Deggendorf	1920
Arzthofen	Neumarkt i. d. OPf.	1892
Ballertshofen	Neumarkt i. d. OPf.	1892
Beilngries	Eichstätt	1904-1910
Beratzhausen	Regensburg (Land)	1893
Brunn	Neumarkt i. d. OPf.	1902/03
Burgweinting	Regensburg (Stadt)	1892
Deinsdorf	Amberg-Sulzbach	1908
Eichhofen	Regensburg (Land)	1896; 1906
Eilsbrunn	Regensburg (Land)	1906
Nittenau-Einsiedler Forst	Schwandorf	1845
Endorf/Rechberg	Regensburg (Stadt)	1906
Eugenbach	Lanshut (Land)	1912
Finsterhaid	Neumarkt i. d. OPf.	1891
Deggendorf-Fischerdorf	Deggendorf	1982
Friesenhof	Regensburg (Land)	1893
Götzenöd	Amberg-Sulzbach	1930, 1932
Haunersdorf	Deggendorf	1915
Hienheimer Forst	Kelheim	1937
Höhengau	Amberg-Sulzbach	1905
Hörmannsdorf	Neumarkt i. d. OPf.	1884
Hohengebraching	Regensburg (Land)	1905
Hüttenkofen	Lanshut (Land)	1878
Ihrlenstein	Kelheim	1864; 1920
Kerm	Regensburg (Land)	1902
Kleinprüfening	Regensburg (Land)	1907
Mamming	Dingolfing-Landau	1963
Mantlach	Neumarkt i. d. OPf.	1897
Medersbach	Regensburg (Land)	1899
Neuenhinzenhausen	Eichstätt	1895
Neuhaus	Neumarkt i. d. OPf.	1900-1903
Niederhausen	Dingolfing-Landau	1850
Paulushofen	Eichstätt	1847
Pörndorf	Lanshut (Land)	1910
Premershofen	Neumarkt i. d. OPf.	1892
Riedenburg	Kelheim	1903
Ronsolden	Neumarkt i. d. OPf.	1887
Sandharlanden	Kelheim	1929
Sankt Helena	Neumarkt i. d. OPf.	1904
Schönbrunn	Lanshut (Land)	1909
Schwend	Amberg-Sulzbach	1897
Thonhausen	Amberg-Sulzbach	1892
Trautmannshofen	Neumarkt i. d. OPf.	1891

Tabulka 5

Lokalita	Pohřeb	Ritus	Pohlaví	Věk	Poloha	Orientace
Borotice (okr. Znojmo)	14/1	kostrový	muž	maturus-senilis	-	-
	14/2	kostrový	-	adultus	-	-
	14/3	kostrový	-	dítě	-	-
Bulhary 1 (okr. Břeclav)	1	kostrový	-	dítě	natažená	Z-V
	2	kostrový	-	-	natažená	V-Z
	3	kostrový	žena ?	-	natažená	SZ-JV
Bulhary 2 (okr. Břeclav)	1	kostrový	žena	adultus	-	-
	2	kostrový	muž	adultus	-	-
	3	kostrový	-	adultus	-	-
Křenovice (okr. Vyškov)	1	kostrový	-	dospělý	-	-
	2	kostrový	-	dítě	-	-
Morkůvky (okr. Břeclav)	1	kostrový	-	-	skrčená	-
	2	kostrový	-	-	skrčená	-
Kaliště (okr. Klatovy)	27/1	kostrový	-	-	-	-
	27/2	kostrový	-	-	-	-
Lovosice (okr. Litoměřice)	1	kostrový	-	-	skrčená	SZ-JV
	2	kostrový	-	-	skrčená	JZ-SV
Vrhavec (okr. Stříbro)	1/3	žárový	-	dospělý	-	-
	1/4	žárový	-	dospělý	-	-
	1/5	žárový	-	dítě	-	-

Tabulka 6

Lokalita	Označení objektu	Pohlaví	Věk
Bečov (okr. Most)	-	-	Infans I (4)
Ervěnice (okr. Most)	-	muž	adultus I
		-	dospělý
		-	dospělý
Konobříž (okr. Most)	Jáma 1/70	muž	20-25
	Jáma 2/70	-	adultus-maturus
	Jáma 6/70	muž	dospělý
		-	-
		-	infans II
	Jáma 16/70	muž	dospělý
	Jáma 17/70	muž	dospělý
muž		infans II-III	
Lipenec (okr. Louny)	Jáma 1	žena	dospělý
Prosmyky (okr. Litoměřice)	-	-	novorozenec
Hulín (okr. Kroměříž)	-	-	-
Ivanovice na Hané (okr. Vyškov)	Objekt 518/802	-	dítě
	Objekt 518/803	-	dítě
	Objekt 518/804	žena	dospělý
	Objekt 518/805	-	dítě
Pavlov – „Horní pole“ (okr. Břeclav)	Objekt 377	-	-
	Objekt 479	-	-
Újezd u Brna (okr. Brno)	-	-	-

Tabulka 7

Deskriptor	Četnost
jehlice	144
náramek	130
amfora	79
střepey	78
mísa	58
šálek/koflík	56
šipka	54
dýka	46
miska	44
nádoba	41
džbáněk	40
prsten	38
mísa na nožce	36
hrnek	31
puklice	27
závěsek	26
jantar	21
sekerka	20
zlomek bronzu	20
zlatý předmět	20
hrnec	18
kamenný předmět	17

Tabulka 8

Hodn.:	VI. čísla (Cechy) Extrakce: Hlavní komponenty			
	vř. číslo	% celk. rozptylu	Kumulativ. vlast. číslo	Kumulativ. %
1	2,320151	10,54614	2,32015	10,54614
2	1,842455	8,37480	4,16261	18,92094
3	1,506155	6,84616	5,66876	25,76710
4	1,308516	5,94780	6,97728	31,71490
5	1,246455	5,66570	8,22373	37,38060
6	1,183703	5,38047	9,40743	42,76107
7	1,121401	5,09728	10,52884	47,85834
8	1,028109	4,67322	11,55694	52,53157
9	0,993342	4,51519	12,55029	57,04676
10	0,984482	4,47492	13,53477	61,52167
11	0,938217	4,26462	14,47299	65,78630
12	0,915198	4,15999	15,38818	69,94629
13	0,851880	3,87218	16,24006	73,81847
14	0,806158	3,66435	17,04622	77,48283
15	0,769707	3,49867	17,81593	80,98149
16	0,735652	3,34387	18,55158	84,32537
17	0,686464	3,12029	19,23804	87,44566
18	0,626515	2,84779	19,86456	90,29345
19	0,605736	2,75335	20,47030	93,04680
20	0,554407	2,52003	21,02470	95,56683
21	0,513599	2,33454	21,53830	97,90137

Tabulka 9

Proměnná	Faktor, zátěže (Varimax normaliz.) (Cechy) Extrakce: Hlavní komponenty (Označené zatěže jsou >.500000)								
	Faktor 1	Faktor 2	Faktor 3	Faktor 4	Faktor 5	Faktor 6	Faktor 7	Faktor 8	Faktor 9
Amfora	0,106703	0,142004	-0,117084	0,599770	0,166563	-0,071509	0,093988	0,138041	-0,133835
Misa	0,000272	0,694011	0,004294	0,092201	0,106796	0,116121	0,197077	0,026084	0,155880
Misa na nožce	0,038579	-0,028709	0,221365	0,259717	-0,166016	-0,584826	-0,170508	0,075622	0,307479
Miska	0,032470	0,002754	-0,012683	0,033411	0,804204	0,052739	-0,010720	0,013559	0,059489
Džbáněk	-0,108950	0,078572	0,076570	0,452131	0,412754	-0,223930	0,020233	0,198533	0,060579
Šálek/koflík	0,179333	0,186350	-0,015635	0,303445	-0,010722	0,152439	0,720694	-0,116554	0,048869
Hrněk	-0,163660	0,506848	-0,104248	0,303706	-0,144638	0,259746	-0,240881	0,018709	-0,201437
Hrnec	-0,047253	0,205051	0,049583	0,108157	-0,099898	0,616326	-0,009043	0,153946	0,229510
Nádoba	0,045400	-0,092673	-0,091744	-0,024147	0,013469	0,131598	0,032452	0,843918	0,036929
Střepy	-0,100353	-0,257313	-0,162648	-0,064196	-0,086386	0,073861	0,055525	-0,436863	0,129323
Jehlice	0,718059	0,087835	0,242388	-0,053657	-0,115137	-0,031741	0,013116	0,053646	-0,118996
Náramek	0,773525	-0,058292	-0,127802	0,023608	0,040517	-0,047767	0,031655	-0,004723	0,002878
Prstěn	0,468630	-0,001266	-0,060193	0,065546	0,298549	-0,161608	-0,172139	0,153037	0,222950
Závěsek	0,478794	-0,242406	0,059231	0,377091	0,025991	0,256135	-0,148032	0,001122	-0,131345
Puklice	0,267306	-0,086488	0,009312	0,284980	0,132062	0,103878	-0,560615	-0,254317	-0,019695
Sekerka	0,104690	0,223806	0,630544	-0,296443	0,259321	0,088751	-0,047550	-0,129589	-0,179300
Dýka	0,026865	-0,028850	0,103169	0,017731	-0,093372	-0,070722	0,001901	0,057176	-0,834240
Šípka	-0,082453	-0,066498	0,762646	-0,005148	0,006092	-0,000957	-0,056502	0,089414	-0,078314
Zlomek bronzu	-0,112623	-0,465942	0,378563	0,086155	0,079228	0,441451	0,020086	-0,034607	0,196549
Zlatý předmět	0,158128	-0,137127	0,542434	0,198706	-0,248948	-0,123741	0,100777	-0,029966	0,089680
Janťar	0,402348	0,209289	0,021958	0,091016	-0,094115	-0,036338	-0,471307	0,071141	0,161963
Kamenný předmět	0,020670	0,046023	0,056052	0,636396	-0,082189	0,073317	-0,037012	-0,118538	0,099450

Tabulka 10

Deskriptor	Četnost
střepy	81
jehlice ostatní	54
amfora	30
jehlice s pečetítkovitou hlavicí	19
jehlice s hřebíkovitou hlavicí	19
drátek	18
zlomek bronzu	17
náramek	16
dýka	14
šálek/koflík	13
hrnec	13
zvířecí kosti	10
jehlice s kulovitou hlavicí	8

Tabulka 11

Proměnná	Korelace (FA)													
	Amfora	Šálek/koflík	Hrnec	Hrnec	Střepy	J pečetit	J hřebík	J kulov	J ostatní	Náramek	Drátek	Dýka	Zlomek bronzu	Zvířecí kosti
Amfora	1,00	-0,06	0,24	0,03	-0,00	0,18	-0,02	0,13	-0,17	0,15	0,09	-0,19	-0,05	-0,09
Šálek/koflík	-0,06	1,00	-0,11	-0,01	0,21	-0,06	-0,13	0,21	-0,27	0,09	0,09	-0,11	-0,05	-0,09
Hrnec	0,24	-0,11	1,00	0,09	0,05	-0,06	-0,13	0,21	0,09	0,02	0,02	-0,11	0,03	0,00
Hrnec	0,03	-0,01	0,09	1,00	-0,10	0,03	-0,04	0,14	-0,08	-0,04	-0,04	-0,10	-0,03	-0,09
Střepy	-0,00	0,21	0,05	-0,10	1,00	-0,16	0,01	0,15	0,09	-0,00	0,09	-0,13	0,07	0,11
J pečetit	0,18	-0,06	-0,06	0,03	-0,16	1,00	-0,11	-0,11	-0,29	-0,16	-0,10	-0,07	-0,09	-0,12
J hřebík	-0,02	-0,13	-0,13	-0,04	0,01	-0,11	1,00	-0,11	-0,25	-0,04	0,28	-0,07	0,10	-0,03
J kulov	0,13	0,21	0,21	0,14	0,15	-0,11	-0,11	1,00	-0,16	0,42	0,07	-0,09	-0,01	0,04
J ostatní	-0,17	-0,27	0,09	-0,08	0,09	-0,29	-0,25	-0,16	1,00	-0,24	-0,24	0,12	-0,13	0,11
Náramek	0,15	0,09	0,02	-0,04	-0,00	-0,16	-0,04	0,42	-0,24	1,00	0,10	-0,06	-0,02	-0,03
Drátek	0,09	0,09	0,02	-0,04	0,09	-0,10	0,28	0,07	-0,24	0,10	1,00	-0,06	0,18	-0,03
Dýka	-0,19	-0,11	-0,11	-0,10	-0,13	-0,07	-0,07	-0,09	0,12	-0,06	-0,06	1,00	0,02	-0,00
Zlomek bronzu	-0,05	-0,05	0,03	-0,03	0,07	-0,09	0,10	-0,01	-0,13	-0,02	0,18	0,02	1,00	-0,02
Zvířecí kosti	-0,09	-0,09	0,00	-0,09	0,11	-0,12	-0,03	0,04	0,11	-0,03	-0,03	-0,03	-0,02	1,00

Tabulka 12

VI. čísla (FA)				
Extrakce: Hlavní komponenty				
Hodn.	vl. číslo	% celk. rozptylu	Kumulativ. vlast. číslo	Kumulativ. %
1	1,995816	14,25583	1,99582	14,2558
2	1,596151	11,40108	3,59197	25,6569
3	1,551929	11,08521	5,14390	36,7421
4	1,290165	9,21546	6,43406	45,9576
5	1,141815	8,15582	7,57588	54,1134
6	1,042939	7,44957	8,61881	61,5630
7	0,976336	6,97383	9,59515	68,5368
8	0,909334	6,49524	10,50449	75,0320
9	0,779629	5,56878	11,28411	80,6008
10	0,700871	5,00622	11,98498	85,6070
11	0,652589	4,66135	12,63757	90,2684
12	0,584974	4,17839	13,22255	94,4468
13	0,475418	3,39584	13,69797	97,8426
14	0,302034	2,15739	14,00000	100,0000

Tabulka 13

Faktor. zátěže (Varimax normaliz.) (FA)						
Extrakce: Hlavní komponenty						
(Označené zatěže jsou >,500000)						
Proměnná	Faktor 1	Faktor 2	Faktor 3	Faktor 4	Faktor 5	Faktor 6
Amfora	0,207145	-0,035775	-0,521350	0,570025	0,031728	0,094153
Šálek/koflík	0,310475	0,104851	-0,076545	-0,471941	0,619265	-0,176185
Hrnek	0,112495	0,057115	0,121643	0,762955	0,079095	-0,115493
Hrnec	-0,007399	0,057996	0,081170	0,185955	0,029330	-0,815167
Střepy	-0,007606	-0,070560	0,241514	0,047518	0,730679	0,250967
J pečetit	-0,225312	0,196693	-0,772581	-0,019049	-0,061420	-0,100003
J hřebík	-0,125744	-0,736561	-0,084782	-0,076735	-0,078198	0,085798
J kulov	0,747128	0,078521	0,102634	0,189411	0,217004	-0,139327
J ostatní	-0,352480	0,394745	0,583167	0,232729	-0,087596	0,213679
Náramek	0,845656	-0,051811	-0,034261	0,012160	-0,115443	0,109128
Drátek	0,169890	-0,688586	-0,043500	0,026407	0,136706	0,042246
Dýka	0,049203	0,094505	0,297685	-0,324812	-0,564077	0,075821
Zlomek bronzu	-0,056484	-0,552072	0,223463	0,043148	0,011035	-0,153003
Zvířecí kosti	-0,021240	0,077177	0,220132	0,110555	0,100163	0,511958

Tabulka 14

Externí evidence		faktor 1	faktor 2	faktor 3-	faktor 3+	faktor 4	faktor 5-	faktor 5+	faktor 6-	faktor 6+
Chronologie	BB1	5	3	1	11	3	11	0	1	4
	BB2-BC1	1	13	10	1	2	2	1	2	5
	BC2-BC2/D	9	0	3	4	4	0	4	6	1
	neurčeno	2	4	6	1	4	1	7	3	1
Pohřební ritus	žárový	13	10	14	8	11	4	12	10	6
	kostrový	4	9	6	9	2	10	0	2	5
	neurčeno	0	1	0	0	0	0	0	0	0
Pohlaví	žena	3	8	8	1	3	1	2	5	1
	muž	3	5	1	11	2	8	1	2	3
	neurčeno	11	7	11	5	8	5	9	5	0
Věk	dítě	8	3	5	5	3	9	4	0	5
	dospělý	5	15	10	9	8	4	4	9	3
	neurčeno	3	3	5	3	2	1	4	3	3
Forma hrobu	mohyla	7	16	13	9	4	11	5	5	4
	ploché hrob	5	4	7	5	5	3	6	4	6
	válcovitý hrob	5	0	0	3	4	0	1	3	1

Tabulka 15

Deskriptor	Četnost
výzdoba plastická	44
jedno ucho	38
amfora	33
dvě ucha	28
hrnek	24
nožka	22
ostatní nádoby	12
šálek	9
výzdoba rytá	8

Tabulka 16

Proměnná	Korelace (pitten_keramika) Označ. korelace jsou významné na hlad. $p < ,05000$ N=78 (Celé případy vynechány u ChD)									
	Amfora	Hrnek	Šálek	Ostatní nádoby	Výzdoba plastická	Výzdoba rytá	Dvě ucha	Jedno ucho	Nožka	
Amfora	1,00	-0,57	-0,31	-0,37	0,28	0,22	0,50	-0,61	0,33	
Hrnek	-0,57	1,00	-0,24	-0,28	0,19	-0,13	-0,33	0,31	-0,17	
Šálek	-0,31	-0,24	1,00	-0,15	-0,41	-0,12	-0,27	0,38	-0,23	
Ostatní nádoby	-0,37	-0,28	-0,15	1,00	-0,27	-0,03	-0,02	0,09	-0,03	
Výzdoba plastická	0,28	0,19	-0,41	-0,27	1,00	-0,04	0,12	-0,15	0,32	
Výzdoba rytá	0,22	-0,13	-0,12	-0,03	-0,04	1,00	-0,08	-0,07	-0,02	
Dvě ucha	0,50	-0,33	-0,27	-0,02	0,12	-0,08	1,00	-0,71	0,30	
Jedno ucho	-0,61	0,31	0,38	0,09	-0,15	-0,07	-0,71	1,00	-0,31	
Nožka	0,33	-0,17	-0,23	-0,03	0,32	-0,02	0,30	-0,31	1,00	

Tabulka 17

Hodn.	Vl. čísla (pitten_keramika) Extrakce: Hlavní komponenty			
	vl. číslo	% celk. rozptylu	Kumulativ. vlast. číslo	Kumulativ. %
1	2,964578	32,93976	2,964578	32,9398
2	1,652238	18,35820	4,616816	51,2980
3	1,217615	13,52905	5,834431	64,8270
4	1,090333	12,11481	6,924764	76,9418
5	0,856056	9,51174	7,780821	86,4536
6	0,582684	6,47427	8,363505	92,9278
7	0,382823	4,25359	8,746328	97,1814
8	0,253672	2,81858	9,000000	100,0000

Tabulka 18

Proměnná	Faktor: zatěže (Varimax normaliz.) (pitten_ke) Extrakce: Hlavní komponenty (Označené zatěže jsou $>,700000$)			
	Faktor 1	Faktor 2	Faktor 3	Faktor 4
Výzdoba rytá	-0,016356	0,027088	0,007767	-0,952630
Amfora	0,793467	0,040791	0,357651	-0,345574
Ostatní nádoby	-0,026360	-0,053404	-0,972561	0,014333
Výzdoba plastická	0,167075	0,702570	0,365791	0,060709
Jedno ucho	-0,826994	-0,177243	-0,009250	0,065920
Nožka	0,514085	0,310902	0,036222	0,142419
Dvě ucha	0,823846	0,089344	-0,055553	0,151117
Šálek	-0,264728	-0,836467	0,258984	0,196785
Hrnek	-0,645500	0,577102	0,198169	0,222492

Tabulka 19

Externí evidence		faktor 1+	faktor 1-	faktor 2+	faktor 2-	faktor 3	faktor 4
Chronologie	B A2/B B1	0	1	1	0	4	2
	B B1	2	4	1	0	2	1
	B B2 - B C1	7	4	4	0	1	3
	B C2 - B C2/B D	7	2	6	5	3	1
	neurčeno	4	3	5	4	2	1
Pohřební ritus	žárový	17	13	16	9	11	7
	kostrový	3	1	1	0	1	1
	neurčeno	0	0	0	0	0	0
Pohlaví	žena	12	4	3	3	1	1
	muž	0	3	4	0	5	3
	neurčeno	8	7	10	6	6	4
Věk	dítě	5	5	5	2	4	2
	dospělý	12	8	11	3	8	4
	neurčeno	3	1	1	4	0	1
Forma hrobu	mohyla	13	8	8	2	8	5
	ploché hrob	4	4	5	7	2	2
	válcovitý hrob	3	2	4	0	2	1

Tabulka 20

Deskriptor	Četnost
zdobená jehlice	82
vodorovné rýhy	80
kulatá jehla	76
provrtaný krček	41
ostatní jehlice	35
svislé rýžky	32
hřebíkovitá	27
zbořená hlavice	25
čtyřhranná jehla	25
pečetítkovitá	24
rýhy na jehlici	16
zlvněná jehla	13
kulovitá	8
kuželovitá	8
tordovaná jehla	8

Tabulka 21

Hodn.	VI. čísla (Pitten_jehlice) Extrakce: Hlavní komponenty			
	vl. číslo	% celk. rozptylu	Kumulativ. vlast. číslo	Kumulativ. %
1	4,525101	30,16734	4,52510	30,1673
2	2,991593	19,94395	7,51669	50,1113
3	2,026439	13,50960	9,54313	63,6209
4	1,265915	8,43943	10,80905	72,0603
5	1,174100	7,82734	11,98315	79,8877
6	1,026947	6,84631	13,01010	86,7340
7	0,608777	4,05851	13,61887	90,7925
8	0,456498	3,04332	14,07537	93,8358
9	0,347678	2,31786	14,42305	96,1537
10	0,272547	1,81698	14,69560	97,9706
11	0,166394	1,10929	14,86199	99,0799
12	0,068884	0,45922	14,93087	99,5392
13	0,050897	0,33932	14,98177	99,8785
14	0,018229	0,12153	15,00000	100,0000

Tabulka 22

Proměnná	Faktor: zatěže (Varimax normaliz.) (FA_Pitten_jehlice) Extrakce: Hlavní komponenty (Označené zatěže jsou > ,700000)					
	Faktor 1	Faktor 2	Faktor 3	Faktor 4	Faktor 5	Faktor 6
pečetítkovitá	-0,169145	0,336416	-0,576725	0,364948	0,413446	0,427560
kulovitá	-0,104974	0,087501	-0,132204	-0,948932	0,050789	0,076714
hřebíkovitá	-0,214275	-0,349655	0,758533	0,058354	0,059313	0,378359
kuželovitá	-0,076033	0,103591	-0,159819	0,050831	-0,937285	0,054689
ostatní	0,456465	-0,084751	-0,024050	0,129902	0,078691	-0,814537
vodorovné rýhy	0,027131	0,929899	0,060108	-0,048872	-0,068571	0,091305
svislé rýžky	-0,271739	0,387374	0,077667	0,328116	-0,356708	0,377181
zdobená jehla	-0,001703	0,949068	0,040806	-0,014164	-0,050804	0,076777
zdobená hlavice	0,255963	0,190402	0,774282	0,119451	0,093080	0,086121
kulatá jehla	-0,915264	0,312765	-0,146030	-0,035616	-0,037803	0,004962
čtyřhranná jehla	0,934988	-0,281330	0,148331	0,024832	0,032615	0,037795
zvlíněná jehla	0,788614	0,187284	0,081462	0,010704	0,050902	-0,282618
tordovaná jehla	0,302684	-0,734482	0,081921	-0,002195	-0,010660	0,490462
provrtaný krček	0,318569	0,196490	0,784443	0,100793	0,131691	-0,297863
rýhy na jehle	0,798157	0,211866	0,102583	0,034598	0,045106	-0,341904

Tabulka 23

Externí evidence		faktor 1+	faktor 1-	faktor 2+	faktor 2-	faktor 3+	faktor 3-	faktor 4	faktor 5	faktor 6
Chronologie	B A2/B B1	1	1	1	2	0	0	0	0	1
	B B1	21	6	18	9	3	3	0	1	5
	B B2 - B C1	0	42	40	4	13	14	0	7	4
	B C2 - B C2/B D	0	20	18	2	0	7	8	0	3
	neurčeno	0	7	2	3	2	0	0	0	4
Pohřební ritus	žárový	5	47	40	14	8	17	8	4	12
	kostrový	17	29	39	6	10	7	0	4	5
	neurčeno	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Pohlaví	žena	12	26	32	5	5	10	3	3	4
	muž	5	13	17	1	4	0	1	2	4
	neurčeno	5	37	30	14	9	14	4	3	9
Věk	dítě	8	18	17	10	5	7	2	2	5
	dospělý	14	46	52	8	10	13	5	5	10
	neurčeno	0	12	10	2	3	4	1	1	2
Forma hrobu	mohyla	13	54	58	9	18	17	2	7	8
	plochý hrob	9	16	16	10	0	7	1	1	8
	válcovitý hrob	0	6	5	1	0	0	5	0	1

Tabulka 24

Korelace (Bavorsko)																
Označ. korelace jsou významné na hlad. p < ,05000																
N=94 (Celé případy vynechány u ChD)																
Proměnná	Šálek	Hrnek	Hrniec	Miska	Mísa	Střepey	Jehlice	Náramek	Prsten	Spirála	Závěsek	Puklice	Trubička	Dýka	Sekerka	
Šálek	1,00	0,13	-0,02	0,05	-0,17	0,20	0,07	-0,01	-0,01	0,07	0,07	-0,16	0,05	-0,02	0,04	
Hrnek	0,13	1,00	-0,11	-0,07	0,15	-0,03	-0,20	-0,21	-0,15	-0,11	-0,11	-0,13	-0,12	-0,11	-0,08	
Hrniec	-0,02	-0,11	1,00	0,07	0,11	0,04	-0,03	-0,05	-0,08	-0,02	-0,02	-0,06	-0,14	-0,12	-0,09	
Miska	0,05	-0,07	0,07	1,00	0,03	-0,08	-0,10	-0,07	-0,12	-0,03	-0,11	-0,23	0,02	-0,10	-0,03	
Mísa	-0,17	0,15	0,11	0,03	1,00	-0,13	-0,09	0,06	0,05	0,00	0,00	-0,05	-0,03	-0,07	-0,01	
Střepey	0,20	-0,03	0,04	-0,08	-0,13	1,00	0,08	-0,00	0,08	0,11	0,29	-0,03	0,25	0,04	0,01	
Jehlice	0,07	-0,20	-0,03	-0,10	-0,09	0,08	1,00	0,10	0,11	0,07	0,21	0,02	0,07	0,25	0,20	
Náramek	-0,01	-0,21	-0,05	-0,07	0,06	-0,00	0,10	1,00	0,19	-0,08	0,19	-0,06	0,24	-0,32	-0,24	
Prsten	-0,01	-0,15	-0,08	-0,12	0,05	0,08	0,11	0,19	1,00	0,16	0,16	0,01	0,35	-0,08	-0,02	
Spirála	0,07	-0,11	-0,02	-0,03	0,00	0,11	0,07	-0,08	0,16	1,00	0,28	0,02	0,14	0,09	0,18	
Závěsek	0,07	-0,11	-0,02	-0,11	0,00	0,29	0,21	0,19	0,16	0,28	1,00	0,02	0,24	-0,13	-0,10	
Puklice	-0,16	-0,13	-0,06	-0,23	-0,05	-0,03	0,02	-0,06	0,01	0,02	0,02	1,00	0,08	0,13	0,01	
Trubička	0,05	-0,12	-0,14	0,02	-0,03	0,25	0,07	0,24	0,35	0,14	0,24	0,08	1,00	-0,14	-0,10	
Dýka	-0,02	-0,11	-0,12	-0,10	-0,07	0,04	0,25	-0,32	-0,08	0,09	-0,13	0,13	-0,14	1,00	0,33	
Sekerka	0,04	-0,08	-0,09	-0,03	-0,01	0,01	0,20	-0,24	-0,02	0,18	-0,10	0,01	-0,10	0,33	1,00	

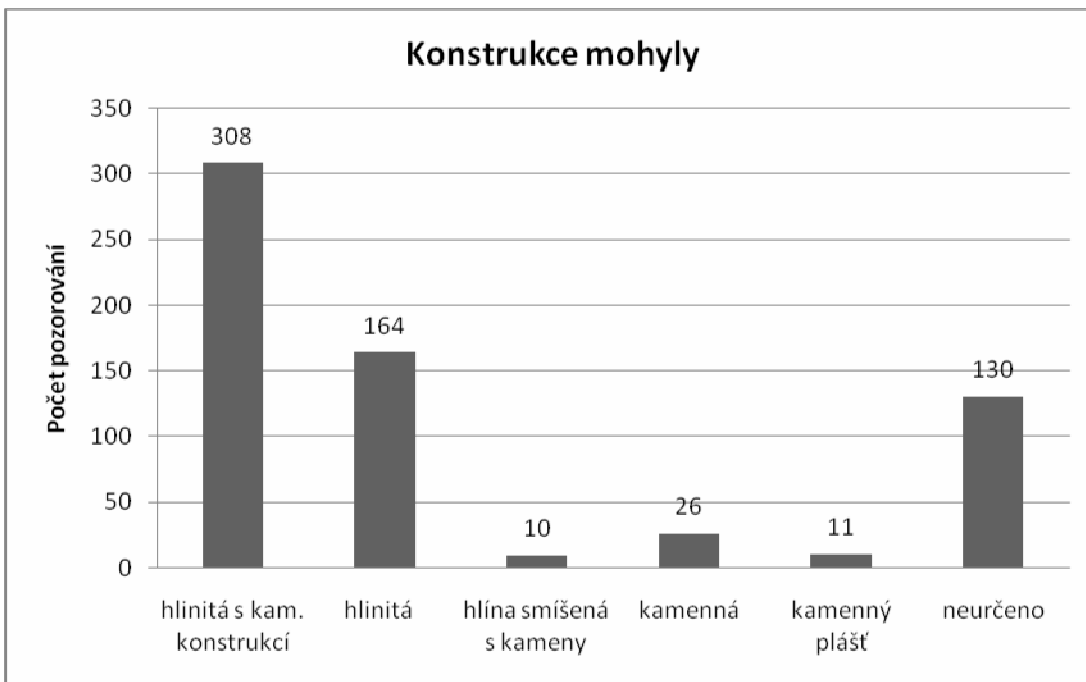
Tabulka 25

VI. čísla (Bavorsko)				
Extrakce: Hlavní komponenty				
Hodn.	vl. číslo	% celk. rozptylu	Kumulativ. vlast. číslo	Kumulativ. %
1	2,161937	14,41291	2,16194	14,4129
2	1,863768	12,42512	4,02571	26,8380
3	1,422730	9,48487	5,44844	36,3229
4	1,214219	8,09479	6,66265	44,4177
5	1,156304	7,70870	7,81896	52,1264
6	1,096851	7,31234	8,91581	59,4387
7	1,013717	6,75811	9,92953	66,1968
8	0,847534	5,65022	10,77706	71,8471
9	0,807024	5,38016	11,58408	77,2272
10	0,722756	4,81837	12,30684	82,0456
11	0,669501	4,46334	12,97634	86,5089
12	0,609321	4,06214	13,58566	90,5711
13	0,549783	3,66522	14,13545	94,2363
14	0,458891	3,05927	14,59434	97,2956
15	0,405663	2,70442	15,00000	100,0000

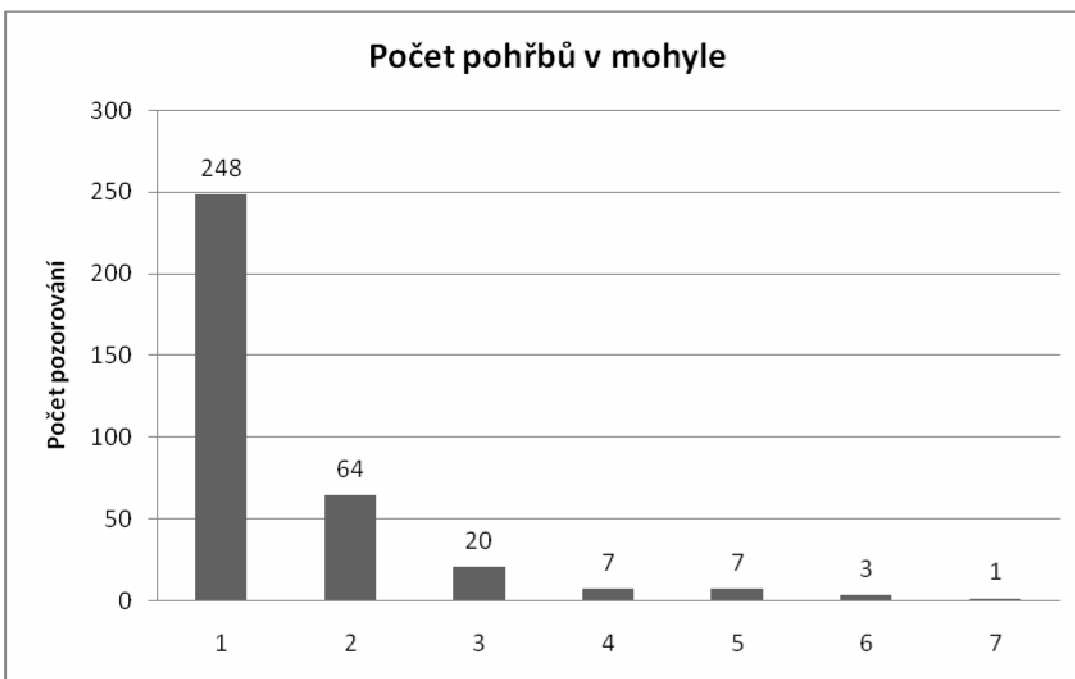
Tabulka 26

Faktor. zátěže (Varimax normaliz.) (Bavorsko)							
Extrakce: Hlavní komponenty							
(Označené zatěže jsou >,500000)							
Proměnná	Faktor 1	Faktor 2	Faktor 3	Faktor 4	Faktor 5	Faktor 6	Faktor 7
Šálek	0,001109	-0,035972	0,635027	0,012495	-0,352645	0,260445	0,030831
Hrnek	0,037693	0,049042	0,465482	0,398161	0,198628	-0,109763	0,596337
Hrniec	0,693767	0,203573	-0,141183	-0,256112	0,212186	0,299906	-0,132667
Miska	0,020278	0,029676	0,188475	-0,830582	-0,042273	-0,132133	0,095585
Mísa	0,015928	0,043449	0,016346	0,051018	0,855853	-0,026577	0,071378
Střepey	0,002020	0,030293	0,155902	0,118381	-0,300432	0,671660	0,031574
Jehlice	-0,027765	-0,319054	0,147315	0,199505	-0,050435	0,103848	-0,738993
Náramek	-0,289662	0,569747	0,045775	0,061187	0,076689	-0,047267	-0,535153
Prsten	-0,616059	0,058576	-0,084614	-0,022698	0,208935	0,209441	-0,199453
Spirála	-0,224759	-0,360666	-0,088486	-0,200071	0,200186	0,589315	0,084149
Závěsek	-0,130569	0,154032	0,033451	0,159214	0,078596	0,671679	-0,237579
Puklice	-0,058559	-0,074825	-0,728813	0,315964	-0,208038	0,056843	0,106936
Trubička	-0,652978	0,214272	-0,089435	-0,124684	-0,104873	0,344584	-0,046111
Dýka	0,074563	-0,736700	-0,125250	0,133798	-0,152404	-0,060113	-0,102759
Sekerka	-0,043185	-0,755644	0,083659	-0,055149	0,082140	-0,016298	-0,124922

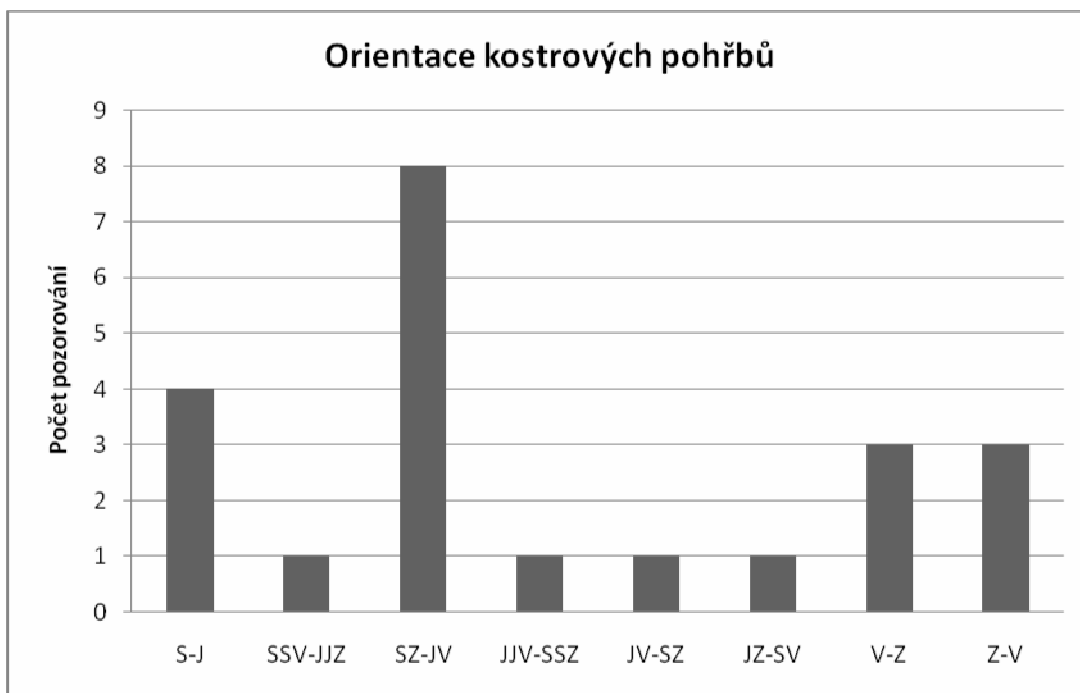
Tabulka 27

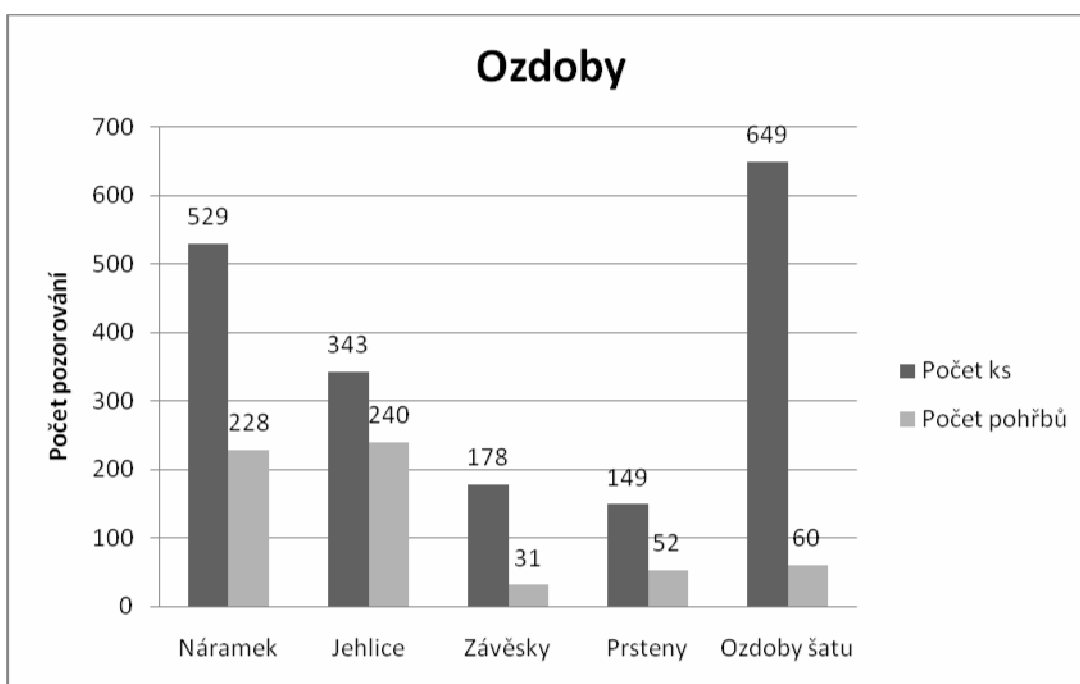
Graf 1

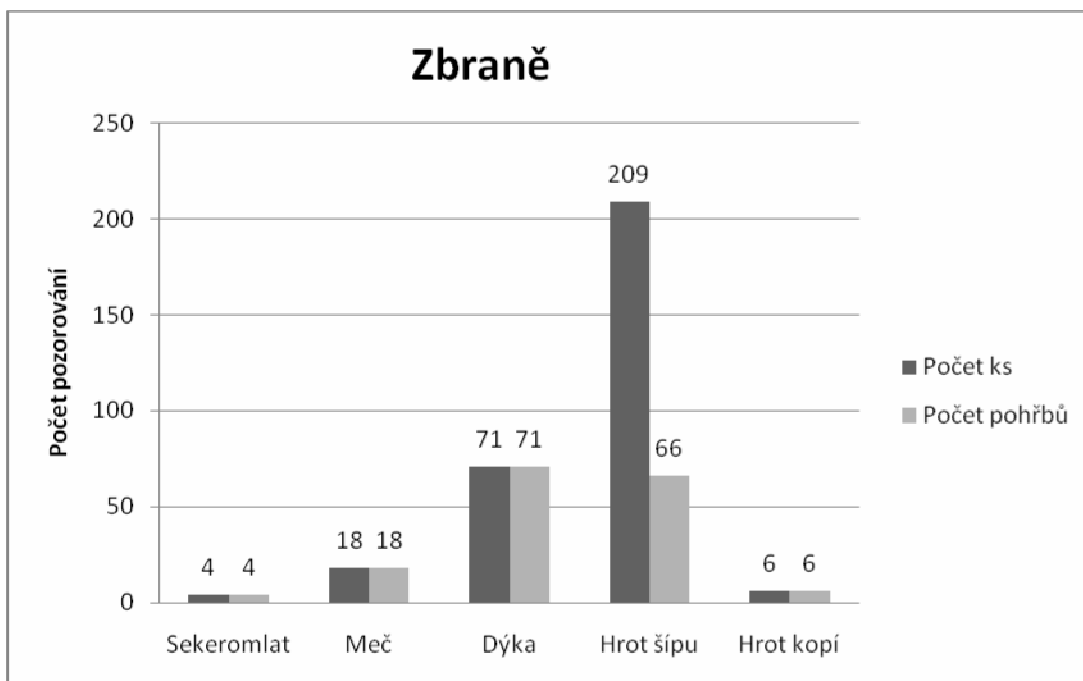
Graf 2

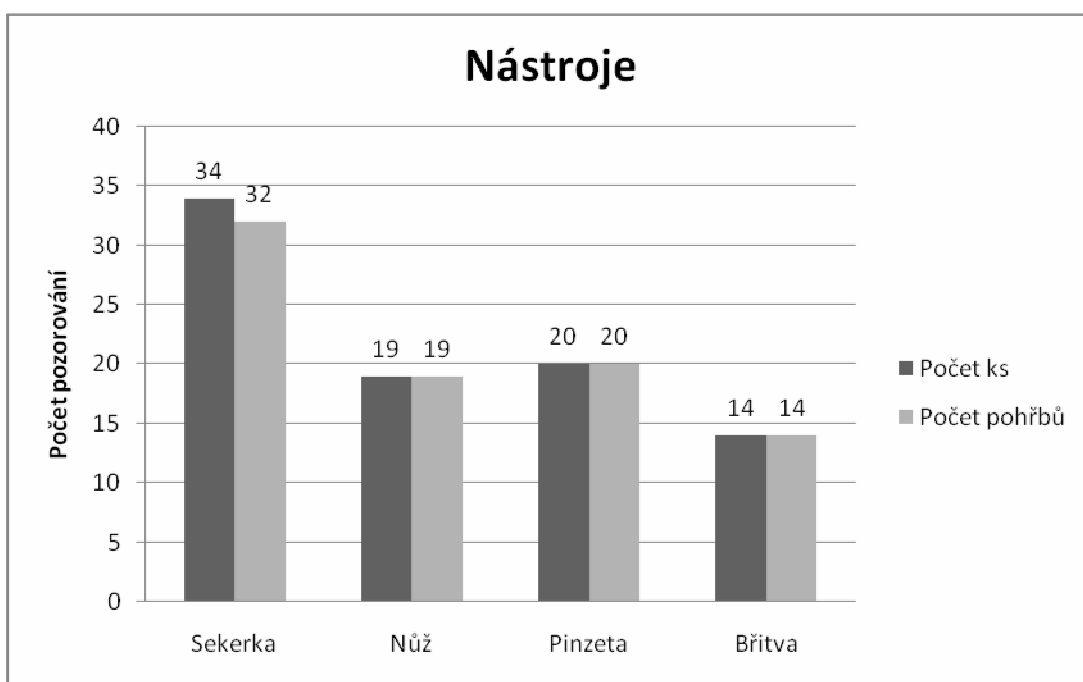
Graf 3

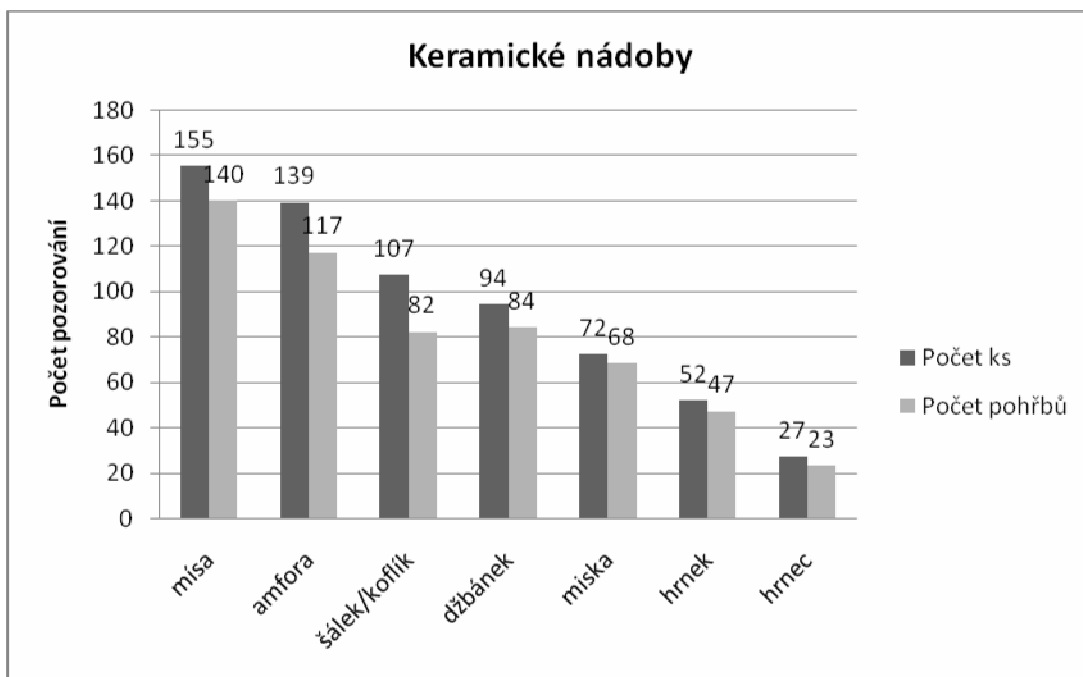
Graf 4

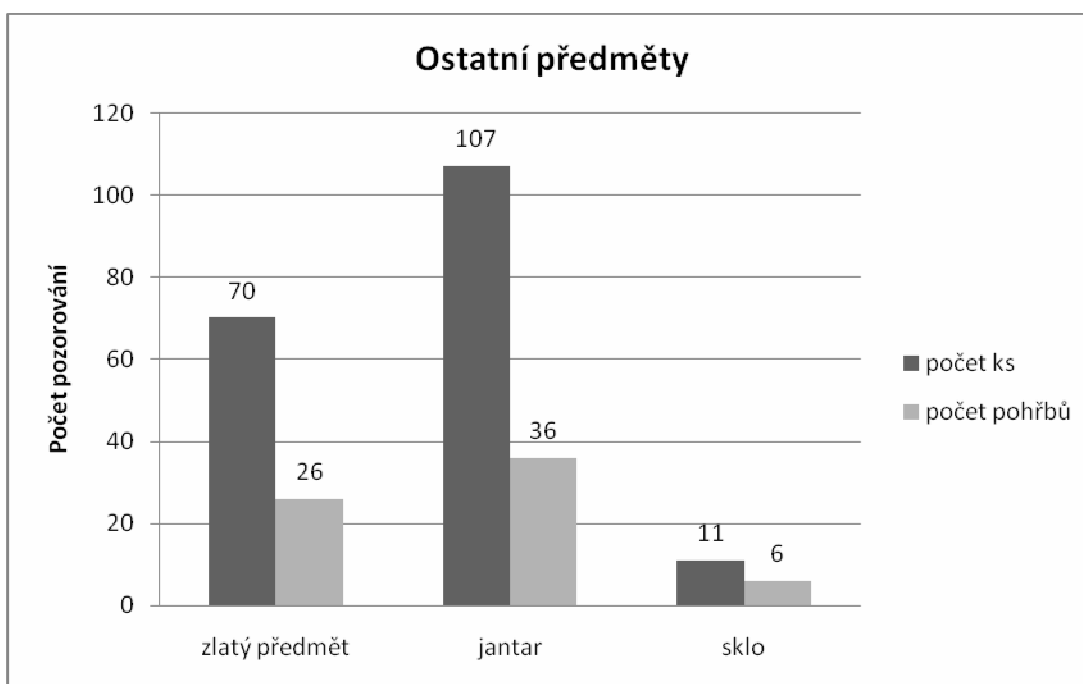
Graf 5

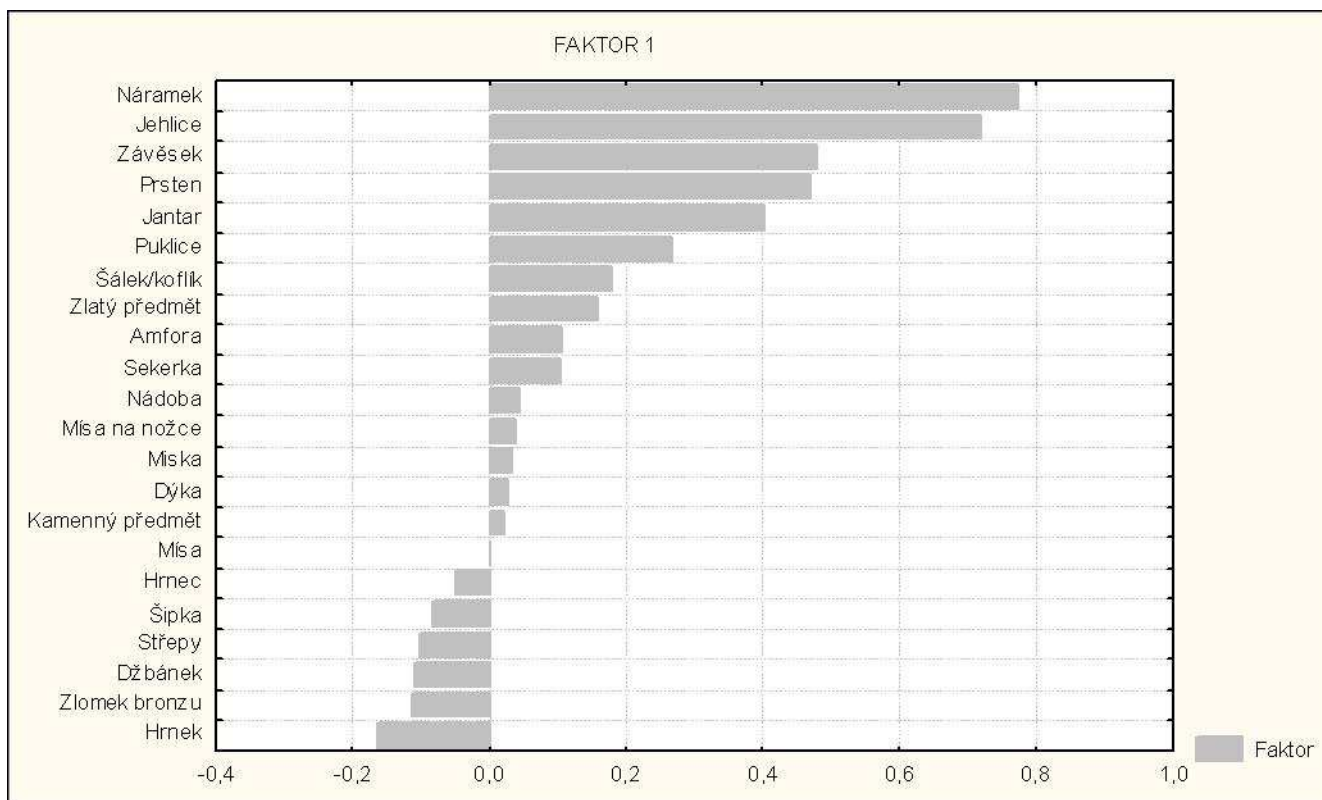
Graf 6

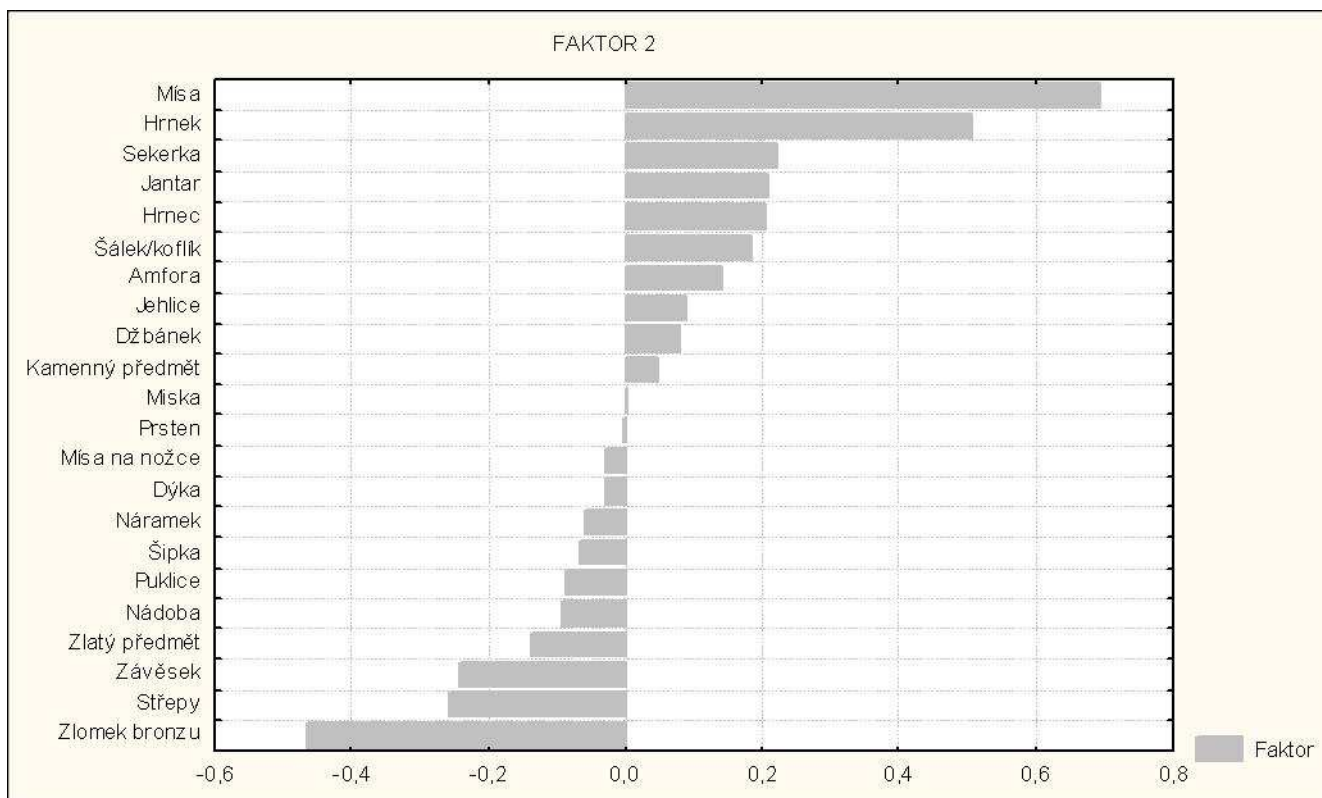
Graf 7

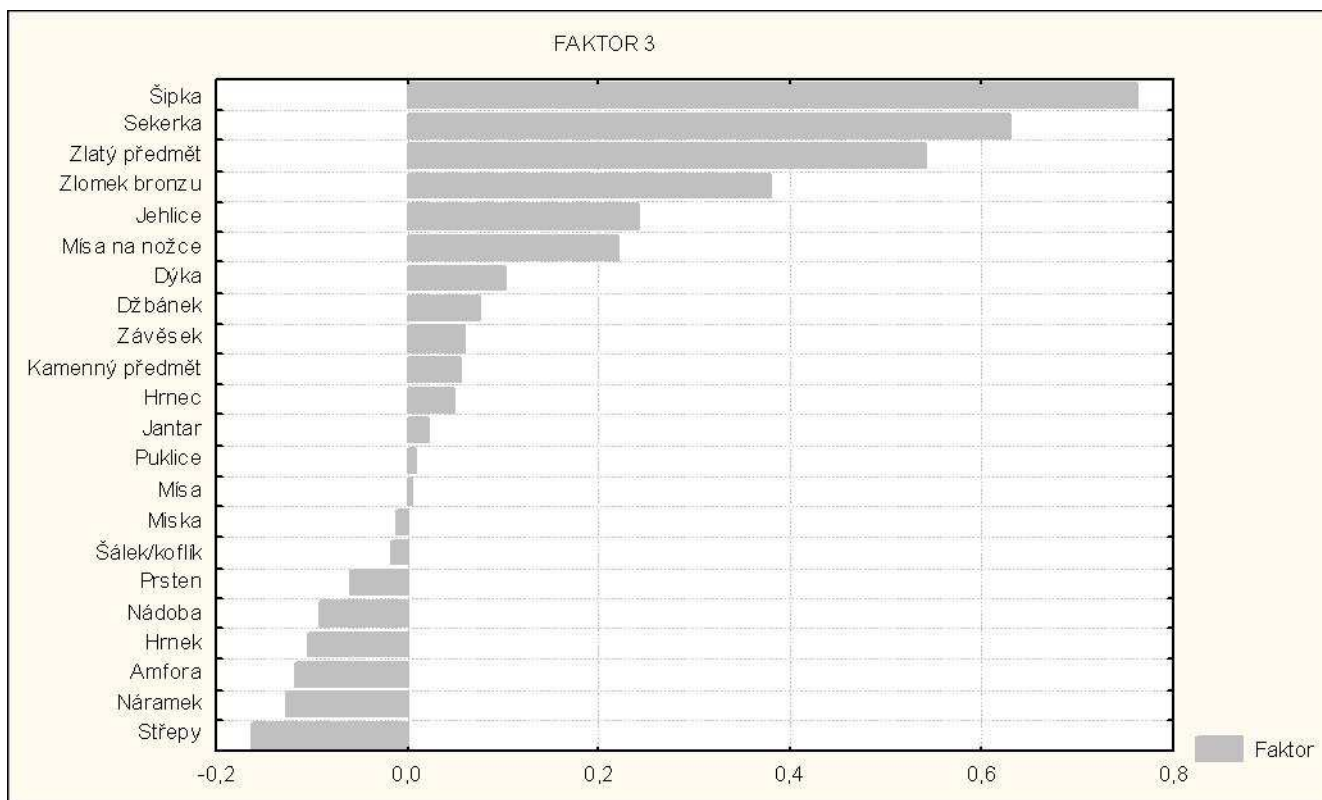
Graf 8

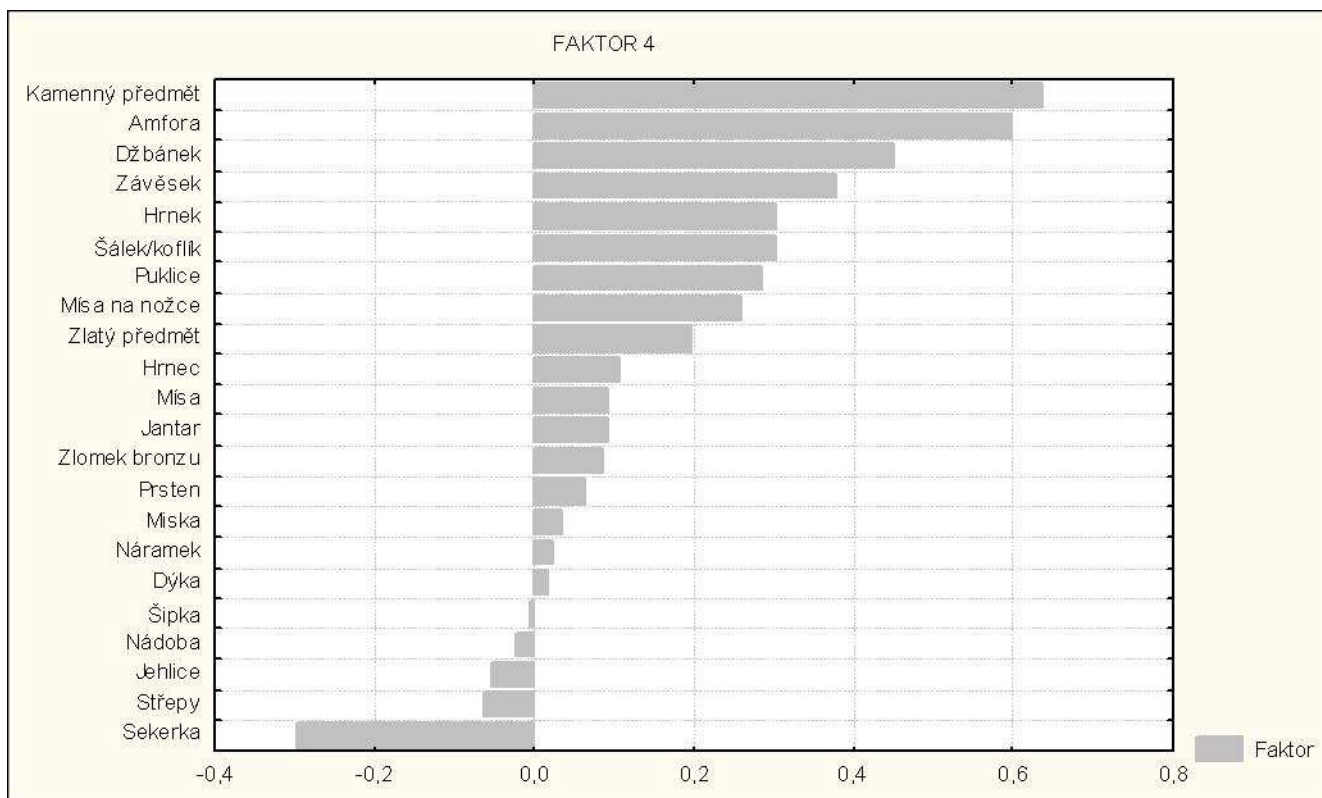
Graf 9

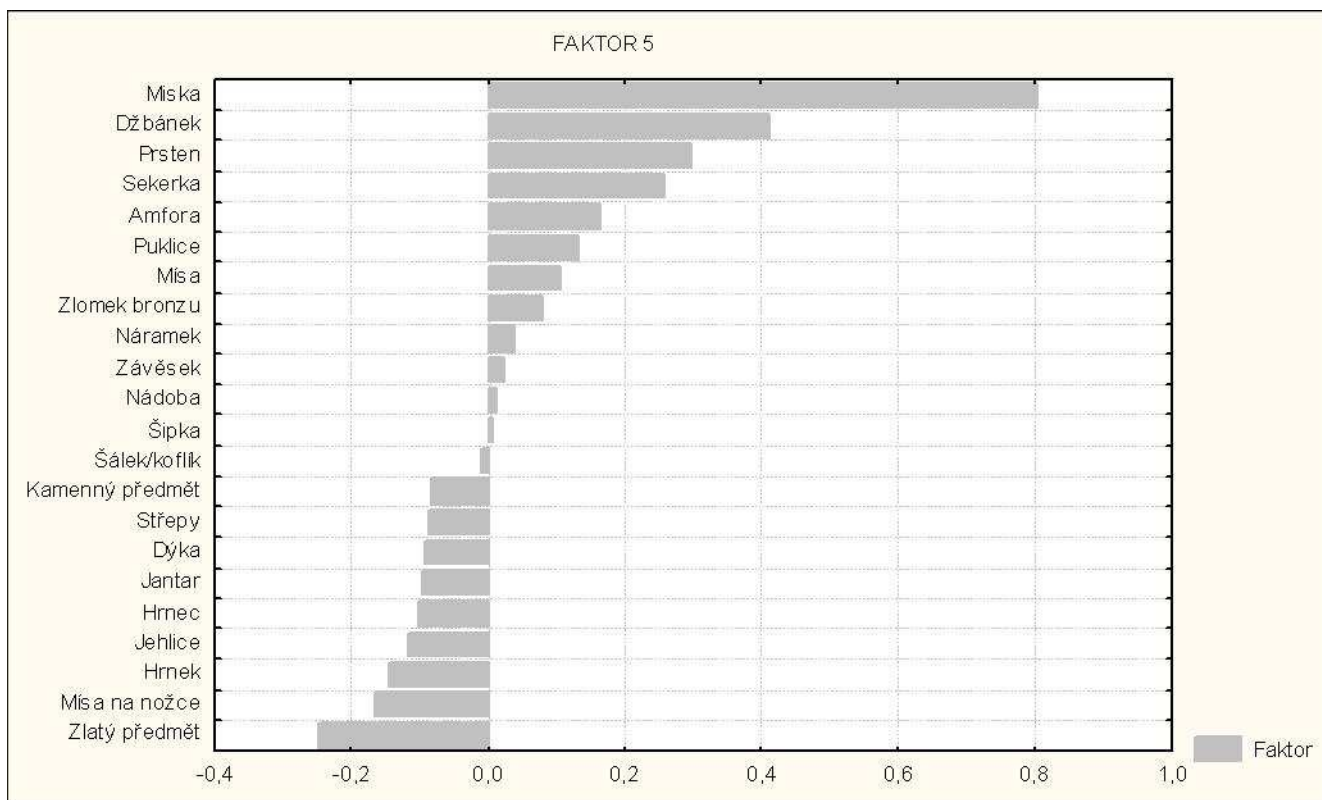
Graf 10

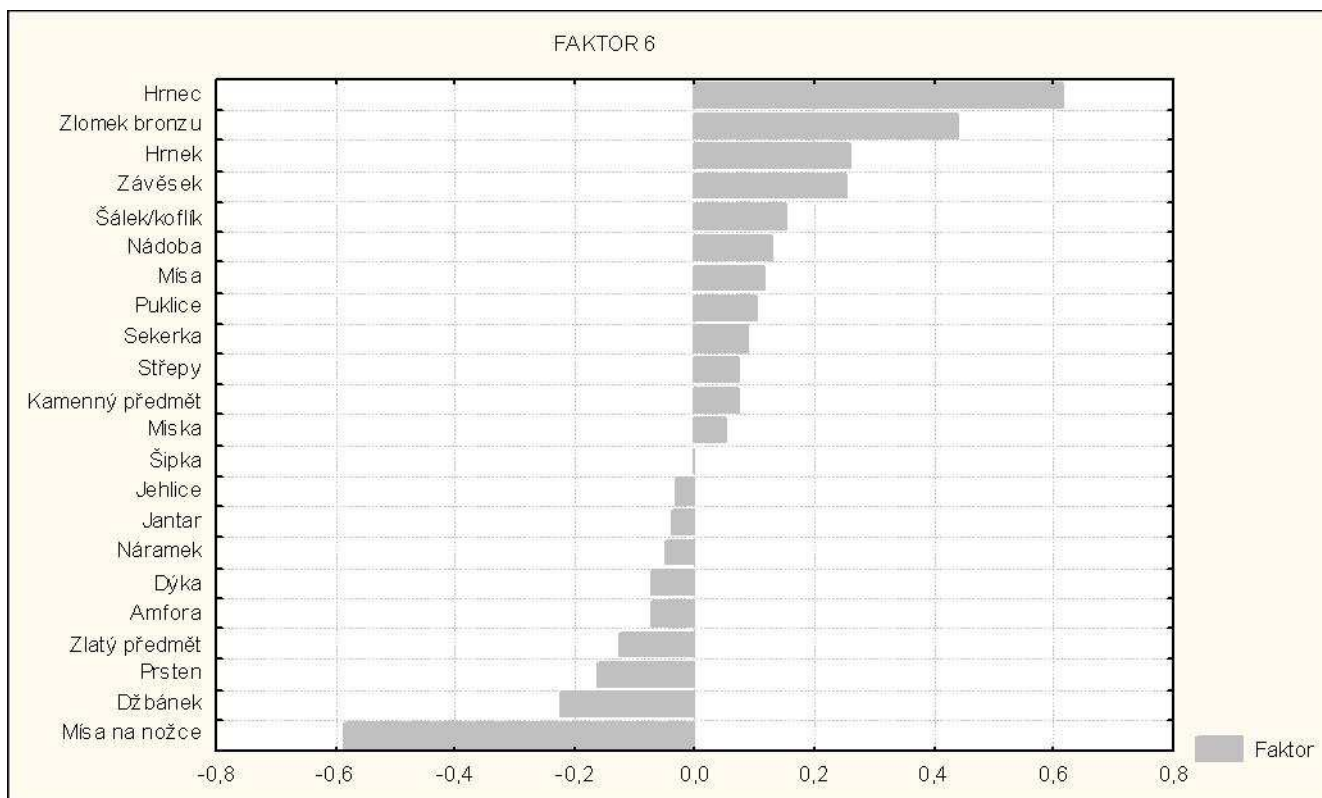
Graf 11

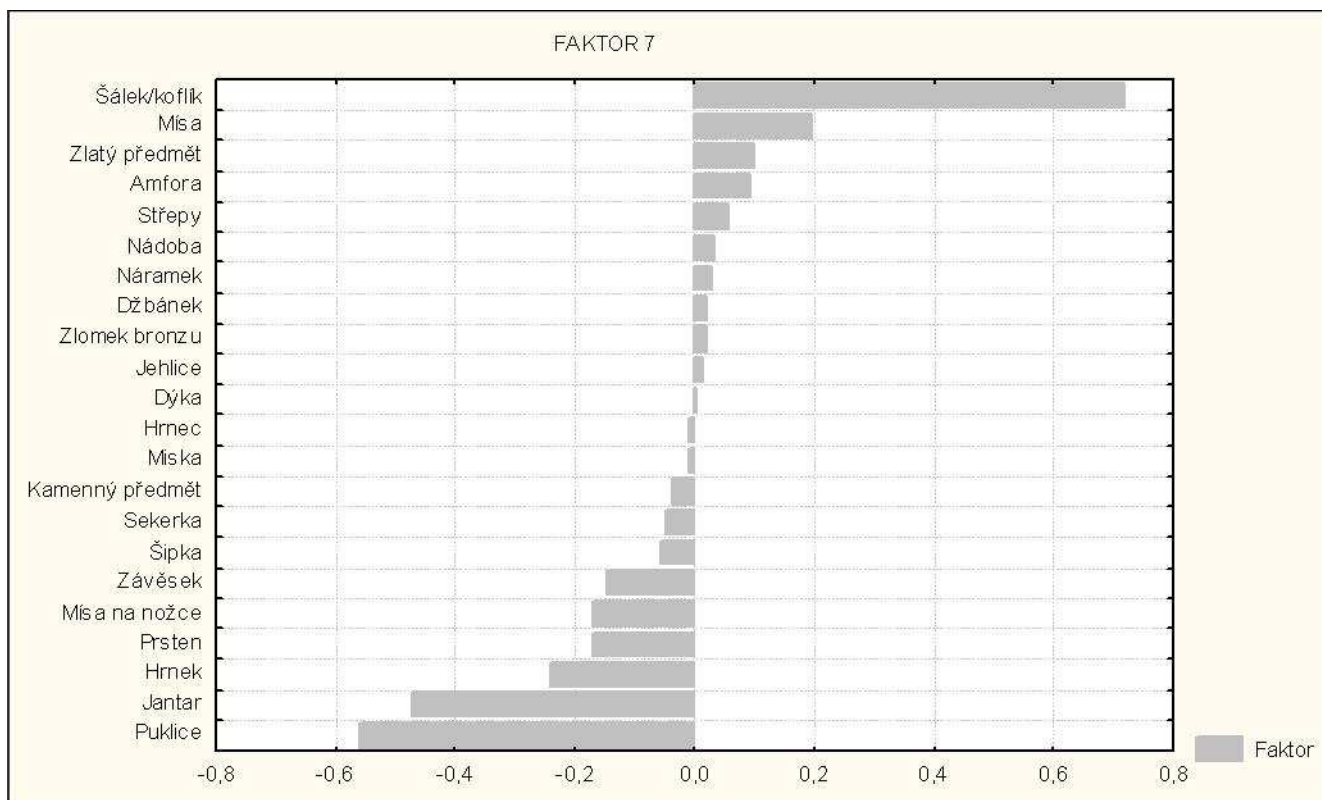
Graf 12

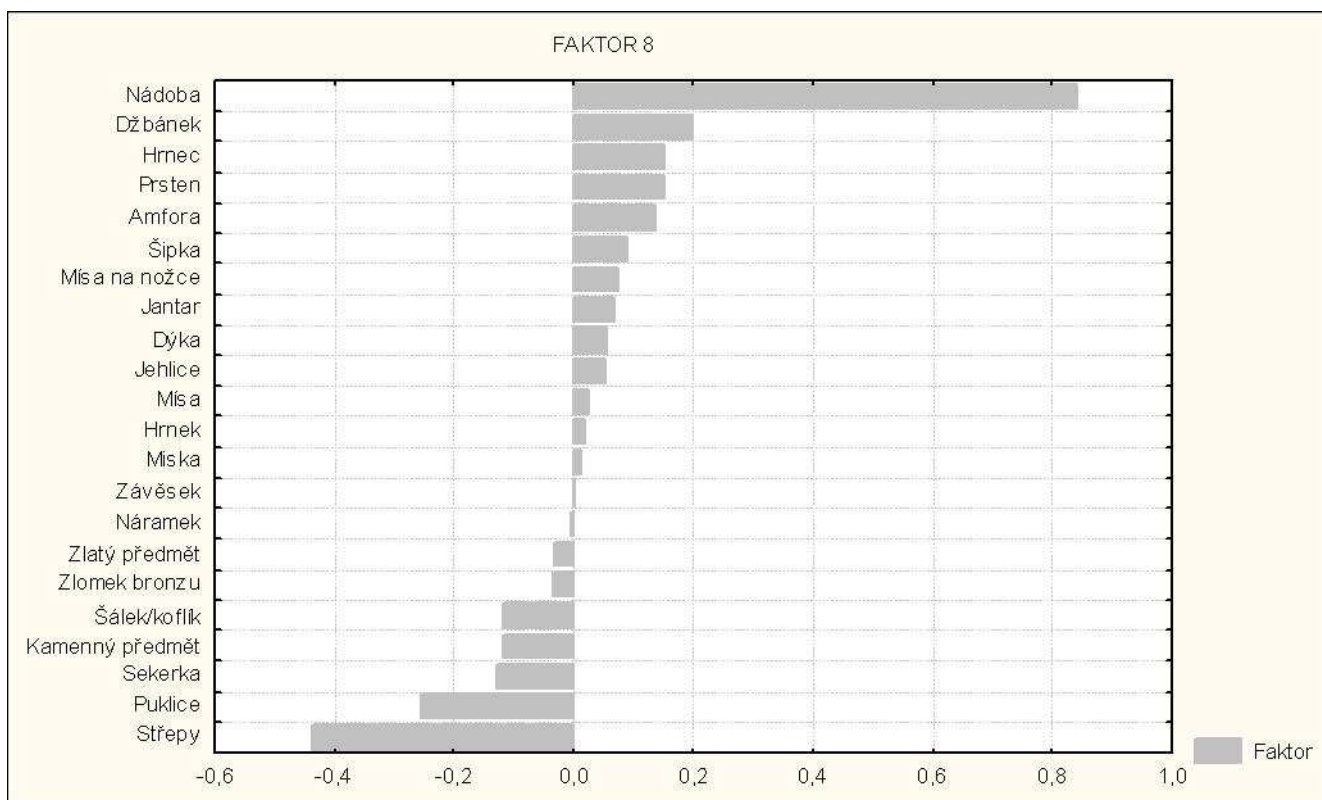
Graf 13

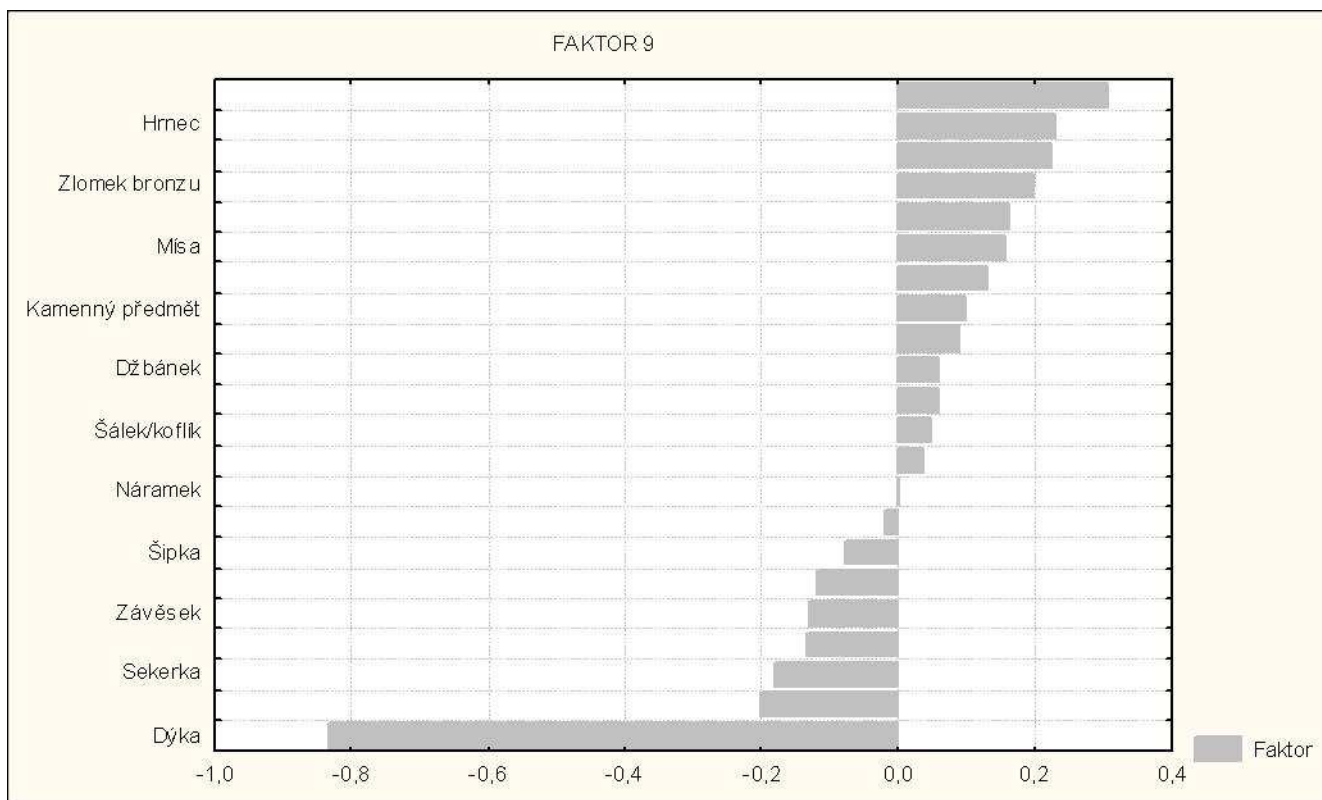
Graf 14

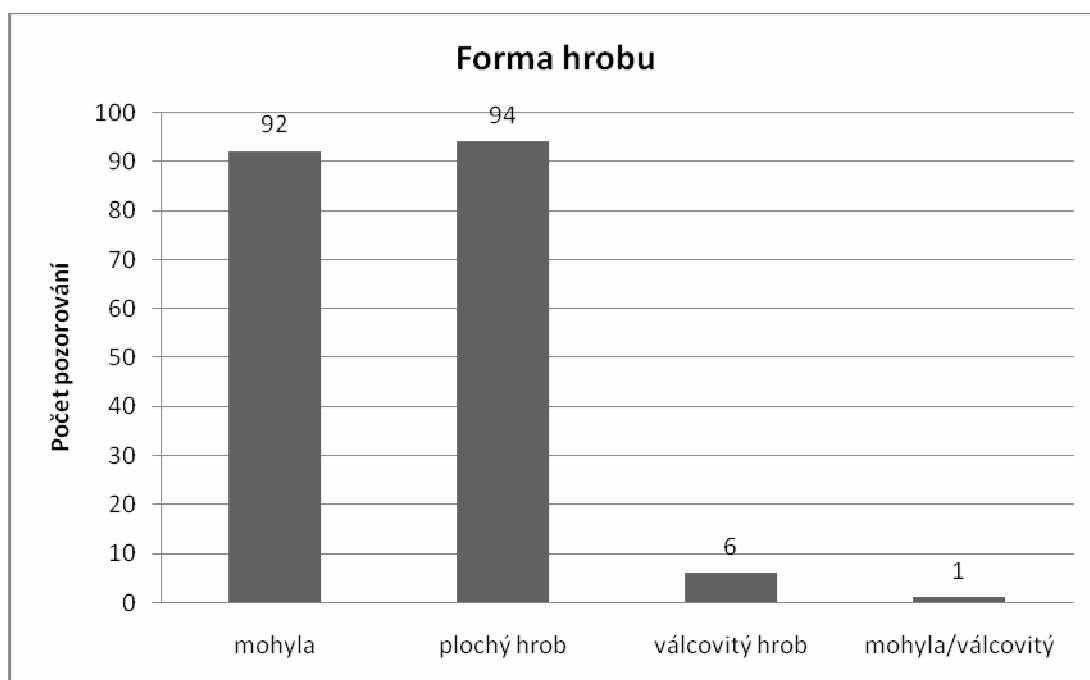
Graf 15

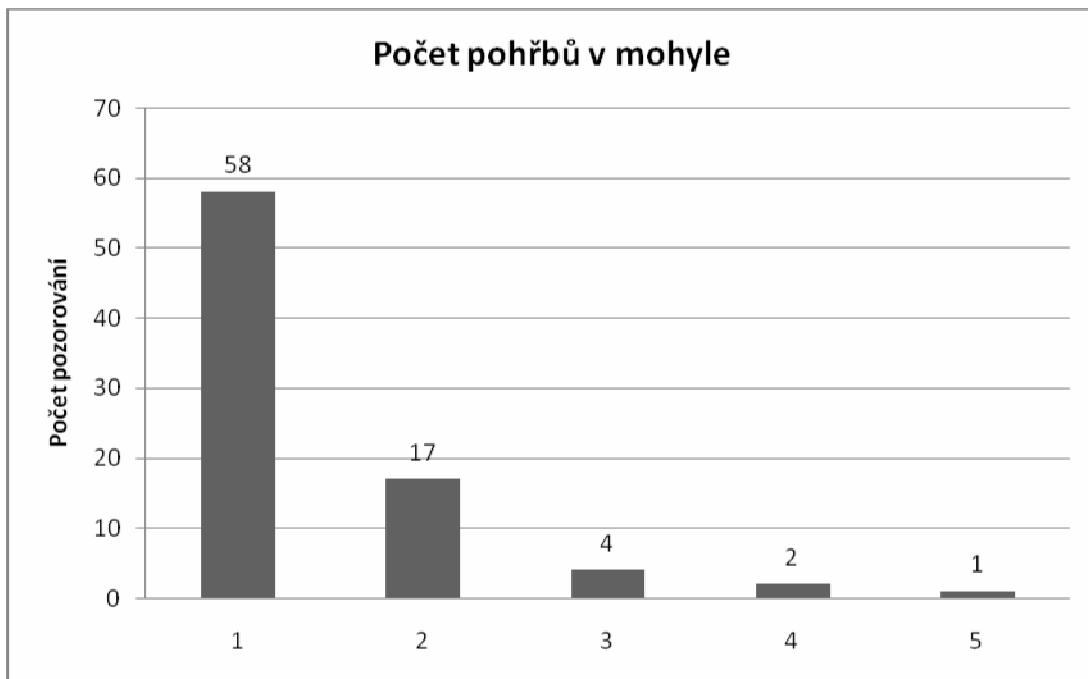
Graf 16

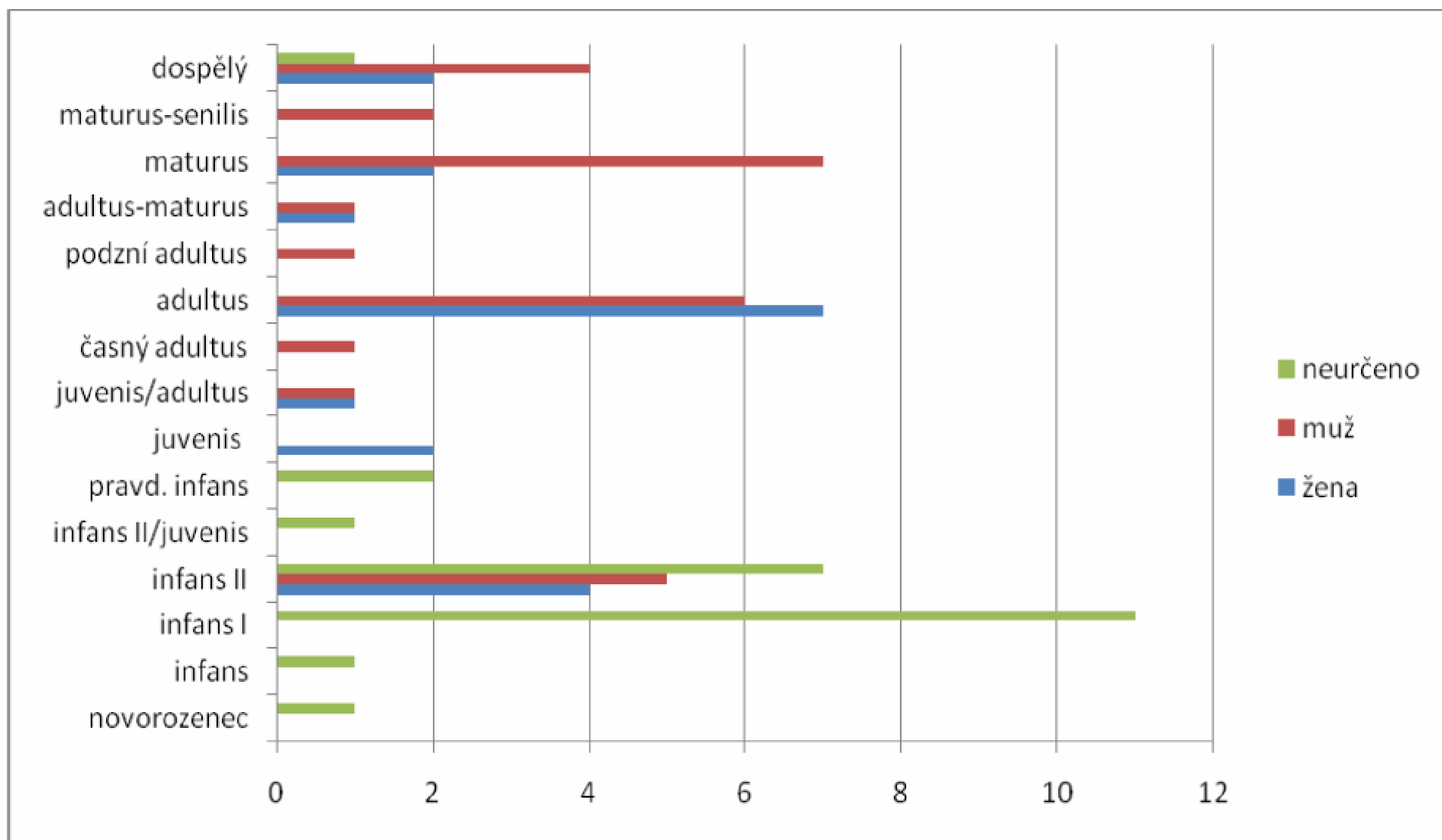
Graf 17

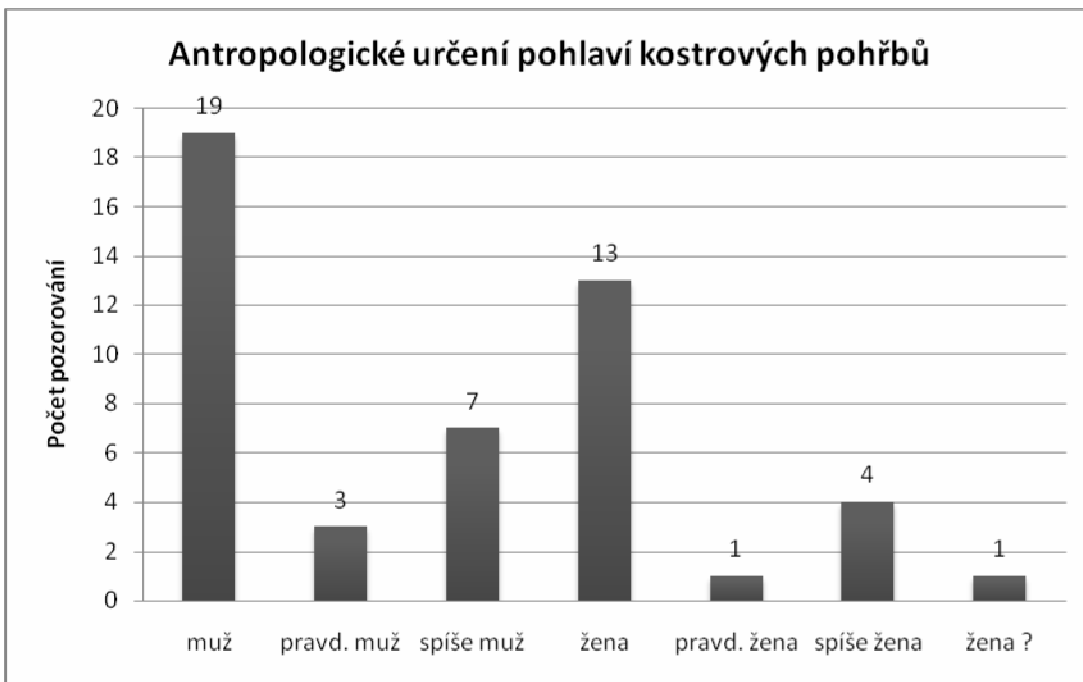
Graf 18

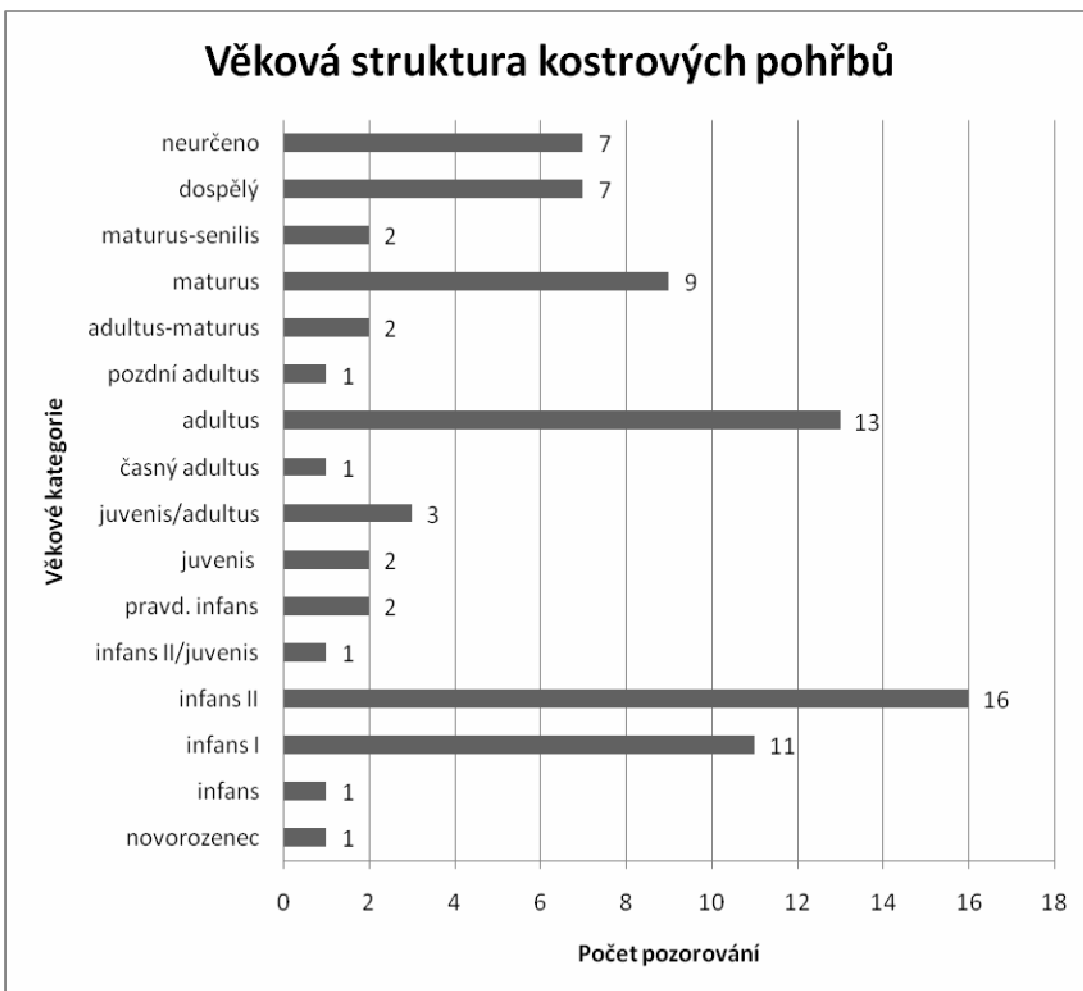
Graf 19

Graf 20

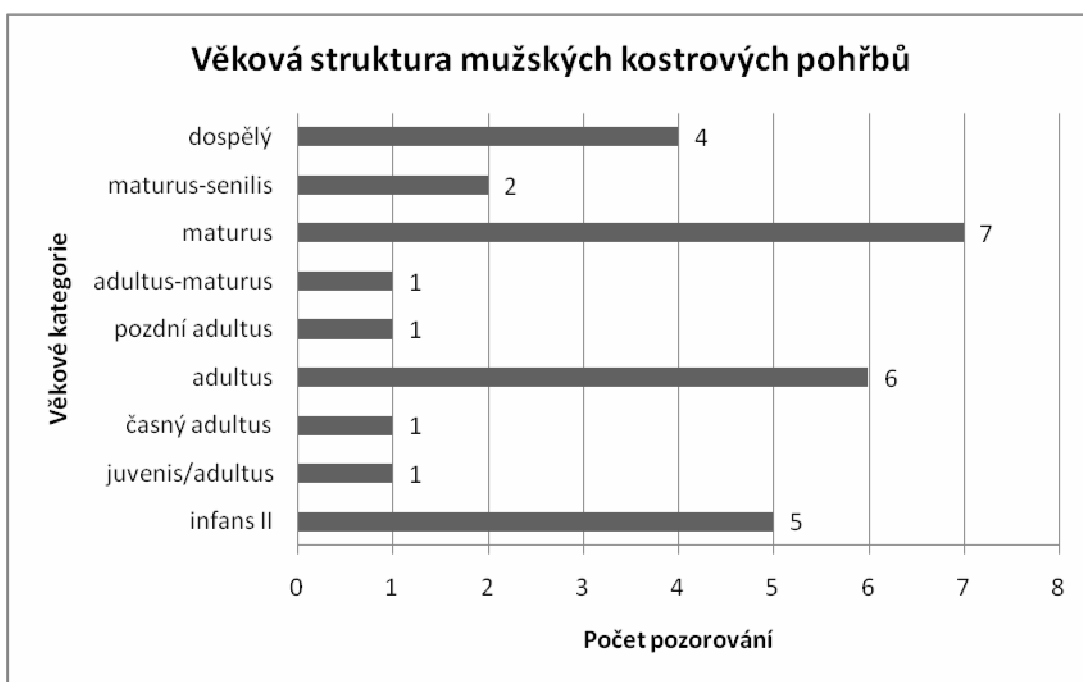
Graf 21

Graf 22

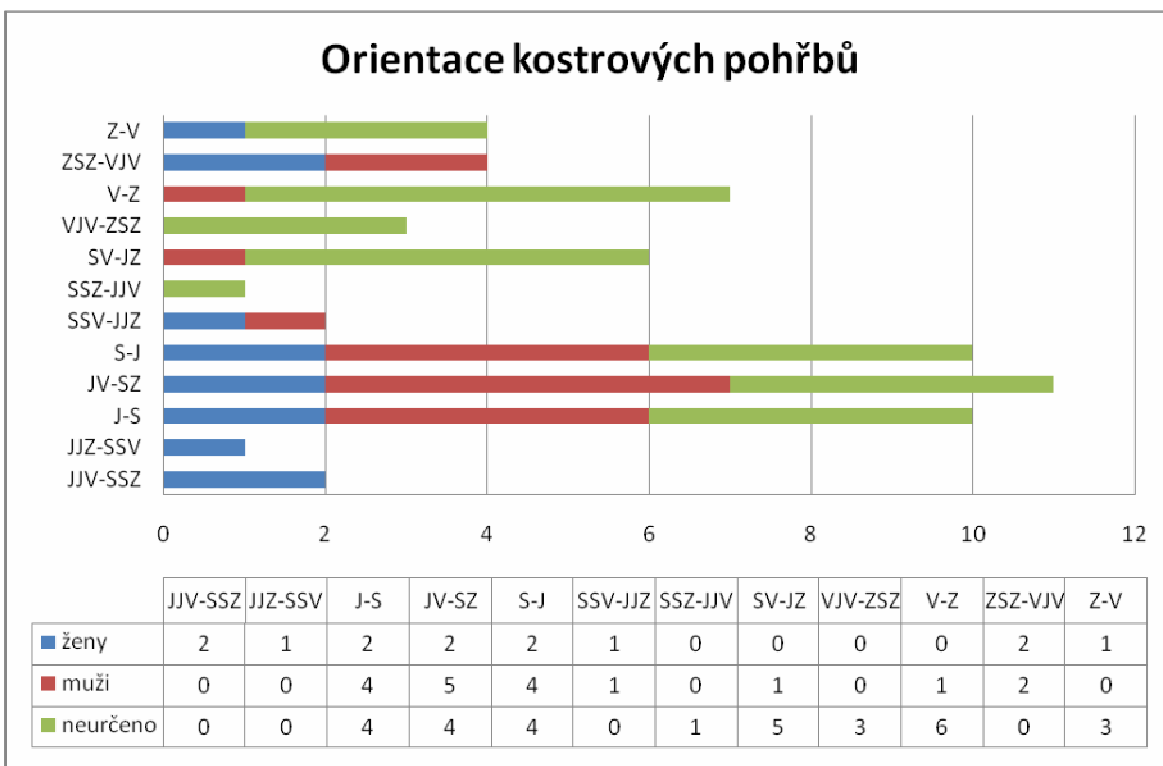
Graf 23

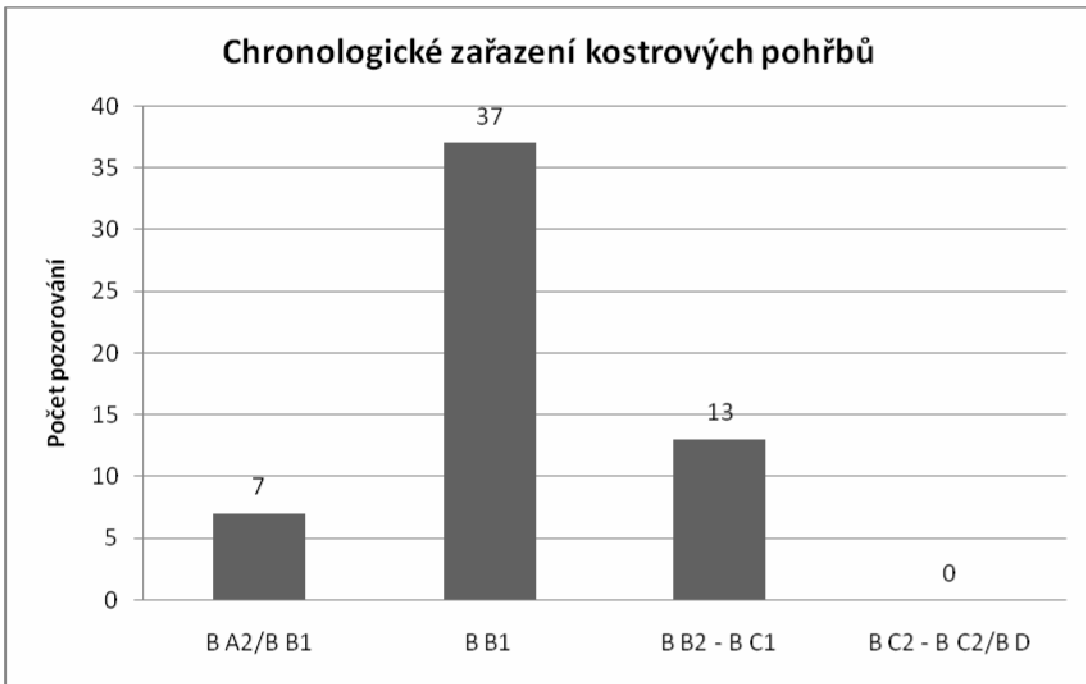
Graf 24

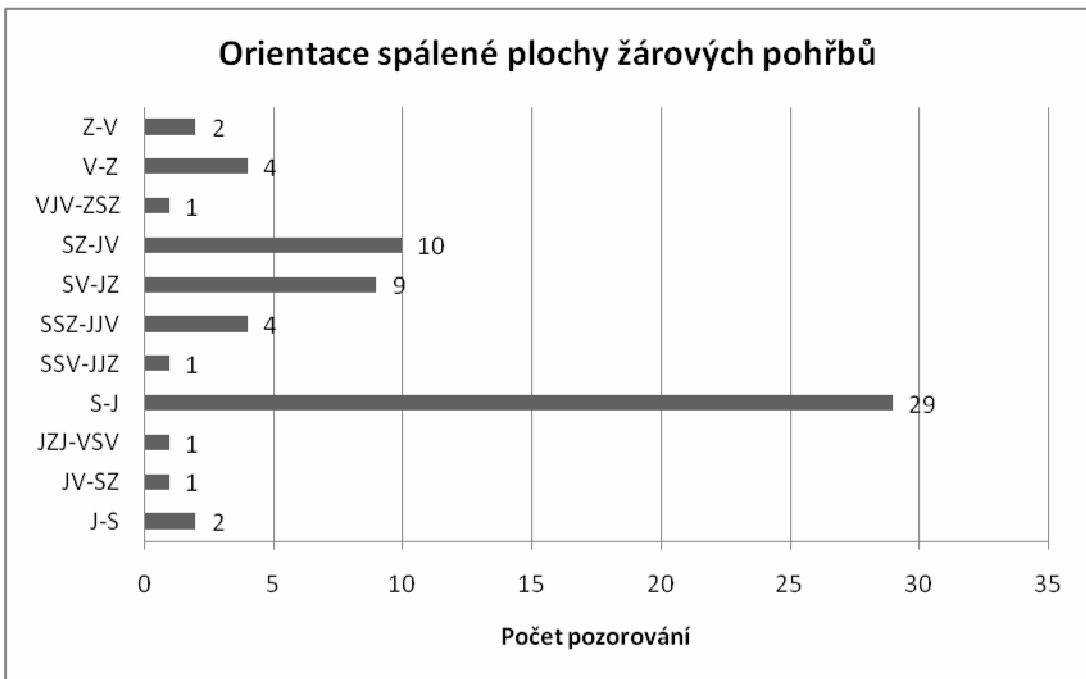
Graf 25

Graf 26

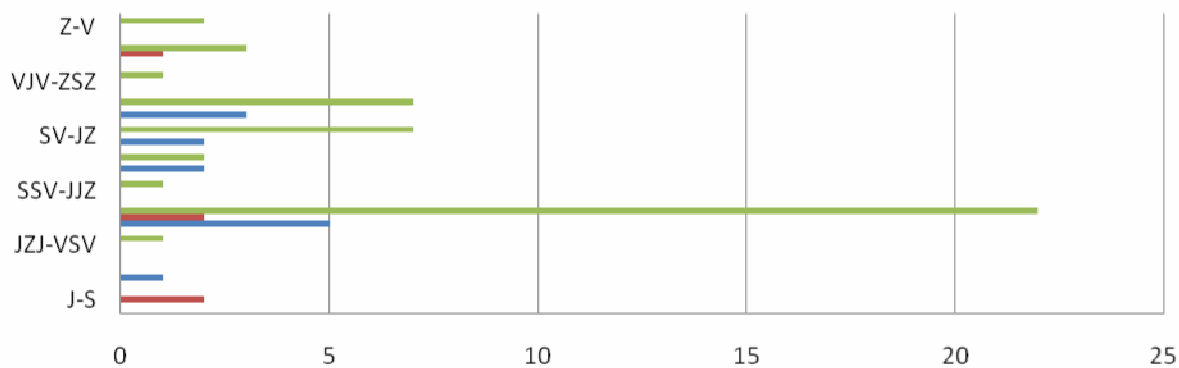

Graf 27

Graf 28

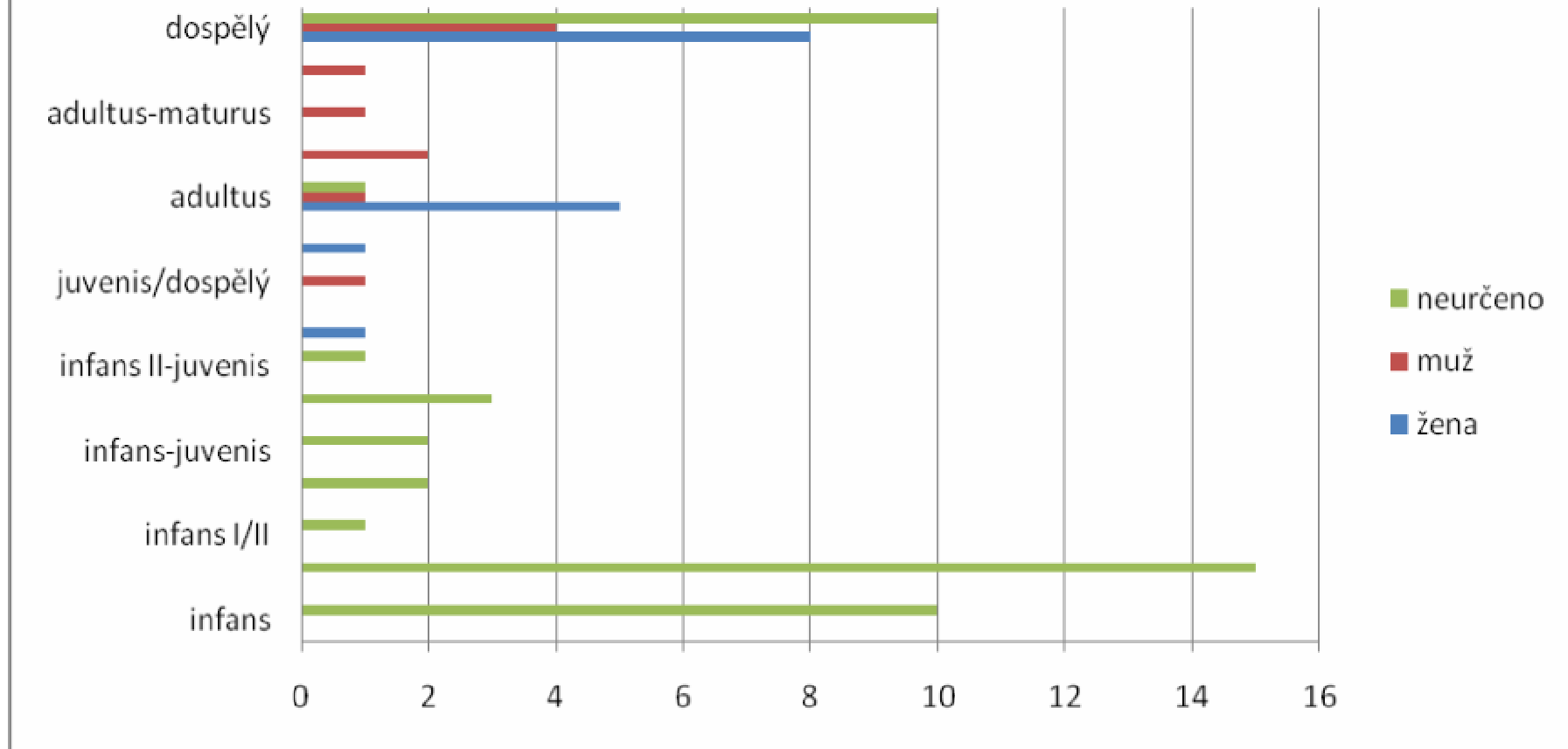
Orientace spálené plochy žárových pohřbů

	J-S	JV-SZ	JZJ-VSV	S-J	SSV-JJZ	SSZ-JJV	SV-JZ	SZ-JV	VJV-ZSZ	V-Z	Z-V
■ neurčeno	0	0	1	22	1	2	7	7	1	3	2
■ muži	2	0	0	2	0	0	0	0	0	1	0
■ ženy	0	1	0	5	0	2	2	3	0	0	0

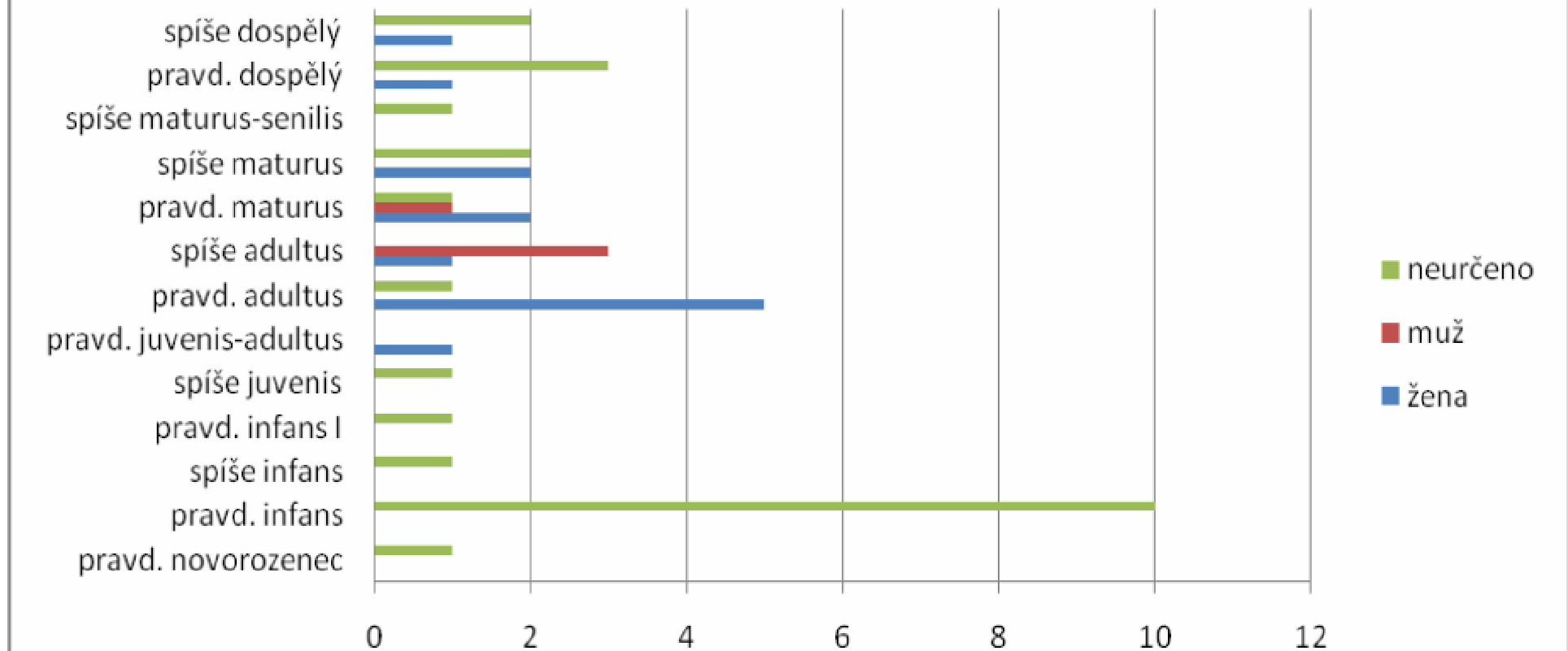
Graf 29

Demografická struktura žárových pohřbů I

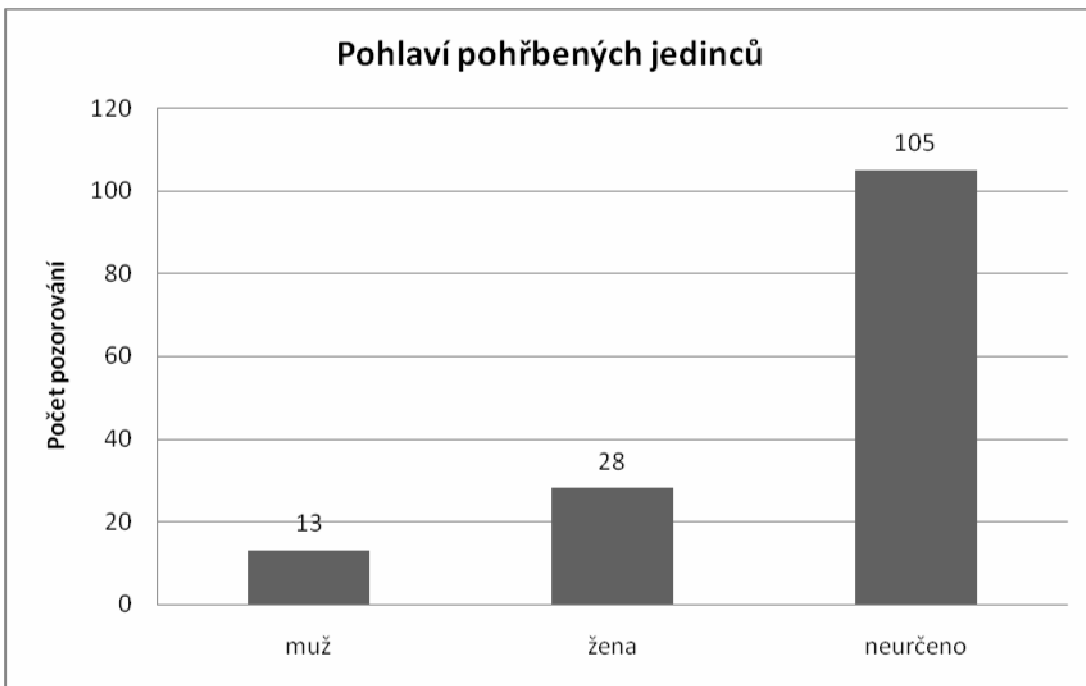

Graf 30

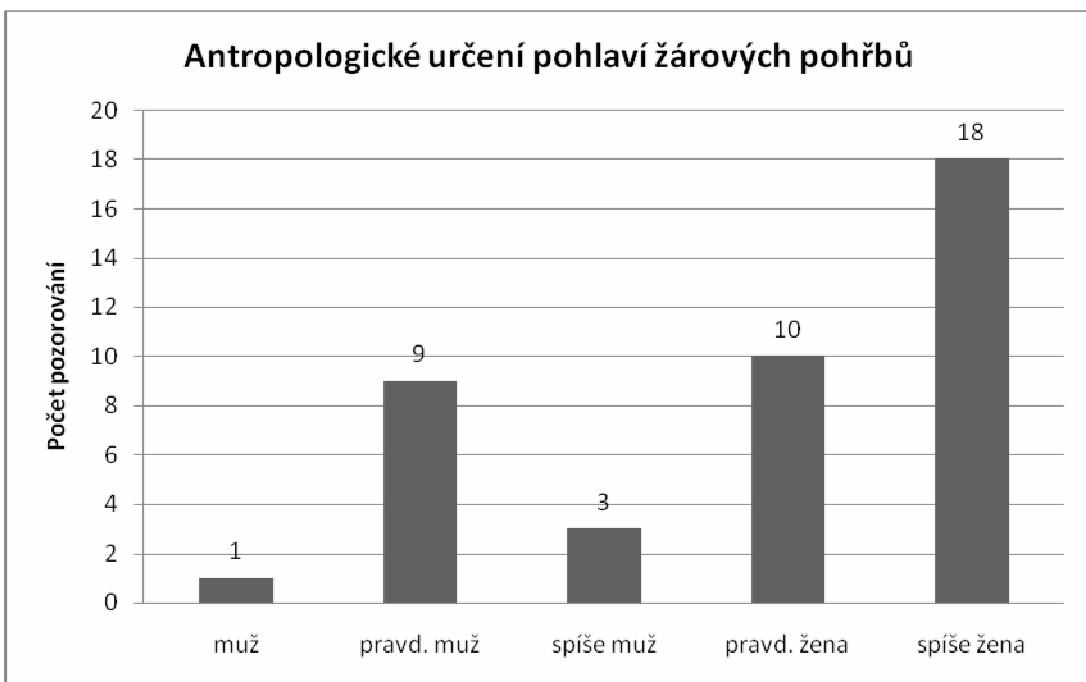
Demografická struktura žárových pohřbů II

Graf 31

Graf 32

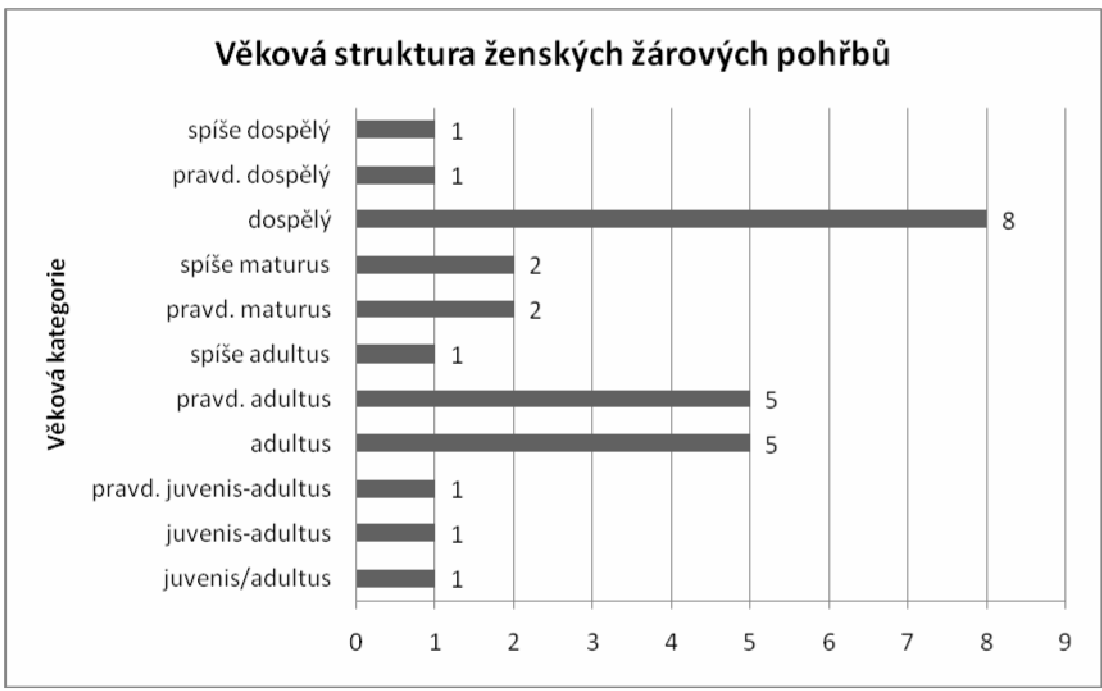
Graf 33

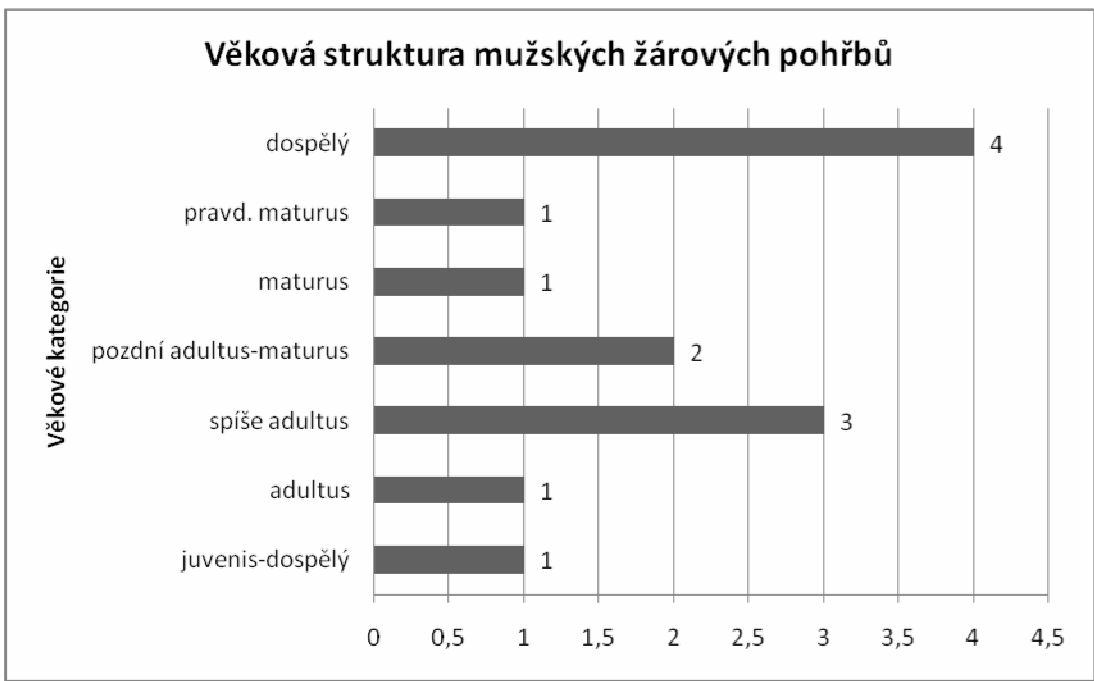
Graf 34

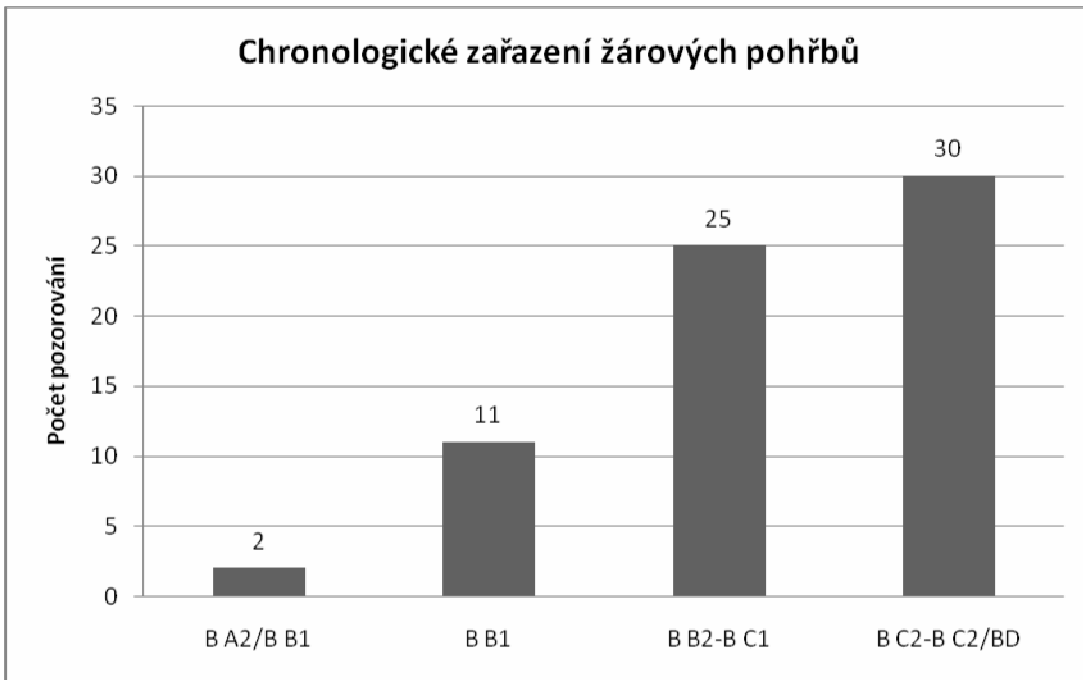
Graf 35

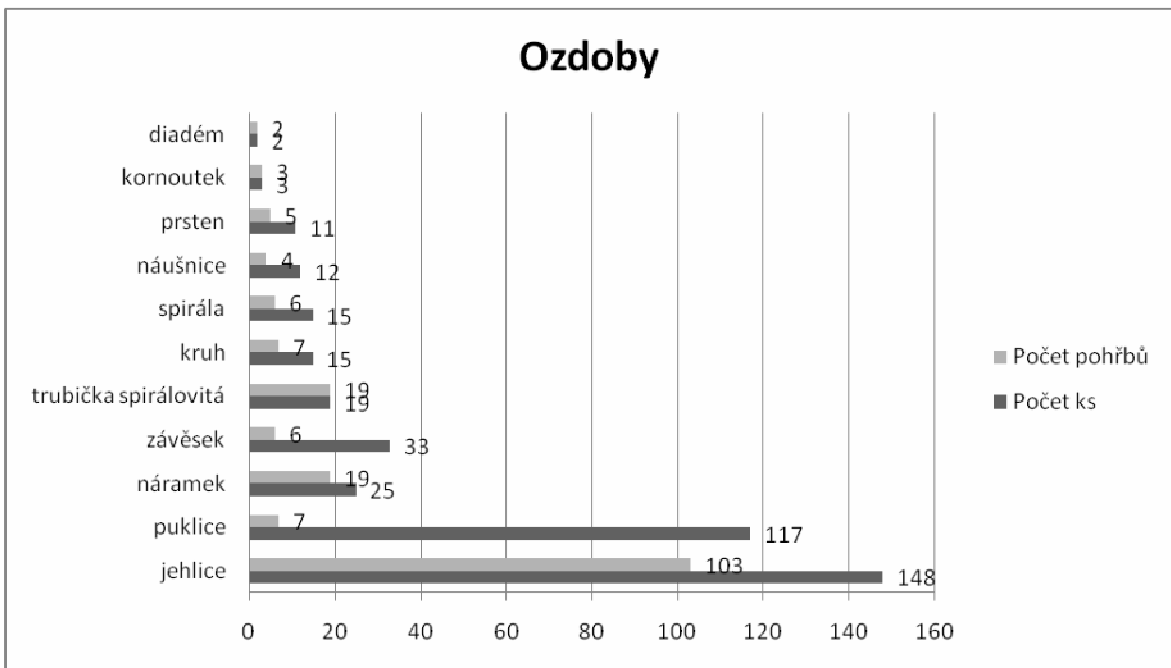
Graf 36

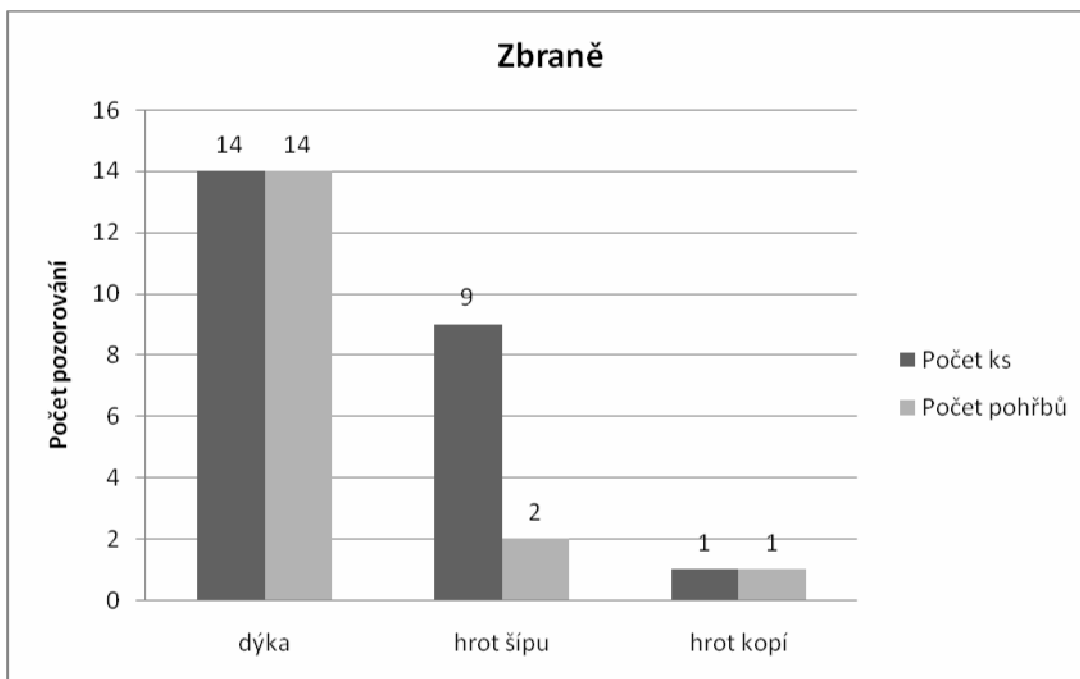
Graf 37

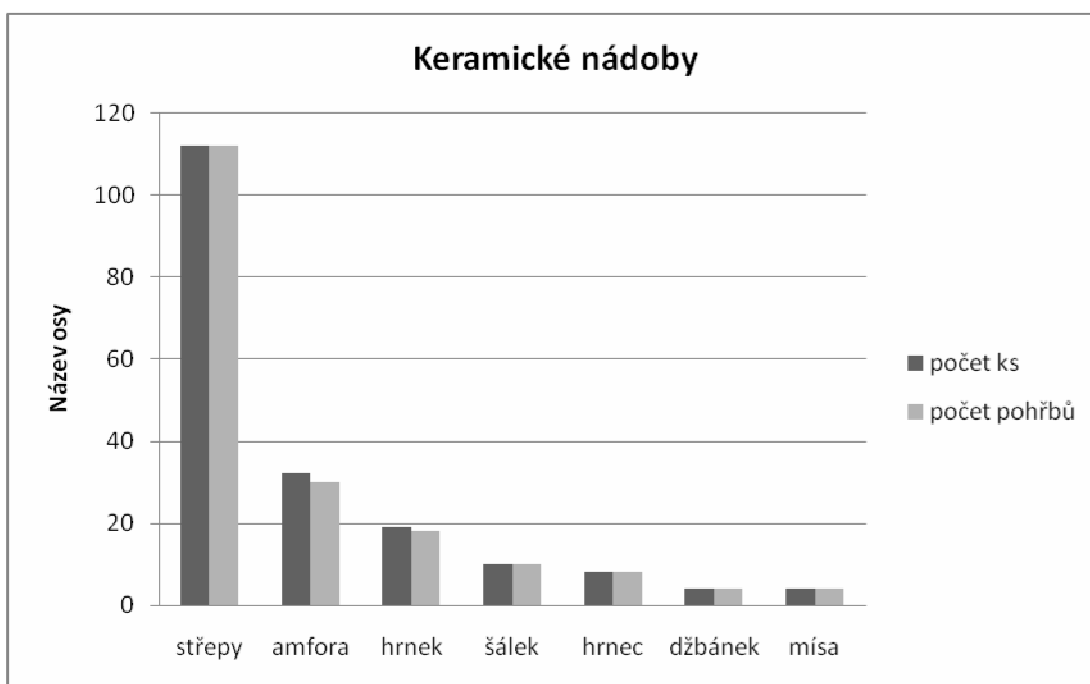
Graf 38

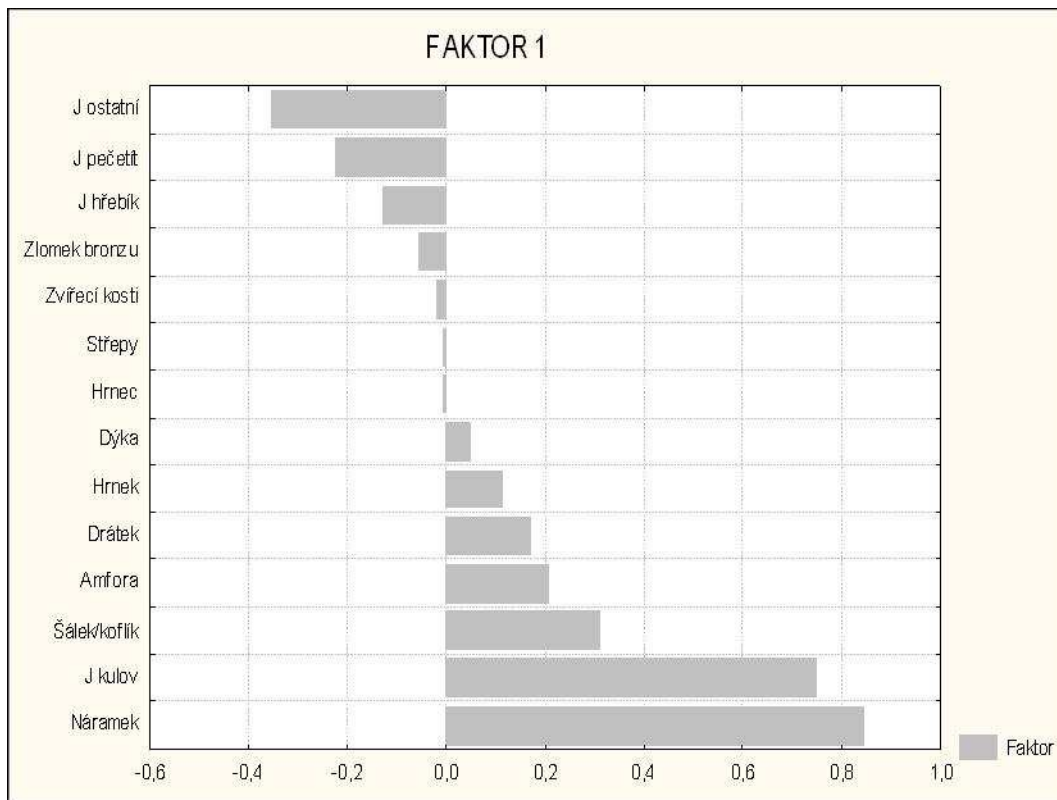
Graf 39

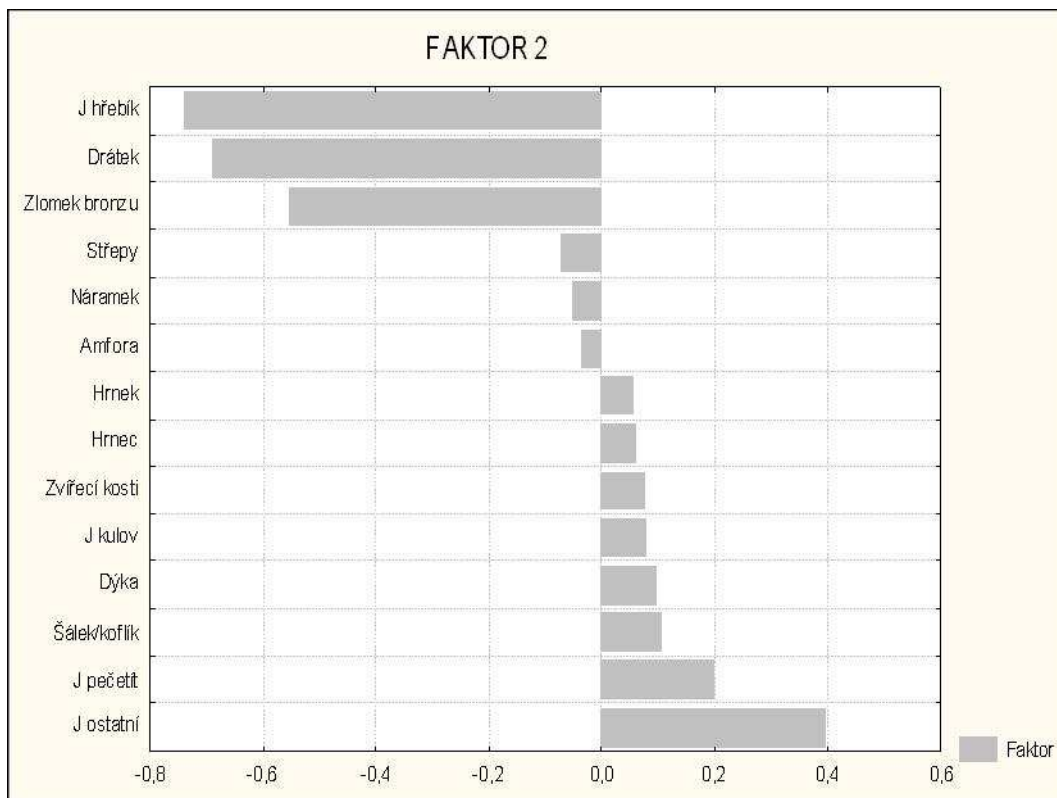
Graf 40

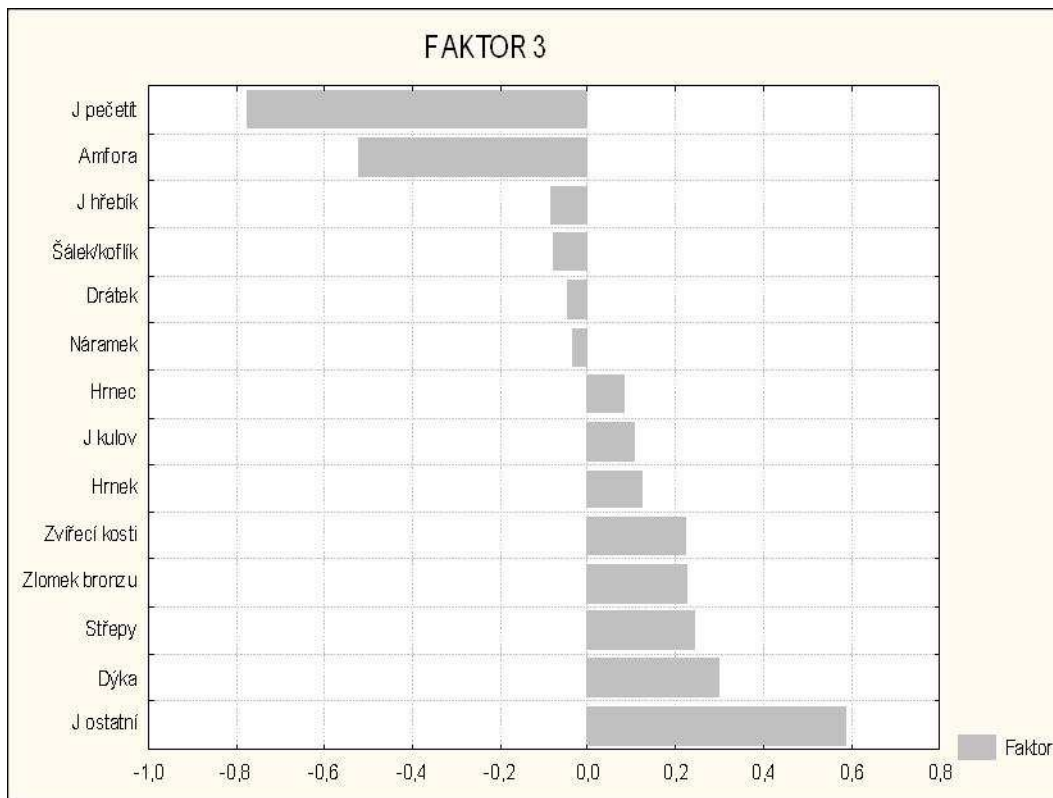
Graf 41

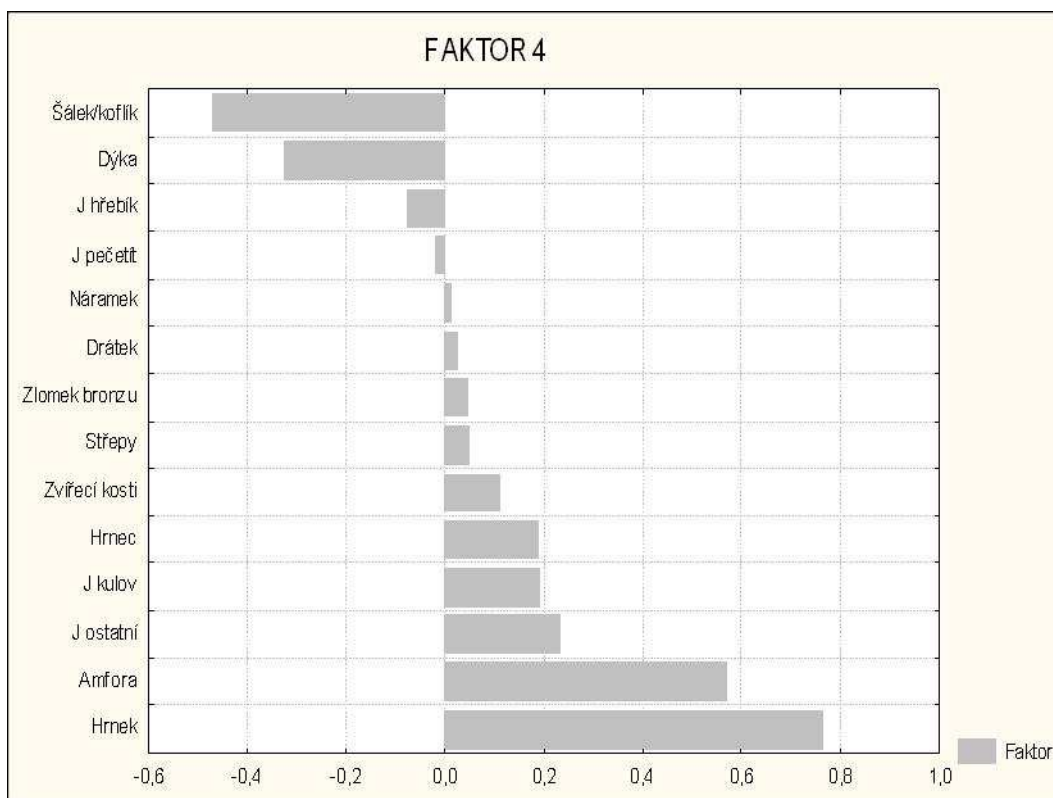
Graf 42

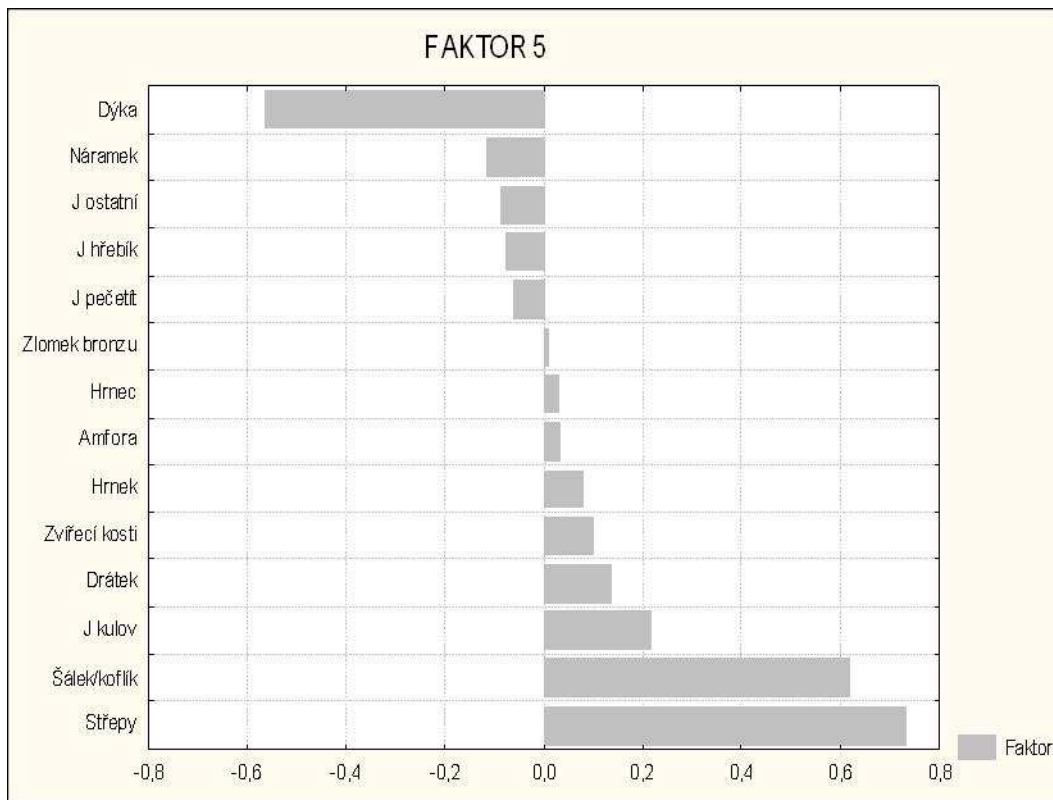
Graf 43

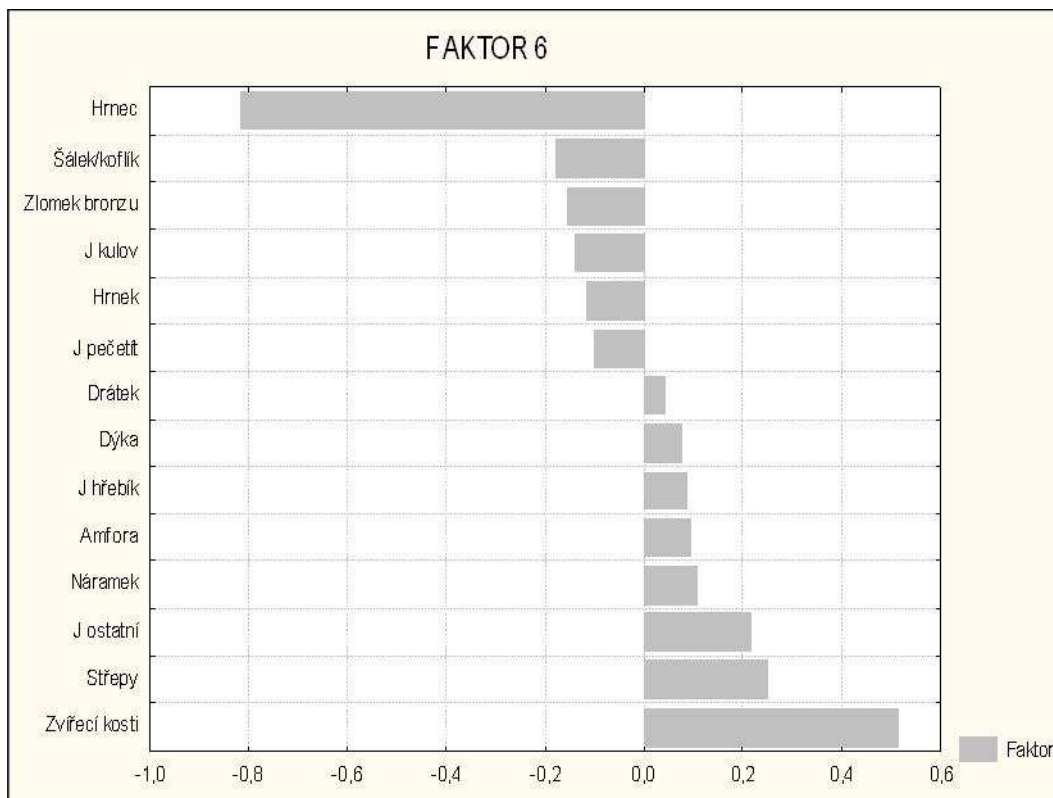
Graf 44

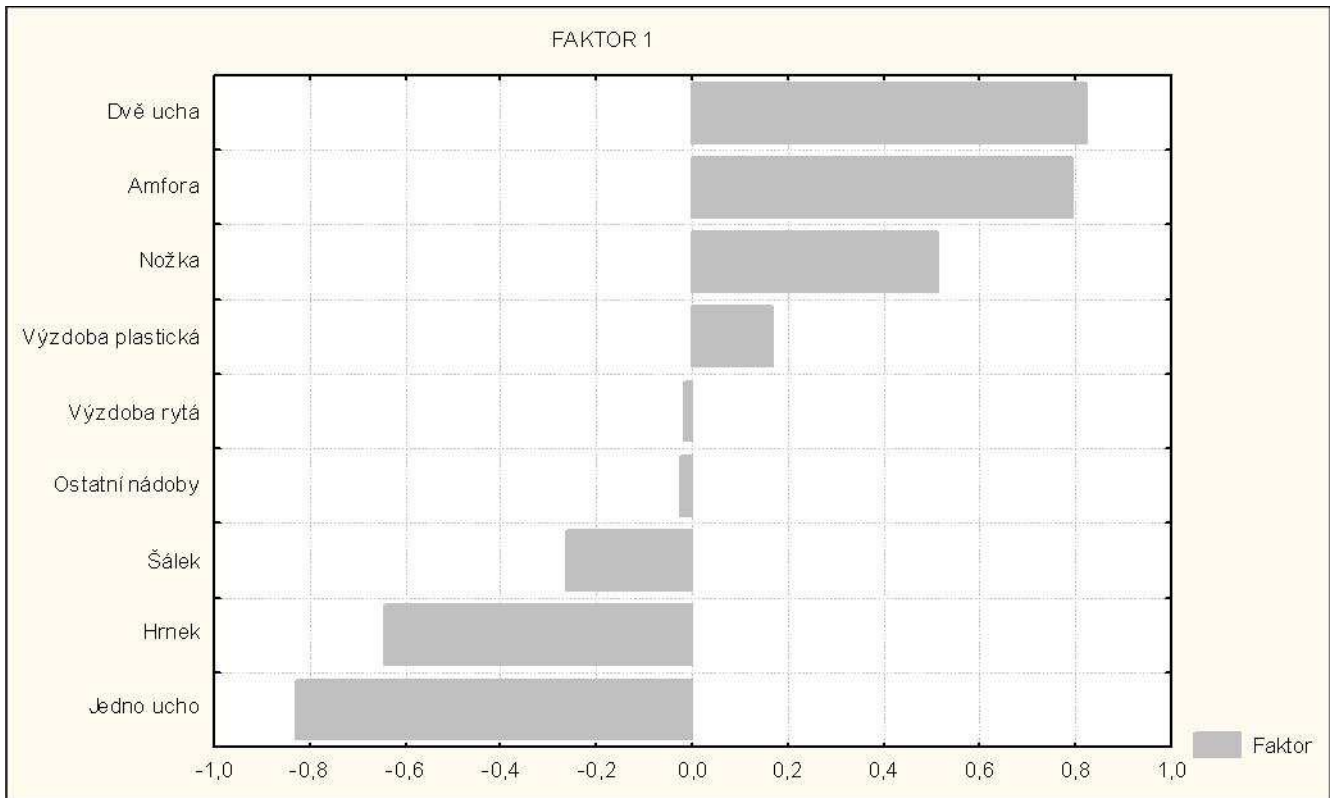
Graf 45

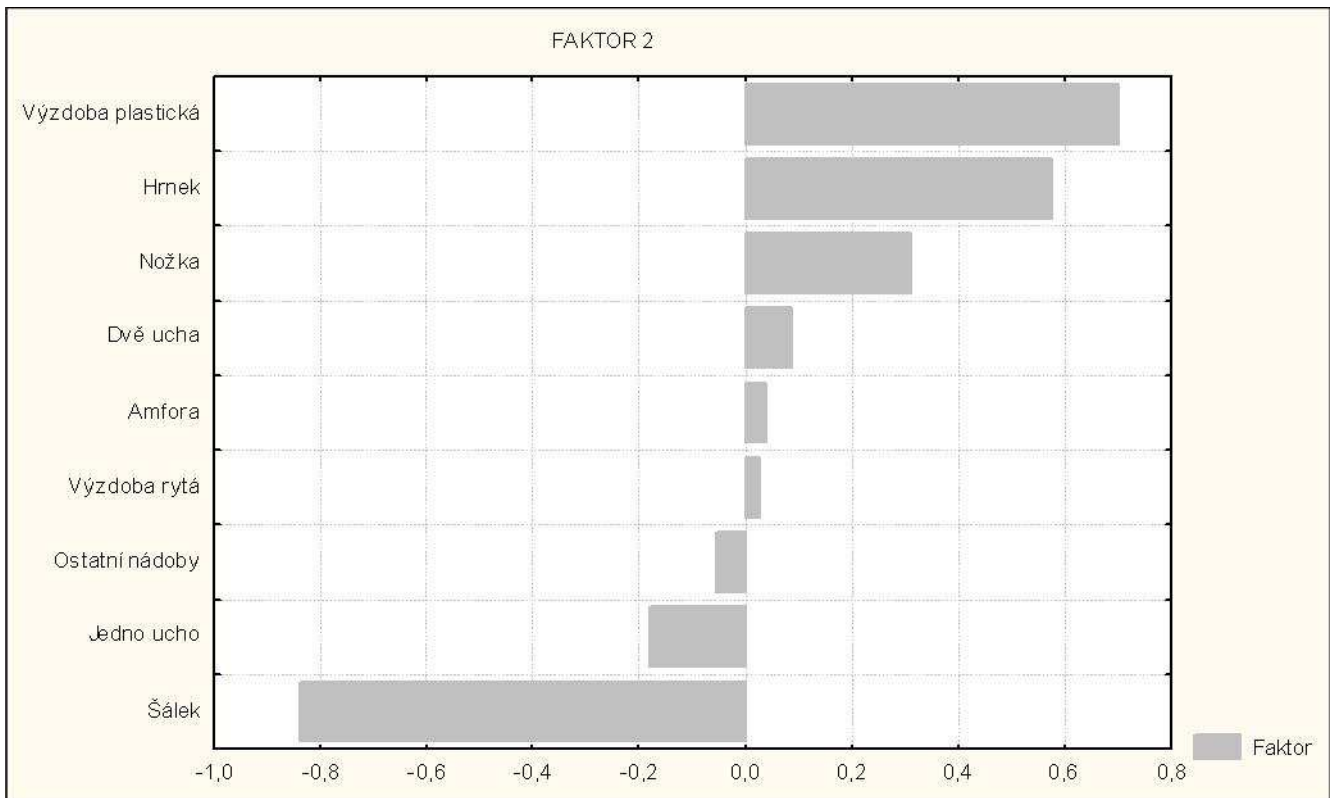
Graf 46

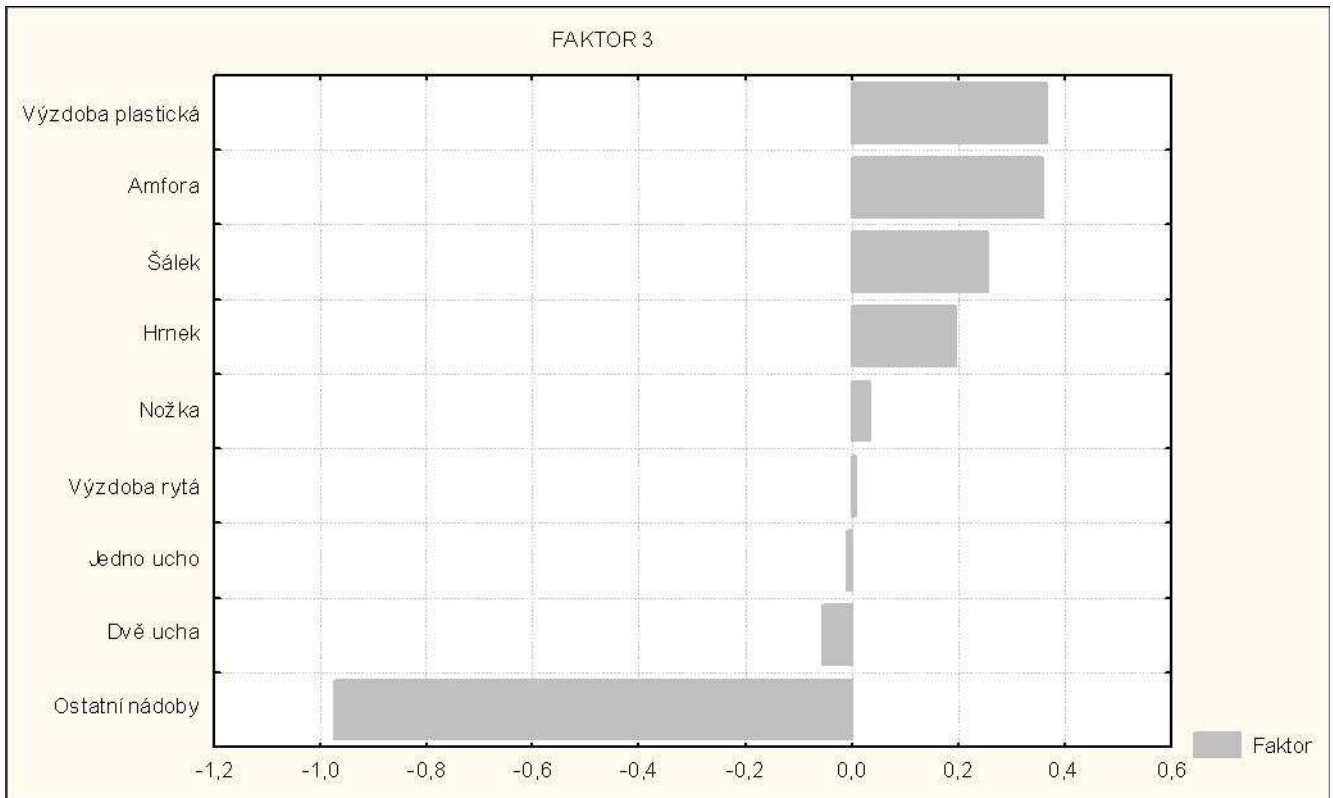
Graf 47

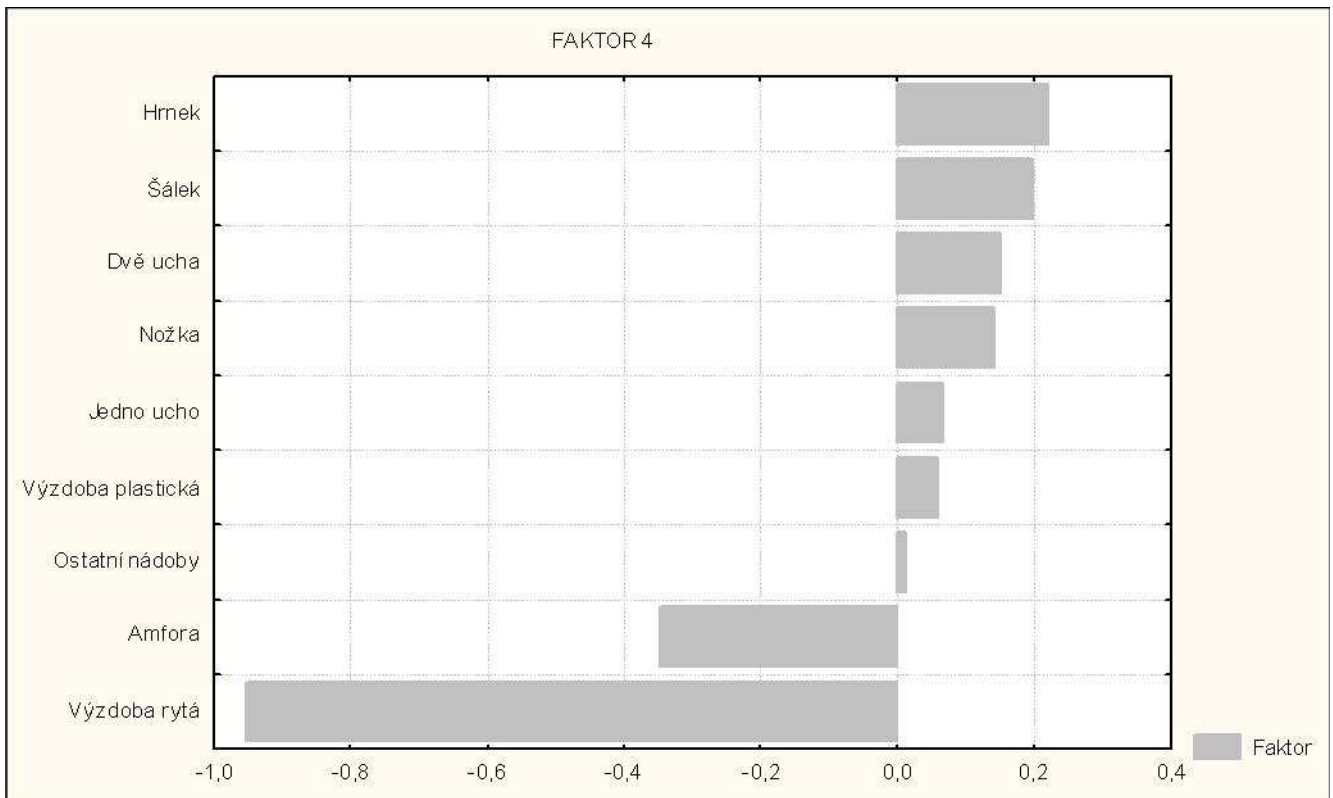
Graf 48

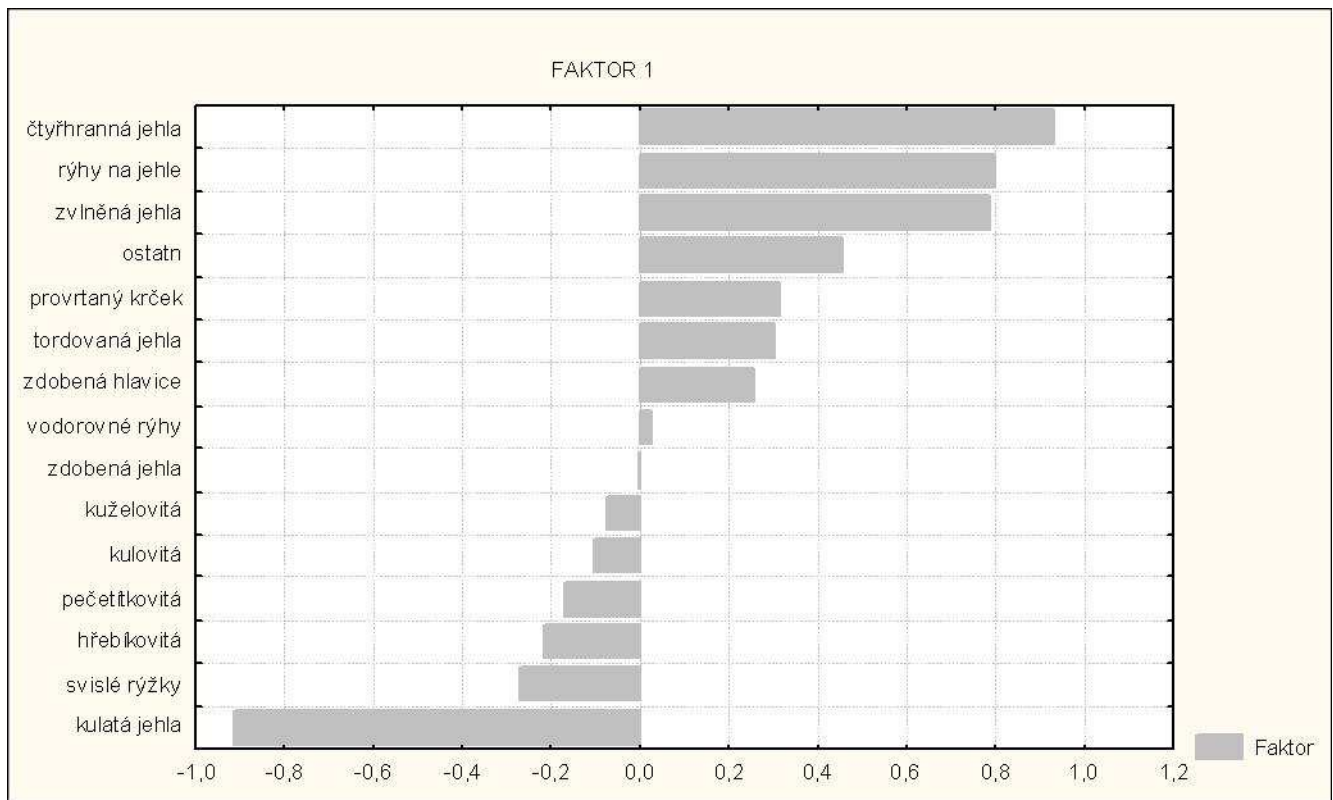
Graf 49

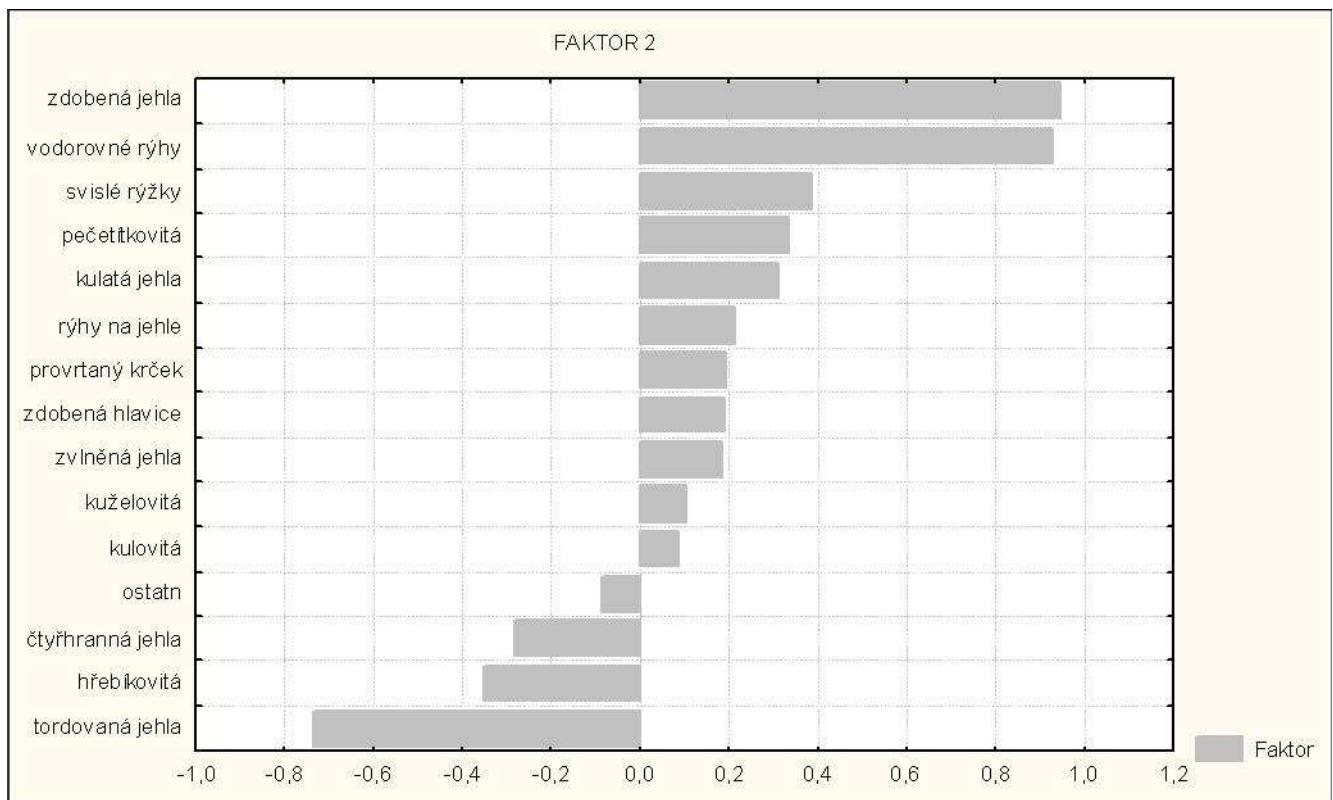
Graf 50

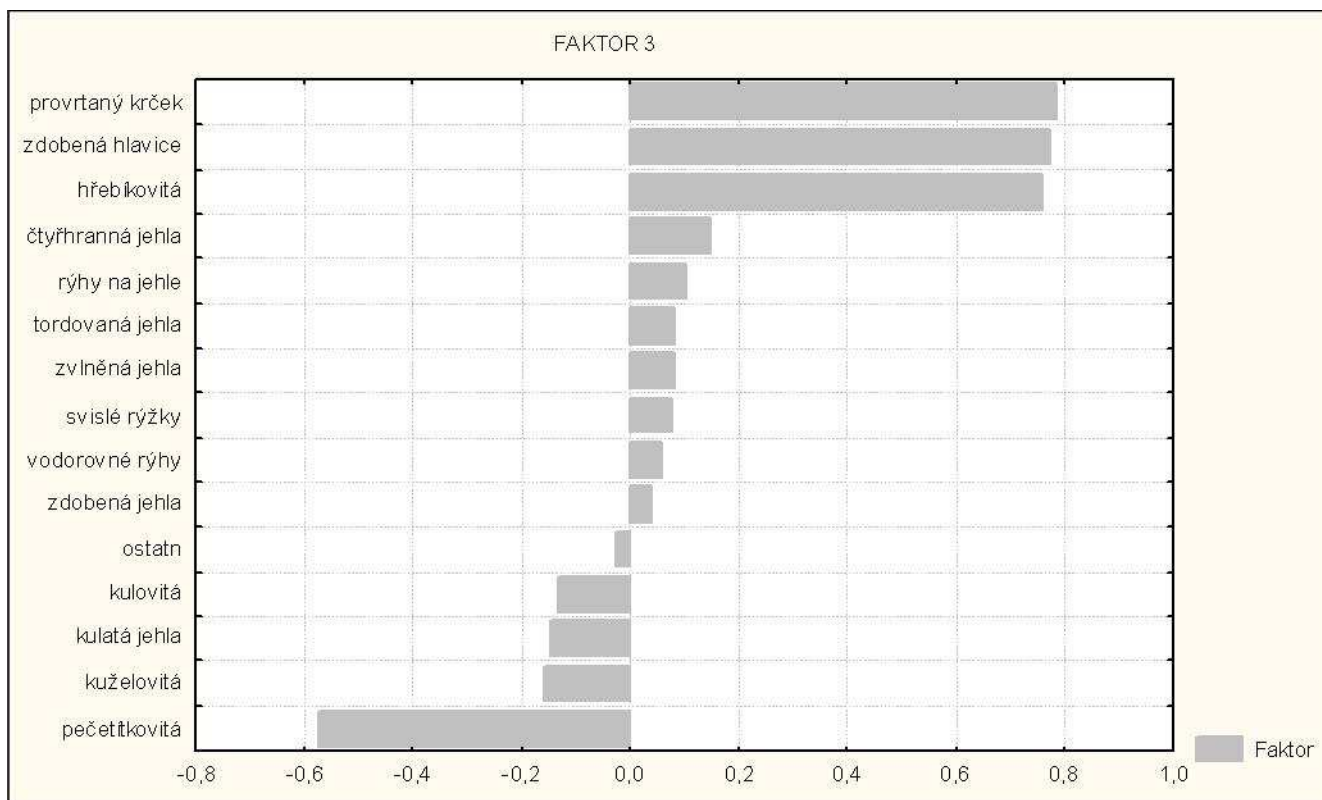
Graf 51

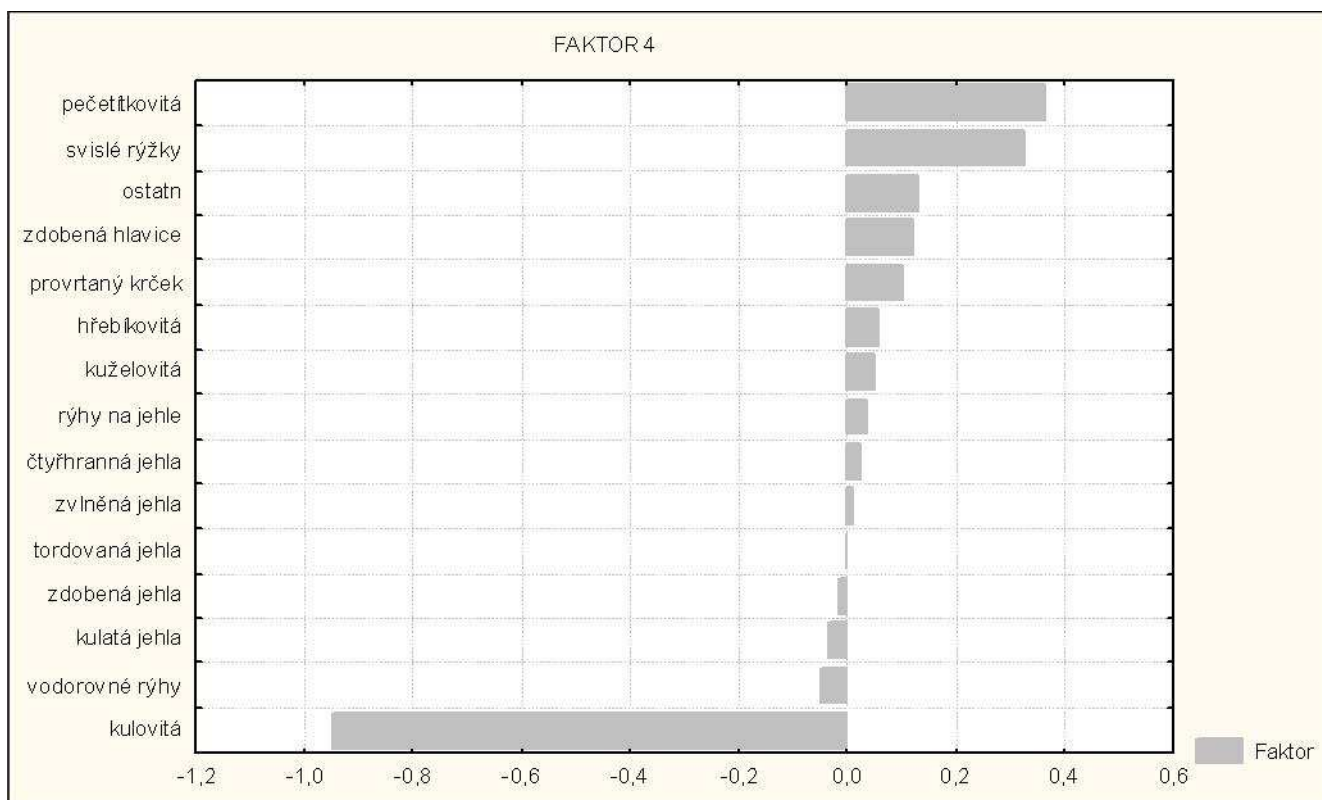
Graf 52

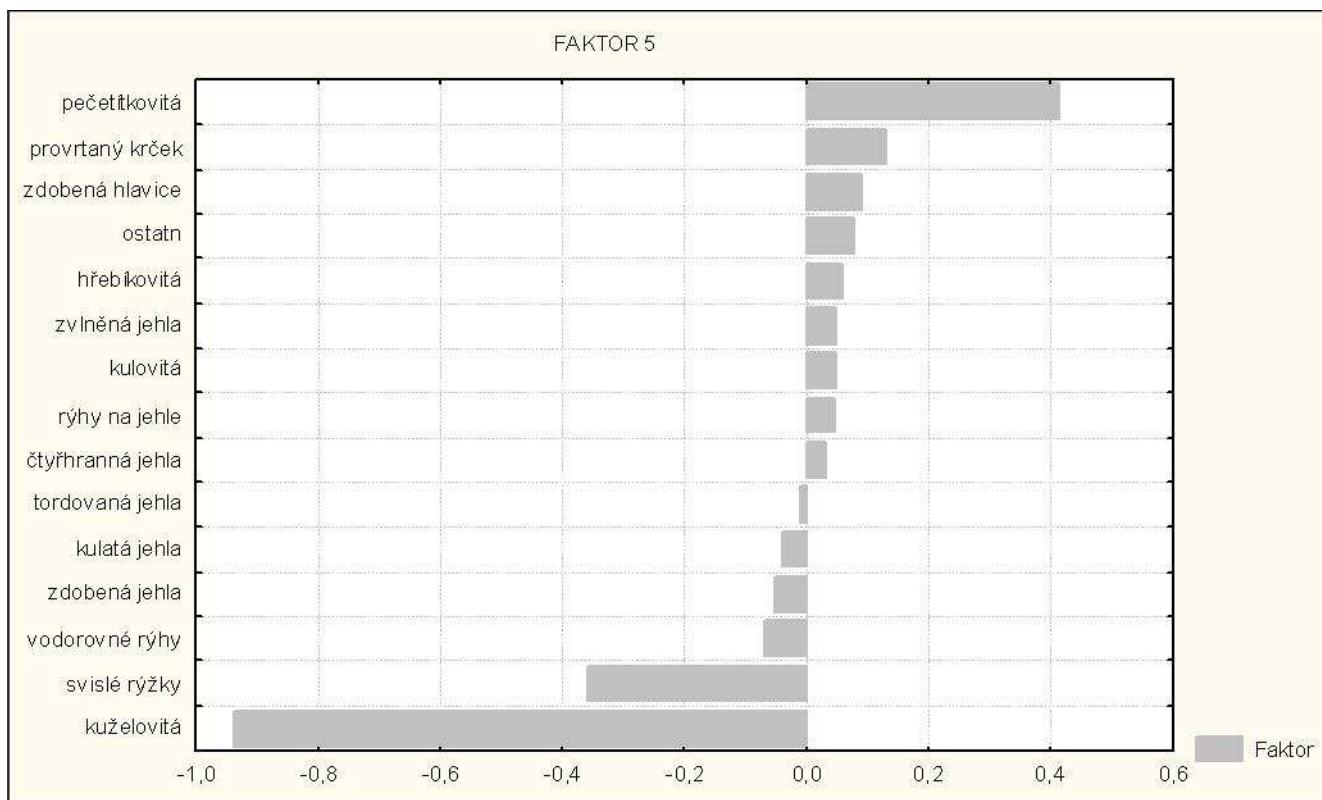
Graf 53

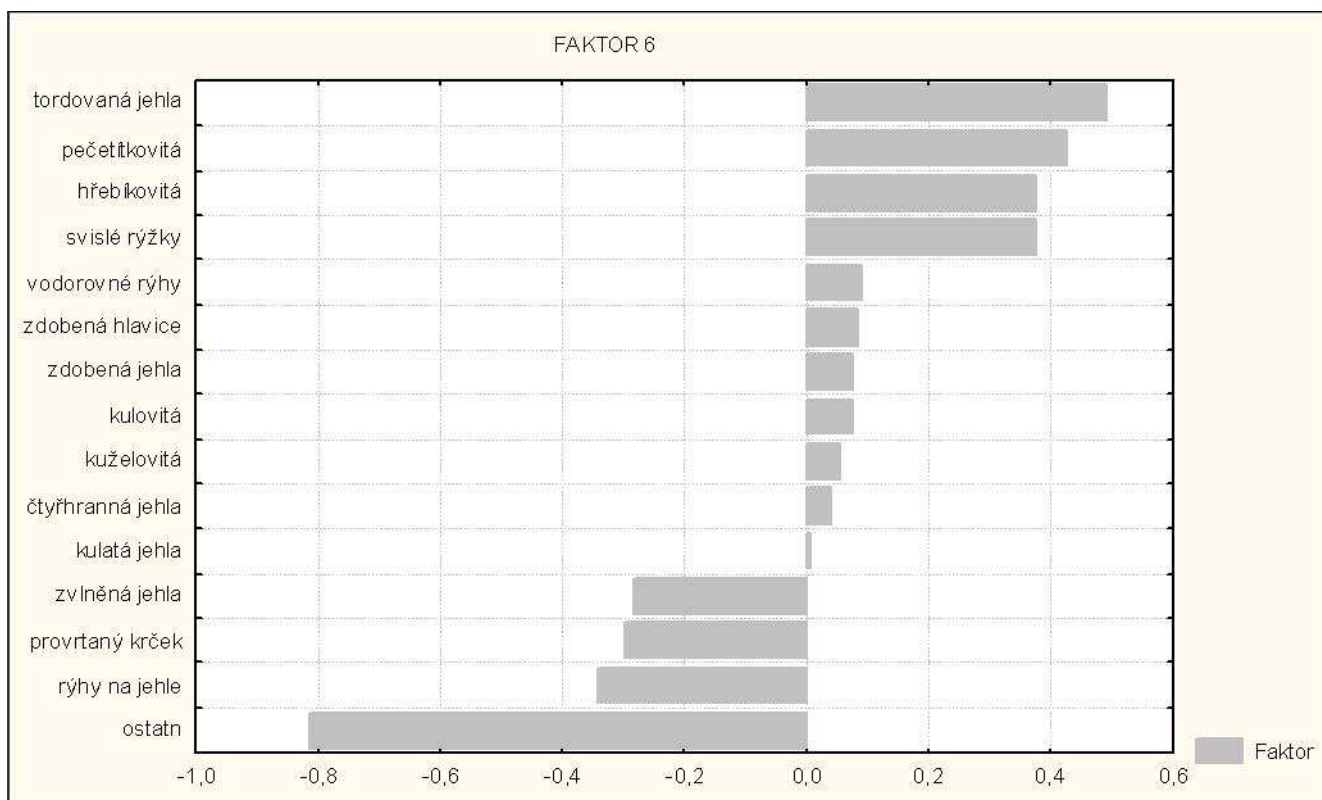
Graf 54

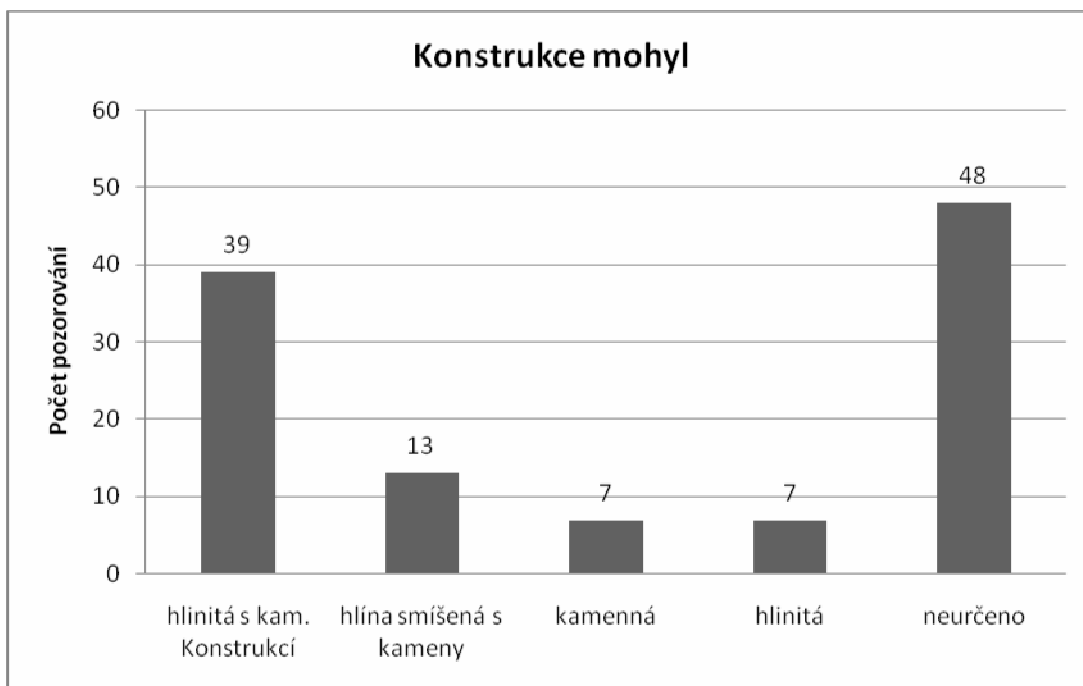
Graf 55

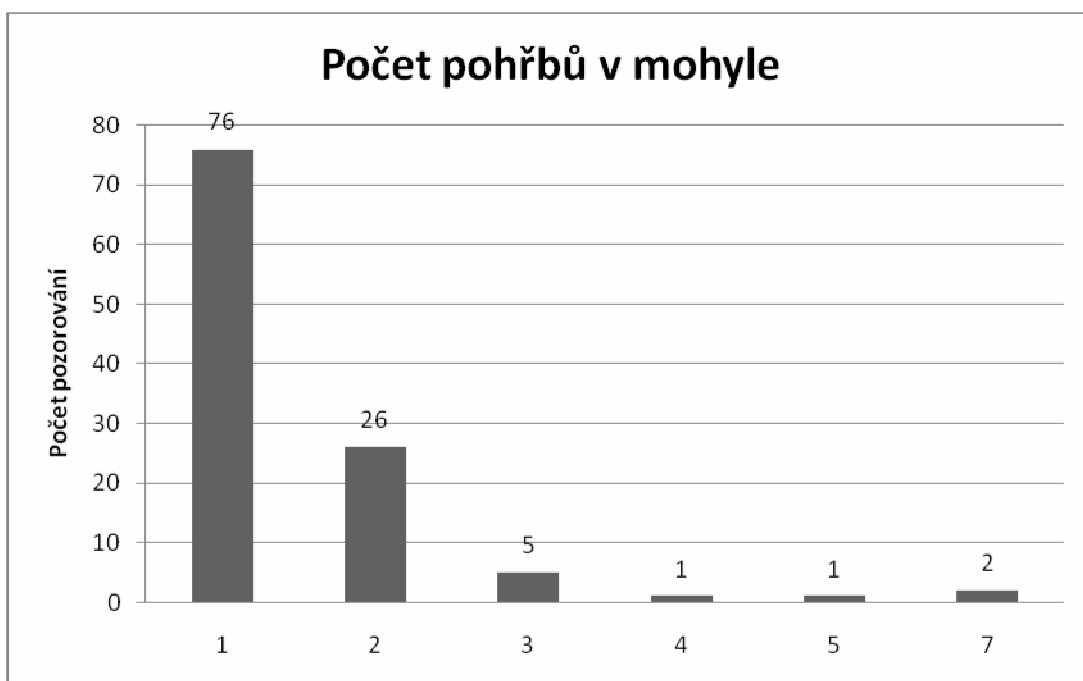
Graf 56

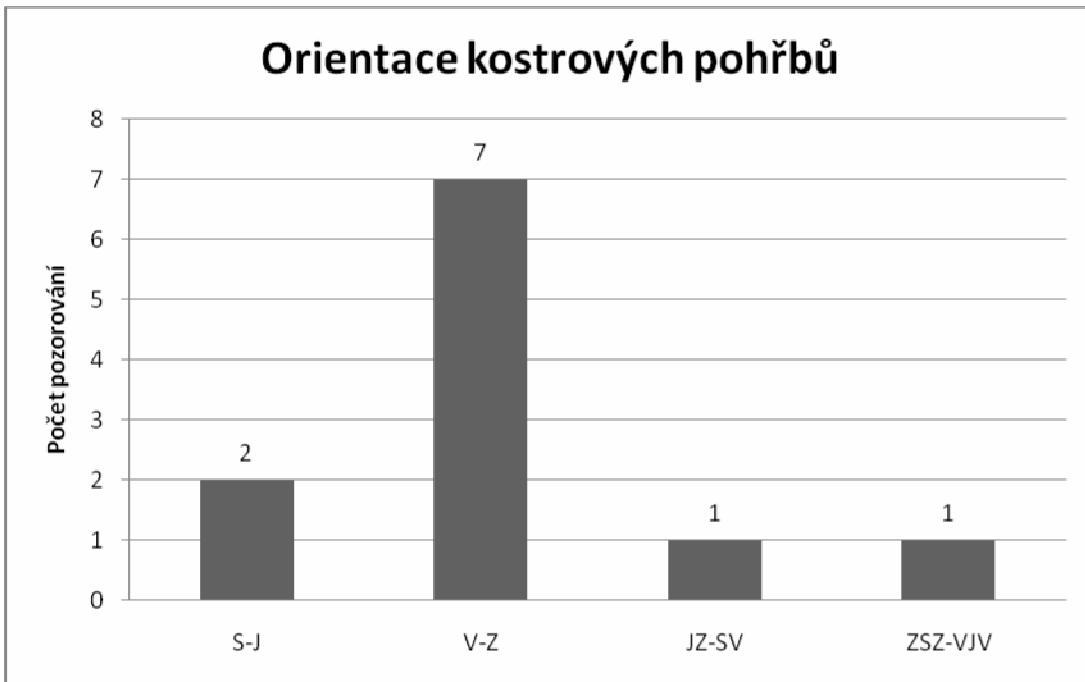
Graf 57

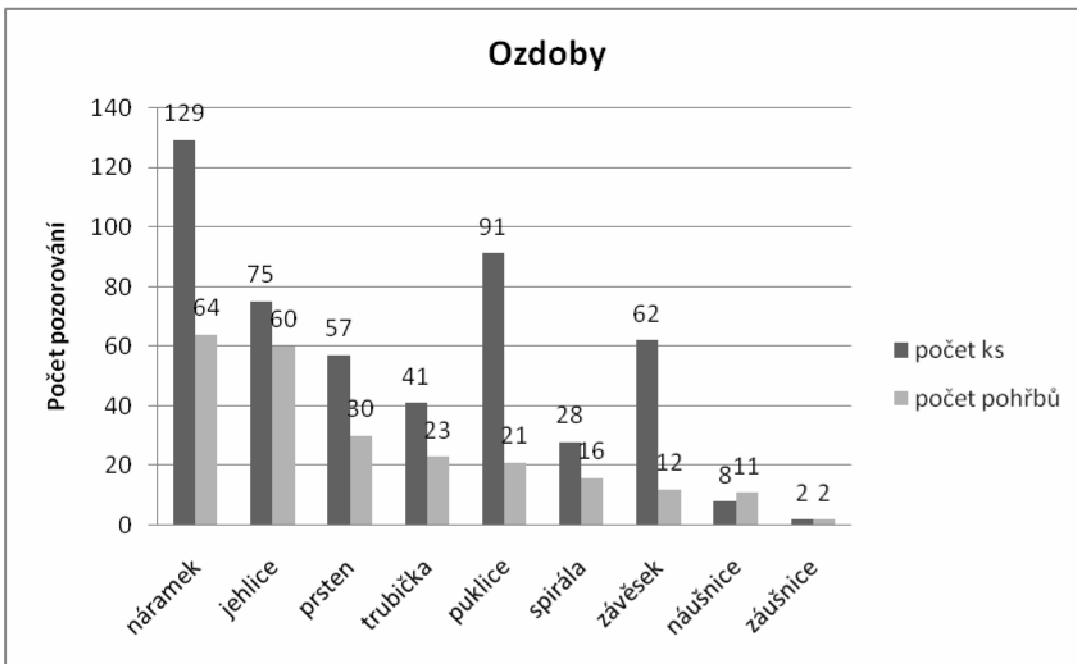
Graf 58

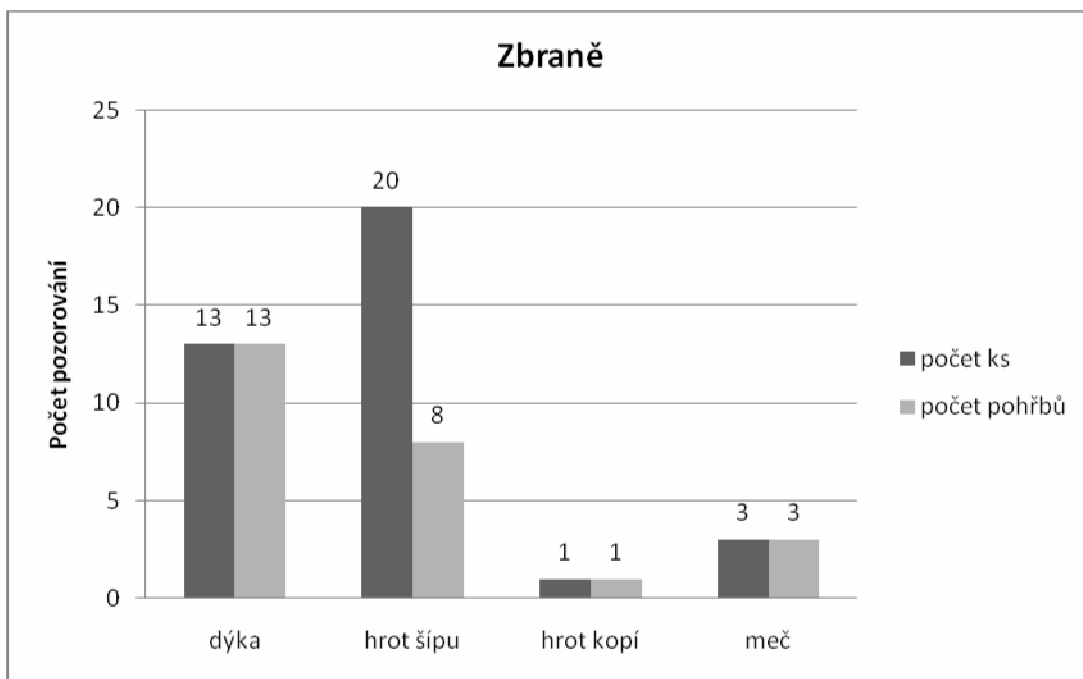
Graf 59

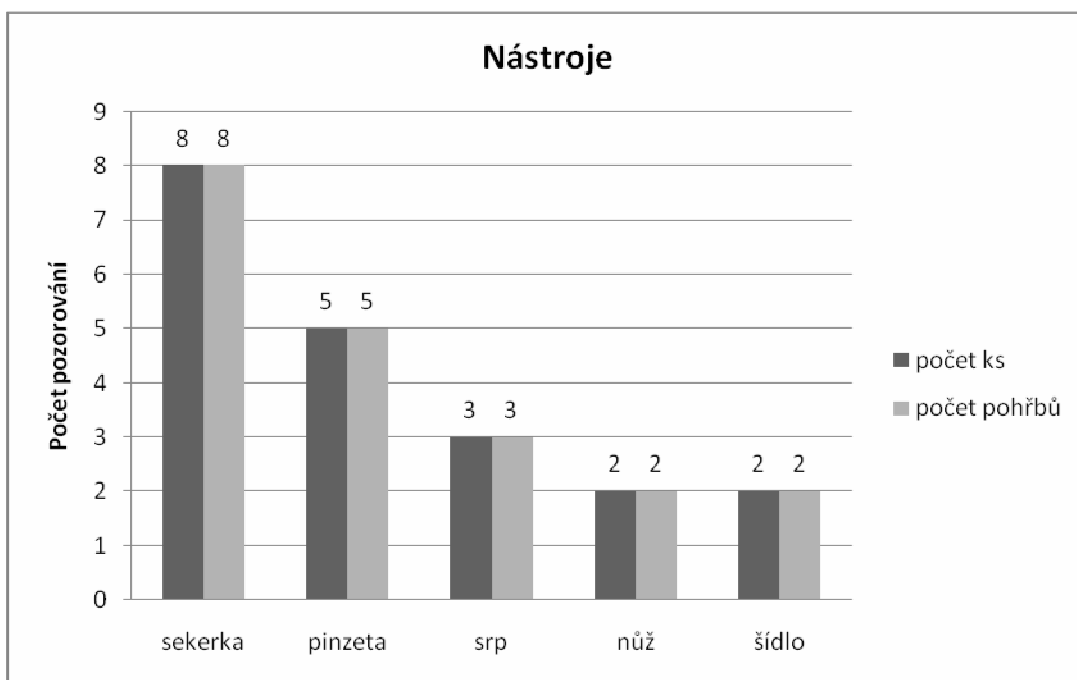
Graf 60

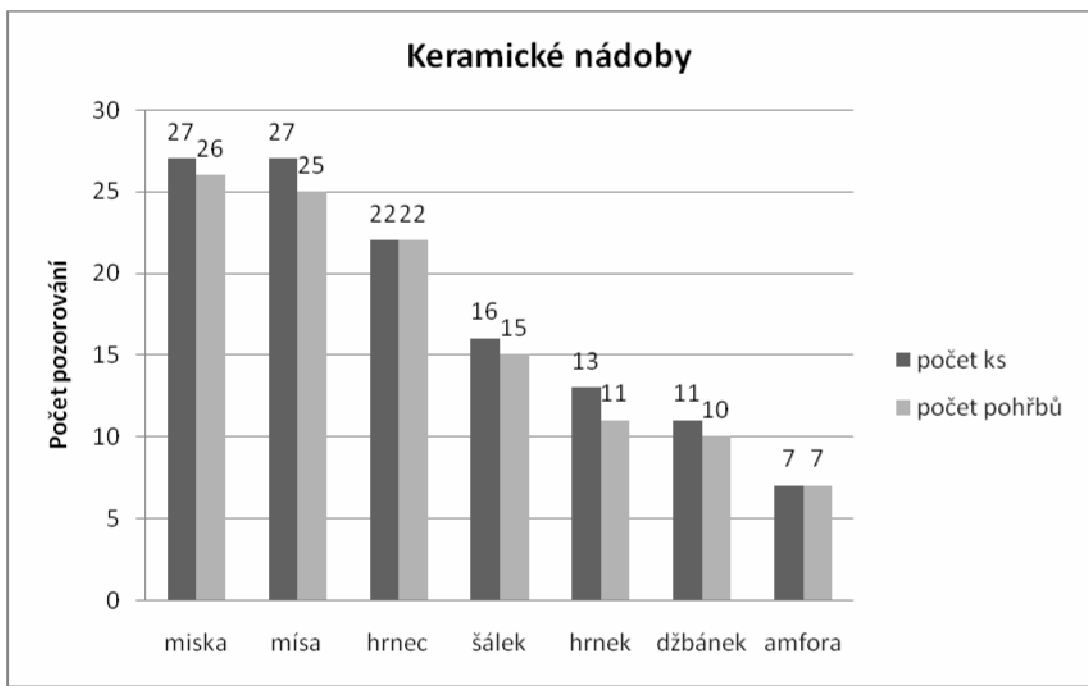
Graf 61

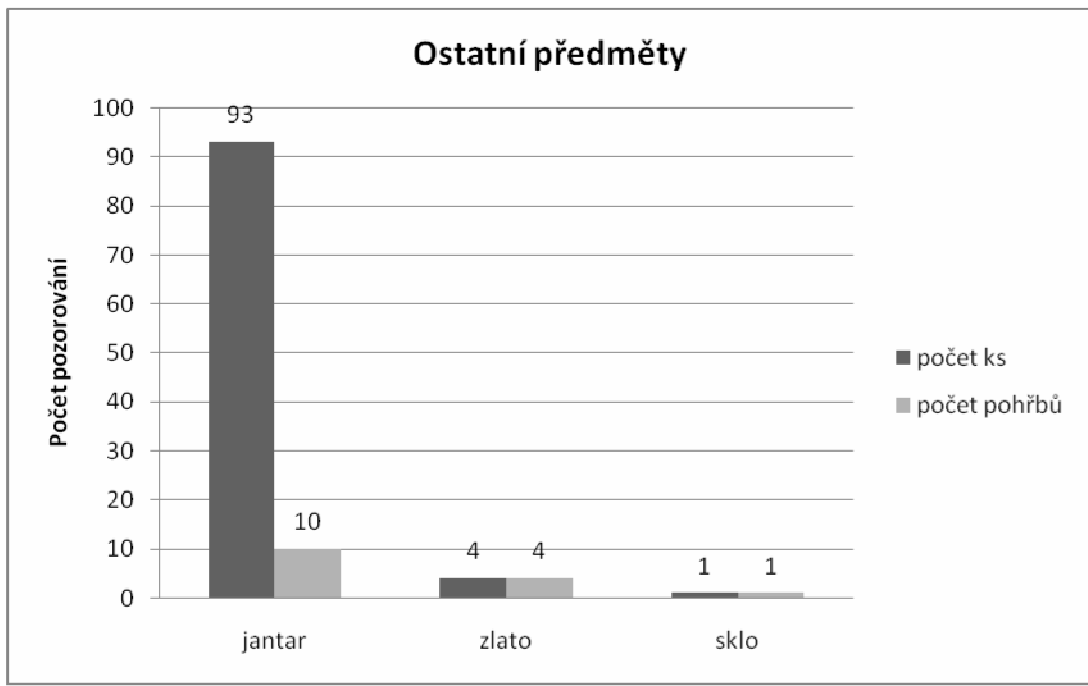
Graf 62

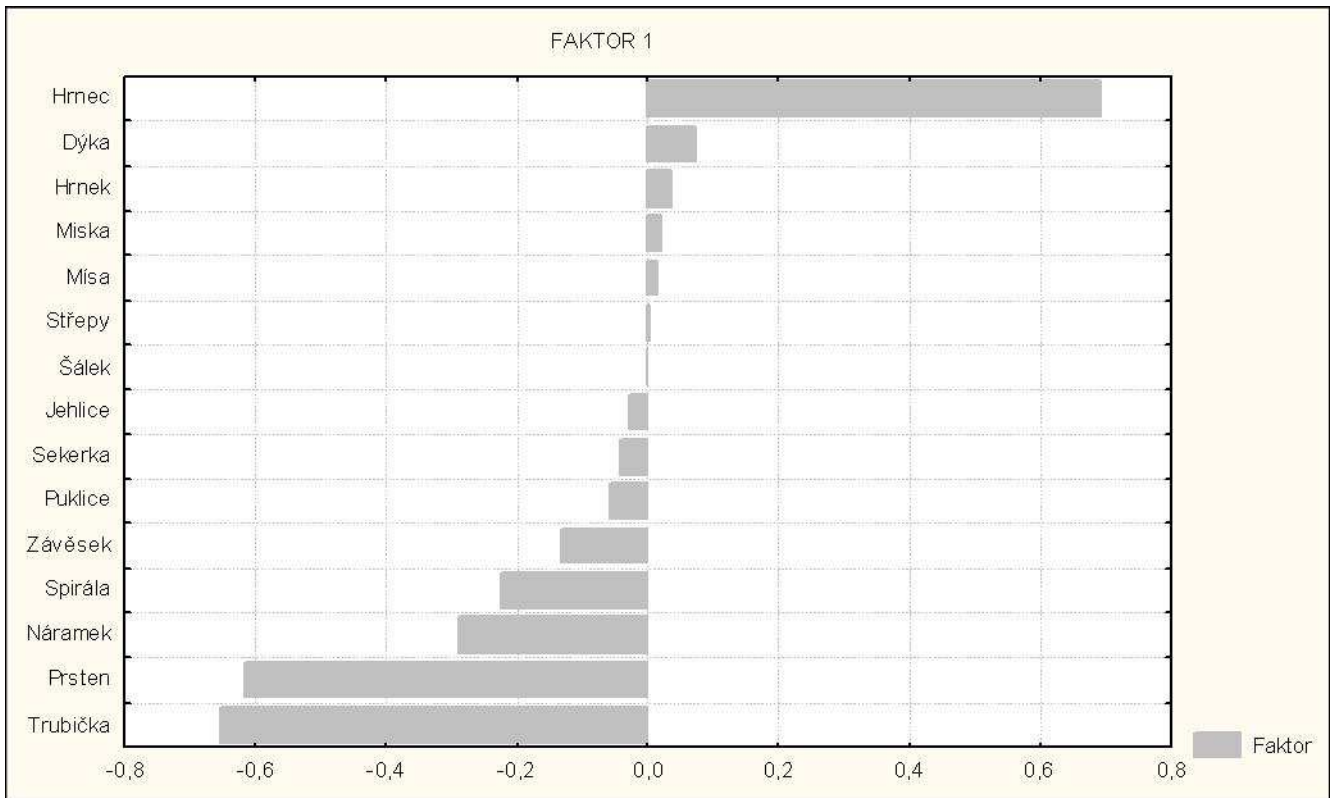
Graf 63

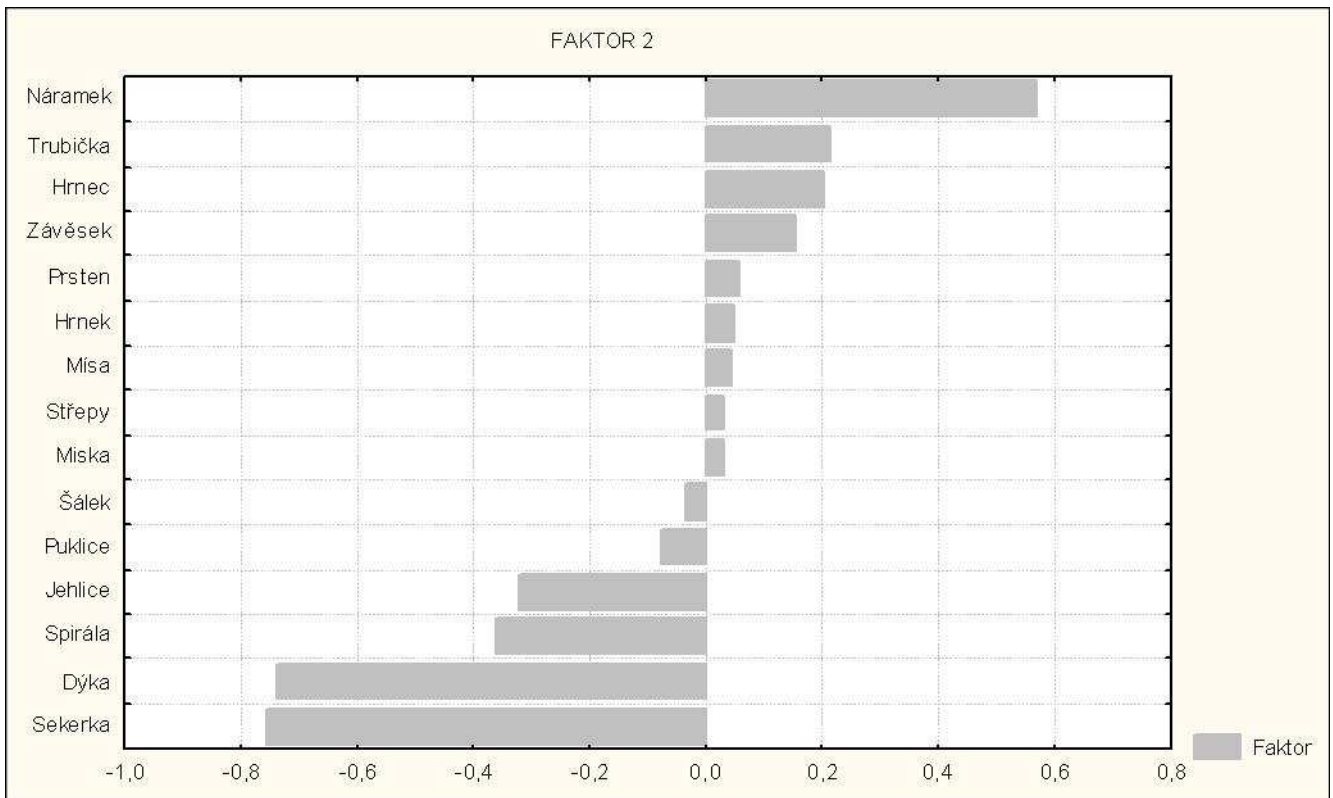
Graf 64

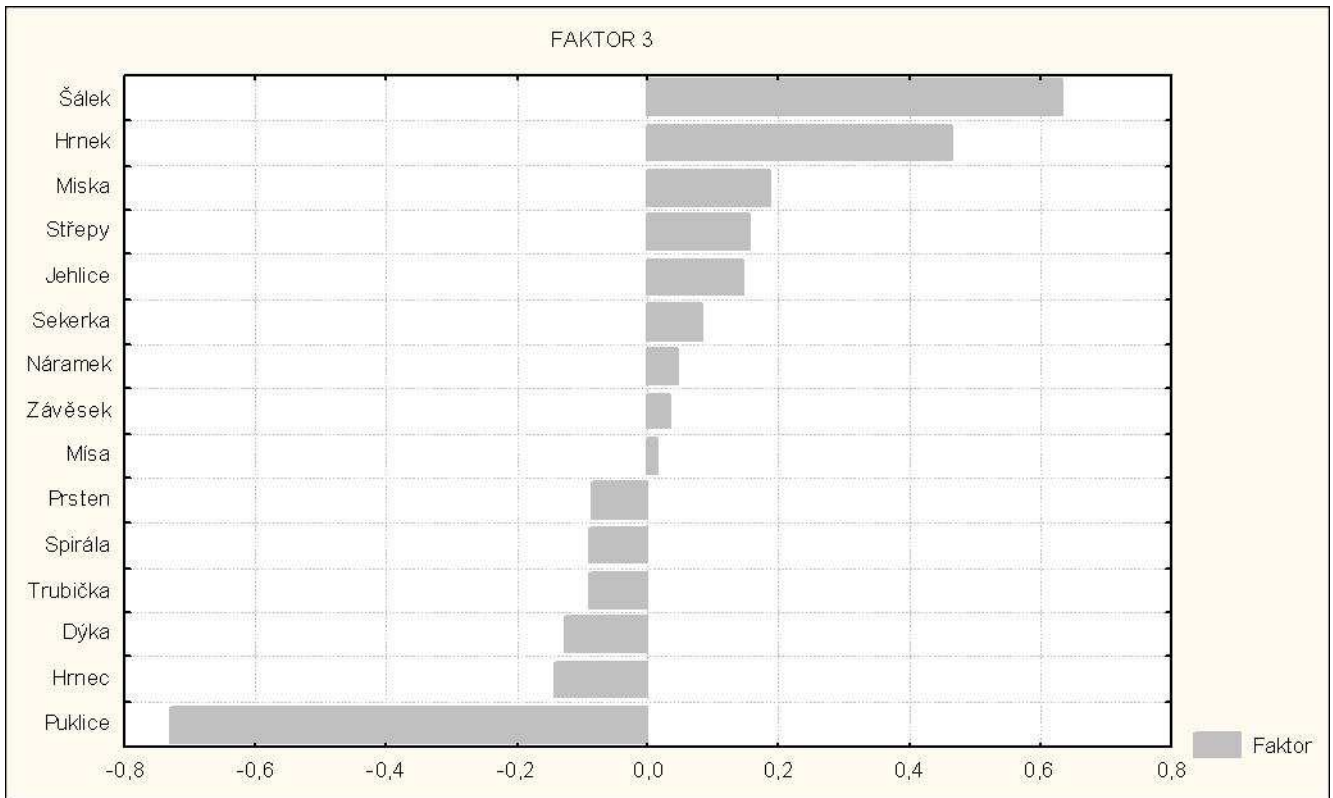
Graf 65

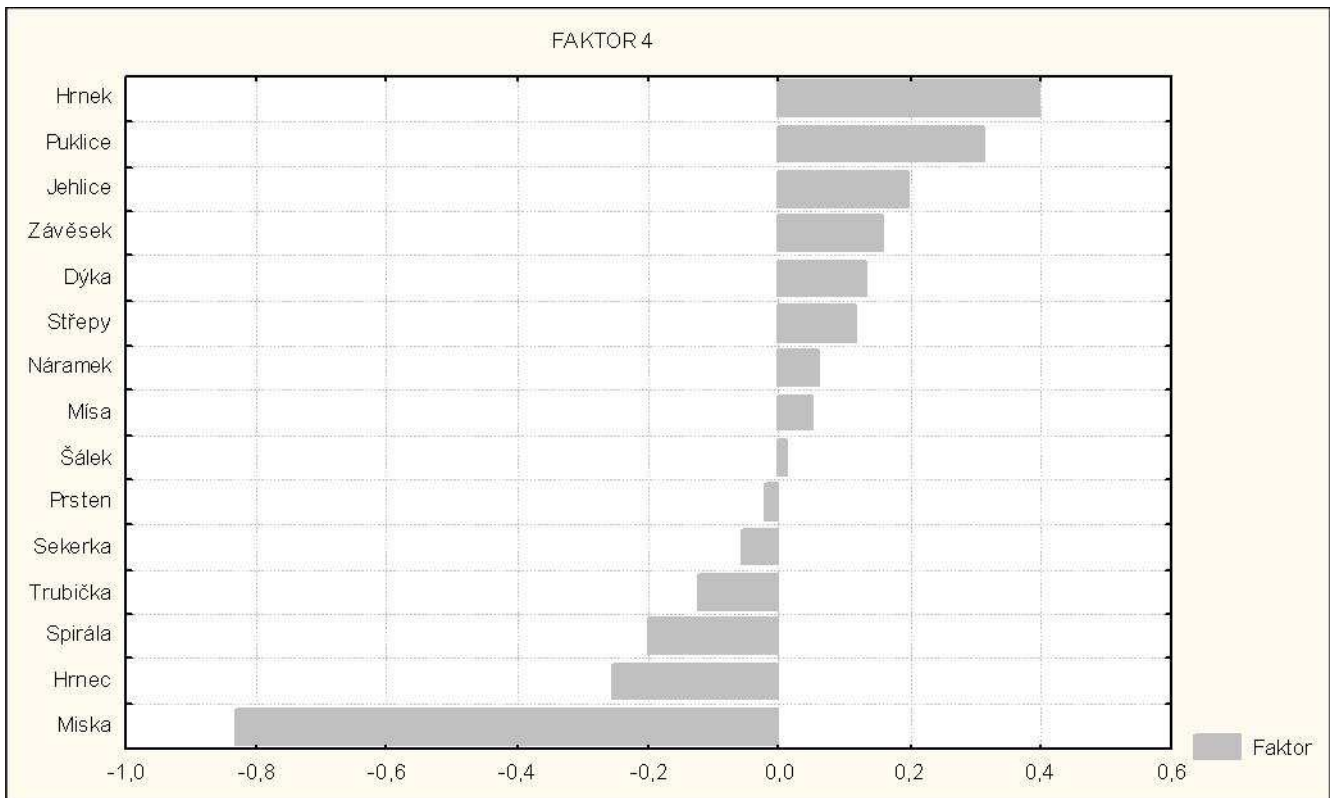
Graf 66

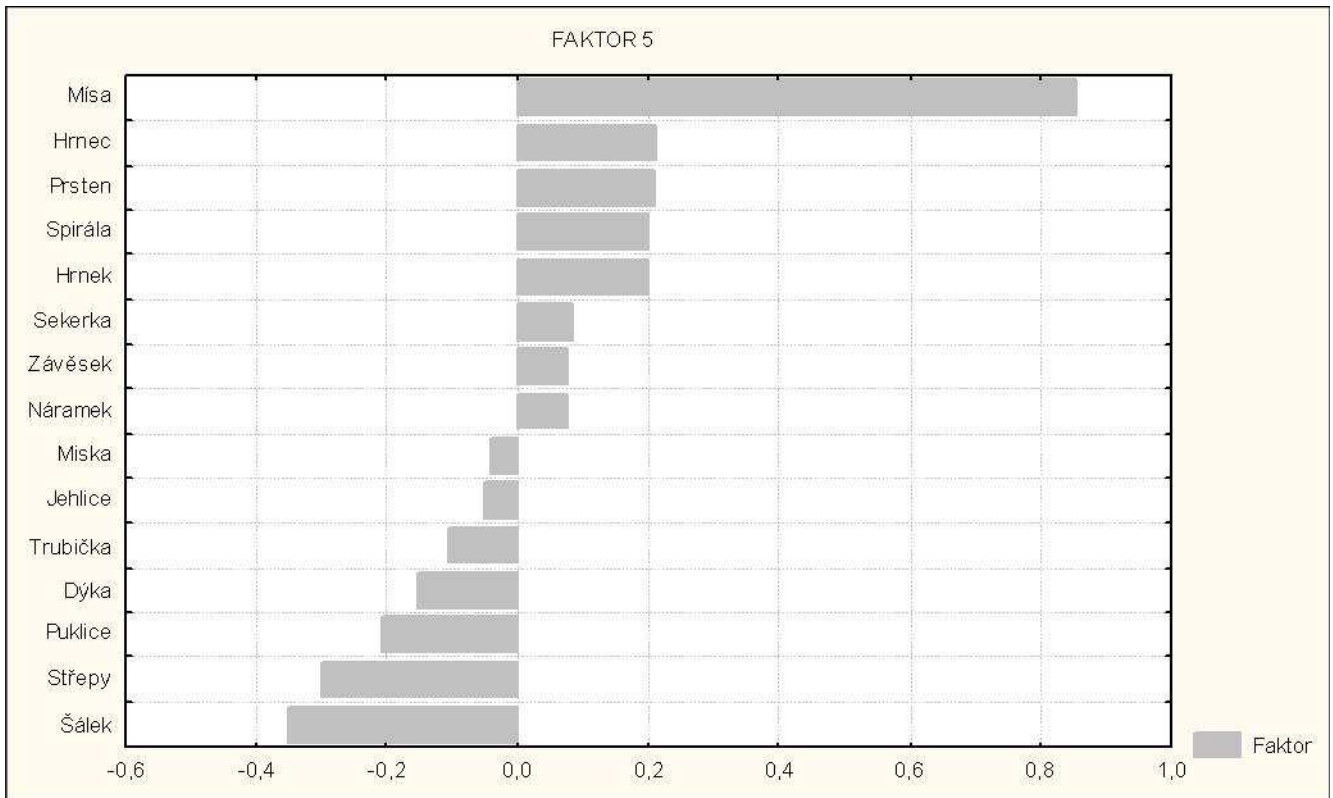
Graf 67

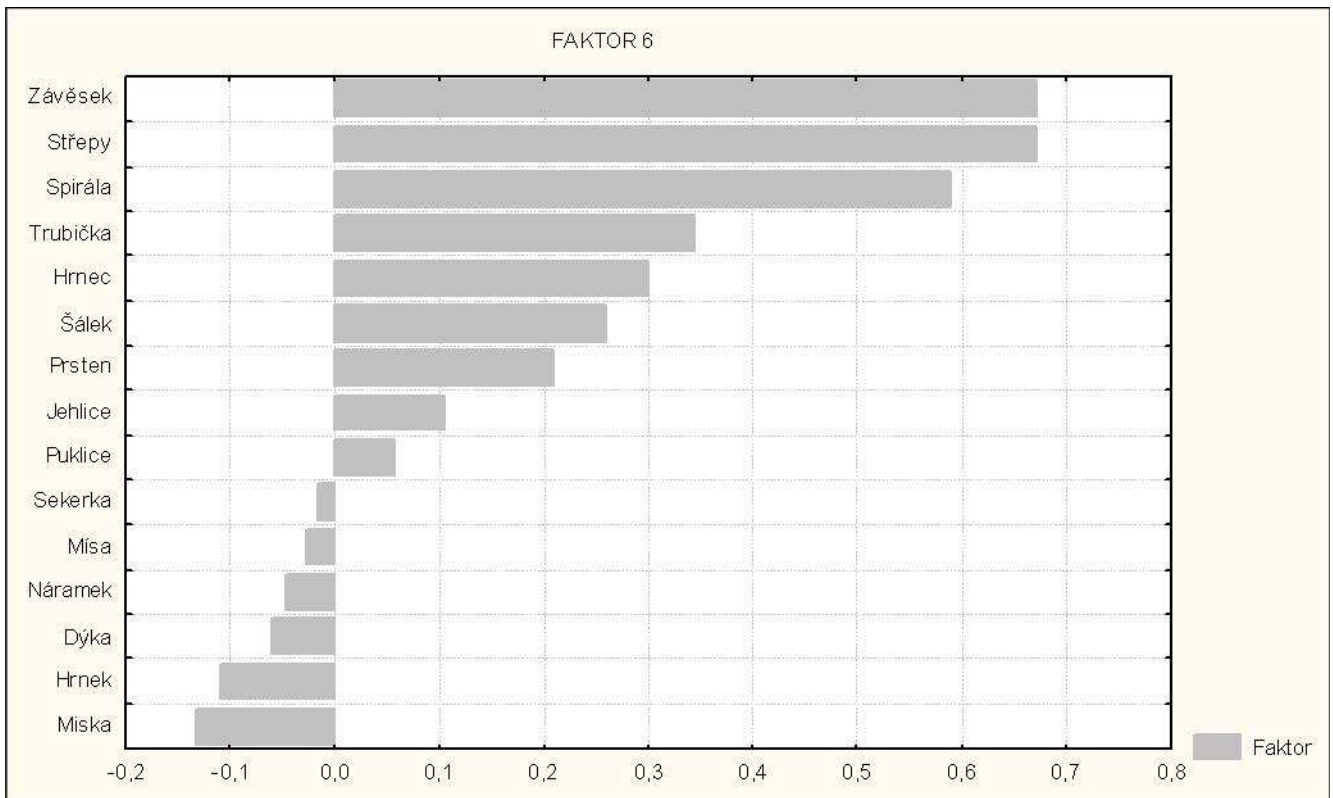
Graf 68

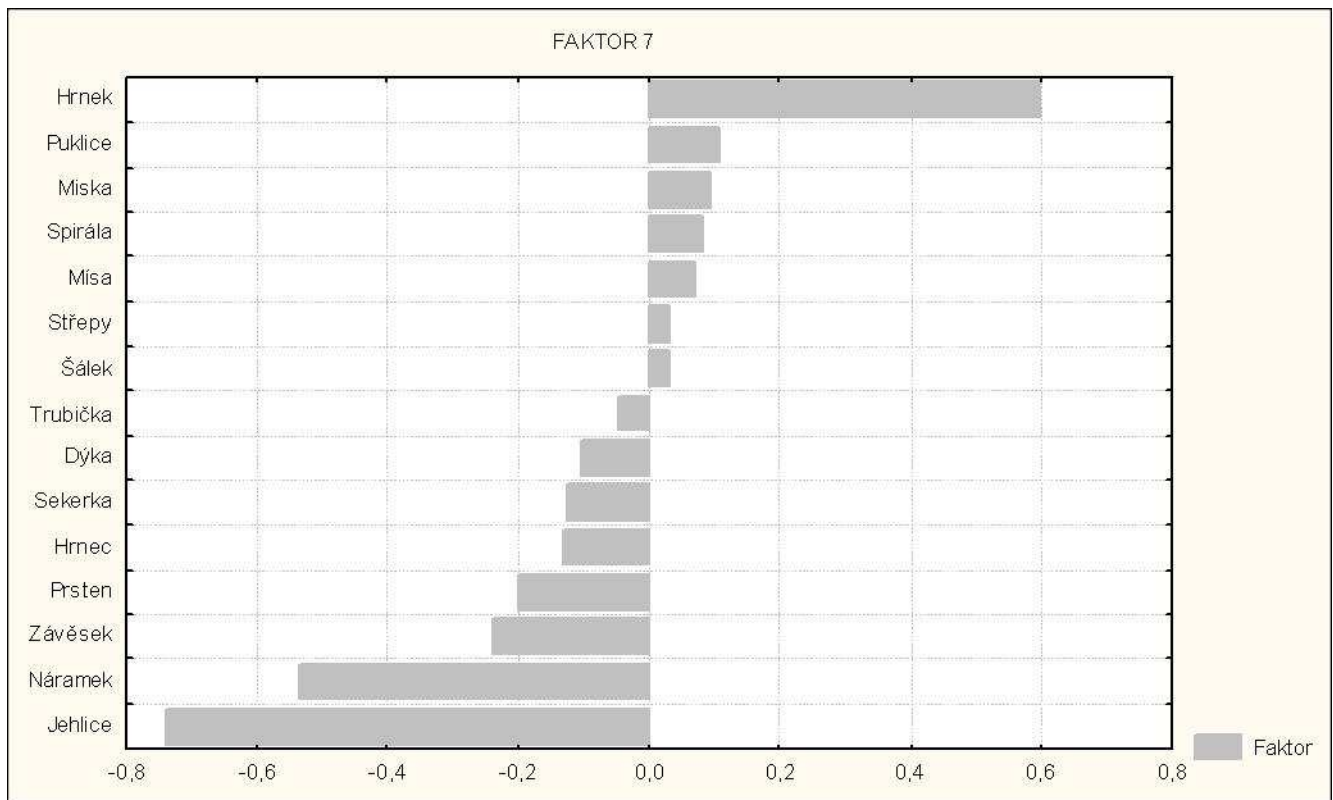
Graf 69

Graf 70

Graf 71

Graf 72